

**ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΤΩΝ ΣΤΑΣΕΩΝ ΤΩΝ ΦΟΙΤΗΤΩΝ/ΤΡΙΩΝ ΤΗΣ
ΣΕΦΑΑ ΑΠΕΝΑΝΤΙ ΣΤΟΥΣ ΟΜΟΦΥΛΟΦΙΛΟΥΣ ΑΝΤΡΕΣ & ΣΤΙΣ
ΟΜΟΦΥΛΟΦΙΛΕΣ ΓΥΝΑΙΚΕΣ**

Ιωάννης Σ. Γεωργίου

**Μεταπτυχιακή Διατριβή
ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ & ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΟ ΠΕΔΙΟ ΣΠΟΥΔΩΝ**

ΙΟΥΝΙΟΣ 2018

© Copyright
Ιωάννης Σ. Γεωργίου
Τμήμα Επιστήμης Φυσικής Αγωγής και Αθλητισμού
Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών
Εθνικής Αντιστάσεως 41, 172 37, Δάφνη, Αθήνα

Μέλη της Εξεταστικής Επιτροπής

Νικόλαος Πατσαντάρας
Αναπληρωτής Καθηγητής

Ειρήνη Καμπερίδου
Αναπληρώτρια καθηγήτρια

Παντελής Κωνσταντίνος
Καθηγητής

ΠΡΑΚΤΙΚΟ
ΤΡΙΜΕΛΟΥΣ ΕΞΕΤΑΣΤΙΚΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ
ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΡΙΣΗ ΤΗΣ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗΣ ΔΙΑΤΡΙΒΗΣ

Του Ιωάννη Γεωργίου

Η τριμελής εξεταστική επιτροπή, που ορίστηκε από τη Συνέλευση του Τμήματος Επιστήμης Φυσικής Αγωγής και Αθλητισμού του Πανεπιστημίου Αθηνών στη συνεδρία της 14/5/2018 για την κρίση και αξιολόγηση της μεταπτυχιακής διατριβής του **κ. Ιωάννη Γεωργίου** με τίτλο: «Αξιολόγηση των στάσεων των φοιτητών/τριών της ΣΕΦΑΑ απέναντι στους ομοφυλόφιλους άντρες και στις ομοφυλόφιλες γυναίκες» αποτελούμενη από τους κ.κ. **Ν. Πατσαντάρα**, Αναπληρωτή Καθηγητή της Σχολής Επιστήμης Φυσικής Αγωγής και Αθλητισμού του Πανεπιστημίου Αθηνών (επιβλέπωντας), **Ειρ. Καμπερίδου**, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια της Σχολής Επιστήμης Φυσικής Αγωγής και Αθλητισμού του Πανεπιστημίου Αθηνών, **Π. Κωνσταντινάκο**, Καθηγητή της Σχολής Επιστημών Ανθρώπινης Κίνησης και Ποιότητας Ζωής του Πανεπιστημίου Πελοποννήσου, εκλήθησαν σήμερα 22/6/2018 ημέρα Παρασκευή και ώρα 16:00 ύστερα από επίσημη έγγραφη πρόσκληση στο Αμφιθέατρο Ε. Παυλίνη της Σχολής Επιστήμης Φυσικής Αγωγής και Αθλητισμού του Πανεπιστημίου Αθηνών, προκειμένου να κρίνουν και αξιολογήσουν την παραπάνω διατριβή.

Μετά από διεξοδική συζήτηση και ανταλλαγή απόψεων μεταξύ των μελών της εξεταστικής επιτροπής κατέληξαν ότι η κρινόμενη διατριβή πληροί όλους τους όρους εκπόνησής της, είναι πρωτότυπη και προάγει την επιστημονική γνώση και ως εκ τούτου κρίνεται αποδεκτή και εγκρίνεται.

Τα μέλη της εξεταστικής επιτροπής:

Ν. Πατσαντάρας, Αναπληρωτής Καθηγητής του Πανεπιστημίου Αθηνών

Ειρ. Καμπερίδου, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια του Πανεπιστημίου Αθηνών

Π. Κωνσταντινάκος, Καθηγητής του Πανεπιστημίου Πελοποννήσου

Έκφραση ευχαριστιών

Το ταξίδι στη γνώση είναι σαν εξερεύνηση με πλοίο σε έναν απέραντο ωκεανό. Λιμάνι και επιστέγασμα του ταξιδιού και της όλης προσπάθειας είναι η ολοκλήρωση της ερευνητικής εργασίας. Το ξάνοιγμα σε έναν απέραντο ωκεανό είναι κάτι μοναδικό, γεμάτο περιπέτεια και αυτό είναι που συμβάλει στην γνώση και στη μάθηση. Ωστόσο, ο κίνδυνος να χαθείς και να περιπλανιέσαι αενάως και να μη βρεθείς ποτέ στο λιμάνι που πρέπει είναι υπαρκτός. Γι' αυτό και για να ολοκληρωθεί με επιτυχία ένα τέτοιο ταξίδι, χρειάζεσαι πυξίδα, χάρτη, δύναμη, υπομονή, επιμονή, πίστη και υποστήριξη. Σ' αυτό το ταξίδι που σε λίγο ολοκληρώνεται χρειάστηκα όλα τα παραπάνω και τα είχα.

Ευχαριστώ τον επιβλέποντά μου κ. Νικόλαο Πατσαντάρα, για όλη του τη βοήθεια και την καθοδήγησή του σ' αυτό το ταξίδι, έτσι ώστε να ζήσω την περιπέτεια της διαδρομής χωρίς να χάσω τον προσανατολισμό μου.

Ευχαριστώ τη διδάσκουσα μου κ. Ειρήνη Καμπερίδου, για την ουσιαστική βοήθεια και συμβολή της στην ολοκλήρωση του ταξιδιού αυτού. Ευχαριστώ, επίσης, τον παλιό μου καθηγητή και μέλος της επιτροπής μου κ. Παντελή Κωνσταντινάκο, για τις ουσιαστικές και εύστοχες παρατηρήσεις του όσον αφορά στην ολοκλήρωση της εργασίας μου.

Ένα μεγάλο και ιδιαίτερο ευχαριστώ στον άνθρωπο που με υποστηρίζει, με στηρίζει και με υπομένει, σε όλη την εκπαιδευτική μου προσπάθεια τα τελευταία 10 χρόνια, τη σύζυγο και σύντροφο της ζωής μου την Αγγελική.

Τις πιο μεγάλες ευχαριστίες μου σ' αυτούς που αποτελούν την έμπνευσή μου και μου δίνουν ώθηση να προσπαθώ να γίνω καλύτερος πατέρας και το παράδειγμά τους. Στα παιδιά μου, Πηνελόπη – Αγάπη, Σωτήρη – Άγγελο, Ελευθερία και Φωτεινή – Ελπίδα.

Τέλος, ένα μεγάλο ευχαριστώ σε όλους όσους συμμετείχαν ανώνυμα και συνέβαλλαν στην ολοκλήρωση αυτής της εργασίας. Στους συμφοιτητές μου.

ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΤΩΝ ΣΤΑΣΕΩΝ ΤΩΝ ΦΟΙΤΗΤΩΝ/ΤΡΙΩΝ ΤΗΣ ΣΕΦΑΑ ΑΠΕΝΑΝΤΙ ΣΤΟΥΣ ΟΜΟΦΥΛΟΦΙΛΟΥΣ ΑΝΤΡΕΣ & ΣΤΙΣ ΟΜΟΦΥΛΟΦΙΛΕΣ ΓΥΝΑΙΚΕΣ

Ιωάννης Σ. Γεωργίου

Σχολή Επιστήμης Φυσικής Αγωγής και Αθλητισμού, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

Περίληψη

Σκοπός της παρούσας έρευνας ήταν να διερευνήσει τις στάσεις των, κατά δήλωσή τους ετεροφυλόφιλων, φοιτητών/τριών της Σχολής Επιστήμης Φυσικής Αγωγής και Αθλητισμού έναντι των ομοφυλόφιλων αντρών και των ομοφυλόφιλων γυναικών. Η κλίμακα που χρησιμοποιήθηκε ήταν η Ελληνική έκδοση της ATGL (Herek, 1994), των Γρηγορόπουλου, Παπαχαρίτου και Μωραΐτη, (2010) με δύο παράγοντες, έναν για την αντρική και έναν για τη γυναικεία ομοφυλοφιλία. Το δείγμα αποτέλεσαν 557 φοιτητές και φοιτήτριες. Οι ανεξάρτητες μεταβλητές που διερευνήθηκαν αφορούσαν το φύλο, την ηλικία, το σεξουαλικό προσανατολισμό, τη θρησκευτικότητα, το επίπεδο εκπαίδευσης, την ηλικία, το εισόδημα, τη συναναστροφή με κάποιο μη ετεροφυλόφιλο άτομο, τον τόπο διαμονής έως την ενηλικίωση, την ενασχόληση τους με κάποιο άθλημα στο παρόν ή στο παρελθόν, το χαρακτήρα του αθλήματος, το επίπεδο συναγωνισμού και τον πολιτικό χώρο από τον οποίο εκφράζονται. Από την ανάλυση των αποτελεσμάτων βρέθηκε ότι οι παράγοντες με τη μεγαλύτερη επίδραση πάνω στις στάσεις, είναι το φύλο, η συναναστροφή με μη ετεροφυλόφιλο άτομο, η θρησκευτικότητα και ο πολιτικός χώρος. Δεν βρέθηκε στατιστική σημαντικότητα στους παράγοντες του αθλητή, του επιπέδου του αθλήματος και του είδους του αθλήματος. Προτείνεται η περαιτέρω διερεύνηση του ζητήματος τόσο σε θεωρητικό όσο και σε εμπειρικό επίπεδο, ώστε να δημιουργηθεί μια πλήρης εικόνα για τις στάσεις των ετεροφυλόφιλων έναντι των ομοφυλόφιλων εντός του αθλητικού πεδίου. Στη βάση αυτή μπορεί να αναδειχθούν οι ενδεδειγμένες πρακτικές και οι τρόποι εφαρμογής τους, έτσι ώστε να αμβλυνθούν οι ενδεχόμενες αρνητικές στάσεις των ετεροφυλόφιλων έναντι της ομοφυλοφιλίας.

Λέξεις κλειδιά: Ομοφυλοφιλία, ομοφοβία, διάκριση, αθλητισμός

ATTITUDES OF HETEROSEXUAL MALE AND FEMALE STUDENTS OF THE SCHOOL OF PHYSICAL EDUCATION AND SPORT SCIENCE TOWARDS GAY MEN AND LESBIANS

Yannis S. Georgiou

School of Physical Education and Sport Science, National and Kapodistrian University of Athens, Greece

Abstract

The purpose of this study was to explore self-oriented heterosexual students' of the School of Physical Education and Sport Science attitudes, toward gay men and lesbians. The scale used was the Greek version of ATGL (Herek, 1994), of Grigoropoulos, Papacharitou, and Moraitis, (2010) with two factors, one for male and one for female homosexuality. The sample consisted of 557 undergraduate students. Independent variables investigated were sex, age, sexual orientation, religion, education level, age, income, socializing a non-heterosexual person, place of residence to adulthood, their involvement with a sport now or in the past, the character of the sport, the level of competition and the political space from which they are expressed. Analysis of the results showed that the factors with the greatest impact on the attitudes are gender, socializing with a non-heterosexual person, religiousness and political space. Suggested further research in theoretical level for a complete picture of the attitudes of heterosexuals toward homosexuals in the sports field, and the definition of the best practices and implement those relating to information to combat negative attitudes heterosexual toward homosexual.

Key words: Homosexuality, homophobia, discrimination, sports

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

Πρακτικό της Εξεταστικής Επιτροπής για την κρίση της μεταπτυχιακής διατριβής.....	iv
Έκφραση Ευχαριστιών.....	v
Περίληψη στην ελληνική γλώσσα.....	vi
Περίληψη στην αγγλική γλώσσα (Abstract).....	vii
Πίνακας Περιεχομένων.....	viii
Κατάλογος Γραφημάτων.....	xii
Κατάλογος Πινάκων.....	xii
Κατάλογος Συντομογραφιών.....	xiv
I. ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	1
1.1 Ορισμός και διατύπωση του προβλήματος.....	5
1.2 Σημασία της έρευνας.....	6
1.3 Ερευνητικά ερωτήματα και υποθέσεις.....	7
1.3.1 Μηδενικές υποθέσεις.....	8
1.3.2 Εναλλακτικές υποθέσεις.....	8
1.4 Οριοθετήσεις και περιορισμοί της έρευνας.....	9
1.5 Διευκρίνιση όρων.....	9
II. ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑΣ.....	14
2.1 Βιολογικό και Κοινωνικό Φύλο: Παράγωγοι όροι και κοινωνικές εκφάνσεις.....	14
2.1.1 Ταυτότητα και ρόλος του φύλου.....	18
2.2 Προκατάληψη, Αηδία και Στερεότυπα.....	25
2.3 Ομοφυλοφιλία και στίγμα.....	26
2.4 Θρησκευτικός φονταμενταλισμός, δεξιός αυταρχισμός και προκατάληψη.....	28

2.5 Θεωρία της Αρρενωπότητας (Masculinity Theory).....	30
2.6 Η Σχολή Επιστήμης Φυσικής Αγωγής & Αθλητισμού (ΣΕΦΑΑ).....	34
2.7 Ομοφυλοφιλία και αθλητισμός.....	37
2.8 Παράγοντες που σχετίζονται με τις στάσεις των ετεροφυλόφιλων έναντι των ομοφυλόφιλων	42
2.8.1 Απόψεις ετεροφυλόφιλων αντρών και γυναικών απέναντι σε ομοφυλόφιλους/ες άντρες και γυναίκες σε σχέση με το φύλο τους	42
2.8.2 Απόψεις ετεροφυλόφιλων αντρών και γυναικών απέναντι σε ομοφυλόφιλους/ες άντρες και γυναίκες σε σχέση με την ηλικία	45
2.8.3 Απόψεις ετεροφυλόφιλων αντρών και γυναικών απέναντι σε ομοφυλόφιλους/ες άντρες και γυναίκες σε σχέση με το μορφωτικό τους επίπεδο	45
2.8.4 Απόψεις ετεροφυλόφιλων αντρών και γυναικών απέναντι σε ομοφυλόφιλους/ες άντρες και γυναίκες σε σχέση με τη συναναστροφή τους με ομοφυλόφιλα άτομα.....	47
2.8.5 Απόψεις ετεροφυλόφιλων αντρών και γυναικών απέναντι σε ομοφυλόφιλους/ες άντρες και γυναίκες σε σχέση με το εισόδημά τους	47
2.8.6 Απόψεις ετεροφυλόφιλων αντρών και γυναικών απέναντι σε ομοφυλόφιλους/ες άντρες και γυναίκες σε σχέση με το επίπεδο θρησκευτικότητάς τους.	48
2.8.7 Απόψεις ετεροφυλόφιλων αντρών και γυναικών απέναντι σε ομοφυλόφιλους/ες άντρες και γυναίκες σε σχέση με την πολιτική τους τοποθέτησης.....	50
2.8.8 Απόψεις ετεροφυλόφιλων αντρών και γυναικών απέναντι σε ομοφυλόφιλους/ες άντρες και γυναίκες σε σχέση με τη συμμετοχή τους ή όχι στον αθλητισμό	51
2.8.9 Απόψεις ετεροφυλόφιλων αντρών και γυναικών απέναντι σε ομοφυλόφιλους/ες άντρες και γυναίκες σε σχέση με τον τόπο καταγωγής τους	52
2.9 Απόψεις των ετεροφυλόφιλων φοιτητών για τους ομοφυλόφιλους άντρες και τις ομοφυλόφιλες γυναίκες.....	52
2.10 Επιπτώσεις των αρνητικών στάσεων των ετεροφυλόφιλων στα ομοφυλόφιλα άτομα.....	53

III. ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ.....57

3.1 Δείγμα	57
------------------	----

3.2 Ερευνητικά Εργαλεία.....	62
3.2.1 Το δημογραφικό ερωτηματολόγιο	62
3.2.2 Η κλίμακα στάσεων απέναντι σε ομοφυλόφιλους άντρες και ομοφυλόφιλες γυναίκες.....	62
3.3 Διαδικασία συλλογής δεδομένων.....	65
3.4 Στατιστική ανάλυση.....	66
IV. ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ.....	67
4.1 Στάσεις προς τους ομοφυλόφιλους και επίδραση ανεξάρτητων μεταβλητών (φύλο, ηλικία και έτος φοίτησης).....	67
4.2 Στάσεις προς τους ομοφυλόφιλους και επίδραση ανεξάρτητων μεταβλητών (τόπος κατοικίας, εισόδημα και φύλο).....	69
4.3 Στάσεις προς τους ομοφυλόφιλους και επίδραση ανεξάρτητων μεταβλητών (επαφή, φύλο και τόπος κατοικίας).....	70
4.4 Στάσεις προς τους ομοφυλόφιλους και επίδραση ανεξάρτητων μεταβλητών (επαφή με την εκκλησία, επαφή, φύλο και τόπος κατοικίας).....	72
4.5 Στάσεις προς τους ομοφυλόφιλους και επίδραση ανεξάρτητων μεταβλητών (ενασχόληση με τον αθλητισμό, επίπεδο ενασχόλησης, είδος αθλητικής δραστηριότητας).....	75
4.6 Στάσεις προς τους ομοφυλόφιλους και επίδραση της ανεξάρτητης μεταβλητής «πολιτικός χώρος».....	76
4.7 Πρόβλεψη των στάσεων προς τους ομοφυλόφιλους από τις ανεξάρτητες μεταβλητές (φύλο, έτος φοίτησης, τόπος κατοικίας, επαφή με ομοφυλόφιλο, επαφή με εκκλησία, πολιτικός χώρος).....	78
V. ΣΥΖΗΤΗΣΗ.....	80
VI. ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΗ, ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ, ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ.....	86

VII. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	97
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Α.....	121
Αίτηση προς την επιτροπή δεοντολογίας.....	121
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Β.....	124
Έντυπο δήλωσης συγκατάθεσης.....	124
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Γ.....	126
Συνοδευτική Επιστολή.....	126
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Δ.....	128
Δημογραφικό ερωτηματολόγιο.....	128
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ε.....	130
Ερωτηματολόγιο αξιολόγησης των στάσεων έναντι στην αντρική και τη γυναικεία ομοφυλοφιλία.....	130

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΓΡΑΦΗΜΑΤΩΝ

Γράφημα 3.1. Κατανομή του δείγματος ως προς το σεξουαλικό προσανατολισμό.....	58
Γράφημα 3.2. Κατανομή εισοδήματος των ερωτηθέντων.....	59
Γράφημα 3.3. Κατανομή επαφής με ομοφυλόφιλο ως προς το φύλο των ερωτηθέντων.....	59
Γράφημα 3.4. Κατανομή συμμετεχόντων ως προς το επίπεδο αθλητικής δραστηριότητας.....	61
Γράφημα 4.1. Μέσοι όροι σχετικά με την ανδρική και γυναικεία ομοφυλοφιλία ως προς το φύλο.....	67
Γράφημα 4.2. Μέσοι όροι των στάσεων προς την ανδρική ομοφυλοφιλία ως προς το έτος φοίτησης των φοιτητών.....	69
Γράφημα 4.3. Μέσοι όροι στάσεων προς την ομοφυλοφιλία με βάση την επαφή με ομοφυλόφιλο άνδρα ή ομοφυλόφιλη γυναίκα.....	71
Γράφημα 4.4. Μέσοι όροι στάσεων προς την ομοφυλοφιλία με βάση την επαφή με την εκκλησία.....	73
Γράφημα 4.5. Μέσοι όροι στάσεων προς την ομοφυλοφιλία ως προς τον πολιτικό χώρο.....	78

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΠΙΝΑΚΩΝ

Πίνακας 3.1. Κατανομή συμμετεχόντων ως προς το φύλο και την ηλικία.....	57
Πίνακας 3.2. Κατανομή συμμετεχόντων ως προς το φύλο και το έτος φοίτησης.....	57
Πίνακας 3.3. Κατανομή συμμετεχόντων ως προς το φύλο και επίσκεψη στην εκκλησία.....	60
Πίνακας 3.4. Κατανομή συμμετεχόντων ως προς το φύλο και επίσκεψη στην εκκλησία.....	60
Πίνακας 3.5. Κατανομή συμμετεχόντων ως προς το φύλο και τον πολιτικό χώρο.....	61
Πίνακας 3.6. Συνολικά στατιστικά στοιχεία των ερωτημάτων της κλίμακας των στάσεων έναντι της αντρικής ομοφυλοφιλίας.....	62
Πίνακας 3.7. Συνολικά στατιστικά στοιχεία των ερωτημάτων της κλίμακας των στάσεων έναντι της γυναικείας ομοφυλοφιλίας.....	63
Πίνακας 3.8. Ψυχομετρικά χαρακτηριστικά των παραγόντων του ερωτηματολογίου «Στάσεις έναντι της αντρικής και της γυναικείας ομοφυλοφιλίας» (N=527).....	64

Πίνακας 3.9. Συσχετίσεις (δείκτης Pearson r) των παραγόντων του ερωτηματολογίου «Στάσεις έναντι της αντρικής και της γυναικείας ομοφυλοφιλίας» (N=527).....	64
Πίνακας 3.10. Απόλυτες και σχετικές συχνότητες εγγεγραμμένων και συμμετεχόντων/χουσών φοιτητών και φοιτητριών εντός κανονικής φοίτησης.....	66
Πίνακας 4.1. Επίδραση των ανεξάρτητων μεταβλητών του φύλου, της ηλικίας και του έτους φοίτησης στις εξαρτημένες μεταβλητές του ερωτηματολογίου της Αντρικής και της Γυναικείας ομοφυλοφιλίας (N = 490).....	68
Πίνακας 4.2. Αλληλεπίδραση φύλου και τόπου κατοικίας στους μέσους όρους της ανδρικής και γυναικείας ομοφυλοφιλίας.....	69
Πίνακας 4.3. Επίδραση των ανεξάρτητων μεταβλητών του φύλου, της κατοικίας και του εισοδήματος στις εξαρτημένες μεταβλητές του ερωτηματολογίου της Αντρικής και της Γυναικείας ομοφυλοφιλίας (N = 498).....	70
Πίνακας 4.4. Επίδραση των ανεξάρτητων μεταβλητών της επαφής με μη ετεροφυλόφιλο άτομο, του φύλου και της κατοικίας στις εξαρτημένες μεταβλητές του ερωτηματολογίου της Αντρικής και της Γυναικείας ομοφυλοφιλίας (N = 513).....	71
Πίνακας 4.5. Επίδραση της ανεξάρτητης μεταβλητής της θρησκευτικότητας στις εξαρτημένες μεταβλητές του ερωτηματολογίου της Αντρικής και της Γυναικείας ομοφυλοφιλίας (N = 497). Κριτήριο Scheffe.....	73
Πίνακας 4.6. Επίδραση των ανεξάρτητων μεταβλητών της θρησκευτικότητας, με τον παράγοντα της επαφής με μη ετεροφυλόφιλο άτομο, τον τόπο κατοικίας και το φύλο, με τις εξαρτημένες μεταβλητές του ερωτηματολογίου της Αντρικής και της Γυναικείας ομοφυλοφιλίας (N = 497).....	74
Πίνακας 4.7. Επίδραση των ανεξάρτητων μεταβλητών της συμμετοχής σε άθλημα, του επιπέδου του αθλήματος και του είδους του αθλήματος, με τις εξαρτημένες μεταβλητές του ερωτηματολογίου της Αντρικής και της Γυναικείας ομοφυλοφιλίας (N = 364).....	76
Πίνακας 4.8. Μονομεταβλητή ανάλυση διακύμανσης της ανεξάρτητης μεταβλητής του πολιτικού χώρου, με την εξαρτημένη μεταβλητή της Αντρικής ομοφυλοφιλίας (N = 543).....	77
Πίνακας 4.9. Μονομεταβλητή ανάλυση διακύμανσης της ανεξάρτητης μεταβλητής του πολιτικού χώρου, με την εξαρτημένη μεταβλητή της Γυναικείας ομοφυλοφιλίας (N = 543).....	77
Πίνακας 4.10. Κριτήριο Scheffe της ανεξάρτητης μεταβλητής του πολιτικού χώρου, με την εξαρτημένη μεταβλητή της Αντρικής ομοφυλοφιλίας (N = 525).....	77
Πίνακας 4.11. Κριτήριο Scheffe της ανεξάρτητης μεταβλητής του πολιτικού χώρου, με την εξαρτημένη μεταβλητή της Αντρικής ομοφυλοφιλίας (N = 525).....	77
Πίνακας 4.12. Παλινδρομικές αναλύσεις των ανεξάρτητων μεταβλητών στους παράγοντες της κλίμακας Στάσεων προς τους Ομοφυλόφιλους.....	79

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΩΝ

DSM: Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders

CAAWS: Canadian Association for the Advancement of Women and Sport and Physical Activity

IAPESGW: International Association of Physical Education and Sport for Girls and Women

LGBTQ: Lesbians, Gay, Bisexuals, Transsexuals, Queer

LGBTQI: Lesbians, Gay, Bisexuals, Transsexuals, Queer, Intersexuals

ΣΕΦΑΑ: Σχολή Επιστήμης Φυσικής Αγωγής & Αθλητισμού

ΕΚΠΑ: Εθνικό & Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών

ΛΟΑΤ: Λεσβίες, Ομοφυλόφιλοι, Αμφιφυλόφιλοι, Τρανς

ICD: International Statistical Classification of Diseases and Related Health Problems

MME: Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης

ΔΠΘ: Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης

ΤΕΦΑΑ: Τμήμα Επιστήμης Φυσικής Αγωγής & Αθλητισμού

ΠΑΘΕ: Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας

Η.Π.Α.: Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής

AIDS: Acquired Immune Deficiency Syndrome

NBA: National Basketball of America

HIV: Human Immunodeficiency Virus

ATLG: Attitudes Towards Lesbians & Gay

ANOVA: Analysis Of Variation

MANOVA: Multivariate Analysis of Variance

FIG: Federation International de Gymnastique

GSB: General Secretariat of Bioethics

E.E.: Ευρωπαϊκή Επιτροπή

I. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η αντιμετώπιση της ομοφυλοφιλίας ως θέμα έρευνας ξεκινάει στα τέλη του 19^{ου} αιώνα. Όπως αναφέρουν στο βιβλίο τους οι Duberman, Vicinus και Chauncey (1989), η πρώτη απόπειρα για συγγραφή ενός δοκιμίου που αφορούσε στην ομοφυλοφιλία, έγινε το 1883 από τον Βρετανό ιστορικό John Addington Symonds. Ο εν λόγω συγγραφέας, δημοσίευσε μια μελέτη του για την ομοφυλοφιλία στην αρχαία Ελλάδα. Αν και θεωρείται πρωτοπόρος, το αποτέλεσμα γι' αυτόν δεν ήταν ευτυχές αφού το αποτέλεσμα της δημοσίευσης της μελέτης του, ήταν η θανατική του καταδίκη.

Έναν αιώνα περίπου αργότερα και πιο συγκεκριμένα μέχρι τις αρχές της δεκαετίας του '70, το Διαγνωστικό και Στατιστικό Εγχειρίδιο για τις Ψυχικές Διαταραχές II (Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders II, DSM), κατατάσσει την ομοφυλοφιλία στο επίπεδο της ψυχικής διαταραχής και της ασθένειας, η θεραπεία της οποίας μπορεί να επιτευχθεί μέσω της επιστήμης της ψυχολογίας (Varga, 2011). Η συγκεκριμένη αντίληψη αναφέρεται στις ήδη διαμορφωμένες στερεοτυπικές απόψεις ότι η ομοφυλοφιλία είναι μια απόκλιση από τη φύση και έτσι συνιστά αμαρτία.

Τα πρώτα χρόνια της εν λόγω δεκαετίας, λαμβάνουν χώρα δύο γεγονότα τα οποία μπορούν να χαρακτηριστούν ιστορικής σημασίας. Οι συνέπειες αυτών των γεγονότων αναφέρονταν στο σεξουαλικό προσανατολισμό των ατόμων και εμφανίστηκαν αρχικά στις Ηνωμένες Πολιτείες και σχεδόν άμεσα και με μεγάλη ταχύτητα εξαπλώθηκαν και στον υπόλοιπο κόσμο. Το πρώτο γεγονός, που είχε και άμεσες συνέπειες, έλαβε χώρα το 1973 και αφορούσε στην απόφαση του Συμβουλίου των Διευθυντών του Αμερικανικού Ψυχιατρικού Συνδέσμου, να μην συμπεριληφθεί ξανά η ομοφυλοφιλία στο DSM, δηλώνοντας παράλληλα ότι ο σεξουαλικός προσανατολισμός σε άτομα του ίδιου φύλου, εκ φύσεως δεν σχετίζεται με ψυχοπαθολογική κατάσταση (Minton, 2002). Η επικύρωση της συγκεκριμένης απόφασης τον αμέσως επόμενο χρόνο καθώς και η δραστική και άμεση εφαρμογή της από τον ιατρικό κλάδο, τον κλάδο των επαγγελματιών της ψυχικής υγείας καθώς και αυτών των επιστημών της συμπεριφοράς, άλλαξαν ριζοσπαστικά τις θέσεις και τις απόψεις τους για την ομοφυλοφιλία.

Το δεύτερο γεγονός δεν είχε τόσο άμεση και σημαντική επίδραση στη σκέψη και στη συμπεριφορά έναντι της ομοφυλοφιλίας. Ωστόσο, τα αποτελέσματά του σε βάθος χρόνου αποδείχθηκαν σε πολύ μεγάλο βαθμό ευεργετικά. Το 1972, ο ψυχολόγος George Weinberg, δημοσίευσε το βιβλίο του *Society and the Healthy Homosexual* (1972) και εισήγαγε για πρώτη φορά τον όρο *ομοφοβία*. Με την αναφορά στον όρο αυτό αμφισβήτησε ανοικτά παγιωμένες σκέψεις και ιδέες σχετικά με την ομοφυλοφιλία. Ο Weinberg κατέδειξε ότι το ζήτημα της ομοφυλοφιλίας δεν αποτελεί ιατρικό πρόβλημα, αλλά έχει κοινωνική και πολιτισμική προέλευση και επισήμανε σ' αυτή τη βάση την εχθρότητα έναντι των ομοφυλόφιλων ατόμων, θέτοντας παράλληλα τα θεμέλια για επιστημονική ανάλυση του ζητήματος στις προοπτικές των κοινωνικών επιστημών. Ο όρος *ομοφοβία*, έγινε ένα σημαντικό εργαλείο στα χέρια των ομοφυλόφιλων ατόμων, των ακτιβιστών, των

δικηγόρων και των συμμάχων τους, για την υποστήριξη της διαφορετικότητας και των δικαιωμάτων των ομοφυλόφιλων (Herek, 2004).

Ο διάλογος για το ζήτημα της ομοφοβίας, κυρίως στις δυτικές κοινωνίες σήμερα, επικεντρώνεται στην κοινωνική διάκριση που προκύπτει από την ταυτότητα του φύλου και τον σεξουαλικό προσανατολισμό. Παράλληλα λαμβάνει υπ' όψιν τις κοινωνικές αντιλήψεις όπως αυτές διαμορφώνονται από προσδοκίες περί αρρενωπότητας και θηλυκότητας σε κοινωνικά πεδία – όπως για παράδειγμα το πεδίο του αθλητισμού - όπου οι προσδοκίες αυτές ενδεχομένως αναπαράγουν και ενισχύουν ομοφοβικές συμπεριφορές (Patsantaras, 2015a; Kamberidou, 2012a,b; Kamberidou, Tsopani, Dallas & Patsantaras, 2009; Patsantaras, Tsopani, Dallas, Kamberidou, & Mitsi, 2006). Ξεκινώντας από αυτή την υπόθεση, η παρούσα μελέτη διερευνά τις στάσεις των ετεροφυλόφιλων φοιτητών της Σχολής Επιστήμης Φυσικής Αγωγής και Αθλητισμού του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών απέναντι στην ανδρική και γυναικεία ομοφυλοφιλία. Όπως δείχνουν ερευνητικά δεδομένα η ομοφοβία αποτελεί εμπόδιο στη συμμετοχή σε ορισμένα αθλήματα (όπως μεταξύ άλλων η ρυθμική γυμναστική, η συγχρονισμένη κολύμβηση και η πάλη) τόσο για τους/τις ομοφυλόφιλους/ες όσο και για τους ετεροφυλόφιλους/ες άνδρες και γυναίκες. Πολλές αθλήτριες και πολλοί αθλητές, αποφεύγουν να συμμετάσχουν σε ορισμένα αθλήματα υπό τον φόβο του κοινωνικού στιγματισμού, δηλαδή, υπό το φόβο να χαρακτηριστούν ως λεσβίες ή ομοφυλόφιλοι. Τόσο οι αθλητικοί θεσμοί, όσο και οι κοινωνιολόγοι του αθλητισμού και οι κοινωνικοί επιστήμονες γενικότερα δείχνουν ένα ιδιαίτερο ερευνητικό ενδιαφέρον για το θέμα αυτό τα τελευταία χρόνια (Lofstrom, 2009; Kamberidou, 2012; CAAWS, 2012; Patsantaras, 2015a).

Στο πλαίσιο της αντιμετώπισης της ομοφοβίας και ανάδειξης της αξίας της διαφορετικότητας στον αθλητισμό, η Karin Lofstrom (2009), ως εκτελεστική διευθύντρια της Καναδικής Ένωσης για την Προώθηση της Γυναίκας και της Αθλητικής και Φυσικής Δραστηριότητας (CAAWS) - κατά τη διάρκεια της παρουσίας της στο 16ο Παγκόσμιο Συνέδριο IAPESGW στη Νότια Αφρική - δήλωσε ότι έχει έρθει η ώρα να μιλήσουμε και να αντιμετωπίσουμε την ομοφοβία στον αθλητισμό, να δούμε το αόρατο και να μιλήσουμε γι' αυτό που δεν λέγεται. Από τότε, αναφέροντας τη Lofstrom (2009), το έγγραφο θέσης του CAAWS (2012) "*Βλέποντας το Αόρατο - Μιλώντας γι' αυτό που δεν λέγεται*" έχει αναπτύξει μια πρωτοβουλία για την αντιμετώπιση της ομοφοβίας, με τους ηγέτες του αθλητισμού του Καναδά να ακολουθούν στρατηγικές χάραξης εθνικής πολιτικής για την αντιμετώπιση της ομοφοβίας, τον εκφοβισμό και τη βία στον αθλητισμό. Το έγγραφο θέσης της CAAWS σχετικά με την ομοφοβία στον αθλητισμό υποστηρίζει ότι πολλοί ομοφυλόφιλοι και λεσβίες επιλέγουν να μην ασχολούνται με τον αθλητισμό επειδή η ετεροφυλοφιλία αποτελεί σταθερό και δεδομένο κανόνα. Οι αθλητές και οι προπονητές, συνήθως συμμορφώνονται με αυτόν τον κανόνα για να διατηρήσουν τις σχέσεις μεταξύ των ομάδων και των προπονητών, να εξασφαλίσουν χορηγίες, οικονομική υποστήριξη κ.ο.κ.

Τα ανταγωνιστικά αθλήματα - παραδοσιακά θεωρούμενα ως ένας τομέας στον οποίο οι άντρες και τα αγόρια ενθαρρύνονται να επιδιώξουν μια ταυτότητα αρρενωπότητας, μεταφέρουν ισχυρά μηνύματα σχετικά με την ιστορικά καθορισμένη και

κοινωνικά κατασκευασμένη τάξη των φύλων που συνδέεται με τα στερεότυπα, τις στάσεις και τους κανόνες σχετικά με την αρρενωπότητα και τη θηλυκότητα (Καμπερίδου, 2012, 2010, 2005; Καμπερίδου & Παπαδοπούλου 2014; Kamberidou et al., 2009, Πατσαντάρας, 2007, σελ. 301-307). Η παρούσα μελέτη επικεντρώνεται στο κοινωνικό φύλο το οποίο κατανοείται ως προϊόν του πολιτισμού και της κοινωνικοποίησης. Το νόημα του φύλου σε αυτή την προοπτική είναι δυναμικά πολύ-μεταβαλλόμενο σε αντιστοιχία με τον ιστορικό - πολιτισμικό – κοινωνικό χώρο και χρόνο και ταυτόχρονα σε αντιστοιχία με τα διαφορετικά αθλήματα (Πατσαντάρας, 2014, σελ. 210). Το ζήτημα του φύλου επομένως έχει να κάνει και με την υιοθέτηση κοινωνικά κατάλληλων συμπεριφορών σε αντιστοιχία με την κουλτούρα (Patsantaras, 2015). Ο κοινωνικός χώρος του αθλητισμού και ειδικότερα αυτός του ανταγωνιστικού και επαγγελματικού αθλητισμού, θεωρείται θεσμική δομή που οργανώνεται και λειτουργεί με βάση την ηγεμονική αρρενωπότητα η οποία αναπαράγει και επιβραβεύει συγκεκριμένες μορφές αρρενωπότητας, διατηρώντας την καθιερωμένη τάξη των φύλων (Καμπερίδου, 2009; Kamberidou, 2011a; Patsantaras, 2015a). Πληθώρα βιβλιογραφικών αναφορών μαρτυρά ότι από τη δεκαετία του '80, γίνεται μια ευρεία προσπάθεια να δημιουργηθεί ένα θεωρητικό υπόβαθρο για επανεξέταση και αναθεώρηση της έννοιας της ηγεμονικής αρρενωπότητας, δηλαδή της ιεράρχησης με βάση τον παράγοντα φύλο, των σχέσεων μεταξύ πατριαρχικών δομών και των προτύπων των φύλων, της σωματοποίησης και της σωματικότητας που συνδέονται με το προνόμιο και την εξουσία, καθώς και των εκφάνσεων της αρρενωπότητας (Connell & Messerschmidt, 2005; Kimmel & Mahler, 2003; Kimmel, 1994; Plummer, 1999). Οι ερευνητές υποστηρίζουν ότι η ηγεμονική αρρενωπότητα διευκολύνει την εμφάνιση και την καλλιέργεια της ομοφοβίας, με ταυτόχρονη διατήρηση της κυριαρχίας και της εξουσίας των ανδρών μέσω κοινωνικά αποδεκτών συμπεριφορών παγιωμένων και για τα δύο φύλα (Anderson, 2002; Cunningham & Sagas, 2008; Krane, 2001). Αυτές οι απόψεις φαίνεται να έχουν καθολική ισχύ στο αθλητικό κοινωνικό πεδίο.

Η αναπαραγωγή της ομοφοβίας στο πλαίσιο του αρρενωπού αθλητικού συντηρητισμού αναφέρεται στην πατριαρχική δόμηση των φύλων, στις κοινωνικές συμπεριφορές και στις στάσεις που συνδέονται σαφώς με έννοιες όπως αυτές της αρρενωπότητας και της ανδρικής ταυτότητας ή της αρρενωπότητας όπως αυτή εκδηλώνεται από άνδρες αθλητές (Καμπερίδου, 2005; Ensign, Yiamouyiannis, White, Ridpath, & Halloran, 2007; Kamberidou, 2009; Patsantaras, 2013, 2015). Σε αντιστοιχία με τη θεωρία της αρρενωπότητας (Connell, 1995; Connell & Messerschmidt, 2005) επισημαίνονται διαφορετικοί τύποι αρρενωπότητας. Μελέτες υποστηρίζουν ότι η αρρενωπή κοινωνική συμπεριφορά, η επιθετική και αυταρχική έκφραση της αρρενωπότητας και των ανδρικών συμπεριφορών (Anderson, 2002; Hemphill & Symons, 2009; Patsantaras, 2015), αποτελούν μέρος του συστήματος αξιών του αθλητισμού που ορίζεται ως ηγεμονική αρρενωπότητα (Hemphill & Symons, 2009; Connell & Messerschmidt, 2005; Anderson, 2002). Με άλλα λόγια, οι αξίες και οι ρόλοι που πρέπει να υιοθετήσουν τα αγόρια και οι άνδρες στο πλαίσιο του αγωνιστικού αθλητισμού είναι η κυριαρχία έναντι του αντιπάλου, η επιθετικότητα, η ανταγωνιστικότητα, η αθλητική ικανότητα, η υπομονή, η ανάληψη κινδύνου, η δύναμη, η ατομική εμπιστοσύνη και ο έλεγχος (Cheng, 1999; Wellard, 2006; Hartill, 2008, σελ. 23). Οι αξίες και οι ρόλοι αυτοί

θεωρούνται αντρικά προνόμια και αντιδιαστέλλονται με την έννοια της θηλυκότητας όπως αυτή γίνεται αντιληπτή σε παραδοσιακά πλαίσια (Καμπερίδου, 2012; Πατσαντάρας, 2014). Ωστόσο, τα στοιχεία αυτά δεν μπορούν να συσχετιστούν εξ' υπαρχής με την ομοφυλοφιλία κατανοώντας την ομοφυλοφιλία μονοδιάστατα ως έκφραση θηλυπρέπειας.

Επομένως, η ομοφοβία δεν αναφέρεται μόνο στους άνδρες αθλητές. Η αντιπάθεια, η αρνητική στάση ή/και η μισαλλοδοξία έναντι των μη ετεροφυλόφιλων αθλητών - που περιλαμβάνονται στο ακρωνύμιο LGBTQ το οποίο αναφέρεται στις λεσβίες, στους ομοφυλόφιλους, στους αμφιφυλόφιλους, στους διεμφυλικούς και σε αυτούς τους ανθρώπους που θεωρούν τους εαυτούς τους εκτός κατηγοριοποίησης (CAAWS, 2012) - απευθύνεται και σε γυναίκες αθλήτριες και ιδιαίτερα σε εκείνες που υπερέχουν αισθητά στο αθλητικό πεδίο και δεν πληρούν τα κοινωνικώς αποδεκτά πρότυπα θηλυκότητας. Για παράδειγμα, ο κοινωνικός στιγματισμός των κοριτσιών και των γυναικών ως λεσβιών - είτε είναι είτε όχι - οδηγεί πολλές φορές σε χαμηλό ποσοστό συμμετοχής, σε εσκεμμένα μειωμένη απόδοση, ακόμη και σε αποχώρηση από αθλητικές εκδηλώσεις (Shakib 2003, CAAWS, 2012). Επιπρόσθετα, παρά τη μειωμένη προβολή ή ακόμα και την παντελή έλλειψη αναφοράς των γυναικείων αθλημάτων στα μέσα ενημέρωσης, όταν και εφόσον οι γυναίκες αθλήτριες προβάλλονται - αντί η προβολή να εστιάζει στα αθλητικά τους επιτεύγματα - συνήθως παρουσιάζονται ως σύμβολα του σεξ και σούπερ θηλυκά μοντέλα μόδας, ή αντιθέτως ως ανδροπρεπείς-αρρενωπές λεσβίες, γυναίκες που έχουν χάσει το βιολογικό τους φύλο, τη θηλυπρέπεια και τη θηλυκότητά τους. Αυτού του τύπου η αθλητική δημοσιογραφία αποτελεί έναν από τους μεγαλύτερους παραβάτες (Καμπερίδου 2012, 2005; Kamberidou & Chroni, 2016).

Οι μελέτες δείχνουν επανειλημμένα ότι τα ανταγωνιστικά αθλήματα, που πραγματώνονται στα επίπεδα του επαγγελματικά οργανωμένου αθλητισμού, δημιουργούν δομικές προϋποθέσεις για εκδήλωση ομοφοβικών συμπεριφορών, δια των οποίων προκύπτουν ποικίλες κοινωνικές διακρίσεις έναντι των ομοφυλοφίλων, οι οποίοι ως εκ τούτου βιώνουν μεγάλα επίπεδα άγχους (Elling & Janssens, 2009; Hemphill & Symons, 2009; Symons, Sbaraglia, Hillier, & Mitchell, 2010). Οι μη ετεροφυλόφιλοι, καθ' όλη τη διάρκεια της σταδιοδρομίας τους και κατά την εμπλοκή τους στον αθλητισμό, βιώνουν πολλές μορφές κοινωνικού αποκλεισμού ή διάκρισης: δηλαδή εχθρότητα, ομοφοβικό εκφοβισμό και θυματοποίηση (Kokkonen, 2012; Toivala, 2011; Anderson, 2005). Ως αποτέλεσμα των προαναφερθέντων και υπό την απειλή να γίνουν αποδέκτες - θύματα αυτών, συνήθως φοβούνται να αποκαλυφθούν, δηλαδή, να αποκαλύψουν τον σεξουαλικό τους προσανατολισμό και την ταυτότητα του φύλου τους. Η ομοφοβική στάση απέναντι στους ομοφυλόφιλους, μαζί με το εχθρικό αθλητικό περιβάλλον, καταστρέφει αναπόφευκτα τις αθλητικές σχέσεις που είναι ζωτικής σημασίας στον αθλητισμό, ιδιαίτερα όσον αφορά την ομαδικότητα, τη συνεργασία, το πνεύμα του παιχνιδιού και τη νίκη (Griffin, Perrotti, Priest & Muska, 2002; Ensign, Yiamouyiannis, White & Ridpath, 2011). Ωστόσο, το θέμα της ομοφοβίας που μπορεί να εντοπιστεί ή να εκδηλωθεί στο αθλητικό πεδίο σχετίζεται επίσης με άλλους ευρύτερους κοινωνικο-πολιτιστικούς παράγοντες. Μελέτες υποστηρίζουν ότι οι παράγοντες που καθορίζουν τη στάση απέναντι στην ομοφυλοφιλία περιλαμβάνουν το φύλο, την ηλικία, το επίπεδο εκπαίδευσης, την κατοικία /

δημογραφικούς παράγοντες, την πολιτική κλίση και τη θρησκευτικότητα. Πιο αναλυτικά: (1) Φύλο (Duyan & Duyan 2005), (2) Ηλικία (Steffens & Wagner, 2004; Van de Akker, Van der Ploeg, & Scheepers, (4) τόπος κατοικίας (Feng, Lou, Gao, Tu, Cheng, Emerson, & Zabin, 2012; Van den Akker et al., 2013) (Gelbal & Duyan, 2006; Tee & Hegarty, 2006), (6) Πολιτική τάση (Pacilli, Taurino, Jost & van der Toorn 2011; Rowatt, LaBouff, Johnson,) και Θρησκευτικότητα (Jaspers, 2008; Siker, 2007).

Η Σχολή Επιστήμης Φυσικής Αγωγής και Αθλητισμού (Σ.Ε.Φ.Α.Α.) και το αντίστοιχο τμήμα της, όπως και κάθε πανεπιστημιακό τμήμα, έχει ως στόχο να ολοκληρώσει την ανάπτυξη της προσωπικότητας των φοιτητών και των φοιτητριών, να συνεχίσει, μέσω της εκπαιδευτικής διαδικασίας, την καλλιέργεια και την ανάπτυξη του πνεύματος, και στη συγκεκριμένη περίπτωση και του σώματος μέσω της ενασχόλησης με τα αθλήματα, και να ενσταλάξει αξίες με αναφορά στα ανθρώπινα δικαιώματα ως βασική παράμετρο της παιδείας, όπως επί παραδείγματι στην αλληλεγγύη και στο σεβασμό στη διαφορετικότητα των ποικίλων σημαινόμενων που αντανακλά το κοινωνικό σώμα (Κωνσταντινάκος, Τσούμας, & Χατζηβασιλείου, 2003).

Με βάση τη δημιουργία σωματικών στερεοτύπων, τόσο το σώμα όσο και οι δράσεις του γίνονται αντικείμενα εκμετάλλευσης όταν η υπεροχή του η οποία προβάλλεται, βασίζεται σε δημογραφικά ή και βιολογικά χαρακτηριστικά με σκοπό να προβληθεί και να αποφέρει κέρδος. Η συγκεκριμένη εκμετάλλευση αποσκοπεί σε υλικές απολαβές ενώ παράλληλα παραμερίζει αυτά που πρεσβεύει τόσο η εκπαίδευση όσο και ο αθλητισμός, όπως οι ηθικές αξίες και τα ανθρώπινα δικαιώματα. Η παρούσα έρευνα μέσα στη συγκεκριμένη σχολή αποσκοπεί μεταξύ άλλων να ρίξει φως και στο εάν και κατά πόσο συμβάλλει στην ανάπτυξη ενός αξιακού συστήματος απαλλαγμένο από στερεότυπα για το κοινωνικό σώμα και τη δράση του (Κωνσταντινάκος, Αυγερινού, & Ρωμανού, 2003; Patsantaras, 2013, 2012, 2011).

1.1 Ορισμός και διατύπωση του προβλήματος

Η ΣΕΦΑΑ αποτελεί μια ιδιαίτερη σχολή, καθώς το φυσικό σώμα αποτελεί το κύριο αντικείμενο μελέτης, ενώ η συστηματική ενασχόληση με τα αθλήματα σε πρακτικό επίπεδο, ατομικό ή και ομαδικό είναι το χαρακτηριστικό που τη διαφοροποιεί από άλλα τμήματα που ασχολούνται με τον αθλητισμό. Ως κεντρικό σημείο αναφοράς, το σώμα, αντιμετωπίζεται εντελώς διαφορετικά στη συγκεκριμένη σχολή, σε μια πολυδιάστατη προοπτική από τις επιμέρους ερευνητικές προσεγγίσεις. Επιστημονικά πεδία όπως η ανατομία, η φυσιολογία, η προπονητική κλπ. εντάσσουν το σώμα σε μια μηχανιστική θεώρηση, με στόχο την αύξηση της απόδοσης και την επίτευξη της καλύτερης δυνατής επίδοσης. Η αθλητική επιστήμη περιορίζει το νόημα του σώματος σε αυτό του φυσικού σώματος, το οποίο, μέσω των προαναφερθέντων επιμέρους επιστημονικών πεδίων, μετασχηματίζει, προσαρμόζει και συνεχώς βελτιώνει τις φυσιολογικές λειτουργίες του και τις φυσικές παραμέτρους του για να επιτελέσει συγκεκριμένους αθλητικούς στόχους. Ωστόσο, τα συγκεκριμένα πεδία της αθλητικής επιστήμης, παραβλέπουν και αγνοούν συστηματικά το γεγονός, ότι το νόημα του σώματος στον αθλητισμό υψηλού επιπέδου, συγκροτείται και οριοθετείται στην βάση επικοινωνιακών στόχων. Τόσο το υποκείμενο-

άτομο όσο και το περιβάλλον μέσα στο οποίο δρα το υποκείμενο, διαμορφώνουν από κοινού τόσο τη συναίσθηση του αθλητικού σώματος, όσο και τους τρόπους που βιώνει αλλά και τους τρόπους που το ίδιο βιώνεται. Αυτό σημαίνει ότι το σώμα δε βιώνεται με τον ίδιο τρόπο απ' όλα τα άτομα και οπουδήποτε. Το κάθε άτομο βιώνει διαφορετικά το σώμα ανάλογα με τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του π.χ. το φύλο, ενώ ιδιαίτερο ρόλο παίζουν το εκάστοτε ιστορικό, κοινωνικό, και πολιτισμικό πλαίσιο. Ωστόσο, το πολιτισμικό – κοινωνικό περιβάλλον, αποτελεί τον πιο σημαντικό παράγοντα διαμόρφωσης του τρόπου που βιώνεται το αθλητικό σώμα (Πατσαντάρας, 2014, σελ. 212; Kamberidou, 2007). Το γεγονός ότι η συγκεκριμένη φυσική παρουσία ερμηνεύεται με πολιτισμικούς – κοινωνιολογικούς όρους, σημαίνει ότι η προσέγγιση του αθλητικού σώματος στην προοπτική της αθλητικής κοινωνιολογίας, γίνεται τόσο ως βιολογικό όσο και ως κοινωνικό σώμα. Επομένως, όταν αναφερόμαστε στο σώμα στον αθλητισμό, αναφερόμαστε πρωταρχικά σε ένα φυσικό σώμα, σε κάτι φυσικό και προϋπάρχον, σε κάτι προ-κοινωνικό με ότι αυτό συνεπάγεται (Πατσαντάρας, 2014, σελ. 211). Στη μελέτη αυτή το σώμα, γίνεται αντιληπτό και ως βιολογικό και ως κοινωνικό σώμα υπό την έννοια ότι το σώμα ως φυσική παρουσία ερμηνεύεται με πολιτισμικούς – κοινωνιολογικούς όρους (Πατσαντάρας, 2014, σελ. 213; Καμπερίδου, 2012). Η βαρύτητα δίνεται στο κοινωνικό σώμα όπως αυτό προκύπτει από την αλληλοδιείσδυση και αλληλεπίδραση πολιτισμικών και κοινωνικών παραμέτρων.

1.2 Σημασία της έρευνας

Με βάση τα προαναφερθέντα, η μελέτη της αντιμετώπισης και της συμπεριφοράς, έναντι του διαφορετικού σεξουαλικού προσανατολισμού ως έκφρασης μέσω του κοινωνικού σώματος, μέσα σε ένα περιβάλλον που έχει ως επίκεντρο της σπουδής και της έρευνάς του το φυσικό σώμα, καθίσταται αναγκαία και επιβεβλημένη. Έναν από τους στόχους της έρευνας αποτελεί και η κατανόηση από τους φοιτητές και τις φοιτήτριες της ΣΕΦΑΑ ότι το ζήτημα του σεξουαλικού προσανατολισμού πέρα από ενδεχόμενες βιολογικές αναφορές, είναι ουσιαστικά κοινωνικό και πολιτισμικό παράγωγο, κοινωνική και πολιτισμική κατασκευή. Η κατανόηση αυτή θα τους βοηθήσει στη διαχείριση της διαφορετικότητας που αφορά στη σεξουαλικότητα, όπως αυτή εκφράζεται από το σεξουαλικό προσανατολισμό και συνδέεται άρρηκτα με το κοινωνικό σώμα των αθλητών/τριων και των μαθητών/τριών.

Σκοπός της παρούσας έρευνας ήταν να διερευνήσει τις στάσεις των ετεροφυλόφιλων φοιτητών και φοιτητριών της Σχολής Επιστήμης Φυσικής Αγωγής και Αθλητισμού (ΣΕΦΑΑ) του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών (ΕΚΠΑ), απέναντι στους ομοφυλόφιλους άντρες και στις ομοφυλόφιλες γυναίκες. Επίσης, να διερευνήσει το βαθμό των αρνητικών στάσεων, που ίσως υπάρχει μέσα στις τάξεις των φοιτητών, καθώς και το ποιοι επιμέρους παράγοντες είναι αυτοί που συμβάλουν στην πιθανή εμφάνιση του φαινομένου. Ιδιαίτερη έμφαση δόθηκε στη διερεύνηση του εάν και σε ποιο βαθμό επιδρά η ενασχόληση με τον αθλητισμό, ως βασικό στοιχείο της σχολής, στη δημιουργία ιδιαίτερων στάσεων έναντι των μη ετεροφυλόφιλων ατόμων. Τέλος, μέσω της ανάλυσης των δεδομένων και της ερμηνείας τους και βασιζόμενος ο ερευνητής στη σχετική βιβλιογραφία, προσπάθησε να προτείνει λύσεις για την αντιμετώπιση πιθανών

ακραίων στάσεων που αντιστοιχούν σε ακραίες συμπεριφορές εναντίον των ομοφυλόφιλων ατόμων καθώς και να ερμηνεύσει τα αποτελέσματα μέσω της χρήσης κοινωνιολογικών ερμηνευτικών εργαλείων δηλαδή κοινωνιολογικών θεωριών.

1.3 Ερευνητικά ερωτήματα και υποθέσεις

Τα ερευνητικά ερωτήματα τα οποία τέθηκαν, αφορούσαν στις σχέσεις που προκύπτουν από τα αποτελέσματα ερευνών που συμπεριλαμβάνονται στη βιβλιογραφία και από τις σχέσεις μεταξύ των ανεξάρτητων και των εξαρτημένων μεταβλητών. Τα ερευνητικά ερωτήματα βασίστηκαν στις ακόλουθες ερευνητικές υποθέσεις:

α) Οι άντρες θα εμφανίσουν πιο αρνητικές στάσεις απέναντι στους ομοφυλόφιλους άντρες και στις ομοφυλόφιλες γυναίκες από τις γυναίκες.

β) Οι άντρες θα παρουσιάσουν πιο αρνητικές στάσεις απέναντι στους ομοφυλόφιλους άντρες απ' ότι στις ομοφυλόφιλες γυναίκες.

γ) Οι φοιτητές/τριες που θα εμφανιστούν σε μεγαλύτερο βαθμό θρησκευόμενοι, θα εμφανίσουν και πιο αρνητικές στάσεις απέναντι στους ομοφυλόφιλους άντρες και στις ομοφυλόφιλες γυναίκες απ' ότι αυτοί που εμφανίζονται να είναι λιγότερο θρησκευόμενοι.

δ) Οι φοιτητές/τριες που θα έχουν κάποια προσωπική επαφή – συναναστροφή με κάποιον ομοφυλόφιλο άντρα ή ομοφυλόφιλη γυναίκα στο περιβάλλον τους, θα έχουν και λιγότερο αρνητικές στάσεις απέναντι στους ομοφυλόφιλους άντρες και τις ομοφυλόφιλες γυναίκες.

ε) Οι φοιτητές/τριες που θα έχουν κάποια επαφή – συναναστροφή με ομοφυλόφιλους άντρες ή/και ομοφυλόφιλες γυναίκες θα παρουσιάζουν μια μείωση της επίδρασης της θρησκευτικότητάς τους απέναντι στις στάσεις τους.

στ) Οι φοιτητές/τριες οι οποίοι ανήκουν στο δεξιό πολιτικό χώρο θα εμφανίσουν πιο αρνητικές στάσεις από τους φοιτητές/τριες που ανήκουν στον κεντρώο ή στον αριστερό πολιτικό χώρο.

ε) Οι φοιτητές/τριες που διαβίωσαν μέχρι και την ενηλικίωσή τους σε αστικά κέντρα και μεγάλες πόλεις θα έχουν πιο θετικές στάσεις από αυτούς/ές που διαβίωσαν στην περιφέρεια μέχρι και την ενηλικίωσή τους.

ζ) Οι φοιτητές/τριες που ανήκουν σε μεγαλύτερη εισοδηματική κλίμακα θα έχουν πιο θετικές απόψεις από αυτούς που ανήκουν σε χαμηλότερη εισοδηματική κλίμακα.

η) Οι φοιτητές/τριες που ασχολούνται ή ασχολούνταν στο παρελθόν με κάποιο άθλημα θα έχουν πιο θετικές στάσεις από αυτούς που δεν είχαν και δεν έχουν κάποια επαφή με οποιοδήποτε άθλημα.

θ) Οι φοιτητές/τριες που ασχολούνται με κάποιο ομαδικό άθλημα θα έχουν πιο θετικές στάσεις από αυτούς που ασχολούνται με ομαδικό.

ι) Οι φοιτητές/τριες που ασχολούνται με κάποιο άθλημα σε υψηλότερο επίπεδο θα έχουν πιο θετικές στάσεις από αυτούς/ές που ασχολούνται σε χαμηλότερο επίπεδο.

1.3.1 Μηδενικές υποθέσεις

H₀1: Δεν θα υπάρχει διαφορά μεταξύ των στάσεων των δύο φύλων.

H₀2: Δεν θα υπάρχει διαφορά μεταξύ των στάσεων των διαφορετικών ηλικιακών ομάδων.

H₀3: Δεν θα υπάρχει διαφορά μεταξύ των στάσεων λόγω διαφορετικού έτους φοίτησης.

H₀4: Δεν θα υπάρχει διαφορά μεταξύ των στάσεων λόγω της επαφής – συναναστροφής με ομοφυλόφιλο άτομο.

H₀5: Δεν θα υπάρχει διαφορά μεταξύ των στάσεων των ατόμων από διαφορετική εισοδηματική κλίμακα.

H₀6: Δεν θα υπάρχει διαφορά μεταξύ των στάσεων των ατόμων που εμφανίζουν διαφορετικά επίπεδα θρησκευτικότητας.

H₀7: Δεν θα υπάρχει διαφορά μεταξύ των στάσεων των ατόμων που ανήκαν σε διαφορετική κατηγορία σε σχέση με τον τόπο κατοικίας μέχρι 18 ετών.

H₀8: Δεν θα υπάρχει διαφορά των στάσεων μεταξύ των ατόμων που ανήκουν σε διαφορετικούς πολιτικούς χώρους.

H₀9: Δεν θα υπάρχει διαφορά των στάσεων μεταξύ των ατόμων που έχουν ή/και είχαν ενασχόληση με τον αθλητισμό.

H₀10: Δεν θα υπάρχει διαφορά των στάσεων μεταξύ των ατόμων που συμμετέχουν σε ομαδικό έναντι ατομικό αθλήματος.

H₀11: Δεν θα υπάρχει διαφορά των στάσεων μεταξύ ατόμων που δραστηριοποιούνται σε διαφορετικό αγωνιστικό επίπεδο.

1.3.2 Εναλλακτικές υποθέσεις

H₁1: Θα υπάρχει διαφορά μεταξύ των στάσεων των δύο φύλων.

H₁2: Θα υπάρχει διαφορά μεταξύ των στάσεων των διαφορετικών ηλικιακών ομάδων.

H₁3: Θα υπάρχει διαφορά μεταξύ των στάσεων λόγω διαφορετικού έτους.

H₁4: Θα υπάρχει διαφορά μεταξύ των στάσεων λόγω της επαφής – συναναστροφής με ομοφυλόφιλο άτομο.

H₁5: Θα υπάρχει διαφορά μεταξύ των στάσεων λόγω της επαφής – συναναστροφής με ομοφυλόφιλο άτομο.

H₁6: Θα υπάρχει διαφορά μεταξύ των στάσεων των ατόμων που ανήκουν σε διαφορετικά επίπεδα θρησκευτικότητας.

H₁7: Θα υπάρχει διαφορά μεταξύ των στάσεων των ατόμων που ανήκαν σε διαφορετική κατηγορία σε σχέση με τον τόπο κατοικίας μέχρι 18 ετών.

H₁8: Θα υπάρχει διαφορά των στάσεων μεταξύ των ατόμων που ανήκουν σε διαφορετικούς πολιτικούς χώρους.

H₁9: Θα υπάρχει διαφορά των στάσεων μεταξύ των ατόμων που έχουν ή/και είχαν ενασχόληση με τον αθλητισμό.

H₁10: Θα υπάρχει διαφορά των στάσεων μεταξύ των ατόμων που συμμετέχουν σε ομαδικό έναντι ατομικό αθλήματος.

H₁11: Θα υπάρχει διαφορά των στάσεων μεταξύ ατόμων που δραστηριοποιούνται σε διαφορετικό αγωνιστικό επίπεδο.

1.4 Οριοθετήσεις και περιορισμοί της έρευνας

Οι περιορισμοί οι οποίοι τέθηκαν εξ' αρχής από τον συγγραφέα αφορούσαν τα εξής: Τα αποτελέσματα δεν μπορούν να τύχουν γενίκευσης καθώς ο πληθυσμός αναφέρεται μόνο στη ΣΕΦΑΑ/ΕΚΠΑ. Επίσης λόγω της φύσης της έρευνας, του αντικειμένου της και του τύπου του ερευνητικού εργαλείου, οι απαντήσεις που δόθηκαν από τους συμμετέχοντες, εκλαμβάνονται εξ' αρχής ως ειλικρινείς από μέρους τους.

Ένας άλλος περιορισμός που προκύπτει λόγω συνθηκών είναι η σφαιρικότητα της έρευνας. Στη συγκεκριμένη έρευνα μελετήθηκαν οι στάσεις, όπως αυτές εκφράζονται, των ετεροφυλόφιλων της Σχολής έναντι της ομοφυλοφιλίας. Οι συγκεκριμένες στάσεις περιγράφηκαν σε σχέση με κάποιες μεταβλητές των συμμετεχόντων. Η έρευνα θα ήταν πλήρης και σφαιρική εάν θα ήταν δυνατόν να διερευνηθεί το κατά πόσο, μη ετεροφυλόφιλα άτομα, φοιτητές και φοιτήτριες της Σχολής κατέθεταν και τη δική τους προσωπική άποψη για το πως διαβιών μέσα στη Σχολή. Με πιο απλά λόγια, η σφαιρικότητα της παρούσας έρευνας θα καθιστούσε ακόμα πιο ισχυρά τα ευρήματά της, εάν μπορούσε να γίνει σύγκριση των απαντήσεων των ετεροφυλόφιλων έναντι των απαντήσεων των μη ετεροφυλόφιλων.

Ο ευαίσθητος χώρος του ιδρύματος και η ιδιαιτερότητα του υπό διερεύνηση ζητήματος καθιστούν εξαιρετικά δύσκολη έως αδύνατη την προσέγγιση οποιασδήποτε ομάδας ατόμων με βάση προσωπικά δεδομένα. Η ανωνυμία, η προστασία των προσωπικών δεδομένων και η χρήση τους αυστηρά και μόνο για ερευνητικούς σκοπούς ήταν άλλωστε και η βάση για τη συμμετοχή καθώς και για τη διεξαγωγή της έρευνας στο σύνολό της.

1.5 Διευκρίνιση όρων

Στη σύγχρονη βιβλιογραφία εμφανίζεται μία πληθώρα ορισμών που αναφέρονται τόσο στον προσδιορισμό και στο διαχωρισμό του φύλου (Βιολογικό – Κοινωνικό κλπ.), στο ρόλο του φύλου καθώς και στην ταυτότητα του φύλου, όσο και στον σεξουαλικό προσανατολισμό του ατόμου. Η περιγραφή των όρων αποτέλεσε μία δύσκολη διαδικασία καθώς, ακόμα και σήμερα υπάρχει διάσταση στην προσέγγιση και στην απόδοση της έννοιας και των χαρακτηριστικών των όρων, μεταξύ των διαφορετικών επιστημονικών κλάδων και της κοινότητας Λεσβίων, Ομοφυλόφιλων, Αμφιφυλόφιλων και Τρανς (ΛΟΑΤ).

Για παράδειγμα, η έννοια της ομοφυλοφιλίας από την πλευρά της ψυχολογίας, αποτέλεσε για πολλά χρόνια μία δυναμική έννοια, που ορίστηκε, άλλοτε ως διαγνωστική κατηγορία, άλλοτε ως παθολογική συμπεριφορά, και άλλοτε ως ασθένεια. Στην πρώτη έκδοση του DSM (DSM-I) αναφέρεται ως κοινωνιοπαθητική διαταραχή προσωπικότητας και ως παθολογική συμπεριφορά σεξουαλικής παρέκκλισης, στη δεύτερη έκδοση (DSM-II, 1968) περιγραφόταν μόνο ως σεξουαλική παρέκκλιση του ατόμου από τις φυσιολογικές σεξουαλικές συμπεριφορές. Το 1973 και μετά από κοινωνικές πιέσεις, η Αμερικανική Ψυχιατρική Εταιρία αναδιατυπώνει τη θέση της και κατατάσσει την ομοφυλοφιλία ως διαταραχή σεξουαλικού προσανατολισμού (sexual orientation disturbance, homosexuality), αν και στους ψυχιατρικούς κύκλους θεωρείται για μεγάλο χρονικό ακόμα διάστημα ως ψυχική διαταραχή. Στην τρίτη έκδοσή του (DSM-III, 1980), εξακολουθεί να κατατάσσεται στις σεξουαλικές διαταραχές με τον όρο δυστονική προς το εγώ-ομοφυλοφιλία (ego-dystonic homosexuality), όπου το άτομο ασχολείται με τον ομοφυλοφιλικό προσανατολισμό του, χωρίς να ασχολείται με τη σύγκρουση με τις κοινωνικές νόρμες. Στην αναθεωρημένη έκδοσή του (DSM-III-R, 1987) γίνεται αναφορά στην ομοφυλοφιλία με τον όρο σεξουαλική διαταραχή μη προσδιοριζόμενη αλλιώς και τέλος, στην τελευταία έκδοσή του (DSM-IV, 1994) δεν γίνεται καμία αναφορά σε διαταραχές σεξουαλικού προσανατολισμού.

Ωστόσο, υπάρχουν και ορισμοί που αποδίδονται βιωματικά, περιγράφοντας δηλαδή κάποιος τον εαυτό του με τα αντίστοιχα χαρακτηριστικά και δηλώνοντας την ταυτότητά του, όπως ακριβώς την αισθάνεται, τη βιώνει, την αντιλαμβάνεται και όπως επιθυμεί να τη δηλώνει και να την εκδηλώνει. Επίσης, είναι αδύνατο να μπει κάποιος στη θέση κάποιου άλλου και να νιώσει ή να βιώσει καταστάσεις, συναισθήματα και συμπεριφορές κι επίσης είναι ακόμα πιο δύσκολο κάποιος να εκφράσει και να περιγράψει όλα τα παραπάνω δίνοντας τίτλους και δημιουργώντας ορολογία. Για το λόγο αυτό και επειδή στον κύκλο των ΛΟΑΤ, υπάρχουν συγκεκριμένες λέξεις που περιγράφουν τις ταυτότητες, τις συμπεριφορές και τον προσανατολισμό, χρησιμοποιήθηκε στην περιγραφή των ορισμών, εκτός από την επιστημονική απόδοση που εμφανίζεται στη διεθνή αρθρογραφία με αναφορά στην ψυχολογία και η ορολογία που εμφανίζεται στην ιστοσελίδα της Κοινότητας LGBTQ Νέων Αθήνας, με την επωνυμία Color Youth (<https://www.colouryouth.gr/terms/>). Όπως χαρακτηριστικά αναφέρει η ιστοσελίδα, όσες είναι οι ταυτότητες τόσες είναι και οι λέξεις που τις περιγράφουν, ενώ η ύπαρξη τόσων πολλών ορισμών δεν υπάρχει για να μπερδέψει, αλλά να φωτίσει τη σύνθετη ταυτότητα των ατόμων και να φέρει στο προσκήνιο και να φωτίσει ταυτότητες λιγότερο γνωστές, εστιάζοντας στη διαφορετικότητά τους.

Ένας σημαντικός όρος για την προσέγγιση ζητημάτων ομοφοβίας, είναι και ο όρος σεξουαλική μειονότητα. Ο συγκεκριμένος όρος καθορίζεται με βάση δύο ευδιάκριτα αλλά και πολυσύνθετα χαρακτηριστικά. Αυτά είναι ο σεξουαλικός προσανατολισμός και η ταυτότητα του φύλου του ατόμου. Ο σεξουαλικός προσανατολισμός κατά την παρουσίασή του έχει τρεις διαστάσεις, το σεξουαλικό αυτοπροσδιορισμό του ατόμου, τη σεξουαλική συμπεριφορά του και τη σεξουαλική έλξη ή τη φαντασίωσή του (Saewyc, Bauer, Skay, Bearinger, Resnick, & Reis, et al., 2004; Sell, 1997). Ο σεξουαλικός αυτοπροσδιορισμός

αποδίδεται στο ίδιο το άτομο από τον εαυτό του και χαρακτηρίζεται ως ομοφυλόφιλος άντρας ή ομοφυλόφιλη γυναίκα, αμφισεξουαλικό ή ετεροσεξουαλικό άτομο. Τέλος, μπορεί να χρησιμοποιηθεί και το φύλο του συντρόφου του ατόμου για να χαρακτηριστεί ως ίδιου φύλου, και ίδιου και αντίθετου φύλου ή αντίθετου φύλου.

Όπως δηλώνει ο Herek (2004) η *ετεροσεξουαλικότητα* αποτελεί την επικρατούσα σεξουαλική εκδήλωση της πλειοψηφίας των μελών της κοινωνίας μας. Είναι μια κοινωνική υπόθεση ότι η ετεροσεξουαλικότητα είναι το σωστό και το κανονικό κοινωνικό λειτουργικό μοντέλο. Με τον όρο ετεροσεξουαλικό, εννοείται το άτομο που έχει σεξουαλική, φυσική και συναισθηματική έλξη για το αντίθετο φύλο (Worthen, 2012), κάτι που αποτελεί το φυσικό αναμενόμενο. Έτσι η ετεροσεξουαλικότητα υποστηρίζει την έννοια της ετεροκανονικότητας δια της οποίας καθορίζεται ότι ο σύντροφος κάποιου θα είναι από το αντίθετο φύλο και ότι η οικογένεια αποτελείται από μπαμπά, μαμά και παιδιά ως παράδειγμα. Η διαμόρφωση αυτής της τάσης πραγματοποιείται μέσα από διαφορετικές ψυχολογικές, κοινωνικές και πολιτισμικές διαδικασίες.

Επομένως, ο αυστηρός διαχωρισμός και η αντιδιαστολή μεταξύ ετεροσεξουαλικών και ομοφυλόφιλων ατόμων βασίζεται στην έννοια και στο νοηματικό περιεχόμενο του όρου *ετεροκανονικότητα*. Ο όρος ερμηνεύεται ως η κοινωνικά ιδανική και επιθυμητή ετεροσεξουαλική έκφραση της αρρενωπότητας και της θηλυκότητας (Kokkonen, 2012). Η εννοιολογική προσέγγιση της ετεροκανονικότητας βασίζεται στην υπόθεση της ταύτισης του άνδρα με την αρρενωπότητα και τη σεξουαλική έλξη από τη γυναίκα και κατ'αντιστοιχία η γυναίκα ταυτίζεται με τη θηλυκότητα και την αντίστοιχη σεξουαλική έλξη από τον άνδρα (Mauer-Starks, Clemons, & Whalen, 2008; Rossi, 2006). Η ετεροκανονικότητα χαρακτηρίζει την *ετεροσεξουαλικότητα* ως κανόνα και νόμο του σεξουαλικού προσανατολισμού, ο οποίος εισάγεται στο νομικό και εθιμικό δικαίωμα πλαίσιο και μετασχηματίζεται σε νομικό ελεγκτικό μέσο (Weiss, 2001). Παραδειγματικά, το οικογενειακό δίκαιο τόσο στη χώρα μας όσο και σε άλλες χώρες προέβλεπε το γάμο μεταξύ άνδρα και γυναίκας και μόνο μέχρι πρότινος, βασιζόμενο σε ετεροκανονικό νοηματικό πλαίσιο.

Ως συνέπεια της ετεροσεξουαλικότητας εμφανίζεται η έννοια του ετεροσεξισμού. Ο *ετεροσεξισμός* ορίζεται ως το ιδεολογικό πολιτιστικό πλαίσιο, μέσα στο οποίο διαιώνονται οι δομικές κοινωνικές πρακτικές σεξουαλικού *στιγματισμού*. Εμφανίζεται σε περιπτώσεις όπου, ενώ δεν υπάρχει ρητή εκδήλωση ομοφοβίας σε κοινωνικό επίπεδο, η ίδια η κοινωνία περιθωριοποιεί τα μη ετεροφυλόφιλα άτομα. Και μόνο η χρήση λέξεων όπως *ανοχή* ή ακόμα και *αποδοχή* που αναφέρεται στα ομοφυλόφιλα άτομα, τα καθιστά αυτομάτως υποδεέστερα άτομα, κάτι σαν παρίες, που αποζητούν την ανοχή και την αποδοχή της κοινωνίας. Το συγκεκριμένο ιδεολογικό σύστημα αρνείται, υποτιμά και στιγματίζει οποιαδήποτε μη-ετεροσεξουαλική συμπεριφορά, σχέση ή/και κοινότητα (Herek, 1990), ενώ ο ορισμός επικεντρώνεται και περιλαμβάνει την άρνηση, την υποτίμηση και το στιγματισμό των μη ετεροσεξουαλικών ατόμων (Fernald, 1995). Το σεξουαλικό *στίγμα* αναφέρεται σε μια κοινωνική αντίληψη, που θεωρεί την ομοφυλοφιλία απόβλητη και τα ομοφυλόφιλα άτομα κατώτερης κοινωνικής θέσης από τα ετεροφυλόφιλα, με γνώμονα το σεξουαλικό προσανατολισμό (Herek, 2004; Herek, Gillis, & Cogan, 2009).

Με αυτόν τον τρόπο νοηματοδοτεί τις ετεροφυλόφιλες σχέσεις ως τις μόνες κανονικές και φυσιολογικές και τον ετεροσεξουαλικό τρόπο ζωής τον μόνο υπαρκτό, ίσως εθελουφλώντας και σε άλλα πιθανώς υπαρκτά σεξουαλικά σχήματα τρόπου ζωής των ατόμων (Kokkonen, 2012).

Ως συνέχεια του ετεροσεξισμού και σε ατομικό επίπεδο, εμφανίζεται η *ομοφοβία*, η οποία ορίζεται ως οι προσωπικές συμπεριφορές και πράξεις του ατόμου έναντι των ομοφυλόφιλων ατόμων, ως αποτέλεσμα της επίδρασης του ετεροσεξισμού (Herek, 2004). Στις αρχές της χρήσης του όρου, η ερμηνεία του σχετιζόταν με το φόβο των ομοφυλόφιλων, ενώ στις μέρες μας, το νοηματικό περιεχόμενο που καθορίζει την έννοια αναφέρεται σε όλων των ειδών, ατομικές ή προσωπικές προκαταλήψεις, διακρίσεις, παρενοχλήσεις και πράξεις βίας οι οποίες βασίζονται στο φόβο, την αηδία, την απόρριψη, τη δυσπιστία ή το μίσος, εναντίων μειονοτικών ομάδων και ιδιαίτερα αυτών που δεν έχουν ετεροσεξουαλικό προσανατολισμό (Hemphill & Symons, 2009). Ο φόβος και το μίσος έναντι των ατόμων που έχουν ομοφυλοφιλικό σεξουαλικό προσανατολισμό, εκφράζεται με υβριστικούς λεκτικούς χαρακτηρισμούς, εκφοβισμό (bullying), αποκλεισμό για τα ομοφυλόφιλα άτομα, προκατάληψη, διακρίσεις και πολλές φορές πράξεις βίας εναντίων τους (Taylor & Peter, 2011).

Σε παρόμοια αποτελέσματα καταλήγει και η Dreyer (2007), όπου αναφέρει ότι η έκφραση της ετεροκανονικότητας προβάλλεται μέσω του ετεροσεξισμού και της ομοφοβίας. Τα αποτελέσματα του ετεροσεξισμού είναι η προκατάληψη, η διάκριση, η παρενόχληση και η βία, καθοδηγούμενα από το φόβο και το μίσος. Υπό αυτή την οπτική ο ετεροσεξισμός προάγει στο κοινωνικό πεδίο την ετεροσεξουαλικότητα και ταυτόχρονα την ομοφοβία. Η περίπλοκη σύζευξη των δύο προαναφερθεισών εννοιών κάνει δύσκολο τον εννοιολογικό διαχωρισμό τους.

Από την αρχή της εισαγωγής του όρου *ομοφοβία*, από τον Weinberg το 1972, το εννοιολογικό του πλαίσιο και το νόημά του στις προοπτικές των κοινωνικών – πολιτισμικών εξελίξεων, έχει επεκταθεί. Ο όρος χρησιμοποιείται γενικά για να δηλώσει και να περιγράψει ένα ευρύ φάσμα ενός κλίματος εχθρότητας έναντι των ομοφυλόφιλων ατόμων που εκτείνεται από απλές λεκτικές προσβολές έως και προσωπική σωματική άσκηση βίας. Η ερμηνεία του όρου βασίζεται στην υπόθεση ότι, η ετεροφυλοφιλική κοινωνία, τοποθετεί το ‘πρόβλημα’ της ομοφυλοφιλίας, όχι στα ομοφυλόφιλα άτομα αλλά στα ετεροφυλόφιλα που διακατέχονται από μηδενική ανοχή έναντι των ομοφυλόφιλων (Herek, 2004). Ο όρος σημαίνει φόβο, απόρριψη, καθώς και αρνητικές συμπεριφορές εναντίων των ομοφυλόφιλων ατόμων (Cashmore, 2010; Griffin, 1998; Herek, 1988; Osborne & Wagner, 2007) και εκδηλώνεται με εγκλήματα μίσους, εργασιακές διακρίσεις, τη χρήση υποτιμητικών χαρακτηρισμών, καθώς και τη διαίωνηση αρνητικών στερεοτύπων για τα ομοφυλόφιλα άτομα. Ο Herek (2000b) προτείνει αντί του όρου ομοφοβία τον όρο *σεξουαλική προκατάληψη*.

Στις μέρες μας, η ομοφοβία μπορεί να διακριθεί σε θεσμική, πολιτιστική, διαπροσωπική και εσωτερικευμένη (Hemphill & Symons, 2009). Η θεσμική, αφορά στο

νομικό πλαίσιο και την πολιτική που ασκείται από τους πολιτικούς και κοινωνικούς φορείς, με αποτέλεσμα ολόκληρες δομές, οργανισμοί ή ακόμα και κοινωνίες να είναι ομοφοβικές. Ένα παράδειγμα θα μπορούσε να είναι η απαγόρευση, η ποινικοποίηση και η τιμωρία της ομοφυλοφιλίας σε διάφορα ανεπτυγμένα κράτη ακόμα και στις μέρες μας, η ακόμα και οι δηλώσεις από επίσημους πολιτικούς φορείς, όπως η εκκλησία ή τα πολιτικά κόμματα, κάνοντας δημόσια ομοφοβικά σχόλια ή δηλώσεις, ασκώντας ομοφοβική πολιτική.

Η πολιτιστική ομοφοβία αναφέρεται στα σημαινόμενα που αποδίδονται μέσω μηνυμάτων, προτύπων και κανόνων έτσι ώστε να αποδώσουν στην ετεροσεξουαλικότητα το χαρακτήρα του κανονικού και του φυσιολογικού. Η κοινωνία κατευθύνει την επικοινωνία και τις συμπεριφορές μέσω των κοινωνικών αγαθών, των μέσων μαζικής ενημέρωσης, της εκπαιδευτικής δομής και διαδικασίας και των κοινωνικών κανόνων για να επιτευχθεί το επίπεδο επιθυμητής ομοφοβίας. Παραδειγματικά, θα μπορούσε να αναφερθεί η συστηματική ή/και εσκεμμένη απόκρυψη της σεξουαλικής ταυτότητας των πιο ισχυρών και άγριων στρατιωτικών σχηματισμών πολεμιστών της αρχαίας Ελλάδας, της Αθηναϊκής Φάλαγγας των οπλιτών και της Σπαρτιατικής Φάλαγγας των Ομοίων.

Όσον αφορά τη διαπροσωπική ομοφοβία, αυτή αφορά στην αλληλεπίδραση και στη συναναστροφή μεταξύ ατόμων και στην εμφάνισή της μέσω αστεϊσμών, εμπαιγμών και γελοιοποίησης και διαφορετικές μορφές βίας (Kokkonen, 2012). Από την άλλη η εσωτερικευμένη ομοφοβία, αναφέρεται στα ατομικά αρνητικά αισθήματα που βιώνει το ομοφυλόφιλο άτομο, σε συνδυασμό με τις αρνητικές αντιλήψεις και συμπεριφορές άλλων ατόμων ενάντια στην ομοφυλοφιλία καθώς αυτές οι δύο παράμετροι δημιουργούν μια πολύπλοκη δομή (Pacilli, Taurino, Jost, & Van der Toorn, 2011). Η αμφιφοβία ως έννοια, αναφέρεται στις αρνητικές στάσεις, συμπεριφορές και δομές, που δρουν εναντίον και αρνητικά, σε οποιοδήποτε άτομο έλκεται από περισσότερα του ενός φύλα.

Ο Anderson (2005) ορίζει το ομοφυλόφιλο άτομο ως αυτό που έλκεται σεξουαλικά και συναισθηματικά από άτομα του ίδιου φύλου. Τόσο η ομοφυλοφιλία όσο και η ετεροφυλοφιλία αποτελούν φυσιολογικούς σεξουαλικούς προσανατολισμούς (Cashmore, 2010). Κατ' αντιστοιχία οι ομοφυλόφιλοι άντρες αποκαλούνται 'gay' και οι ομοφυλόφιλες γυναίκες 'λεσβίες'.

II. ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑΣ

2.1 Βιολογικό και Κοινωνικό Φύλο: Παράγωγοι όροι και κοινωνικές εκφάνσεις

Στην παγκόσμια Αγγλοσαξονική βιβλιογραφία, συναντάμε έννοιες όπως βιολογικό φύλο (sex), που αναφέρεται στα γενετικά χαρακτηριστικά και κοινωνικό φύλο (gender). Οι έννοιες gender και sex, θεωρούνταν νοηματικά ταυτόσημες. Ο εννοιολογικός διαχωρισμός μεταξύ τους, έχει τις ρίζες του στη συζήτηση περί διαφυλικότητας (Intersexuality) η οποία έλαβε χώρα στο πλαίσιο της ιατρικής και της ψυχιατρικής μετά το 1950 με σκοπό να συλληφθούν όροι όπως βιολογικό φύλο και ταυτότητα του φύλου σε ένα επίπεδο εννοιολογικής διαφοροποίησης (Πατσαντάρας, 2007, σελ. 297; Kamberidou 2007; Καμπερίδου, 2012, 2011, 2009).

Το βιολογικό φύλο ως κοινωνική κατηγορία, εμφανίζεται στην ιστορικότητα των κοινωνιών, σαν κεντρικό κριτήριο και θεμελιώδες δομικό συστατικό συγκρότησής του. Ιδιαίτερα στον αθλητισμό, η έννοια βιολογικό φύλο και ακολούθως η βιολογική διαφορά, εκλαμβάνεται ως ουσιαστική κατηγορία δόμησης και ταξινόμησης όλων των επικοινωνιακών τακτικών και διαδράσεων. Στο πλαίσιο αυτό, με βάση το φύλο, τα υποκείμενα εμφανίζονται ως διαφορετικές φυσικές και με ιδιαίτερα συστατικά βιολογικές οντότητες (Πατσαντάρας, 2007, σελ. 287-288). Στο πλαίσιο αποδομητικών θεωρήσεων και νέων επιστημονικών προσεγγίσεων από τη δεκαετία του '70 και μετέπειτα, κυριαρχεί η άποψη ότι η αντίληψη περί σώματος, περί ταυτότητας του φύλου, περί σεξουαλικού προσανατολισμού και γενικά τα σημαίνόμενα στα οποία παραπέμπει η έννοια κοινωνικό φύλο, είναι δομικά, είναι ιστορικά, πολιτισμικά παράγωγα και κατασκευάσματα. Βιολογικό φύλο, κοινωνικό φύλο στις προοπτικές της πολιτισμικής εξέλιξης καθίστανται στην προοπτική αυτή ευμετάβλητα μεγέθη. *«Την περίοδο αυτή παρατηρείται μια αλλαγή επιστημονικού παραδείγματος, καθιερώνεται μια νέα θεώρηση διερεύνησης της σχέσης των φύλων, προσδιοριζόμενη ως θεώρηση περί κοινωνικού φύλου»* (Πατσαντάρας, 2007, σελ. 298).

Για περαιτέρω διευκρινήσεις θα θέλαμε να επισημάνουμε ότι στην παγκόσμια Αγγλοσαξονική βιβλιογραφία, εμφανίζονται δύο λέξεις οι οποίες συνδέονται με την ερμηνευτική προσπάθεια και την απόδοση των χαρακτηριστικών των όρων, που στην Ελληνική γλώσσα αναφέρονται ως φύλο και γένος. Σε διαφορετικά επιστημονικά πεδία, οι προαναφερθείσες λέξεις, σε καμία των περιπτώσεων δεν είναι συνώνυμες. Ο όρος sex, Ελληνικά φύλο, προέρχεται από το Λατινικό *sexus* το οποίο σημαίνει φύλο, το οποίο καθορίζεται από τις γονάδες ή τις εν δυνάμει γονάδες τις οποίες φέρει το άτομο, είτε φαινοτυπικά, είτε γονοτυπικά. Καθορίζεται από τη γέννηση με βάση την εμφάνιση των πρωτεύοντων και δευτερευόντων γενετικών χαρακτηριστικών, που βασίζονται σε χρωμοσωμικές ή και ανατομικές παραμέτρους. Έτσι, η τριχοφυΐα στο πρόσωπο, η βαθιά φωνή και τα υψηλά επίπεδα τεστοστερόνης ταυτίζονται με το φύλο του άντρα, ενώ οι μαστοί και τα υψηλά επίπεδα οιστρογόνων ταυτίζονται με το φύλο της γυναίκας (Krane, Barak, & Mann, 2012).

Αντίστοιχα η λέξη *gender* προέρχεται από το Λατινικό *genus* που σημαίνει είδος ή φυλή. Στην Ελληνική αποδίδεται με τον όρο γένος και εννοιολογικά και ερμηνευτικά σημαίνει την προσωπική ταυτοποίηση του ατόμου ως άρρεν ή θήλυ ή ακόμα και διαφυλικός, καθώς το γένος μπορεί να καθοριστεί ακόμα και από το νομικό πλαίσιο, από την κοινωνική αλληλεπίδραση, τη δημόσια περσόνα, τις προσωπικές εμπειρίες και την ψυχολογική τοποθέτηση του ατόμου. Ο τρόπος με τον οποίο λειτουργεί, εκφράζεται και συμπεριφέρεται το άτομο, αναφέρεται στο γένος και θεωρείται κοινωνικά κατασκευασμένο και αποτέλεσμα της διαδικασίας της μάθησης από μέρους του ατόμου, να λειτουργεί με βάση τις κοινωνικές προσδοκίες. Κατ' αυτή την έννοια, η κοινωνικοποίηση οδηγεί τα κορίτσια ώστε να χαρακτηρίζονται ως συναισθηματικά, ευγενικά και χαριτωμένα, την ώρα που οι κοινωνικές προσδοκίες για τα αγόρια τα ωθούν να είναι θετικά, ισχυρά και ανεξάρτητα (Krane, Barak, & Mann, 2012).

Βιολογικό Φύλο (Sex). Το βιολογικό φύλο αναφέρεται στο σύνολο των βιολογικών χαρακτηριστικών όπως είναι πρωτογενώς οι γονάδες, τα φυλετικά χρωμοσώματα, οι ορμόνες, τα εσωτερικά και τα εξωτερικά γεννητικά όργανα τα οποία χρησιμοποιούνται για να αποδώσουν στο άτομο το φύλο κατά τη γέννηση με βάση την ιατρική επιστήμη. Στο άτομο αποδίδεται το φύλο του με βάση το δίπολο θηλυκό – αρσενικό και χαρακτηρίζεται από τα βιολογικά δεδομένα του ατόμου. Έτσι το άτομο είναι θηλυκό (π.χ. κόλπος, κλειτορίδα, XX χρωμοσώματα, ανάπτυξη στήθους κλπ) ή αρσενικό (π.χ. πέος, όρχεις, XY χρωμοσώματα, ανάπτυξη τριχοφυΐας κλπ), χωρίς να λαμβάνονται υπ' όψιν όλες οι υπόλοιπες καταστάσεις που αφορούν τα διαφυλικά (intersex) άτομα. Ορισμένα άτομα αποδομούν την έννοια του βιολογικού φύλου, και κάνουν λόγο μόνο για βιολογικά-ανατομικά χαρακτηριστικά (Color Youth, 2018).

Κοινωνικό Φύλο (Gender). Το κοινωνικό φύλο αποτελεί μία κοινωνική κατασκευή. Η συγκεκριμένη κατασκευή έχει άμεση σύνδεση με τις κοινωνικές προσδοκίες της άμεσης σύνδεσης με αυτό που αναφέρεται ως βιολογικό φύλο του ατόμου. Αποτελείται από ρόλους, συμπεριφορές, νόρμες, δραστηριότητες και χαρακτηριστικά που η εκάστοτε κοινωνία, κουλτούρα ή/και τάξη και σε δεδομένη ιστορική περίοδο, τα οποία αποδίδει ως «τυπικά» της γυναίκας και του άνδρα (έχοντας ως βάση το μοντέλο της δυαδικότητας του φύλου). Μία άλλη θεωρία υποστηρίζει ότι το κοινωνικό φύλο είναι το μόνο φύλο ενός ατόμου (Color Youth, 2018).

Φύλο που αποδίδεται στη γέννα (Gender Assigned At Birth). Το φύλο που προσδίδεται κατά την γέννηση του ατόμου με βάση τα βιολογικά χαρακτηριστικά που εκλαμβάνονται ως κυρίαρχα. Κατοχυρώνεται νομικά και γίνεται κοινωνικά (Color Youth, 2018).

Δυαδικότητα του Φύλου (Gender binary). Η δυαδικότητα αναφέρεται στην αποδοχή της ύπαρξης μόνο δύο φύλων: το αντρικό και το γυναικείο, ενώ παράλληλα ενώ δεν μπορούν να υπάρχουν άτομα που αυτοπροσδιορίζονται με διαφορετικά φύλα όπως π.χ. ως ρευστά ή non-binary. Η συγκεκριμένη μοντελοποίηση αποτελεί παράγωγο του Δυτικού πολιτισμού, ενώ άλλοι πολιτισμοί εμφανίζουν διαφορετικά μοντέλα προσέγγιση του φύλου του ατόμου (Color Youth, 2018).

Ετεροφυλόφιλος/η (Straight). Ο όρος αναφέρεται σε άτομο το οποίο αισθάνεται ρομαντική ή/και σεξουαλική έλξη προς άτομα του άλλου φύλου. Ο όρος αυτός βασίζεται στην αποδοχή της δυαδικότητας του φύλου, εξ' ου και η χρήση του συνθετικού «έτερο-» (Color Youth, 2018).

Ομοφυλόφιλος/η (Homosexual). Ο συγκεκριμένος όρος αναφέρεται σε άτομα που αισθάνονται ρομαντική ή/και σεξουαλική έλξη προς άτομα του ίδιου φύλου. Θεωρείται όρος με αρνητικό νοηματικό περιεχόμενο και δεν χρησιμοποιείται από την κοινότητα των νέων για να περιγράψουν τον εαυτό τους. Η αναφορά στους άντρες γίνεται με τον όρο Γκέι, ενώ για τις γυναίκες με τον όρο Λεσβία (Color Youth, 2018).

Γκέι (Gay). Αναφέρεται γενικά σε άτομο, άντρα ή γυναίκα, το οποίο αισθάνεται συναισθηματική ή/και σεξουαλική έλξη προς άτομα του ίδιου φύλου. Στην Ελλάδα χρησιμοποιείται κυρίως για άνδρες, αν και υπάρχουν περιπτώσεις όπου και γυναίκες τον χρησιμοποιούν για να περιγράψουν τον σεξουαλικό ή/και τον ρομαντικό τους προσανατολισμό (Color Youth, 2018).

Λεσβία (Lesbian). Το άτομο το οποίο με βάση την ταυτότητα του φύλου αυτοπροσδιορίζεται ως γυναίκα και που αισθάνεται συναισθηματική, ρομαντική ή/και σεξουαλική έλξη προς άτομα του ίδιου φύλου (Color Youth, 2018).

Αμφισεξουαλικός/ή (Bisexual). Ένα άτομο το οποίο αισθάνεται συναισθηματική ή/και σεξουαλική έλξη προς δύο ή και περισσότερα φύλα. Πολλές φορές χρησιμοποιείται ως όρος ομπρέλα για να περιγράψει διάφορες μορφές πολυσεξουαλικότητας (Color Youth, 2018).

Διαφυλικός/ή (Transgender). Είναι τα άτομα στα οποία δεν υπάρχει ταύτιση μεταξύ του κοινωνικού και του κατά τη γέννηση αποδιδόμενου φύλου. Η μη ταύτιση οδηγεί κάποια άτομα στη διαδικασία επαναπροσδιορισμού φύλου, τρανς άτομα, ενώ κάποια άλλα όχι, σε αντίθεση με την κοινή αντίληψη. Συνήθως, ο όρος τρανς χρησιμοποιείται για να περιγράψει μόνο τους άντρες και τις γυναίκες τρανς, μη συμπεριλαμβάνοντας την τρανς ταυτότητα των non-binary ατόμων. Είναι σημαντικό να μη συμβαίνει αυτό και να γίνεται σεβαστό το βίωμα και ο αυτοπροσδιορισμός των άλλων ανθρώπων (Color Youth, 2018).

Ασέξουαλ (Asexual). Ο όρος αναφέρεται στο άτομο που βιώνει μειωμένη ή δεν βιώνει καθόλου σεξουαλική έλξη προς άλλα άτομα. Η ασεξουαλικότητα συνήθως αντιμετωπίζεται ως φάσμα (asexual/ace spectrum) στο οποίο περιλαμβάνεται το asexuality στο ένα άκρο, το gray-asexuality (ή graysexuality) στο μέσο, και το (allo)sexuality στο άλλο άκρο. Ονομάζεται και ace (Color Youth, 2018).

Μεσοφυλικό άτομο (Intersex). Ο όρος υιοθετήθηκε στις αρχές του 20ου αιώνα για να περιγράψει τα άτομα των οποίων το βιολογικό φύλο με βάση τα πρωτογενή και τα δευτερογενή χαρακτηριστικά του φύλου, δεν μπορεί τα ταξινομηθεί ως 'αυστηρά' αρσενικό ή θηλυκό. Στην Ελλάδα αποδίδεται με ευθεία μετάφραση στον όρο "μέσο-φυλικό άτομο", αντικαθιστώντας τον όρο "ερμαφρόδιτος/η" που χρησιμοποιήθηκε εκτενώς στην ιατρική ορολογία κατά τον 18ο και τον 19ο αιώνα (Color Youth, 2018).

Πανσέξουαλ (Pansexual). Ο συγκεκριμένος όρος αναφέρεται σε άτομο το οποίο αισθάνεται συναισθηματική, ρομαντική ή/και σεξουαλική έλξη προς άτομα του συνόλου του φάσματος των ταυτοτήτων φύλου και των βιολογικών φύλων. Τα άτομα αυτά συχνά δηλώνουν πως το βιολογικό φύλο ή/και η ταυτότητα φύλου ενός ατόμου είναι ασήμαντες παράμετροι της έλξης προς το άτομο αυτό. Εναλλακτικά, μπορεί να χρησιμοποιήσουν τον όρο gender blind, δηλαδή ότι είναι «τυφλά» ως προς το θέμα του φύλου (Color Youth, 2018).

Παρενδυτικός/ή (Transvestite). Το εννοιολογικό περιεχόμενο του όρου ταυτίζεται με αυτό του crossdresser, ωστόσο αποφεύγεται λόγω κοινωνικού και ιατρικού στίγματος, καθώς περιέχεται ως διαγνωστική κατηγορία (παρενδυσία-transvestism) στα εγχειρίδια ψυχικών διαταραχών (DSM-IV, 1994). Παλαιότερα στην Ελλάδα ο όρος “τραβεστί” χρησιμοποιούνταν λανθασμένα για να χαρακτηρίσει τρανς άτομα (Color Youth, 2018).

Τρανς (Trans). Ο όρος αναφέρεται σε άτομα που δεν εμφανίζουν ταύτιση μεταξύ του κοινωνικού και του κατά τη γέννηση αποδοθέντος φύλου (Color Youth, 2018).

Πολυγαμία (Polygamy). Ο συγκεκριμένος όρος χρησιμοποιείται νομικά για να περιγράψει το φαινόμενο κατά το οποίο ένα άτομο διάγει παραπάνω από έναν έγγαμο βίο την ίδια χρονική περίοδο. Με την ευρεία έννοια χρησιμοποιείται για άτομα που έχουν ειλικρινείς και συναινετικές σεξουαλικές σχέσεις με παραπάνω από έναν/μία σύντροφο (Color Youth, 2018).

Πολυσυντροφικότητα (Polyamory). Ο όρος αναφέρεται σε μια ρομαντική ή/και σεξουαλική σχέση η οποία είναι ανοιχτή και επιτρέπει στα μέλη της να συνάπτουν ρομαντικές ή/και σεξουαλικές σχέσεις με περισσότερα άτομα ταυτόχρονα, τα οποία μπορεί να ενσωματωθούν στο αρχικό σχήμα της σχέσης (οδηγώντας σε σχέσεις με 3 ή παραπάνω μέλη) ή να εμπλέκονται μόνο με ένα από τα μέλη της. Η πολυσυντροφικότητα βασίζεται ιδεολογικά στην αποβολή της κτητικότητας, την ειλικρίνεια, το μοίρασμα και τη συναισθηματική εγγύτητα των μελών της (Color Youth, 2018).

Πολυσέξουαλ (Polysexual). Ο συγκεκριμένος όρος αναφέρεται σε άτομο το οποίο αισθάνεται συναισθηματική, ρομαντική ή/και σεξουαλική έλξη προς άτομα περισσότερων του ενός φύλου (Color Youth, 2018).

Τρανσέξουαλ (Transsexual). Όρος που αναφέρεται στα διαφυλικά άτομα (τρανς), που προβαίνουν σε διαδικασίες επαναπροσδιορισμού φύλου. Ωστόσο, ο συγκεκριμένος όρος δεν χρησιμοποιείται πλέον λόγω στιγματισμού και αντί αυτού θα πρέπει να χρησιμοποιείται ο όρος τρανς (Color Youth, 2018).

Agender. Ο συγκεκριμένος όρος αναφέρεται σε ταυτότητα φύλου κατά την οποία το άτομο αισθάνεται είτε ότι δεν έχει φύλο είτε την απουσία ταυτότητας φύλου (Color Youth, 2018).

Androgynous. Ο συγκεκριμένος όρος χρησιμοποιείται για άτομα, όπου η έκφραση του φύλου τους έχει έντονα τόσο τυπικά αρρενωπά όσο και τυπικά θηλυκά χαρακτηριστικά (Color Youth, 2018).

Aromantic. Ο όρος αναφέρεται σε άτομο που δεν βιώνει ρομαντική-συναισθηματική έλξη προς άλλα άτομα και έχει χαμηλό ή μηδαμινό ενδιαφέρον για οποιαδήποτε ερωτική σχέση και την τάση να ερωτευτεί (Color Youth, 2018).

Cisgender/ Cis. Ο όρος αναφέρεται σε άτομο το οποίο εμφανίζει ταύτιση μεταξύ της ταυτότητας του φύλου του και του κατά τη γέννηση αποδοθέντος φύλου. Ο όρος χρησιμοποιείται ως αντίθετος του όρου τρανς (Color Youth, 2018).

Crossdresser. Το άτομο που αρέσκεται να φοράει ρούχα που συνήθως σχετίζονται με το «αντίθετο» κοινωνικό φύλο του ατόμου. Τα άτομα αυτά δεν είναι απαραίτητα τρανς (Color Youth, 2018).

Drag King/ Drag Queen. Τα άτομα που ντύνονται με τα ρούχα του αντίθετου του ατόμου, από τα δύο κυρίαρχα φύλα με σκοπό την παρωδία της νόρμας των φύλων και της αμφισβήτησης της δυαδικότητας των φύλων ή/και ως μορφή καλλιτεχνικής έκφρασης (Color Youth, 2018).

Genderfluid. Ο όρος αναφέρεται σε άτομο το οποίο βιώνει την ταυτότητα φύλου του ως ρευστή ή εναλλασσόμενη (Color Youth, 2018).

Genderneutral. Ο συγκεκριμένος όρος αναφέρεται στην ουδέτερη έκφραση φύλου του ατόμου, που δεν μπορεί να ταυτοποιηθεί ούτε ως στερεοτυπικά «αρρενωπή» ή στερεοτυπικά «θηλυκή» (Color Youth, 2018).

Two-spirit. Ταυτότητα φύλου, κατά την οποία το άτομο νιώθει και άντρας και γυναίκα ταυτόχρονα. Ο όρος «two-spirit» (δύο πνεύματα) πρωτοχρησιμοποιήθηκε από ιθαγενείς της Βόρειας Αμερικής για άτομα που πίστευαν ότι μέσα τους ζούσαν και το ανδρικό και το γυναικείο πνεύμα ταυτόχρονα (Color Youth, 2018).

Genderqueer. Ταυτότητες φύλου οι οποίες δεν μπορούν να χαρακτηριστούν ως τυπικά «αντρικές» ή τυπικά «γυναικείες» και δεν εμπίπτουν στη δυαδικότητα του φύλου και κατ' επέκταση στην έννοια της ετεροκανονικότητας (Color Youth, 2018).

Queer. Η ερμηνεία του συγκεκριμένου όρου είναι ιδιαίτερα δύσκολη λόγω της εξαιρετικά μεγάλης πολυπλοκότητας που εμφανίζει. Στο παρελθόν είχε υποτιμητική χροιά και χαρακτήριζε τα άτομα με ομοφυλοφιλικό σεξουαλικό προσανατολισμό. Από το 1980 υιοθετήθηκε από ακτιβιστές και θεωρητικούς ως θετικός και συγκρουσιακός αυτό-χαρακτηρισμός σε μια προσπάθεια να προκαλέσουν τις κοινωνικές νόρμες σχετικά με την σεξουαλικότητα, τον σεξουαλικό προσανατολισμό, την ταυτότητα φύλου ή/και άλλες μορφές κανονικότητας. Χρησιμοποιείται συχνά και ως όρος-ομπρέλα για όλα τα LGBTQI+ άτομα και ως όρος ταυτίζεται με συγκεκριμένα κομμάτια της Queer Theory (Queer Θεωρίας) (Color Youth, 2018).

2.1.1 Ταυτότητα και ρόλος του φύλου

Αμέσως μετά τη γέννηση και με βάση τα βιολογικά χαρακτηριστικά, αποδίδεται στο άτομο το φύλο του και αμέσως αναγράφεται και το γένος του, βασισμένο πάλι στα βιολογικά του χαρακτηριστικά. Η δημιουργία των διπλών γυναίκα/θηλυκή, άντρας/αρσενικός, είναι οι κοινά αναγνωρίσιμες κατηγορίες, χωρίς αυτό όμως να σημαίνει

ότι δεν υπάρχουν άλλοι συνδυασμοί μεταξύ βιολογικού φύλου και ταυτότητας του φύλου. Η δημιουργία του συγκεκριμένου διπόλου, καθιστά το ένα άκρο αντίθετο του άλλου και η διχότομη κατηγοριοποίηση του φύλου γίνεται για ερευνητικούς λόγους (Krane, Barak, & Mann, 2012). Πέραν αυτού όμως, για παράδειγμα, στο κοινωνικό πεδίο του αθλητισμού, που επικεντρώνει το ενδιαφέρον της η παρούσα μελέτη, το βιολογικό φύλο τουλάχιστον μέχρι σήμερα, γίνεται αντιληπτό ως μία υπεράνω κάθε αμφισβήτησης αμετάβλητη φυσική/βιολογική κατηγορία. αυτό όμως δεν μπορεί να ισχύσει και για την ταυτότητα του φύλου. «Η παράμετρος αυτή γίνεται αντιληπτή ως μια μετασηματιζόμενη κοινωνική-πολιτισμική κατηγορία και ως τέτοια δεν κινείται προς προκαθορισμένη και φυσικά δεδομένη κατεύθυνση, δεν εμφανίζει επομένως εξ' υπαρχής γραμμική σχέση με το βιολογικό φύλο. Στις προοπτικές αυτές η ταυτότητα του φύλου τόσος τον αθλητισμό όσο και σε άλλα κοινωνικά πεδία κατανοείται ως μια κοινωνική κατηγορία που προκύπτει ως αποτέλεσμα περίπλοκων αλληλεπιδράσεων κοινωνικών, πολιτισμικών, πολιτικών, ψυχολογικών, αισθητικών, ατομικών και ευρύτερα πολιτισμικών παραγόντων. Αυτό σημαίνει ότι η ταυτότητα του φύλου είναι αμετάβλητη στις προοπτικές των κοινωνικών και πολιτισμικών εξελίξεων» (Πατσαντάρας, 2007, σελ. 313).

Ταυτότητα Φύλου / Έμφυλη Ταυτότητα (Gender Identity). Πιο αναλυτικά Η ταυτότητα του φύλου (gender identity) αναφέρεται στον προσωπικό και εσωτερικό τρόπο που βιώνεται το κοινωνικό φύλο από κάθε άτομο. Η ταυτότητα του φύλου μπορεί να συμπίπτει ή όχι με το αποδοθέν κατά τη γέννηση φύλο του ατόμου. Η *ταυτότητα του φύλου* αναφέρεται στην προσωπική και υποκειμενική αντίληψη του ατόμου για το εάν είναι άντρας, γυναίκα και τα δύο ή ακόμα και κανένα από τα δύο. Η ταυτότητα του φύλου εκφράζεται μέσ' από την έννοια του ρόλου. Ο ρόλος δεν είναι τίποτε άλλο από τη δημόσια έκφραση της προσωπικότητας που αντανακλά την ταυτότητα του φύλου. Οι εκδηλώσεις αυτές μπορούν αναφέρονται σε συγκεκριμένες συμπεριφορές ακόμα και στην εμφάνιση του ατόμου. Εάν πχ. κάποιο άτομο νιώθει ότι είναι θηλυκό, το γένος του τότε μπορεί να το εκ - δηλώσει προς την κοινωνία, τόσο με τη συμπεριφορά του όσο και με τον κώδικα της εμφάνισής του, δηλ. το ντύσιμό του. Η έννοια του κοινωνικού φύλου πλέον, αναφέρεται, στην προς τα έξω έκφραση της ταυτότητας του φύλου (Ghosh, 2015).

Ο *ρόλος του κοινωνικού φύλου* αναφέρεται σε κοινωνικές και πολιτιστικές προδιαγραφές και δόγματα, που αφορούν στη συμπεριφορά και στα αισθήματα τα οποία πρέπει να νιώθουν αναλόγως οι άντρες και οι γυναίκες. Οι ίδιες προδιαγραφές και τα δόγματα που προκαθορίζουν τους ρόλους των κοινωνικών φύλων, επηρεάζουν τις αντιλήψεις των ατόμων για τους άλλους και συντελούν στη διαμόρφωση τόσο της συμπεριφοράς τους όσο και των συναισθημάτων τους έναντι των άλλων (Anselmi & Law, 1998).

Με βάση την κοινωνιολογική προοπτική, διαφορετικές ερευνητικές προσεγγίσεις ερμηνεύουν τους αγγλικούς όρους. Υπάρχουν θεωρίες (βλέπε αναλυτικά Πατσαντάρας, 2015, 2007, σελ. 299) οι οποίες διατυπώνουν μια και μόνη πραγματικότητα οι οποίες συνδέουν αναπόσπαστα και αδιάλειπτα τις έννοιες του φύλου και του γένους, αποδίδοντας απόλυτα χαρακτηριστικά. Η διατύπωση αυτή καταλήγει στο ότι οι άντρες είναι ή πρέπει να είναι αρρενωποί και οι γυναίκες είναι ή πρέπει να είναι θηλυκές. Με αυτόν τρόπο, ο α

priority καθορισμός του φύλου, καθορίζει τόσο το γένος, όσο και την ταυτότητα και τον φυλετικό ρόλο του ατόμου. Τα πράγματα περιπλέκονται, στην περίπτωση μιας αρρενωπής γυναίκας ή ενός θηλυπρεπούς άντρα καθώς δεν συνάδει το φύλο με την εκδηλούμενη συμπεριφορά, την ταυτότητα και το ρόλο του φύλου που εκφράζει το ίδιο το άτομο και το κάνει να νιώθει άνετα. Η ακραία αυτή θεώρηση, προκαλεί από μόνη της τη διάκριση μεταξύ των φύλων, καθώς το απόλυτο που εκφράζει, θέτει εκτός ορίων κοινωνικής αποδοχής όλους όσους εμφανίζουν παρέκκλιση από το μοντέλο της.

Άλλες θεωρίες (βλ. αναλυτικά, Πατσαντάρας, 2015) υποστηρίζουν ότι τόσο η έννοια του φύλου, όσο και του γένους, δεν έχουν ένα αυστηρά καθορισμένο περιεχόμενο και ως εκ τούτου η σημασία τους διέπεται από μια ρευστότητα. Ο τρόπος σκέψης του ατόμου δεν νοηματοδοτεί και την κοινωνική παρουσία και συμπεριφορά του. Το σύνολο των χαρακτηριστικών που επιλέγει να εκφράζει κοινωνικά το άτομο δεν αποτελούν προκαθορισμένο πρότυπο αρρενωπότητας ή θηλυκότητας, αλλά απλά ερμηνείες που τους αποδίδονται από το κοινωνικό σύνολο. Οι άντρες και οι γυναίκες δεν είναι απλά αρρενωποί και θηλυκές αντίστοιχα. Απλά οι έννοιες της αρρενωπότητας και της θηλυκότητας είναι αυτές που η κοινωνία αποδίδει. Με αυτόν τον τρόπο η έκφραση του φύλου με τη συμπεριφορά, δημιουργεί την έννοια του γένους. Σε πιο ακραίες θεωρήσεις αυτού του τύπου των θεωριών, το γένος καθορίζει την αντιλαμβανόμενη διάκριση των φύλων. Δεν αρκεί η αναφορά στον άντρα ή στη γυναίκα αλλά στις χαρακτηριστικές πρακτικές που νοηματοδοτούν τις έννοιες του άντρα και της γυναίκας. Οι συγκεκριμένες πρακτικές δημιουργούν κοινωνικά αναγνωρίσιμο νόημα με το οποίο άτομα αξιολογούνται από την κοινωνία βάση των κανονιστικών προτύπων που δημιούργησαν οι πρακτικές.

Συμπερασματικά, αν και οι λέξεις βιολογικό φύλο (sex) και κοινωνικό φύλο (gender) χρησιμοποιούνται συχνά εναλλάξ για τον ίδιο λόγο και με την ίδια κοινή έννοια, ωστόσο, πρέπει να γίνει ένας τελικός διαχωρισμός τους. Το βιολογικό φύλο αφορά στα γενετικά δοσμένα χαρακτηριστικά και τα δευτερεύοντα βιολογικά φαινοτυπικά χαρακτηριστικά του ατόμου, ενώ το κοινωνικό φύλο αποτελεί μια κοινωνικά κατασκευασμένη κλίμακα κατάταξης των ανθρώπων σε αρσενικούς και θηλυκούς (Patsantaras, 2007). Η δημιουργία διαχωριστικού διπόλου, αφορά σε κοινωνικά προσδοκώμενες συμπεριφορές. Τελικά, το βιολογικό φύλο καθορίζεται από την ανατομική ιδιαιτερότητα του περινέου, ενώ το γένος από τον μεσεγκέφαλο (Ghosh, 2015).

Στις κοινωνικές επιστήμες και στην εξέλιξη που παρατηρείται κατά το πέρασμα των δεκαετιών, η λέξη *sex* αντικαταστάθηκε σταδιακά από τη λέξη *gender*. Η απόδοση που έχει αποδοθεί και χρησιμοποιείται ευρέως στην Ελληνική βιβλιογραφία αφορά στην έννοια του κοινωνικού φύλου ή απλά του φύλου κατά την κοινωνιολογική προοπτική (Patsantaras, 2015, 2014). Ο Haig (2004) πραγματοποίησε μια έρευνα σε επιστημονικές βάσεις δεδομένων, αναζητώντας επιστημονικά άρθρα με λέξεις κλειδιά τις λέξεις *sex* και *gender* από το 1945 έως και το 2001. Σκοπός της έρευνάς του ήταν να διαπιστώσει πως από τη χρήση του πρώτου όρου πραγματοποιήθηκε η μετάβαση στη χρήση του δεύτερου στα πεδία των κοινωνικών και ανθρωπιστικών επιστημών καθώς και των τεχνών. Η μετάβαση αυτή πραγματοποιήθηκε όταν έγινε ο διαχωρισμός μεταξύ φύλου ως αποτέλεσμα της

βιολογικής καταβολής και του κοινωνικού φύλου που αναφέρεται στην ταυτότητα την οποία επιθυμεί και επιλέγει να εκφράσει το άτομο.

Ο Alfred Kinsey το 1948 και το 1953, παρουσίασε τον σεξουαλικό προσανατολισμό ως ένα φάσμα με επτά (7) διακριτά στάδια που εκτείνονται από την αποκλειστική ετεροφυλοφιλία έως την αποκλειστική ομοφυλοφιλία. Οι σύγχρονοι ερευνητές ασπάζονται τη θεμελιώδη αυτή θεώρηση, η οποία καταργεί την τριαδική υπόσταση του σεξουαλικού προσανατολισμού, που βασίζεται σε τρεις διακριτές και αποκλειστικές κατηγορίες. Στη βάση αυτή, δημιουργούνται παράγωγοι όροι όπως οι ακόλουθοι.

Διαδικό Μοντέλο του Σεξουαλικού Προσανατολισμού. Η έννοια του διαδικού μοντέλου βασίζεται στο διαχωρισμό του σεξουαλικού προσανατολισμού σε δύο και μόνο τύπους: τον ετερόφυλο και τον ομοφυλόφιλο. Η συγκεκριμένη εννοιολογική προσέγγιση δεν περιλαμβάνει άτομα τα οποία είτε έλκονται από περισσότερα του ενός φύλα (bi/pan) είτε άτομα που δεν βιώνουν ρομαντική ή σεξουαλική έλξη (asexual και aromantic, αντίστοιχα) (Color Youth, 2018).

Ρομαντικός Προσανατολισμός (Romantic Orientation). Κατ' αντιστοιχία με τον σεξουαλικό προσανατολισμό, η εν λόγω έννοια αναφέρεται στη συναισθηματική-ρομαντική διάσταση. Αυτό αναφέρεται στο φύλο των ατόμων από τα οποία έλκεται ρομαντικά κάποιο άτομο και είναι πιθανό να τα ερωτευτεί ή και να συνάψει ερωτική σχέση μαζί τους. Δεν είναι απαραίτητη η ταύτιση μεταξύ ρομαντικού και σεξουαλικού προσανατολισμού ενός ατόμου (Color Youth, 2018).

Έκφραση Φύλου (Gender Expression). Η έκφραση φύλου αναφέρεται στους τρόπους με τους οποίους ένα άτομο εκδηλώνει τις έμφυλες συμπεριφορές, όπως η αρρενωπότητα ή η θηλυκότητα και τα χαρακτηριστικά του προς το κοινωνικό σύστημα και ιδιαίτερα το πώς εκφράζει προς τρίτα πρόσωπα τον τρόπο με τον οποίο βιώνει την ταυτότητα του φύλου του. Η έκφραση του φύλου συνίσταται σε χαρακτηριστικά όπως το χτένισμα, το ντύσιμο ή η κινησιολογία ενός ατόμου. Η ταύτιση της έκφρασης του φύλου με την ταυτότητα φύλου αποτελεί κοινωνική επιταγή, καθώς ο άντρας πρέπει να έχει αρρενωπή έκφραση φύλου και μια γυναίκα πρέπει να έχει θηλυκή έκφραση φύλου (Color Youth, 2018).

Διαταραχή Ταυτότητας Φύλου (Gender Identity Disorder). Η συγκεκριμένη διαταραχή αναφέρεται ως διαγνωστική κατηγορία στο DSM-IV και στο ICD-10 και αποδίδεται στα τρανς άτομα που θέλουν να προβούν σε φυλομετάβαση. Τα διαγνωστικά κριτήρια αναφέρονται μεταξύ άλλων στην επίμονη και ισχυρή ταύτιση με διαφορετικό από το κατά τη γέννα αποδοθέν φύλο, καθώς και σε έντονη δυσφορία σχετικά με το αποδοθέν στη γέννα φύλο του ατόμου (Color Youth, 2018).

Δυσφορία Φύλου (Gender Dysphoria). Αναφέρεται σε διαγνωστική κατηγορία που χρησιμοποιείται στο DSM-V αντί της «Διαταραχής Ταυτότητας Φύλου» σε μια προσπάθεια περιορισμού του στίγματος που υφίστανται τα τρανς άτομα. Κριτήριο διάγνωσης αποτελεί η κλινικά σημαντική δυσφορία που προκύπτει από την μη ταύτιση της

ταυτότητας του φύλου που αποδίδει το ίδιο το άτομο στον εαυτό του και στην ταυτότητα του φύλου που του αποδίδουν τρίτα άτομα, καθώς και στα βιολογικά χαρακτηριστικά του σώματός του (Color Youth, 2018).

Σεξουαλική Ταυτότητα (Sexual Identity). Ο όρος έχει διττό εννοιολογικό περιεχόμενο. Από την μία αναφέρεται στον τρόπο με τον οποίο ένα άτομο βιώνει τη σεξουαλικότητά του, δηλαδή την σεξουαλική ή και τη ρομαντική του έλξη προς άλλα άτομα, ενώ από την άλλη αναφέρεται στον σεξουαλικό προσανατολισμό κάποιου ατόμου (Color Youth, 2018).

Σεξουαλικός Προσανατολισμός (Sexual Orientation). Ο όρος αναφέρεται στην ικανότητα κάθε ατόμου να αισθάνεται συναισθηματική ή/και σεξουαλική έλξη προς άλλα άτομα όπως και η ικανότητα να διατηρεί προσωπικές και σεξουαλικές σχέσεις με τα άτομα αυτά (Color Youth, 2018).

Εγwodυστονικός Σεξουαλικός Προσανατολισμός. Ο όρος αναφέρεται σε παλαιότερη διαγνωστική κατηγορία του DSM-III (η οποία στην τρέχουσα έκδοση DSM-V έχει αφαιρεθεί πλήρως) και του ICD-10. Η τελευταία έκδοση του εγχειριδίου διευκρινίζει πως ο όποιος σεξουαλικός προσανατολισμός δεν αποτελεί αυτός καθ' αυτός διαταραχή. Η διαταραχή υπάρχει στην περίπτωση που το άτομο βιώνει κάποιας μορφής δυσφορία ή επιθυμία αλλαγής του σεξουαλικού του προσανατολισμού (εξού και ο όρος εγwodυστονικός, δηλαδή προκαλεί δυστονία στο εγw) (Color Youth, 2018).

Σεξισμός (Sexism). Ο όρος αναφέρεται σε ένα σύστημα καταπίεσης που είναι ενσωματωμένο στους κυρίαρχους κοινωνικούς, πολιτισμικούς και οικονομικούς θεσμούς και πολλές φορές δεν γίνεται αντιληπτός στις μικρότερες εκφάνσεις του. Η απαρχή του σεξισμού βρίσκεται στο κυρίαρχο κοινωνικά πατριαρχικό μοντέλο και στην ουσία του που βασίζεται στην ανδρική ανωτερότητα και την έκφραση της αρρενωπότητας. Αποτελεί συστημική διάκριση που εκδηλώνεται με την καταπίεση που υφίστανται όλα τα άτομα που δεν είναι άνδρες (και κυρίως οι γυναίκες και όσα άτομα διαβάζονται ως γυναίκες) με βάση το φύλο ή το σώμα τους και μόνο. Παράγωγα του σεξισμού αποτελούν η ομοφοβία, η αμφιφοβία και η τρανσφοβία (Color Youth, 2018).

Cis-σεξισμός (Cissexism). Αναφέρεται στην αντίληψη ότι τα cis άτομα είναι ανώτερα από τα τρανς άτομα, με αποτέλεσμα τα τρανς άτομα να υφίστανται διακρίσεις, συμπεριλαμβανομένων και των διακρίσεων που απαξιώνουν το σώμα ή και την έκφραση του φύλου των τρανς ατόμων που δεν συμμορφώνονται με τη cis νόρμα. Ο cisseξισμός αποτελεί ένα σύστημα καταπίεσης που είναι ενσωματωμένο στους κυρίαρχους κοινωνικούς, πολιτισμικούς και οικονομικούς θεσμούς (Color Youth, 2018).

Ομοφοβία (Homophobia). Η ψυχολογική και κοινωνική προκατάληψη, οι διακρίσεις και ο παράλογος φόβος προς τα άτομα με ομόφυλο σεξουαλικό προσανατολισμό. Ανάλογες καταστάσεις είναι η Αμφιφοβία και η Τρανσφοβία (Color Youth, 2018).

Αμφιφοβία (Biphobia). Όρος αντίστοιχος με αυτόν της ομοφοβίας που αναφέρεται στην ψυχολογική και κοινωνική προκατάληψη και στις διακρίσεις κατά των αμφισεξουαλικών προσώπων (Color Youth, 2018).

Τρανσφοβία (Transphobia). Είναι ο παράλογος φόβος και το μίσος για τα τρανς άτομα και όσα άτομα φαίνεται να παραβαίνουν τις παραδοσιακές αντιλήψεις για την ταυτότητα φύλου, το κοινωνικό φύλο ή/και την έκφραση φύλου (Color Youth, 2018).

Εσωτερικευμένη Αμφιφοβία (Internalised Biphobia). Τα αρνητικά συναισθήματα ως προς την αμφιφυλοφιλία που μπορεί να αναπτύξουν τα αμφιφυλόφιλα άτομα προς τον εαυτό τους και προς άλλα άτομα που αυτοπροσδιορίζονται ως αμφιφυλόφιλα. Προκύπτουν από την εσωτερίκευση των αρνητικών πεποιθήσεων τρίτων ατόμων ή της κοινωνίας ως προς την αμφιφυλοφιλία (Color Youth, 2018).

Εσωτερικευμένη Ομοφοβία (Internalised Homophobia). Ο συγκεκριμένος όρος αναφέρεται στα αρνητικά συναισθήματα ως προς την ομοφυλοφιλία που μπορεί να αναπτύξουν τα ομοφυλόφιλα άτομα προς τον εαυτό τους και προς άλλα άτομα που αυτοπροσδιορίζονται ως ομοφυλόφιλα. Προκύπτουν από την εσωτερίκευση των αρνητικών πεποιθήσεων τρίτων ατόμων ή της κοινωνίας ως προς την ομοφυλοφιλία (Color Youth, 2018).

Εσωτερικευμένη Τρανσφοβία (Internalised Transphobia). Τα αρνητικά συναισθήματα που μπορεί να βιώνουν τα τρανς άτομα προς τον εαυτό τους και προς άλλα άτομα που αυτοπροσδιορίζονται ως τρανς. Προκύπτουν από την εσωτερίκευση των αρνητικών πεποιθήσεων τρίτων ατόμων ή της κοινωνίας ως προς τα τρανς άτομα (Color Youth, 2018).

Επαναπροσδιορισμός Φύλου (Gender Reassignment). Είναι οι ιατρικές διαδικασίες διαμόρφωσης του σώματος στις οποίες προβαίνει ένα άτομο ώστε να εναρμονίσει την εικόνα του σώματός του με το βίωμά του. Αναφέρεται και ως «Διόρθωση / Αλλαγή Φύλου», όρος που πλέον αποφεύγεται ως κοινωνικά στιγματισμένος (Color Youth, 2018).

Ετεροκανονικότητα (Heteronormativity). Έννοια που αναπτύχθηκε εντός της Queer Θεωρίας και περιγράφει την κοινωνικά επιβαλλόμενη δυαδικότητα του φύλου, καθώς και την πίστη στην ιδέα πως η ετεροφυλοφιλία είναι ο μοναδικός φυσιολογικός και αποδεκτός σεξουαλικός προσανατολισμός (Color Youth, 2018).

Ετεροσεξισμός (Heterosexism). Πεποίθηση πως η ετεροφυλοφιλία είναι ο μόνος φυσιολογικός σεξουαλικός προσανατολισμός, ανώτερη σε σχέση με τους άλλους σεξουαλικούς προσανατολισμούς, και συνοδεύεται από την πεποίθηση ότι όλοι οι άνθρωποι είναι αποκλειστικά ετεροφυλόφιλοι (Fish, 2007). Ο ετεροσεξισμός είναι άμεσα συνδεδεμένος με την ομοφοβία, διαφέρει όμως σημαντικά, καθώς αποτελεί ένα σύστημα καταπίεσης που είναι ενσωματωμένο στους κυρίαρχους κοινωνικούς, πολιτισμικούς και οικονομικούς θεσμούς (Color Youth, 2018).

Φυλομετάβαση (Gender Transition). Είναι η διαδικασία που ακολουθεί ένα άτομο έτσι ώστε να αλλάξει τον τρόπο που το φύλο του παρουσιάζεται κοινωνικά ή/και ιατρικά ή/και νομικά. Κοινωνικά ακολουθώντας τις νόρμες και συμπεριφορές που χαρακτηρίζουν

το επιθυμητό κοινωνικό φύλο, ιατρικά μέσω ορμονοθεραπείας, επεμβάσεων επαναπροσδιορισμού φύλου κλπ, και νομικά αλλάζοντας το φύλο στα αντίστοιχα επίσημα έγγραφα. Αυτή η διαδικασία μπορεί να διαφέρει σημαντικά από άτομο σε άτομο (Color Youth, 2018).

Στη βάση αυτών των όρων μπορούν να διερευνηθούν και οι στάσεις των ανθρώπων σε ένα κοινωνικό πεδίο που αναφέρονται στο φύλο, στην ταυτότητα του φύλου και σε συναφή ζητήματα. Οι *στάσεις* αποτελούν μια γενική εκτίμηση ενός ερεθίσματος και περιλαμβάνει τα συναισθήματα που δημιουργούνται σε ένα άτομο καθώς και τις πεποιθήσεις που του δημιουργούνται για τα μέλη μιας κοινωνικής ομάδας (Mohrpp & Morry, 2004). Με βάση αποτελέσματα ερευνών, οι στάσεις που δημιουργούνται στο άτομο, βασίζονται σε τρεις πηγές πληροφοριών, τις γνωστικές, τις συναισθηματικές - που αναφέρονται σε συγκεκριμένα αισθήματα και συναισθήματα που βιώνει το άτομο - και στις πληροφορίες που προέρχονται από προϋπάρχουσες εμπειρίες και αναφέρονται στην ποσότητα της επαφής και στην αρνητική ή θετική εμπειρία της επαφής του ατόμου με το συγκεκριμένο ερέθισμα (Esses, Haddock, & Zanna, 1993; Haddock, Zanna, & Esses, 1993). Τα συστατικά των γνωστικών πληροφοριών αποτελούνται από τα στερεότυπα και τις συμβολικές πεποιθήσεις. Οι συμβολικές πεποιθήσεις αναφέρονται σε κανόνες, αξίες, έθιμα ή/και παραδόσεις του ατόμου. Με βάση αυτές και με το κατά πόσο μια κοινωνική ομάδα τις αποδέχεται και τις συντηρεί ή τις παραβιάζει, το άτομο συμπεραίνει, εάν και κατά πόσο μια κοινωνική ομάδα γίνεται αποδεκτή μέσα στο κοινωνικό γίνεσθαι και προωθεί το κοινό καλό ή κάνει την κοινωνία χειρότερη (Esses et al., 1993). Μια ενδιαφέρουσα έννοια που προκύπτει σε αυτήν την προοπτική είναι αυτή της ομοαρνητικότητας.

Η *ομοαρνητικότητα* αναφέρεται σε προκατειλημμένες συναισθηματικές ή συμπεριφορικές απαντήσεις εναντίων ατόμων τα οποία θεωρούνται ομοφυλόφιλα (Morrison, Paggiag, & Morrison, 1999). Η συγκεκριμένη έννοια, κίνησε το ερευνητικό ενδιαφέρον κάποιων επιστημόνων του κλάδου, οι οποίοι σε αποτελέσματα ερευνών τους διαπίστωσαν ότι η ομοαρνητικότητα μπορεί να διαχωριστεί στην παραδοσιακού τύπου και στη μοντέρνα. Η διαφοροποίησή τους έγκειται στη διαφορετικότητα του πλαισίου της προκατάληψης μέσα στο οποίο γεννιούνται οι δύο μορφές. Στη μεν παραδοσιακού τύπου η προκατάληψη βασίζεται σε ηθικές και θρησκευτικές πηγές αντιθέσεων. Στη μοντέρνου τύπου το πλαίσιο περιλαμβάνει ανησυχίες των ατόμων που αφορούν σε υπερβολικές ή ακόμα και παράνομες απαιτήσεις των μη ετεροφυλόφιλων ατόμων, με πρόθεση-προοπτική να αλλάξουν ριζικά τη δεδομένη κοινωνική δομή, με την άποψη ότι δεν τίθεται πλέον θέμα διάκρισης των ομοφυλόφιλων ατόμων καθώς έχουν χαριστικά λάβει κάποια ιδιαίτερα προνόμια και τέλος ότι η υπερβολική τάση διαφήμισης για τον μη ετεροσεξουαλικό προσανατολισμό τους, αποτελεί την αιτία για την αυτό-περιθωριοποίησή τους (Morrison & Morrison, 2002; Morrison, Morrison, & Franklin, 2009). Στο πλαίσιο της ομοαρνητικότητας που βιώνουν τα ετεροκανονικά άτομα, βιώνουν επίσης και ένα αίσθημα δυσφορίας, από την παρουσία ομοφυλόφιλων ατόμων κοντά τους. Αυτή η δυσφορία εμφανίζεται σε υψηλότερα επίπεδα κατά την παρουσία άντρα ομοφυλόφιλου έναντι γυναίκας ομοφυλόφιλης, ενώ βρίσκεται σε μεγαλύτερα επίπεδα μεταξύ αντρών παρά

μεταξύ γυναικών (Monto & Supinski, 2014). Η ομοαρνητικότητα θεωρείται επομένως, γενεσιουργός αιτία προκαταλήψεων και στερεότυπων.

2.2 Προκατάληψη, Αηδία και Στερέοτυπα

Ο Κάρολος Δαρβίνος, στο βιβλίο του «*Η έκφραση των συναισθημάτων του ανθρώπου και των ζώων*» (1872), περιέγραψε το συναίσθημα της *αηδίας*, ως κάτι αποκρουστικό, που δημιουργείται είτε από την αντίληψη που προσδίδει η αίσθηση της γεύσης είτε από την εικόνα που μπορεί να δημιουργήσει η ίδια η φαντασία του ατόμου. Το συγκεκριμένο συναίσθημα εμφανίζεται σε όλους τους πολιτισμούς και προκαλεί ναυτία και αποστροφή στο άτομο που το βιώνει (Ekman, 1970). Ο σκοπός της αηδίας είναι η προστασία του ατόμου από την κατανάλωση επιβλαβών ουσιών, όπως τοξίνες και παθογόνους οργανισμούς. Κατ' αυτή την έννοια, η αηδία, αποτελεί έναν μηχανισμό αποφυγής μολύνσεων και ασθενειών (Faulkner, Schaller, Park, & Duncan, 2004; Navarrete & Fessler, 2006).

Ωστόσο, το αίσθημα αυτό, δεν περιορίζεται ως έννοια στην μόλυνση του οργανισμού μέσω της στοματικής οδού, αλλά με βάση τα αποτελέσματα ερευνών, η αηδία επηρεάζει και την κοινωνική συμπεριφορά (Terrizzi, Shook, & Ventis, 2010). Σε αποτελέσματα έρευνας έχει προταθεί η θεώρηση του συγκεκριμένου συναίσθηματος ως βασικό συστατικό του συμπεριφορικού ανοσοποιητικού συστήματος (Schaller, 2006). Το συμπεριφορικό ανοσοποιητικό σύστημα, οδηγεί τα άτομα, μέσα από την ύπαρξη κοινών προτύπων και συνηθειών εντός της ομάδας στην οποία ανήκουν, να προτιμούν τα άτομα στην ομάδα που ανήκουν παρά άτομα εκτός ομάδας. Αυτό συμβαίνει γιατί τα άτομα εκτός ομάδας, αποτελούν απειλή μόλυνσης των ατόμων και της ομάδας. Για να διατηρηθεί η υγεία της ομάδας, τα άτομα που την απαρτίζουν, αναπτύσσουν ένα ισχυρό ανοσοποιητικό σύστημα συμπεριφορών, το οποίο εκφράζεται με θετικές συμπεριφορές έναντι των ομοϊδεατών και αρνητικές έναντι των ατόμων εκτός ομάδας (Schaller & Duncan, 2007).

Ο συγκεκριμένος μηχανισμός προστασίας λειτουργεί ως τρόπος αποφυγής της επαφής με άτομα άλλων ομάδων και άτομα που έχουν ένα ισχυρό ανοσοποιητικό σύστημα συμπεριφορών, που είναι πιο πιθανό να βασίζονται σε κοινωνικά συντηρητικές πεποιθήσεις όπως ο αυταρχισμός, ο πολιτικός συντηρητισμός και ο θρησκευτικός φονταμενταλισμός, τα οποία ενισχύουν το φόβο της μόλυνσης της ομάδας και με τη σειρά του αναπτύσσεται και ενδυναμώνεται η προκατάληψη έναντι των εκτός ομάδας ατόμων. Στη συνέχεια, τα συγκεκριμένα συστήματα αξιών, επαναπροσδιορίζουν, διατηρούν και ενδυναμώνουν το ήδη υπάρχον συμπεριφορικό ανοσοποιητικό σύστημα (Altemeyer & Hunsberger, 1992; Duckitt, 2006; Sears & Henry, 2003).

Τα συντηρητικά κοινωνικά αξιακά συστήματα, που έχουν ως βάση το συντηρητισμό, εμφανίζουν ως βασικά χαρακτηριστικά τους, τη δεξιά ή/και την ακροδεξιά αυταρχικότητα, το θρησκευτικό φονταμενταλισμό και τις συντηρητικές πολιτικές θέσεις και γνώμες (Faulkner, Schaller, Park, & Duncan, 2004; Navarrete & Fessler, 2006, Patsantaras, 2015a, 2015b, 2013). Ειδικότερα η δεξιά απολυταρχικότητα, αποτελεί ένα συνδυασμό από υποταγή στην αρχή, επιθετικότητα απέναντι στα εκτός ομάδας άτομα και ένα είδος εθιμοτυπικού στις εντός της ομάδας σχέσεις και εμφανίζει ισχυρή συσχέτιση ως

παράγοντας με τις προκαταλήψεις εναντίων άλλων ομάδων, συμπεριλαμβανομένων και των ομοφυλόφιλων ατόμων (Laythe, Finkel, & Kirkpatrick, 2001).

Η ένταση των συμπεριφορών σχετίζεται με την ευαισθησία της αίσθησης της αηδίας που προκαλείται από άτομα εκτός ομάδας και η οποία συσχετίζεται θετικά με, και προκαλεί, την *προκατάληψη* έναντι ατόμων και ομάδων εκτός, κάτι που εμφανίζεται σε αποτελέσματα ερευνών που αφορούν τα ομοφυλόφιλα άτομα (Inbar, Pizarro, Knobe, & Bloom, 2009; Olatunji, 2008). Αποτελέσματα έρευνας έχουν δείξει ότι το αίσθημα της αηδίας και η ευαισθησία σε αυτό εμφανίζει θετική συσχέτιση με την προσωπική δήλωση των ατόμων ότι είναι συντηρητικά και ότι υπάρχει σύνδεση του συγκεκριμένου αισθήματος με συντηρητικές στάσεις και θέσεις σε μια σειρά πολιτικά ή και κοινωνικά ζητήματα. Όσο πιο ξεκάθαρα και ακραία είναι τα ζητήματα που άπτονται και ξεκάθαρων θέσεων, όπως πχ. τα δικαιώματα της έκτρωσης ή του ομόφυλου γάμου, τόσο πιο ισχυροί εμφανίζονται και οι δεσμοί (Inbar, Pizarro, & Bloom, 2008). Η *προκατάληψη*, ενώ αρχικά περιλάμβανε τα θέματα που αφορούσαν τη φυλή και το φύλο, αργότερα επεκτάθηκε στην έρευνα και στα πεδία της θρησκείας και της πολιτικής ιδεολογίας (Herek 1987), της παχυσαρκίας (Crandall, D' Anello, Sakalli, Lazarus, Nejtardt, & Feather. 2001), της σωματικής ή/και της ψυχικής νόσου (Weiner, Perry, & Magnusson, 1988) και του σεξουαλικού προσανατολισμού (Whitley, 1990).

Συμπερασματικά, η έννοια της αηδίας, αποτελεί μέρος του συμπεριφορικού ανοσοποιητικού συστήματος και συντηρεί και ενισχύει συντηρητικά κοινωνικά αξιακά συστήματα, οδηγώντας, ως αποτέλεσμα, στη διατήρηση και στην αύξηση των προκαταλήψεων και των αρνητικών στάσεων απέναντι σε μειονοτικές ομάδες, όπως είναι και τα ομοφυλόφιλα άτομα (Terrizzi, Shook, & Ventis, 2010). Έτσι τα άτομα αυτά μπορούν εύκολα να στιγματιστούν ως μη φυσιολογικά.

2.3 Ομοφυλοφιλία και στίγμα

Ο όρος *στίγμα* με αναφορά στην ομοφυλοφιλία, αναφέρεται αρχικώς βιβλιογραφικά στην ανδρική ομοφυλοφιλία και σε μια σειρά από σεξουαλικές συμπεριφορές οι οποίες δε θεωρούνται κοινωνικά αποδεκτές, όπως ο αγοραίος έρωτας, το σεξ σε δημόσιους χώρους και γενικότερα οτιδήποτε θα θεωρούνταν ότι ευτελίζει τη σεξουαλική συμπεριφορά και πράξη, με βάση της κοινωνικές δομές του εκάστοτε χωροχρονικού πλαισίου. Με αυτόν τον τρόπο περιγράφεται ως *ερωτικό στίγμα* (Rubin, 1984) και *σεξουαλικό στίγμα* (Plummer, 1975) η βασική συνέπεια που είναι αποτέλεσμα της διαφοροποίησης των ετεροφυλόφιλων από τους ομοφυλόφιλους και που βασίζεται στην πλειοψηφική αρνητική πεποίθηση της κοινωνίας σε οποιαδήποτε μη ετεροφυλική συμπεριφορά, ταυτότητα, σχέση, ομάδα ή/και κοινότητα. Με βάση αυτήν την αρχική και βασική αρνητική στάση, τα ομοφυλόφιλα άτομα, οι σχέσεις τους και οι κοινότητές τους χαρακτηρίζονται ως άρρωστες, ανήθικες, εγκληματικές ή τουλάχιστον αποκλίνουσες (Herek, 2004).

Μία ιδιαίτερα ιστορική στιγμή, που οδήγησε σε μια παραφιλολογία και καθιέρωσε τη σύνδεση μιας επιδημικής και θανατηφόρας αρχικά ασθένειας με συγκεκριμένες κοινωνικές ομάδες, ήταν η εμφάνιση του Συνδρόμου Επίκτητης Ανοσολογικής Ανεπάρκειας γνωστό και ως AIDS. Από τις αρχές της δεκαετίας του '80, όταν και

διαγνώστηκαν τα πρώτα άτομα θετικά στο συγκεκριμένο υιό, ακόμα και άτομα τα οποία εξέφρασαν την υποψία νόσου, υπέστησαν έναν τύπο πογκρόμ, καθώς εκδιώχθηκαν από το σπίτι τους, την εργασία τους και απομονώθηκαν τόσο από το οικογενειακό, όσο και από το ευρύτερο φιλικό περιβάλλον τους. Η έλλειψη γνώσης πάνω στην ασθένεια και αντιμετώπισής της από τη μία και η έλλειψη επαρκούς ενημέρωσης προς την κοινή γνώμη από την άλλη, έκανε τα άτομα να πιστεύουν ότι ακόμα και η απλή κοινωνική συναναστροφή και η εκδήλωσή της με μια χειραψία ή ακόμα και η απλή συνύπαρξη σε κοινό χώρο με κάποιο άτομο φορέα της νόσου, μπορούσε να μεταδώσει την ασθένεια. Όλη αυτή η σχεδόν παντελής έλλειψη γνώσης πάνω στο θέμα δαιμονοποίησε την ασθένεια και δημιούργησε φόβο και τρόμο στους πολίτες, που με τη σειρά του οδήγησε σε προκαταλήψεις έναντι των ατόμων φορέων και κατ' επέκταση σε αρνητικές στάσεις και συμπεριφορές εναντίων τους (Herek, 1999).

Ιδιαίτερα στις Η.Π.Α., όπου και πραγματοποιήθηκαν οι πρώτες διαγνώσεις και το όλο θέμα πήρε γρήγορα διαστάσεις και διογκώθηκε από τον τύπο της εποχής, ο συμβολικός στιγματισμός λόγω της ασθένειας συνδέθηκε με συγκεκριμένες πληθυσμιακές ομάδες και κατά κύριο λόγο με τους ομοφυλόφιλους άντρες. Αυτό συνέβη καθώς η ασθένεια συνδέθηκε άμεσα με το κοινωνικό νόημα του στίγματος που είχε ήδη διαμορφωθεί. Το συγκεκριμένο κοινωνικό νόημα που είχε αποδώσει η κοινή γνώμη αφορούσε στις στάσεις συγκεκριμένων ομάδων, όπως οι ομοφυλόφιλοι άντρες, καθώς και στις συμπεριφορές των συγκεκριμένων ομάδων οι οποίες και αποτελούν το μέσο διάδοσης της ασθένειας. Σύμφωνα με έρευνες, μια μεγάλη μερίδα των Αμερικανών έχει εξομοιώσει την ασθένεια με την ομοφυλοφιλία και κατά κύριο λόγο με την αντρική ομοφυλοφιλία (Herek & Capitanio, 1993,1994, 1997,1998).

Όλα τα παραπάνω αποτέλεσαν παράγοντες διαμόρφωσης της συμπεριφοράς των ασθενών, οι οποίοι για να μην τυχουν τέτοιας μεταχείρισης, που βασίζεται σε προκαταλήψεις και αρνητικών στάσεων και συμπεριφορών απέναντί τους, προτίμησαν να κρατήσουν κρυφή τη διάγνωσή τους από το κοινωνικό τους περιβάλλον (Herek, 1999). Ακόμα πιο επιφυλακτικές υπήρξαν οι στάσεις και οι συμπεριφορές μη ετεροφυλόφιλων ομάδων, από την οδυνηρή εμπειρία των επιπτώσεων της σύνδεσής τους μέσω του συμβολικού στιγματισμού με την ασθένεια. Αυτές οι σεξουαλικές μειονότητες βίωσαν την προκατάληψη, την ομοφοβία, τον ετεροσεξισμό σε καθημερινά θέματα όπως η κατοικία, η εργασία και άλλα θεμελιώδη δικαιώματα των πολιτών (Dean, Meyer, Robinson, Sell, Sember, Silenzio, et. al., 2000).

Αρκετοί επιστήμονες έχουν κάνει προσπάθειες έως και σήμερα να δημιουργήσουν ένα ερευνητικό εργαλείο το οποίο να καταστήσει μετρήσιμο το εσωτερικευμένο στίγμα από τη μεριά των μη ετεροφυλόφιλων, με αναφορά στις τρεις διαστάσεις του που αφορούν στο εσωτερικευμένο αίσθημα της ομοαρνητικότητας όπως αυτό βιώνεται. Ειδικότερη αναφορά γίνεται στις τρεις διαστάσεις που αποτελούν την εσωτερικευμένη ομοαρνητικότητα και αφορούν στην ταυτότητα, την κοινωνική δυσφορία και τη σεξουαλική διάκριση των φύλων με την έννοια της σεξουαλικότητας. Ένα τέτοιο εργαλείο έχει αναπτυχθεί ήδη και αποτελεί ένα χρήσιμο, έγκυρο και αξιόπιστο ερευνητικό μέσο για τη διερεύνηση της εσωτερικευσης του σεξουαλικού στίγματος καθώς και την ανακάλυψη

των επιπτώσεων στα μη ετεροφυλικά άτομα. Τέτοιες μπορεί να είναι τα χαμηλά επίπεδα οικειοθελούς αποκάλυψης του σεξουαλικού προσανατολισμού και της ευημερίας του ατόμου (Lingiardi, Baiocco, & Nardelli, 2012).

2.4 Θρησκευτικός φονταμενταλισμός, δεξιός αυταρχισμός και προκατάληψη

Ο θρησκευτικός φονταμενταλισμός ορίζεται ως η στάση που αφορά στην πίστη, στη θρησκεία κάποιου ατόμου. Τα συγκεκριμένα άτομα δείχνουν ιδιαίτερο ζήλο για την πίστη τους από οποιαδήποτε άλλη ομάδα ατόμων και είναι δογματικοί. Τόσο η προκατάληψη όσο και οι στάσεις αυτής της κατηγορίας των ατόμων απέναντι στα ομοφυλόφιλα άτομα είναι αρνητικές, περισσότερο από τον μέσο όρο (Altemeyer, 1981, 1988; Altemeyer & Hunsberger, 1992; Kirkpatrick, 1993; Laythe, Finkel, & Kirkpatrick, 2001).

Τα διαφορετικά δόγματα - θρησκείες που επικρατούν στην Ευρωπαϊκή Ένωση (Ε.Ε.), δίνουν διαφορετικές ερμηνείες όσον αφορά στην ομοφυλοφιλία, ο οποίος επηρεάζουν αναλόγως τις συμπεριφορές των πιστών τους έναντι των μη ετεροφυλόφιλων ατόμων. Οι επικρατέστερες θρησκείες – δόγματα στην Ε.Ε. είναι ο Καθολικισμός, ο Ορθόδοξος Χριστιανισμός, ο Λουθηρανισμός – Προτεσταντισμός, το Ισλάμ και η αθεΐα.

Η θέση του Καθολικισμού για την ομοφυλοφιλία είναι ξεκάθαρα αρνητική. Η αναγνώριση του γάμου μεταξύ ετεροφυλόφιλων, ενός άντρα και μιας γυναίκας που ταιριάζουν απόλυτα, θεωρείται ευλογημένη από το Θεό, διέπεται από το Θείο ηθικό νόμο και αποσκοπεί στην αναπαραγωγή και την ανατροφή νέων ανθρωπίνων ζώων. Σε καμία περίπτωση λοιπόν η ομοφυλοφιλία δε διαθέτει τα συγκεκριμένα χαρακτηριστικά της ένωσης δύο ατόμων γι' αυτό και θεωρείται ενάντια στο φυσικό ηθικό νόμο, είναι κατακριτέα, είναι αμαρτία και αποτελεί πράξη διαφθοράς (Gerhards, 2010).

Το Ορθόδοξο Χριστιανικό δόγμα συμβαδίζει στις αντιλήψεις, στις πεποιθήσεις και στις συμπεριφορές που αναφέρονται στον τρόπο που θεωρεί και αντιμετωπίζει την ομοφυλοφιλία, με τις θέσεις του Καθολικισμού. Με βάση την Παλαιά και την Καινή Διαθήκη η Ορθόδοξη Χριστιανική θρησκεία θεωρεί την ομοφυλοφιλία ως διαταραχή, ασθένεια και αμαρτία με καταστρεπτικές συνέπειες. Ως σύζυγοι νοούνται μόνο ένας άντρας και μία γυναίκα των οποίων η ένωση, θεωρείται ιερή κι ευλογημένη από τον Θεό, όπως ακριβώς η ένωση του Χριστού με την Εκκλησία. Ένας γάμος μεταξύ ατόμων του ίδιου φύλου δεν μπορεί να πραγματοποιηθεί γιατί δεν πληροί τις προϋποθέσεις της Θεϊκής ευλογίας και της ιερότητας (Gerhards, 2010).

Ο Λουθηρανισμός – Προτεσταντισμός μαζί με την Ευαγγελική Εκκλησία της Γερμανίας, βασιζόμενη σε αποσπάσματα της Βίβλου, αναφέρει ότι η ομοφυλοφιλία δεν είναι αποδεκτή μέσα στους κόλπους της. Ωστόσο, αναφέρει ότι υπάρχει μία εντολή που είναι πάνω απ' όλες και αναφέρεται στην μέγιστη επιθυμία του Κυρίου το *Αγαπάτε Αλλήλους*. Η συγκεκριμένη εντολή, αποτελεί τη Θεία θέληση με την ολοκληρωτική και άνευ όρων αγάπη προς το συνάνθρωπο, χωρίς να κατονομάζει το φύλο του και άρα, υπό την ευρεία έννοια και χωρίς διάκριση, να συμπεριλαμβάνει και την αγάπη μεταξύ ατόμων του ίδιου φύλου. Η κρίση της οποιασδήποτε σχέσης πραγματοποιείται στο επίπεδο και με

κριτήριο την αγάπη του ανθρώπου προς τον άνθρωπο, ανεξαρτήτως φύλου, δεχόμενη ακόμα και την ομοφυλοφιλία ως πράξη αγάπης μεταξύ ανθρώπων και άρα εκπλήρωσης της Θείας θέλησης. Με βάση τα παραπάνω γίνεται εύκολα αντιληπτό ότι το συγκεκριμένο Χριστιανικό δόγμα διαφοροποιεί τη στάση του έναντι των άλλων δύο – Ορθοδοξίας και Καθολικισμού – με την αποδοχή της ομοφυλοφιλίας να διαφέρει σημαντικά (Gerhards, 2010).

Το Ισλάμ και το δόγμα του βασίζουν την πίστη στο ιερό βιβλίο του Κορανίου. Το συγκεκριμένο βιβλίο, αναφέρεται στην ιστορία του Λοτ και της φυλής του, όπου θεωρείται ότι η τιμωρία από τον Θεό ήρθε λόγω της σύναψης ομοφυλοφιλικών σχέσεων. Ένα άλλο ιερό βιβλίο του Ισλάμ, το Χαντίτ, που περιλαμβάνει διδασκαλίες του Προφήτη Μωάμεθ, λέει ότι ο πιστός πρέπει να σκοτώνει άτομα τα οποία ανακαλύπτει ότι πράττουν όπως η φυλή του Λοτ, ότι δηλαδή διαπράττουν πράξεις ομοφυλοφιλίας (Gerhards, 2010).

Η αρνητική στάση και αντιμετώπιση της ομοφυλοφιλίας από τα δύο χριστιανικά δόγματα, Ορθοδοξία και Καθολικισμό καθώς και το Ισλάμ, έχουν την ίδια θεωρητική βάση. Αυτή αναφέρεται στη Θεϊκή θέληση και την ευλογία στην ένωση ετεροφυλόφιλων ατόμων, με σκοπό την αναπαραγωγή και την ανατροφή των απογόνων τους. Οτιδήποτε δεν τελεί υπό αυτές τις προϋποθέσεις, δεν είναι σύμφωνο με το θέλημα του Θεού και χαρακτηρίζεται αμαρτία. Η θεσμική ερμηνεία και τοποθέτηση έναντι της ομοφυλοφιλίας, αποτελεί ελκυστή και επηρεάζει και διαμορφώνει τις συμπεριφορές των πιστών αντίστοιχα. Ο εκάστοτε δογματισμός, νομιμοποιεί κατά κάποιο τρόπο τις διακρίσεις έναντι των ομοφυλόφιλων ατόμων και ένας σημαντικός παράγοντας που επηρεάζει την ένταση τέτοιων συμπεριφορών αποτελεί η θρησκευτικότητα. Η συγκεκριμένη έννοια αναφέρεται στην ένταση με την οποία ασπάζεται και ακολουθεί το δόγμα ο πιστός. Η συγκεκριμένη έννοια, σε διάφορα ερευνητικά πρωτόκολλα, μετριέται με βάση τη συχνότητα επίσκεψης σε ναό για την τέλεση των θρησκευτικών καθηκόντων.

Η έννοια του δεξιού αυταρχισμού ορίζεται ως η συνδιακύμανση μεταξύ τριών μεταβλητών, της αυταρχικής υποβολής, της αυταρχικής επιθετικότητας και της τυπικότητας-συμβατικότητας με την έννοια της διατήρησης του παραδοσιακού εθιμοτυπικού (Altemeyer, 1981). Το συνθετικό *δεξιός* δεν αναφέρεται με την έννοια της πολιτικής-κομματικής τοποθέτησης, αλλά ως μία κοινωνικό-πολιτισμική προοπτική, που αναφέρεται σε στάσεις προτίμησης παραδοσιακών αξιών και κανονικοτήτων όπως η υποβολή που επιβάλλεται από τις αρχές, όπου η νομιμότητά τους έχει καθιερωθεί και νομιμοποιηθεί στη συνείδηση της κοινωνίας. Κατ' αυτήν την ερμηνεία, υπήρξαν στο παρελθόν και άτομα αριστερού αυταρχισμού, που ακολούθησαν μορφές επαναστατικού αυταρχισμού όταν ως αντίδραση εντάχθηκαν σε ακραίες αριστερές ομάδες (Altemeyer, 1996, 1998). Ως τυπικοί δείκτες των δεξιών κοινωνικό-πολιτιστικών στάσεων αναφέρονται ο κοινωνικός και πολιτιστικός συντηρητισμός όπως η απόδοση συμβατικών ρόλων στο γυναικείο φύλο, η αυταρχικότητα όπως π.χ. στις σχέσεις γονέα – παιδιού κατά την διαδικασία της ανατροφής του δεύτερου και η πιστότητα στην παράδοση με παράδειγμα την παραδοσιακή εργασιακή ηθική (Onraet, Van Hiel, & Dhont, 2013). Τα άτομα που τάσσονται παραδοσιακά στο συγκεκριμένο ιδεολογικό χώρο, υποστηρίζουν τη σταθερότητα και τη διατήρησή της στην παράδοση και στους καθιερωμένους κοινωνικούς

κανόνες, κρατώντας μία αρνητική στάση απέναντι σε ομάδες που θέλουν να παραβιάσουν αυτήν την αρχή τους, αλλά ακόμα και υποστηρίζοντας την τιμωρία τους σε περιπτώσεις που οι συγκεκριμένες ομάδες παραβιάσουν τα δεδομένα και προσπαθήσουν να διαφοροποιήσουν τις ήδη υπάρχουσες κοινωνικές κανονικότητες (Altemeyer, 1988). Παραδειγματικά, κάτι τέτοιο μπορεί να συμβεί, όταν άτομα που υπάγονται στην δεξιού αυταρχισμού ιδεολογία, ενισχύσουν οποιαδήποτε δυνατή περιοριστική πολιτική έναντι θεσμών και οργανισμών που υποστηρίζουν σεξουαλικές μειονότητες (Poteat & Mereish, 2012).

2.5 Θεωρία της Αρρενωπότητας (Masculinity Theory)

Η θεωρία της αρρενωπότητας αναφέρεται στην κοινή κοινωνική συμπεριφορά που αναπτύσσεται μεταξύ των αντρών και έχει ως στόχο την απόδειξη της αρρενωπότητας μεταξύ τους και με αυτό τον τρόπο την αποδοχή από την ομάδα και την ένταξή τους σε αυτή. Σκοπός αυτής της συμπεριφοράς και της κατ' επέκταση εισόδου στην ομάδα είναι να ισχυροποιήσει και να πολώσει σε μεγαλύτερο βαθμό διαφοροποιώντας την από την ομάδα των γυναικών και από ομάδες που διαφέρουν στα χαρακτηριστικά (McGinley, 2010). Σύμφωνα με τους Dowd, Levit, και McGinley (2012) η έννοια της αρρενωπότητας μπορεί να λάβει διαφορετικά ερμηνευτικά περιεχόμενα. Έτσι, αναφέρεται ως δομή που δίνει ισχύ στους άνδρες ως ομάδα έναντι της ομάδας των γυναικών, ως ένα σύνολο πρακτικών που θεωρούνται αρρενωπές, κατάλληλα σχεδιασμένες ώστε να διατηρούν την ισχύ των ανδρών έναντι των γυναικών, ως τη δέσμευση προς αυτές τις πρακτικές καθώς και την εφαρμογή τους και τέλος ως όρος των ερευνητών των κοινωνικών επιστημών και των επιστημόνων που ασχολούνται με θέματα που αφορούν στο κοινωνικό φύλο. Η ερμηνεία με βάση την οποία η αρρενωπότητα αφορά την εφαρμογή αρρενωπών πρακτικών είναι αυτό που χαρακτηρίζει την αρρενωπότητα ως κοινωνική κατασκευή (Mazzie, 2014).

Η έννοια της ηγεμονικής αρρενωπότητας, άρχισε να μορφοποιείται μέσα από αποτελέσματα ερευνών πριν από τρεις δεκαετίες. Η σύλληψη της έννοιας διαδραμάτισε πρωταγωνιστικό ρόλο στην έρευνα για το ανδρικό φύλο, το κοινωνικό φύλο και την κοινωνική ιεραρχία. Ιδιαίτερα όσον αφορά το κοινωνικό φύλο υπήρξε ο συνδετικός κρίκος με τη μελέτη της αρρενωπότητας και τη φεμινιστική οπτική της πατριαρχίας (Connell, 1983, 1982, Connell, Ashenden, Kessler, & Dowsett, 1982). Το αθλητικό κοινωνικό πεδίο είναι αυτό μέσα στο οποίο πιστοποιείται η υπάρχουσα ιεράρχηση των φύλων, καθώς δημιουργεί, αναπαράγει και παρουσιάζει σε κοινή θέα τις κοινωνικές ταυτότητες των συμμετεχόντων, τόσο μέσα από αντιπροσωπευτικές μορφές όσο και μέσα από συνήθειες πρακτικές (Connell, 1995, 2005, 2008). Στην εφαρμοσμένη έρευνα έχει χρησιμότητα σε ένα ευρύ ερευνητικό φάσμα που εκτείνεται από τις επιστήμες της εκπαίδευσης μέχρι και την εγκληματολογία. Μακροκοινωνικά έχει συνδεθεί με την ισχύ και την πολιτική ηγεσία, με την δημόσια και ιδιωτική βία, καθώς και με αλλαγές στην οικογενειακή δομή και την σεξουαλικότητα (Πατσαντάρας, 2011).

Η συγκεκριμένη έννοια δημιουργήθηκε από ερευνητικά αποτελέσματα που αφορούσαν στην κοινωνική ανισότητα, σε κριτική σκέψη για την κατασκευή της εν λόγω έννοιας και της εμπειρίας του αντρικού σώματος, καθώς και σε συζητήσεις που αφορούσαν

το ρόλο των ανδρών. Το σύνολο των συμπερασμάτων των προαναφερθέντων, οδήγησαν στην συστηματική ολοκλήρωση μιας κοινωνιολογικής θεωρίας περί κοινωνικού φύλου, βασισμένη στο μοντέλο των πολλαπλών αρρενωποτήτων και των σχέσεων ισχύος. Ως θεωρητικό υπόβαθρο χρησιμοποιήθηκαν φεμινιστικές θεωρίες που αναφέρονταν στην πατριαρχία, στον ρόλο των ανδρών στην εξελικτική πορεία και τον μετασχηματισμό της πατριαρχίας (Goode, 1982), καθώς και της καταγραφής προοδευτικών πολιτικών κινημάτων προς ανάδειξη των ταξικών διαφορών μέσω της έκφρασης της αρρενωπότητας (Tolson, 1977).

Ο κοινωνικός ρόλος και η επίδραση πάνω στην ανδρική συμπεριφορά αποτελούσε από πολύ παλαιότερα ένα ιδιαίτερο πεδίο έρευνας της ψυχολογίας και της κοινωνιολογίας, με έμφαση στο ανδρικό φύλο (Hacker, 1957). Οι έννοιες της ισχύος και της διαφοράς υπήρξαν η βάση για την εγκαθίδρυση του κινήματος της απελευθέρωσης των ομοφυλόφιλων, το οποίο αμφισβήτησε ευθέως τα υπάρχοντα στερεότυπα σχετικά με το κοινωνικό φύλο (Altman, 1972). Η επαφή των ομοφυλόφιλων με την αρρενωπή συμπεριφορά των ανδρών, συμπεριλαμβανομένων της προκατάληψης και της άσκησης βίας, αποτέλεσε τη βάση για την ιεράρχηση των διαφορετικών αρρενωποτήτων, ενώ η έννοια της ομοφοβίας αποδόθηκε εξ αρχής στον συμβατικό ανδρικό ρόλο (Morin & Garfinkle, 1978). Η εμπειρική κοινωνική έρευνα συνέβαλλε κι αυτή στην ανάδειξη πολλαπλών ιεραρχιών μέσα από μικροκοινωνιολογικές προσεγγίσεις σε επιμέρους δομές όπως το σχολείο, ο επαγγελματικός χώρος ή οι τοπικές κοινωνίες (Cockburn, 1983; Herdt, 1981; Hunt, 1980; Πατσαντάρας, 2011; Willis, 1977).

Τη δεκαετία του '80 η έννοια της ηγεμονικής αρρενωπότητας διαχωρίστηκε από τις άλλες μορφές και εκφάνσεις της, ακόμα κι αν εμφανιζόταν σε μία μειοψηφία του ανδρικού πληθυσμού. Ο κανονιστικός της χαρακτήρας υποδείκνυε τον σωστό τρόπο να είναι κάποιος άνδρας, απαιτώντας από τους άνδρες γενικότερα να πάρουν θέση απέναντι στη θέση, νομιμοποιώντας παράλληλα ιδεολογικά την υποταγή των γυναικών στους άνδρες σε παγκόσμια κλίμακα. Με βάση τα προαναφερθέντα, γίνεται εύκολα κατανοητό ότι η συγκεκριμένη έννοια κατανοήθηκε ως μια πρακτική της διατήρησης της υπεροχής των ανδρών έναντι των γυναικών. Η ηγεμονία, αν και υποστηρίζεται από τον εξαναγκασμό, δεν συνδέεται απαραίτητα με τη βία, αλλά επιτυγχάνεται κατά κύριο λόγο μέσω του πολιτισμικού και του θεσμικού κοινωνικού πλαισίου καθώς και της πειθούς (Connell & Messerschmidt, 2005).

Στις αρχές της δεκαετίας του '90, το ερευνητικό ενδιαφέρον άρχισε να γίνεται ιδιαίτερα έντονο στο πεδίο των εννοιών *άνδρας* και *αρρενωπότητα*. Σημαντικό ενδιαφέρον για την παρούσα μελέτη αποκτά το ζήτημα της σχέσης της ηγεμονικής αρρενωπότητας με τον αθλητισμό. Επειδή στις προοπτικές της ιστορικότητας του αθλητικού φαινομένου αποδόθηκε ένας εγγενής κοινωνικά ανδροκεντρικός χαρακτήρας (βλ. λεπτομερώς Πατσαντάρας, 2015, 2007, σελ. 270-273). Ένας από τους τομείς που έτυχε ιδιαίτερου ερευνητικού ενδιαφέροντος ήταν και τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης (ΜΜΕ) και κατά κύριο λόγο η αναπαράσταση της εικόνας των ανδρών και η διάδρασή της μεταξύ αθλητισμού και πολέμου (Jansen & Sabo, 1994). Το ερευνητικό ενδιαφέρον στράφηκε στις σχέσεις διαφορετικών αναπαραστάσεων της αρρενωπότητας. Η κοινωνιολογία του

αθλητισμού βρήκε μια ενδιαφέρουσα σημαντικότητα στη χρήση της έννοιας της ηγεμονικής αρρενωπότητας στο πεδίο των εμπορικών αθλημάτων, ως κεντρικό χώρο αναπαραστάσεων μέσω των ΜΜΕ ((Messner 1992; Messner & Sabo, 1990). Τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του αθλητικού χώρου που αφορούν στη δυναμική σωματική επαφή στον αγωνιστικό αθλητισμό, ερμηνεύτηκαν ως σύμβολο αρρενωπότητας και μέσο κατανόησης της βίας και της ομοφοβίας που συναντώνται συχνά στο αθλητικό περιβάλλον.

Η ανάλυση των πολλαπλών αρρενωποτήτων και της έννοιας της ηγεμονικής αρρενωπότητας, δημιούργησε ένα πλαίσιο αναφοράς για έρευνα πάνω στις έννοιες *άνδρας* και *αρρενωπότητα*, αντικαθιστώντας τις υπάρχουσες θεωρίες περί ρόλου του φύλου και περί μοντέλου της πατριαρχίας. Η επέκταση της έρευνας κινήθηκε σε τέσσερις βασικούς άξονες: στις συνέπειες και το κόστος της ηγεμονίας, στην διερεύνηση των πιθανών παραγόντων πρόκλησής της, στην περαιτέρω διερεύνηση των διαφοροτικοτήτων των αρρενωποτήτων και στην καταγραφή των αλλαγών της ηγεμονικής αρρενωπότητας (Connell & Messerschmidt, 2005). Τα αποτελέσματα της έρευνας του Messner (1992) έδειξαν ότι η θέσπιση της ηγεμονικής αρρενωπότητας στον επαγγελματικό αθλητισμό, ενώ αναπαράγει απόλυτες ιεραρχίες, εμφανίζει και έναν σημαντικό βαθμό κόστους για τους νικητές όσον αφορά τις συναισθηματικές και σωματικές βλάβες.

Είναι κοινώς αποδεκτό και ισχυρά επιβεβαιωμένο από την ερευνητική κοινότητα ότι το κοινωνικό φύλο αποτελεί ρυθμιστικό παράγοντα πολλαπλών αρρενωποτήτων, ακόμα και μέσα σε ισχυρά ομοιογενείς κοινότητες. Η διαφοροποίηση καθορίζεται από κοινωνικούς παράγοντες όπως η κοινωνική θέση ή η γενιά (Higate, 2003; Ishii-Kuntz, 2003; Meuser, 2003; Valdés & Olavarría, 1998).

Οι κοινωνικές διαδικασίες σε σχέση με το φυσικό σώμα, αποτελούν το βασικό ερευνητικό πεδίο της έννοιας της αρρενωπότητας, στη βάση του διπόλου της εκ διαμέτρου θέσης του αρσενικού και του θηλυκού σώματος. Στην προοπτική του αθλητισμού υψηλού επιπέδου, η εκδήλωση της αρρενωπότητας των ετεροφυλόφιλων ανδρών γίνεται με τη χρήση του σώματός τους ως όπλο (Messner, 1992).

Η ηγεμονία αποτελεί μια δυναμική έννοια η οποία εξελίσσεται, προσαρμόζεται και μετασχηματίζεται και κατ' επέκταση το αυτό συμβαίνει και στην αρρενωπότητα. Η αρρενωπότητα δεν αποτελεί μια σταθερή οντότητα ενσωματωμένη στο σώμα ή τα χαρακτηριστικά της προσωπικότητας των ατόμων (Connell & Messerschmidt, 2005). Οι αρρενωπότητες αφορούν στη διαμόρφωση πρακτικών που επιτυγχάνονται με κοινωνική δράση και, ως εκ τούτου, μπορεί να διαφέρουν ανάλογα με τις σχέσεις των δύο φύλων σε ένα συγκεκριμένο κοινωνικό περιβάλλον (Dasgupta, 2000; Ferguson, 2001; Morrell, 1998; Taga, 2003). Η ηγεμονική αρρενωπότητα ως έκφραση της αρρενωπότητας, έφερε στο προσκήνιο ζητήματα διαχωρισμού μεταξύ ετεροφυλόφιλων και ομοφυλόφιλων ανδρών με μεταβλητές που αφορούσαν στη διαφοροποίηση μέσω του αποκλεισμού ή της υποταγής των ομοφυλόφιλων στους ετεροφυλόφιλους άνδρες (Carrigan, Connell, & Lee, 1985).

Η *ηγεμονική αρρενωπότητα*, αναφέρεται σε μια επιθετική και αυταρχική αρρενωπότητα ή οποία αναπαράγει, ενδυναμώνει και αποτελεί κομμάτι του αξιακού συστήματος του αθλητισμού (Anderson, 2002; Hepmhill & Symons, 2009). Με βάση το

ενοιολογικό πλαίσιο του όρου, καθορίζεται το πρότυπο του άνδρα – αθλητή σε αντιδιαστολή με το άλλο άκρο που αναφέρεται ως μη ανδρικό και επομένως θηλυπρεπές ή μη ετεροσεξουαλικό. Η ηγεμονική αρρενωπότητα χαρακτηρίζεται από ανδρικές αξίες όπως κυριαρχία, επιθετικότητα, ανταγωνιστικότητα, αθλητική ικανότητα, υπομονή, ανάληψη κινδύνου και έλεγχο, τις οποίες τα αγόρια καλούνται να υιοθετήσουν και να αποδεχτούν μέσα στο πλαίσιο του αγωνιστικού αθλητισμού (Cheng, 1999; Hartill, 2008). Όπως δηλώνει ο Cheng (1999), ο μόνος τρόπος για να αποδειχθεί η ηγεμονική αρρενωπότητα του ατόμου, είναι να δρα επιθετικά, ανταγωνιστικά και με επίδειξη της υπεροχής του, ώστε να αποδείξει ότι δεν ανήκει στο άλλο άκρο της θηλυπρέπειας ή της ομοφυλοφιλίας. Κατά τα παραπάνω τόσο τα αγόρια όσο και οι άντρες είναι υποχρεωμένοι να κατασκευάσουν την αρρενωπότητά τους σε αντιδιαστολή με την θηλυκότητα (Mac & Ghail, 1994; Salisbury & Jackson, 1996) και το πιο σημαντικό εργαλείο για την εποπτεία της σωστής διαδικασίας κατασκευής είναι η ομοφοβία (Kimmel, 1994; Plummer, 1999; Pronger, 1990). Στα πλαίσια της προσπάθειας εναρμόνισης και απόδειξης προς την ομάδα της ταύτισης του φύλου με το κοινωνικό φύλο του ατόμου μέσω της ηγεμονικής αρρενωπότητας, εμφανίζεται και μία εκδήλωση επιθετικότητας εναντίον των σεξουαλικών μειονοτήτων και ιδιαίτερα εναντίον των ομοφυλόφιλων ανδρών. Η εκδήλωση της συγκεκριμένης επιθετικότητας και προς τη συγκεκριμένη ομάδα ατόμων, έχει ως σκοπό την ενίσχυση των παραδοσιακών κανονικοτήτων του κοινωνικού φύλου όπως αυτές καθορίζονται μέσα στο πλαίσιο της ετεροφυλικής συμπεριφοράς, την απόδειξη προς την ετεροφυλόφιλη ομάδα της ετεροφυλοφιλίας και της αρρενωπότητας του ατόμου ώστε να γίνει αυτό αποδεκτό από την ομάδα και την μείωση του άγχους που πιθανά να βιώνει το άτομο λόγω των ψυχολογικών συγκρούσεων στις οποίες βρίσκεται και αφορούν σε συγκρουσιακές καταστάσεις που αναφέρονται στο κοινωνικό φύλο και τη σεξουαλικότητά του (Franklin, 2000).

Μέσα στην έννοια της ηγεμονικής αρρενωπότητας περιλαμβάνεται ως υπάλληλη έννοια και αυτή της *αποκλειστικής αρρενωπότητας*, που αναφέρεται σε εξειδικευμένες μορφές σωματικής απόδοσης, που αποτελούν τμήματα της ηγεμονικής αρρενωπότητας. Και οι δύο όροι έχουν παρόμοια χαρακτηριστικά, με την αποκλειστική αρρενωπότητα να αναφέρεται σε σωματική σηματοδότηση. Η γλώσσα του σώματος αυτού του τύπου, αποτελεί την ξεκάθαρη αποστολή μηνύματος τόσο προς τους αντιπάλους όσο και προς τους θεατές, μέσω της επιθετικότητας, της ανταγωνιστικότητας, της δύναμης και της αυτοπεποίθησης του ατόμου, χαρακτηριστικά τα οποία τοποθετούν το άτομο στην ανδρική πλευρά και όχι στην εκ διαμέτρου αντίθετή της, που αφορά στη θηλυπρέπεια (Wellard, 2006).

Συμπερασματικά και όσον αφορά στη σχέση του αθλητισμού με την ηγεμονική αρρενωπότητα, ο αθλητισμός, αποτελεί ένα πεδίο αναπαραγωγής των πατριαρχικών δομών και αξιών, όπου η φυσική επιθετικότητα και οι βίαιες εκδηλώσεις της γίνονται αντικείμενο λατρείας, ενώ παράλληλα λειτουργεί και ως βασικό συστατικό στοιχείο της διατήρησης της αρρενωπής κουλτούρας, ενισχύοντας από μια την ανάπτυξη ισχυρών δεσμών μεταξύ των ανδρών, ενώ από την άλλη υποτιμά και δυσφημεί συστηματικά το γυναικείο φύλο (Rowe, 1998).

2.6 Η Σχολή Επιστήμης Φυσικής Αγωγής & Αθλητισμού (ΣΕΦΑΑ)

Η ιστορία της ΣΕΦΑΑ, ξεκίνησε με την ίδρυση του νέου Ελληνικού κράτους και συγκεκριμένα το 1834, στην πρώτη πρωτεύουσα της χώρας στο Ναύπλιο και συγκεκριμένα στο γυμναστήριο του Ναυπλίου. Το εν λόγω γυμναστήριο αποτελούσε τμήμα του νεοϊδρυθέντος διδασκαλείου και ήταν πλήρως εξοπλισμένο. Η εμπειρική διδασκαλία της σωμαστικής ξεκίνησε από το Γερμανό Λούντβικ Κόρκ και συνεχίστηκε με το Γεώργιο Παγώντα ακολουθώντας το γερμανικό σύστημα αγωγής. Στη συνέχεια λειτούργησαν γυμναστήρια στην Σύρο, στην Αίγινα και στην Αθήνα. Κατά τη μεταφορά του διδασκαλείου στην Αθήνα, κλείνει το γυμναστήριο στο Ναύπλιο και στο νέο γυμναστήριο παραμένει ως διευθυντής ο Γ. Παγών. Οι απόφοιτοι δάσκαλοι του διδασκαλείου ήταν θεωρητικά και πρακτικά καταρτισμένοι ώστε να μπορούν να διδάξουν γυμναστική στο δημοτικό σχολείο της εποχής (Γιαννάκης, 1981).

Το 1860 ιδρύεται η «*Ειδική Σχολή Υπαξιωματικών Προγυμναστών εν Αθήναις*». Οι απόφοιτοι της συγκεκριμένης σχολής ήταν υπεύθυνοι για τη γυμναστική προετοιμασία του στρατεύματος, διδάσκοντας γυμναστική. Απόφοιτος της σχολής υπήρξε και ο Ν. Πύργος με μετέπειτα σπουδές οπλομαχίας στη Γαλλία (Γιαννάκης, 1981). Από το 1862, όλοι οι γυμναστές προέρχονταν από το λεγόμενο Λόχο των Πυροσβεστών.

Το 1880 και με υπουργική απόφαση, το μάθημα της Φυσικής Αγωγής (Φ.Α.) εντάσσεται στο σχολικό πρόγραμμα της μέσης εκπαίδευσης ως υποχρεωτικό και πραγματοποιείται δύο φορές την εβδομάδα, ενώ ακολουθούν και οι πρώτοι διορισμοί γυμναστών. Με την πάροδο δύο ετών οι ώρες διδασκαλίας αυξάνονται σε τρεις.

Το 1882 ιδρύεται η κρατική σχολή γυμναστών η οποία λειτούργησε και το 1884. Η εκπαίδευση των εν δυνάμει γυμναστών διαρκούσε 40 ημέρες, ενώ η σχολή δε λειτουργούσε σε ετήσια βάση. Ανεπίσημος διευθυντής της υπήρξε ο Ιωάννης Φωκιανός με οπλοδιδάσκαλο τον Ν. Πύργο. Το 1884 με το Β.Δ. της 9^{ης} Ιουνίου (Αρ. 2), λειτουργεί η Προσωρινή Σχολή Γυμναστών δίμηνης διάρκειας. Στη σχολή μπορούσαν να συμμετέχουν ενήλικες με άρτια σωματική διάπλαση βεβαιωμένη από γιατρούς, δάσκαλοι και οι με απολυτήριο γυμνασίου με διεισδυτική με τη γυμναστική ή υπηρετήσαντες στο στρατό. Η εκπαίδευση περιελάμβανε θεωρητική και πρακτική κατάρτιση και ολοκληρώνονταν με τη λήψη του πτυχίου μετά από εξετάσεις ενώπιων εξεταστικής επιτροπής. Ωστόσο, οι γυμναστές δεν έχαιραν ιδιαίτερης εκτίμησης και προτιμούσαν να ασκούν άλλα πιο αξιοπρεπή και προσοδοφόρα επαγγέλματα (Χρυσάφης, 1925). Η νομοθετική της ρύθμιση πραγματοποιήθηκε το 1887. Ένα χρόνο αργότερα και με πρωτοπόρο τον Ιωάννη Φωκιανό που υιοθέτησε το γερμανικό σύστημα γυμναστικής, πραγματοποιήθηκε η αγορά οργάνων γυμναστικής και έτσι οργανώθηκαν τα πρώτα υποτυπώδη σχολικά γυμναστήρια.

Το 1891 και το 1893 γίνεται μια μεγάλη τομή στην εκπαίδευση των γυμναστών. Για πρώτη φορά στην ιστορία λειτουργεί Σχολή Γυμναστριών, στο Ζάππειο από το διευθυντή του Πανελληνίου Γυμναστικού Συλλόγου Ι. Φωκιανό, ενώ 1893 με διευθύντρια την Κατίνα Αθανασίου (Κουλούρη, 1997).

Το 1893 με τροποποίηση του υπάρχοντος νομικού πλαισίου που θεσμοθετούσε τη σχολή γυμναστών και με βάση το Β.Δ. της 29^{ης} Σεπτεμβρίου επαναλειτούργει η εν λόγω σχολή με την ονομασία Ειδική Σχολή Γυμναστών και κάτω από την κρατική εποπτεία. Η διάρκεια φοίτησης ήταν 1 ½ έτος και το σύστημα αγωγής ήταν το Γαλλογερμανικό (Γιαννάκης, 1981). Το 1897 και έναν μετά χρόνο από την αναβίωση των Ολυμπιακών Αγώνων, η εκπαίδευση των γυμναστών ορίστηκε στα δύο χρόνια, ενώ το 1899, θεσμοθετήθηκαν προϋποθέσεις για την εισαγωγή των επίδοξων γυμναστών και αυτές αφορούσαν στην ιδιότητα του δευτεροετή φοιτητή σε κάποια άλλη σχολή από τους υποψήφιους γυμναστές.

Ιδιαίτερη μνεία αξίζει να γίνει στο περιεχόμενο των διδασκομένων μαθημάτων όπου στην Ειδική Γυμναστική Σχολή το 1897 και το 1898 περιλάμβανε *Στρατιωτικά ασκήσεις και βολή* καθώς και *Οπλομαχητική* (Β.Δ. 14 Δεκεμβρίου 1897 και Β.Δ. 11 Δεκεμβρίου 1898) (Αντωνίου, 1987-9).

Το 1897 η Ένωση Ελληνίδων, δημιούργησε ένα τμήμα με θεωρητικό και πρακτικό περιεχόμενο ώστε να καταρτίσει τις Ελληνίδες γυμνάστριες, μιας και δεν υπήρχε κρατική μέριμνα γι' αυτές (Κουλούρη, 1997). Σκοπός ήταν να παρέχει γυμναστική εκπαίδευση στις μαθήτριες του δημοτικού (Αντωνίου, 1987-9). Από το 1898 όμως το κράτος δημιουργεί τις προϋποθέσεις για χορήγηση διπλώματος γυμνάστριας σε δασκάλες ή μαθήτριες του διδασκαλείου θηλέων. Το 1902 ανέλαβε τη διδασκαλία των γυμναστριών ο Ι. Χρυσάφης, ο οποίος οργάνωσε το γυμναστήριο και δίδαξε με βάση το σουηδικό σύστημα. Από το 1908 η σχολή έγινε διετούς φοίτησης (Χρυσάφης, 1925).

Το 1899, με βάση το νόμο ΒΧΚΑ' της 12ης Ιουλίου και το Β.Δ. 10ης Αυγούστου «περί οργανισμού της Σχολής των Γυμναστών», ιδρύεται η Σχολή Γυμναστών. Σκοπός της σχολής είναι η κατάρτιση των γυμναστών ώστε να μπορούν να διδάξουν γυμναστική στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση, σε αθλητικούς συλλόγους, στη Σχολή Γυμναστών, στο Ακαδημαϊκό γυμναστήριο καθώς και στις στρατιωτικές και ναυτικές σχολές. Η φοίτηση διαρκούσε 2 έτη και χωριζόταν σε 2 εξάμηνα ανά έτος, ενώ από το 1909 τίθενται και σωματομετρικά κριτήρια που αφορούν στο ελάχιστο ύψος για άντρες (1,65μ.) και για γυναίκες (1,55μ.). Στο περιεχόμενο σπουδών παραμένουν η *Οπλομαχία* και η *Σκοποβολία* καθώς και η *Στοιχειώδης στρατιωτική προάσκησις* (Αντωνίου, 1987-9). Η Σχολή Γυμναστών λειτούργησε έως το 1917 και μεταξύ των αποφοιτησάντων ήταν και ο Ε. Παυλίνης (Καρανταΐδου, 2000), ενώ το 1918 μετασηματίστηκε σε Διδασκαλείο Γυμναστικής.

Το Διδασκαλείο Γυμναστικής λειτούργησε από το 1918 έως το 1932. Σκοπός του ήταν να λειτουργήσει στα πρότυπα ενός από τα καλύτερα και αρτιότερα οργανωμένα γυμναστικά εκπαιδευτικά ιδρύματα στον κόσμο, αυτό του Κεντρικού Γυμναστικού Ινστιτούτου της Στοκχόλμης. Ο στόχος ήταν να αποφοιτήσουν γυμναστές οι οποίοι θα είχαν προσόντα ανάλογα ενός διδάκτορα του Σουηδικού ιδρύματος. Η φοίτηση ήταν τριετής για τα αγόρια και διετής για τα κορίτσια (Ν. 1406/1918, Άρθρα 1 και 2). Για πρώτη φορά υπάρχει και η καταβολή χρηματικού αντιτίμου εγγραφής της τάξεως των 50 δραχμών ετησίως. Κατά την εκπαιδευτική διαδικασία και με βάση τις επιδόσεις κάποιου/ες εκ των

φοιτητών στέλνονταν στο Σουηδικό εκπαιδευτικό ίδρυμα για να καταρτιστούν περαιτέρω (Ν. 1406/1918, Άρθρο 14.1). Στο περιεχόμενο των σπουδών, συνεχίζει να εμφανίζεται ο στρατιωτικός χαρακτήρας της εκπαιδευτικής διαδικασίας καθώς υπάρχουν τα μαθήματα *Στρατιωτική προπαίδευσις και σκοποβολία* και *Οπλομαχητική* (Ν.1406 9/5/1918) καθώς και *Στρατιωτική προπαίδευση, σκοποβολή και κολύμβηση* (Ν. 2477). Το 1929 γίνεται ανώτερο εκπαιδευτικό ίδρυμα τριετούς φοίτησης υπό την αιγίδα του υπουργείου παιδείας διατηρώντας των στρατοκεντρικό του χαρακτήρα του περιεχομένου σπουδών (*Οπλομαχία και μαχητικά αγωνίσματα και Σκοποβολή και στρατιωτική προπαίδευση*) (Ν.4371). Αξίζει να επισημανθεί ότι ακόμα και τα θεωρητικά μαθήματα διδάσκονται χωριστά οι φοιτητές από τις φοιτήτριες.

Το 1933 μετονομάζεται σε Γυμναστική Ακαδημία με 3ετή φοίτηση. Το 1939 μετονομάζεται σε Εθνική Ακαδημία Σωματικής Αγωγής (ΕΑΣΑ) και το 1970 ιδρύεται το παράρτημα της Θεσσαλονίκη. Από το 1975 η φοίτηση έγινε 4ετής, ενώ το 1982 δημιουργούνται τα Τμήματα Επιστήμης Φυσικής Αγωγής & Αθλητισμού σε Αθήνα και Θεσσαλονίκη, ως ανεξάρτητα τμήματα στα αντίστοιχα πανεπιστήμια των πόλεων και ως ανώτατα εκπαιδευτικά ιδρύματα, το 1983 ιδρύεται το ΤΕΦΑΑ/ΔΠΘ στην Κομοτηνή, το 1986 το ΤΕΦΑΑ Σερρών και το 1994 το ΤΕΦΑΑ/ΠΑΘΕ στα Τρίκαλα.

Η ιστορική πορεία και η προοπτική εξέλιξη της μεταλαμπάδευσης της γνώσης των εννοιών και των αρχών της φυσικής αγωγής και του αθλητισμού έως και την ίδρυση της ΣΕΦΑΑ, εμφανίζει κάποια έντονα χαρακτηριστικά, πάνω στα οποία στηρίχθηκαν οι αρχές της οργάνωσης και της λειτουργίας της. Αυτά τα συστήματα αναφέρονται τόσο στο χαρακτήρα όσο και στο περιεχόμενο το οποίο διδάσκονταν και στο οποίο εκπαιδευόνταν οι επίδοξοι γυμναστές.

Ο στρατιωτικός χαρακτήρας της σχολής, ανεξαρτήτως ιδρυτικής ονομασίας, από την ίδρυσή της και για πολλά χρόνια στη συνέχεια, αποτέλεσε βασικό πλώνα της φιλοσοφίας της και του περιεχομένου της διδασκαλίας. Τόσο το γερμανικό όσο και το σουηδικό μοντέλο, βασίζονταν στη διατήρηση της ευρωστίας και της διατήρησης της σωματικής κατάστασης σε υψηλό επίπεδο εγρήγορσης ακόμα και για πόλεμο. Αυτό συμβαδίζει και αντιστοιχεί και στις ανάλογες χρονολογικές περιόδους, όπου η χώρα υιοθετεί τέτοιου τύπου μοντέλα, αφού από καιρού εις καιρόν, βρίσκεται σε κατάσταση πολέμου. Επίσης, η εισαγωγή στην εκπαιδευτική διαδικασία, αφορά μόνο τους άντρες για πολλά χρόνια, καθώς πρέπει να προέρχονται είτε από το στρατό ή τα σώματα ασφαλείας, είτε από άλλα ανώτατα εκπαιδευτικά ιδρύματα, κάτι άγνωστο για το γυναικείο πληθυσμό της χώρας για δεκαετίες.

Με βάση τα προεπιλεγμένα συστήματα τα οποία διδάσκονταν, γίνεται εύκολα κατανοητό ότι η φιλοσοφία την οποία ακολουθούσε το περιεχόμενο και την οποία ασπάζονταν οι εκπαιδευτές, αφορούσε καθαρά στο σώμα, όπως αυτό εμφανίζεται στην Καρτεσιανή λογική. Η κατάλληλη προετοιμασία είχε ως σκοπό την υποταγή του σώματος στο νου, ώστε να καταφέρει το άτομο να επιβληθεί στον πόνο και να μπορεί να αντιμετωπίσει δύσκολες καταστάσεις και να ανταπεξέλθει σε αυτές. Αυτό φαίνεται και από τους τίτλους που έχει λάβει κατά καιρούς το υπό μελέτη εκπαιδευτικό ίδρυμα, καθώς μέχρι

και το 1982 γίνεται αναφορά σε σωματική αγωγή και μόνο από τούδε και στο εξής εισάγεται η έννοια της φυσικής αγωγής σε συνδυασμό με τον αθλητισμό και τις αρχές του ως περιεχόμενο.

Όπως φαίνεται, στο πνεύμα και στις δομές λειτουργίας του εκπαιδευτικού αυτού θεσμού και σε σχέση με τα προαναφερθέντα περί ηγεμονικής αρρενωπότητας, μπορεί εύκολα να αποδοθεί ένας ανδροκεντρικός χαρακτήρας.

2.7 Ομοφυλοφιλία και αθλητισμός

Πολλά αποτελέσματα ερευνών έχουν αναγνωρίσει τον αθλητισμό ως ένα θεσμό που οργανώνεται και λειτουργεί στη βάση της ετεροσεξουαλικής και ηγεμονικής αρρενωπότητας, ενώ αποτελεί και τον ιδανικό τόπο, τόσο της έκφρασης όσο και της πιθανής ανάπτυξης της ομοφοβίας (Anderson 2002; Connell 1995; Hargreaves 1993). Ιδιαίτερα ο αγωνιστικός αθλητισμός, ως κοινωνικός θεσμός, έχει οργανωθεί και δραστηριοποιείται σε αντιστοιχία με συγκεκριμένες μορφές αρρενωπότητας οι οποίες γίνονται κυρίαρχα αποδεκτές, και καθιστώντας αντίστοιχα κάποιες άλλες ως μη ενδεδειγμένες (Anderson, 2010; Messner, 2002). Η δομή του συγκεκριμένου θεσμού, είναι με τέτοιο τρόπο κατασκευασμένη ώστε να διατηρείται η ανδρική κυριαρχία και η δύναμη μέσω της υπαγόρευσης αποδεκτών συμπεριφορών που αφορούν στο φύλο τόσο για τους άντρες όσο και για τις γυναίκες (Cunningham & Sagas 2008; Kolnes 1995; Krane 2001, Πατσαντάρας, 2007, 2006; Patsantaras, 2015a, 2014).

Τόσο η ταυτότητα όσο και το σώμα του αγοριού ή του ενήλικου άντρα, κατασκευάζονται με τέτοιο τρόπο ώστε να συνάδουν με την κυριαρχία των αποδεκτών μορφών αρρενωπότητας και να συνδέονται με τις ηγεμονικές προοπτικές της ενσωμάτωσης και της έκφρασης της αρρενωπότητας. Υπό αυτή την έννοια, τα αγόρια μέσω του αγωνιστικού αθλητισμού, μαθαίνουν και εκπαιδεύονται στις αξίες, την επίδειξη και τη διατήρηση και την αναπαραγωγή της έννοιας των παραδοσιακών μορφών αρρενωπότητας (Brackenridge, Allred, Jarvis, Maddocks, & Rivers, 2008; Πατσαντάρας, 2007, 2006).

Η ομοφοβία αποτελεί ένα σημαντικό πρόβλημα του αθλητικού χώρου, τόσο για τους άντρες όσο και για τις γυναίκες. Υπάρχει ένας ξεκάθαρος συνδετικός κρίκος μεταξύ της αρρενωπότητας, του αθλητισμού και της επικράτησης της ομοφοβίας μέσα στο αθλητικό περιβάλλον, μέσω του οποίου πραγματώνεται και η κατασκευή της ταυτότητας της αρρενωπότητας. Η ομοφοβία εκφράζεται και ίσως και να αναπτύσσεται μέσα στο αθλητικό πεδίο, καθώς αποτελεί κεντρικό παράγοντα κατασκευής και διαμόρφωσης της ταυτότητας της αρρενωπότητας των αντρών αθλητών (Messner, 1990, 1992). Ο τρόπος με τον οποίο κατασκευάζεται η αρρενωπότητα, έχει μια ουσιώδη επίδραση πάνω στην ανάπτυξη των συμπεριφορών απέναντι στα ομοφυλόφιλα άτομα. Ο συγκεκριμένος τρόπος βασίζεται πάνω στην ομοφοβία, η οποία καλλιεργείται ιδιαίτερα μέσα από δυναμικά ομαδικά αθλήματα όπως το αμερικάνικο football, το baseball, το ποδόσφαιρο και το μπάσκετ. Αποτελέσματα έρευνας έχουν δείξει ότι αγόρια τα οποία συμμετείχαν στα παραπάνω αθλήματα, είχαν περίπου τριπλάσιες πιθανότητες να εμφανίζουν ομοφοβικές συμπεριφορές, από αγόρια που δε συμμετείχαν σε παρόμοιες δραστηριότητες (Osborne & Wagner, 2007). Με βάση τα προαναφερθέντα, ο αθλητισμός αποτελεί το πεδίο στο οποίο

οι αθλητές δημιουργούν και συντηρούν το πρότυπο της ηγεμονικής αρρενωπότητας, υποτιμώντας τόσο τις γυναίκες όσο και οποιοδήποτε άτομο τείνει να χαρακτηριστεί ως ομοφυλόφιλο (Muir & Seitz, 2004). Κατά τον ίδιο τρόπο, χρησιμοποιείται η ομοφοβία για να ελέγξει τις αθλήτριες, οι οποίες λόγω των πιθανών καλών επιδόσεών τους στιγματίζονται ως λεσβίες. Αυτό συμβαίνει στην προοπτική του αυστηρού διαχωρισμού της αυξημένης αγωνιστικής ικανότητας της αθλήτριας και της θηλυκότητας που πρέπει να επιδεικνύει, έννοιες που θεωρούνται εκ διαμέτρου αντίθετες (Higgs & Schell 1998; Πατσαντάρας, 2007, σελ. 307-312, 2006; Patsantaras, 2015a, 2015b). Αυτός ο πιθανός στιγματισμός, αποτελεί παράγοντα της χαμηλής ή/και της μη συμμετοχής, της σκόπιμης χαμηλής απόδοσης ή ακόμα και της απόφασης για αποχώρηση από τα αθλητικά δρώμενα, από το φόβο του χαρακτηρισμού ως λεσβία (Shakib, 2003; Shakib & Dunbar 2002).

Οι έρευνες που αναφέρονται σε ομοφυλόφιλα άτομα μέσα στο πεδίο του αθλητισμού δεν είναι αρκετές. Αν και μέσα στους κόλπους του αθλητικού γίνεσθαι, υπάρχουν ομοφυλόφιλα άτομα, είναι ουσιαστικά σαν να μην υπάρχουν αφού δεν το δηλώνουν και δεν το υποστηρίζουν. Αυτό συμβαίνει κατά κύριο λόγο για να μην έρθουν αντιμέτωπα με τις συνέπειες που επισύρει η παραδοχή της σεξουαλικής τους ταυτότητας και που συνήθως αναφέρεται σε καταστάσεις διακρίσεων. Οι τελευταίες εμφανίζονται ως αντίδραση απέναντι στα ομοφυλόφιλα άτομα από τον ομοφοβικό και τον ετεροσεξουαλικό ετεροκαθορισμό του αθλητικού περιβάλλοντος. Οι συνέπειες για τα ομοφυλόφιλα άτομα είναι πολλές και σχετίζονται με το μη υποστηρικτικό περιβάλλον που δημιουργείται εναντίον των ομοφυλόφιλων αθλητών/τριών. Το εχθρικό περιβάλλον που αντιλαμβάνονται ότι δημιουργείται γύρω τους κάνει τα άτομα να ανησυχούν για την προσωπική τους ασφάλεια, κάτι που τους δημιουργεί υψηλά επίπεδα στρες, που με τη σειρά του οδηγεί στο έντονο συναίσθημα της απομόνωσης, με αποτέλεσμα να αντιμετωπίζουν το φάσμα της κατάθλιψης και να έχουν αυτοκτονικές τάσεις (Rhoads, 1994).

Τα αποτελέσματα άλλης έρευνας έδειξαν ότι ένα τέτοιου τύπου αθλητικό περιβάλλον συμβάλει στη χαμηλή αυτοεκτίμηση και στη χαμηλή αυτοπεποίθηση, στην αύξηση του στρες και στην χρήση τοξικών ουσιών (Krane, 1996). Συμπερασματικά, από αποτελέσματα άλλης μιας έρευνας, αναφέρεται ότι στα ομοφυλόφιλα άτομα που είναι αθλητές, αντιμετωπίζοντας την ομοφοβία και την ετεροκανονικότητα μέσα στο χώρο του αθλητισμού, δημιουργούνται αρνητικές ψυχολογικές προεκτάσεις (Rotella & Murray, 1991). Για τους παραπάνω λόγους τα ομοφυλόφιλα άτομα αντιμετωπίζουν την ετεροκανονικότητα του αθλητικού πεδίου, διατηρώντας ένα χαμηλό προφίλ του σεξουαλικού τους προσανατολισμού, κάτι που τους κάνει να νιώθουν ασφάλεια μέσα στο χώρο (Huttunen, 2012; Koivuranta, 2010; Pylsy, 2007; Koivisto, 2004).

Μια πληθώρα ερευνών επιστημόνων διεθνούς εμβέλειας, που αναφέρονται στη μελέτη της ομοφυλοφιλίας στο χώρο του αθλητισμού και της φυσικής δραστηριότητας, υποστηρίζουν στα αποτελέσματά τους ότι ο χώρος του οργανωμένου αθλητισμού αποτελεί πεδίο με υψηλά επίπεδα ετεροκανονικότητας και ομοφοβικής αντιμετώπισης των ομοφυλόφιλων ατόμων, τα οποία με τη σειρά τους διαβιούν μέσα σε ένα διαρκές καθεστώς διακρίσεων, που με τη σειρά του, τους κάνει να νιώθουν ακόμα υψηλότερο στρες (Anderson, 2005; Elling & Janssens, 2009; Hemphill & Symons, 2009; Clarke, 1998;

Hekma, 1998; Symons, Sbaraglia, Hillier, & Mitchell, 2010; Wolf-Wendel, Toma, & Morphey, 2001). Τα ομοφυλόφιλα άτομα βιώνουν διάφορους τύπους συμπεριφορών διάκρισης που αφορούν στον αθλητισμό, στη φυσική αγωγή αλλά και στην αθλητική εκπαίδευση (Kokkonen, 2012; Toivala, 2011).

Αν και για τους άνδρες ο αθλητισμός αποτελεί πεδίο έμπρακτης απόδειξης της αρρενωπότητας, της ετεροκανονικότητας και της ετεροσεξουαλικότητάς τους, ενισχύοντας το αίσθημα της ομοφοβίας και της ομοϋστερίας, για τις γυναίκες τα πράγματα είναι αρκετά διαφορετικά. Τα αθλήματα επαφής ιδιαίτερα, διατηρούν και ενισχύουν την αρρενωπότητα για τους άντρες απομακρύνοντάς τους από τη θηλυπρέπεια και την ομοφυλοφιλία, ενώ η ενασχόληση των γυναικών, ιδιαίτερα με δυναμικά και αθλήματα επαφής τις χαρακτηρίζει, με βάση τα κοινωνικά στερεότυπα, με παραπάνω επίπεδα, από τα κοινωνικώς αποδεκτά, αρρενωπότητας και επομένως με μεγαλύτερη τάση να χαρακτηριστούν ομοφυλόφιλες. Ερμηνεύοντας τη συμμετοχή, τα δυναμικά και τα αθλήματα που εμπεριέχουν δυναμική σωματικά αντιπαράθεση, αποτελούν επιλογή κατά κύριο λόγο των ομοφυλόφιλων γυναικών. Συμπερασματικά, η συμμετοχή σε αυτού του τύπου τα αθλήματα, για τους μεν άνδρες ενισχύει την ετεροκανονικότητά τους ενώ για τις μεν γυναίκες ενισχύει την ομοφυλοφιλία τους. Τα παραπάνω ωστόσο ενέχουν τον κίνδυνο των λανθασμένων κρίσεων και συμπερασμάτων που μπορεί να οδηγήσει κάποιον αναγνώστη η υπεραπλούστευση στην ερμηνεία των αποτελεσμάτων των ερευνών (Ravel & Rail, 2008).

Κατά το σχεδιασμό μιας έρευνας που είχε ως συμμετέχοντες παιδιά και εφήβους αθλητές (Zipp, 2011), τα ερευνητικά ερωτήματα που τέθηκαν, αφορούσαν στη συμμετοχή σε αθλήματα με βάση το σεξουαλικό προσανατολισμό, εάν υπάρχει διαφορά κατά την επιλογή των αθλημάτων με βάση το σεξουαλικό προσανατολισμό και τέλος εάν υπάρχει διαφορά στη συμμετοχή στον αθλητισμό μεταξύ των διαφορετικών σχολικών τάξεων κατά ηλικία. Τα αποτελέσματα της έρευνας έδειξαν ότι δεν υπήρξαν στατιστικά σημαντικές διαφορές, ούτε στο βαθμό ενασχόλησης με αθλητικές δραστηριότητες, ούτε στην επιλογή του αθλήματος. Ωστόσο, παρατηρήθηκαν στατιστικά σημαντικές διαφορές στην ενασχόληση με αθλητικές δραστηριότητες καθώς οι τάξεις μεγαλώνουν και καθώς αλλάζουν ηλικιακά και τα παιδιά βαδίζοντας προς την εφηβική ηλικία, καθώς η συμμετοχή, τόσο των μη ετεροφυλόφιλων αγοριών και κοριτσιών αλλάζει με μεγαλύτερη τάση συμμετοχής σε συγκεκριμένα αθλήματα. Μεταξύ αυτών των αθλημάτων και αυτά που δεν είναι επαφής και δεν θεωρούνται ιδιαίτερα δυναμικά και ιδιαίτερης επιλογής από ομοφυλόφιλα κορίτσια, καθώς και η επιλογή αθλημάτων που δεν θεωρούνται ιδιαίτερα δυναμικά και προώθησης της αρρενωπότητας από τα ετεροφυλόφιλα αγόρια. Τα προαναφερθέντα αποτελέσματα, καταρρίπτουν εν μέρει το μύθο ότι υπάρχουν συγκεκριμένα αθλήματα που προτιμούν τα μη ετεροφυλόφιλα άτομα και κάποια άλλα που προτιμούν τα ετεροφυλόφιλα, χωρίς αυτό όμως να σημαίνει ότι ίσως η επιλογή κάποιου αθλήματος και η επιτυχία ή η αποτυχία σε αυτό να μην επισύρει και το στίγμα του ομοφυλόφιλου ατόμου (Zipp, 2011).

Ερευνητικά δεδομένα (Buzinski & Carless, 2011), επισημαίνουν ότι τα ομοφυλόφιλα άτομα – αθλητές Ολυμπιακού επιπέδου, προτιμούν να μη δημοσιοποιούν το σεξουαλικό τους προσανατολισμό και η προσωπική τους ζωή να παραμένει κρυφή.

Χαρακτηριστικά είναι τα αποτελέσματα ερευνών τα οποία έδειξαν ότι στις δύο τελευταίες διοργανώσεις Ολυμπιακών Αγώνων, οι αθλητές που είχαν εκδηλώσει ανοιχτά τον ομοφυλοφιλικό σεξουαλικό προσανατολισμό ήταν ελάχιστοι. Έτσι, στους Ολυμπιακούς Αγώνες του Πεκίνου, από τους 10.708 αθλητές που αγωνίστηκαν, μόνο ένας είχε παραδεχθεί ανοιχτά την ομοφυλοφιλία του (Buzinski & Carless, 2011), ενώ στους Ολυμπιακούς Αγώνες του Λονδίνου από τους 12.602 αθλητές που συμμετείχαν, μόνο τρεις άντρες αθλητές είχαν δηλώσει ανοιχτά ότι είναι ομοφυλόφιλοι (Buzinski, 2012a).

Όπως φαίνεται λοιπόν, η ομοφοβία αποτελεί ένα πολύ σημαντικό πρόβλημα που σχετίζεται με το αθλητικό κοινωνικό πεδίο (Ensign, Yiamouyiannis, White & Ridpath, 2011; Roper & Halloran, 2007). Πολυάριθμα ερευνητικά αποτελέσματα έχουν δείξει, ότι τα ομοφυλόφιλα άτομα, αντιμετωπίζουν συνεχώς εχθρότητα μέσα στο αθλητικό περιβάλλον (Griffin, 1998; Anderson, 2005). Από την άλλη πλευρά, επισημαίνεται ότι ένα θετικό και υποστηρικτικό περιβάλλον απέναντι στους αθλητές μπορεί να τους βοηθήσει να λειτουργήσουν αποδοτικότερα, ενώ αντίθετα ένα αρνητικό περιβάλλον μπορεί να μειώσει την αθλητική απόδοση (Barber & Krane, 2007). Το αρνητικό αποτέλεσμα στο αθλητικό πεδίο, έρχεται ως συνέπεια της ομοφοβικής συμπεριφοράς των ετεροφυλόφιλων έναντι των ομοφυλόφιλων ατόμων, η οποία διαβρώνει τις σχέσεις μεταξύ των αθλητών (Griffin, Perrotti, Priest & Muska, 2002). Οι σχέσεις διαταράσσονται και το περιβάλλον φαίνεται εχθρικό, καθώς τα ομοφυλόφιλα άτομα φοβούνται μην τύχει και αναγνωριστούν ως ομοφυλόφιλα κατά τη συμμετοχή τους στα αθλήματα (Ensign, Yiamouyiannis, White & Ridpath, 2011; Griffin, 1994).

Πολλές είναι οι περιπτώσεις όπου αθλητές/τριες παγκόσμιας εμβέλειας, δήλωσαν ότι είναι ομοφυλόφιλοι/ες κατά τη διάρκεια ή και μετά το τέλος της καριέρας τους. Οι αντιδράσεις ήταν ποικίλες, τόσο θετικές όσο και αρνητικές και προέρχονταν τόσο από τους φιλάθλους που τους υποστήριζαν, όσο και από τους συναθλητές τους, τα δημοσιογραφικά φόρα και άλλους φορείς του κοινωνικού φάσματος.

Για παράδειγμα, η αθλήτρια θρύλος του παγκόσμιου τένις, Martina Navratilova, κατέχει μια τιμητική θέση στην μνήμη του κόσμου όσον αφορά στα αθλητικά της επιτεύγματα, με πληθώρα τίτλων Grand Slam, τόσο στο μονό όσο και στο διπλό. Το 1981 κατά τη διάρκεια του US Open, η Martina Navratilova αυτομολεί στις Η.Π.Α. και παράλληλα εκδηλώνει ανοιχτά και το σεξουαλικό της προσανατολισμό. Το 1985 στην αυτοβιογραφία της «*The Lives and Times of Martina Navratilova*», θα δηλώσει ότι «*Δεν πίστεψα ποτέ ότι υπάρχει κάτι περίεργο με το να είσαι ομοφυλόφιλος*», κάτι που θα την κατατάξει ανάμεσα στις εξέχουσες μορφές του παγκόσμιου κινήματος των ομοφυλόφιλων ατόμων. Το 2015 η Martina Navratilova, παντρεύτηκε την επί χρόνια σύντροφό της Julia Lemigona.

Ένας άλλος σημαντικός αθλητής ο οποίος αποτελεί σημαντική μορφή του παγκόσμιου κινήματος για τα δικαιώματα και την ισότητα των ομοφυλόφιλων είναι ο παγκοσμίως φήμης Αμερικανός καταδύτης Greg Louganis. Το έντονο ενδιαφέρον στο πρόσωπό του, που αφορούσε στην εξωαγωνιστική του δραστηριότητα, ήρθε στο φως όταν στους Ολυμπιακούς αγώνες της Σεούλ και γνωρίζοντας ότι είναι φορέας του Συνδρόμου

Επίκτητης Ανοσολογικής Ανεπάρκειας (AIDS), συνέχισε να προετοιμάζεται και αγωνίστηκε στους αγώνες κερδίζοντας 2 χρυσά ολυμπιακά μετάλλια. Ο τραυματισμός του όμως κατά τον αγώνα και το γεγονός ότι έπεσε αιμόφυρτος μέσα στην πισίνα, σε συνδυασμό με την εκ των υστέρων δήλωσή του που αφορούσε στην ασθένειά του προκάλεσε ποικίλα σχόλια. Ο ίδιος υποστήριξε ότι δεν μπορούσε να δηλώσει ούτε τον προσωπικό του σεξουαλικό του προσανατολισμό, ούτε και την ασθένειά του, γιατί θα του απαγορευόταν τόσο η συμμετοχή στους αγώνες, όσο και η είσοδος στη χώρα, λόγω της ιδιαιτερότητας και της αυστηρότητας του καθεστώτος. Η επίσημη ανακοίνωση του σεξουαλικού του προσανατολισμού έγινε μέσω της αυτοβιογραφίας του *Breaking the Surface*, όπου εκτός των άλλων, αναφέρθηκε και στα προβλήματα που αντιμετώπισε με τον εθισμό του στη χρήση ουσιών, την κατάθλιψη και τις καταχρηστικές προσωπικές του σχέσης.

Ωστόσο, υπάρχουν και οι κακές στιγμές κατά τις οποίες είτε ένα περιστατικό οδηγήσει μέσω εντυπώσεων σε χαρακτηρισμούς, χλευασμούς και περιθωριοποίηση αθλητών, είτε οι ίδιοι έχουν δηλώσει το σεξουαλικό τους προσανατολισμό είτε όχι. Το 2000 στους Ολυμπιακούς Αγώνες του Σύνδνεϋ και κατά το τέλος της προσπάθειάς του στο άλμα της ενόργανης γυμναστικής του ήδη χρυσού ολυμπιονίκη Ιωάννη Μελισσανίδη, μεταφέρθηκε στους δημοσιογράφους ότι ο αθλητής κατά την έξοδό του από τον αγωνιστικό χώρο, φίλησε στο στόμα τον προπονητή του Χρήστο Κασιόλα, ενώ ο τελευταίος επευφημώντας την προσπάθεια του αθλητή του, φέρεται να του είπε «μπράβο κοριτσάρα μου» (in.gr). Κανείς δεν μπορούσε ούτε μπορεί να επιβεβαιώσει κάτι από τα λεγόμενα, αλλά το γεγονός είναι ότι ακολούθησε ένα γαϊτανάκι φημών και ενασχόλησης με άσχημο και υποτιμητικό τρόπο, από εφημερίδες που κινούνται στο φάσμα του κουτσομπολιού, με σκοπό την αύξηση των πωλήσεων, εις βάρος, τόσο του προσώπου όσο και της προσωπικής ζωής, ενός ατόμου που πρόσφερε με ιδιαίτερη επιτυχία στον Ελληνικό αθλητισμό. Ο σεξουαλικός προσανατολισμός του αθλητή προσδιορίστηκε από κάποιους για τους δικούς τους λόγους, χωρίς ποτέ ο ίδιος ο αθλητής να δηλώσει κάτι γι' αυτό, προξενώντας του ιδιαίτερη ενόχληση, αφού ποτέ δεν είχε προκαλέσει το κοινό αίσθημα με τη συμπεριφορά του.

Παρόμοια περιστατικά έχουν καταγραφεί και με αθλητές οι οποίοι έχουν εκδηλώσει ανοιχτά το σεξουαλικό τους προσανατολισμό. Μια τέτοια περίπτωση αποτελεί ο γνωστός παίκτης του NBA John Amaechi, ο οποίος μετά την αποχώρηση από την ενεργό δράση του κορυφαίου πρωταθλήματος καλαθοσφαίρισης στον κόσμο, δήλωσε ανοιχτά την ομοφυλοφιλία του. Οι αντιδράσεις ήταν πολλές και διάφορες. Κάποιες αντιδράσεις ήταν θετικές όπως του μεγάλου Charles Barkley, ο οποίος δήλωσε την πεποίθησή του, ότι στο παρελθόν και όταν ήταν εν ενεργεία αθλητής, είναι σίγουρος ότι είχε συνεργαστεί με ομοφυλόφιλους συναθλητές του. Επίσης στο σχολιασμό του ανέφερε ότι ποτέ δε δέχτηκε οποιουδήποτε τύπου ενόχληση, παρά μόνο από την κακοήθεια των αστεϊσμών των δημοσιογράφων, καθώς το μόνο που τον ενδιέφερε ήταν να είναι καλοί αθλητές, συναθλητές και επαγγελματίες. Αυτό δήλωσε λέγοντας «καλύτερα να έχω έναν gay παίκτη που να μπορεί να παίξει, παρά έναν straight που να μην μπορεί να παίξει». Άλλες αντιδράσεις υπήρξαν πιο μετριοπαθείς, καθώς ο έτερος αστέρας του NBA LeBron James δήλωσε ότι αυτό με το οποίο έχει θέμα είναι η εμπιστοσύνη μεταξύ των συμπαικτών-

συναδέλφων και ότι θα έχανε την εμπιστοσύνη του σε κάποιον που δε δήλωνε ανοιχτά το σεξουαλικό του προσανατολισμό και κρυβόταν. Τέλος, υπήρξαν και ακραίες αντιδράσεις όπως αυτές του Tim Hardaway. Οι δηλώσεις του που αφορούσαν στην αποκάλυψη του σεξουαλικού προσανατολισμού του John Amaechi, ήταν πολύ σκληρές. Συγκεκριμένα δήλωσε ότι δε θα ήθελε να είναι συμπαίκτης με κάποιον ομοφυλόφιλο εξαιτίας του σεξουαλικού του προσανατολισμού, ότι εάν ήταν στην ίδια ομάδα θα κρατούσε κάποια απόσταση γιατί δεν θεωρεί ότι τέτοιου είδους σεξουαλική συμπεριφορά είναι σωστή και ότι δεν θα ήθελε να μοιράζεται τα αποδυτήρια με ένα τέτοιο άτομο. Συνεχίζοντας, δήλωσε ότι μισεί τους ομοφυλόφιλους και μισεί να είναι γύρω του, ότι είναι ομοφοβικός και ότι θα ήταν καλύτερα να μην υπάρχουν τέτοια άτομα ούτε στις Η.Π.Α. ούτε στον υπόλοιπο κόσμο (Stefanilo, 2013).

Ωστόσο, τα τελευταία χρόνια, υπάρχει μια στροφή της κοινής γνώμης σε πιο θετικές στάσεις και συμπεριφορές απέναντι σε μη ετεροφυλόφιλα άτομα του αθλητικού χώρου. Σε έρευνα που πραγματοποιήθηκε στο Ηνωμένο Βασίλειο (Cleland, 2013), εξετάστηκε η αντίδραση των θεατών απέναντι σε μηνύματα που εμφανίστηκαν σε ποδοσφαιρικού ενδιαφέροντος ιστολόγια και που αφορούσαν τη στάση των θεατών απέναντι σε ερωτήματα σχετικά με την ύπαρξη κάποιων ομοφυλόφιλων ποδοσφαιριστών μέσα στις ομάδες και το πρωτάθλημα. Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι, σε ένα σύνολο 3000 περίπου μηνυμάτων απαντήσεων, εκτός κάποιων μεμονωμένων περιστατικών που αφορούσαν σε μηνύματα-σχόλια που αναφέρονταν σε κρίση μέσα από το φάσμα της υψηλής θρησκευτικότητας και κάποιων με ενισχυμένη ετεροκανονικότητα, εμφανίστηκε θετικό έως αδιάφορο για το σεξουαλικό προσανατολισμό των ποδοσφαιριστών. Η συντριπτική πλειοψηφία των μηνυμάτων των θεατών αξιολόγησε ως πραγματικά σημαντική την απόδοση των παικτών εντός του αγωνιστικού χώρου και όχι τον σεξουαλικό τους προσανατολισμό (Cleland, 2013).

2.8. Παράγοντες που σχετίζονται με τις στάσεις των ετεροφυλόφιλων έναντι των ομοφυλόφιλων

Τα τελευταία 40 χρόνια έχει πραγματοποιηθεί πλήθος ερευνών κυρίως σε χώρους πέραν του αθλητισμού, που αναφέρονται στη σχέση των στάσεων ετεροφυλόφιλων έναντι ομοφυλόφιλων ατόμων και στους παράγοντες που συμβάλουν στην εμφάνιση αυτών των στάσεων. Οι παράγοντες που αναφέρονται ως βασικοί και επαναλαμβάνονται στα αποτελέσματα ερευνών ως σημαντικοί παράγοντες πρόκλησης αρνητικών στάσεων των ετεροφυλόφιλων έναντι των ομοφυλόφιλων αφορούν στο φύλο, στην ηλικία, στο μορφωτικό επίπεδο, στην προηγούμενη συναναστροφή τους και στην ύπαρξη διαφορετικού σεξουαλικού προσανατολισμού ατόμων μέσα στο στενό και ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον τους με τα οποία έχουν κάποια συναναστροφή, το εισόδημά τους, τη θρησκευτικότητά τους, τη φυλή τους κλπ.

2.8.1. Απόψεις ετεροφυλόφιλων αντρών και γυναικών απέναντι σε ομοφυλόφιλους/ες άντρες και γυναίκες σε σχέση με το βιολογικό τους φύλο

Ένας μεγάλος αριθμός αποτελεσμάτων από διαφορετικούς ερευνητές και με διαφορετικούς δειγματικούς πληθυσμούς, ανέφεραν ότι υπάρχουν διαφορές μεταξύ των

αντρών και των γυναικών όσον αφορά στις αντιλήψεις τους για τους ομοφυλόφιλους άντρες και τις ομοφυλόφιλες γυναίκες. Οι στάσεις των αντρών είναι γενικά πιο αρνητικές απ' ό τι των γυναικών έναντι των ομοφυλόφιλων ατόμων (Arndt & de Bruin, 2006; Bierly 1985; Chapman, Watkins, Zappia, Nicol & Shields, 2012; Gelbal & Duyan, 2006; Heaven & Oxman 1999; Herek, 2007, 1988; Kite 1984; Kite & Whitley, 1998; Morrison, Parriag, & Morrison, 1999; Sakalli 2002a), ενώ υπάρχει μεγαλύτερη πιθανότητα να εμφανίσουν επιθετική συμπεριφορά εναντίον των ομοφυλόφιλων ατόμων, ακόμα και εάν δεν εμφανίζουν υψηλά επίπεδα αρρενωπότητας (Franklin, 2000; Whitley, 2001).

Οι ετεροφυλόφιλες γυναίκες από την άλλη, εμφανίζονται να είναι πιο θετικές απέναντι και στους ομοφυλόφιλους άντρες και στις ομοφυλόφιλες γυναίκες (Arndt & de Bruin, 2006; D'Augelli & Hershberger, 1995; V. Duyan & G. Duyan, 2005; Herek, 2002; Herek, 1988; Herek & Capitanio, 1995; Herek & Glunt, 1993; Kite & Whitley, 1998; Sakalli, 2002a). Πιο συγκεκριμένα, οι ετεροφυλόφιλοι άντρες είναι πιο αρνητικοί απέναντι στους ομοφυλόφιλους άντρες απ' ό τι είναι απέναντι στις ομοφυλόφιλες γυναίκες (Fernald, 1995; Herek, 1988; Kerns & Fine, 1994; Kite & Whitley, 1998; Logan, 1996). Παράλληλα οι ετεροφυλόφιλοι άντρες ορίζουν τους ομοφυλόφιλους άντρες με πιο πολλά στερεοτυπικά χαρακτηριστικά και λιγότερο αυστηρά, ενώ αντίθετα οι γυναίκες καθόριζαν τους ομοφυλόφιλους άντρες με περισσότερα μη στερεοτυπικά χαρακτηριστικά και λιγότερα στερεοτυπικά (Sakalli, 2002b). Επίσης, οι ετεροφυλόφιλες γυναίκες δείχνουν γενικά μεγαλύτερη ανεκτικότητα απέναντι στην ομοφυλοφιλία απ' ό τι οι άντρες (Sakalli, 2002c).

Οι συγκεκριμένες στάσεις, συμπεριφορές και αντιλήψεις έναντι των ομοφυλόφιλων ατόμων, δείχνουν να επηρεάζονται και να διαμορφώνονται και από την επίδραση των παραδοσιακών ρόλων που αποδίδονται στα φύλα. Αποτελέσματα από μια έρευνα μεταανάλυσης, έρχονται να επιβεβαιώσουν την προαναφερθείσα υπόθεση καθώς η πίστη σε παραδοσιακούς ρόλους που αποδίδονται στα φύλα, εμφανίζει συσχέτιση με τα υψηλότερα επίπεδα ομοφοβίας (Whitley, 2001). Επίσης, οι θεσμοί οι οποίοι συντηρούν ή και προωθούν τη διατήρηση παραδοσιακών δομών της αρρενωπότητας, ίσως να αποτελούν τις αναγκαίες και ικανές περιβαλλοντικές συνθήκες για να ευδοκιμήσει η ομοφοβία. Το προαναφερθέν συμπέρασμα συνάγεται από τα αποτελέσματα έρευνας κατά την οποία υπήρξε θετική συσχέτιση μεταξύ των επιπέδων σεξισμού των συμμετεχόντων και των επιπέδων ομοφοβίας. Έτσι, όσο πιο σεξιστής εμφανίζεται κάποιος στη στάση του και τη συμπεριφορά του, τόσο μεγαλύτερη πιθανότητα έχει να είναι ομοφοβικός (Campbell, Schellenberg, & Senn 1997; Morrison, Parriag, & Morrison, 1999; Sakalli 2002a).

Οι έρευνες, εκτός από τα ομοφυλόφιλα άτομα στρέφονται και στις στάσεις προς τα διαφυλικά άτομα. Τα αποτελέσματα δείχνουν να είναι παρόμοια, καθώς οι γυναίκες, εκτός του ό τι ήταν πιο θετικές ως προς την ομοφυλοφιλία των εν λόγω ατόμων, ήταν και πιο δεκτικές στο να τυγχάνουν περίθαλψης, ήταν υπέρ στην αλλαγή του νομικού καθεστώτος αλλαγής φύλου και στοιχείων ταυτότητας ώστε να ταυτίζονται, ήταν υπέρ του γάμου ομόφυλων ατόμων, αλλά με λιγότερη υποστήριξη προς το θέμα της υιοθεσίας παιδιών. Επίσης, ήταν πιο θετικές σε σχέση με τους άνδρες, στην παροχή υποστήριξης στη χειρουργική διαδικασία και στην ορμονοθεραπεία που οδηγεί στην αλλαγή του φύλου και

πιο δεκτικές ώστε διαφυλικά άτομα να εργάζονται μαζί τους ή ως δάσκαλοι στα παιδιά τους ή ακόμα και στο να έχουν μια φιλική σχέση (Landén & Innala, 2000).

Σε αποτελέσματα που παρουσιάστηκαν από έρευνα στη Γερμανία (Steffens & Wagner, 2004), οι άντρες δείχνουν ξεκάθαρα πιο αρνητικές στάσεις έναντι των ομοφυλόφιλων και εν συνεχεία των αμφιφυλόφιλων αντρών, ενώ εμφανίζουν πιο θετικές στάσεις έναντι των ομοφυλόφιλων και των αμφιφυλόφιλων γυναικών. Οι στάσεις των γυναικών ήταν πιο θετικές έναντι των ομοφυλόφιλων αντρών και γυναικών απ' ότι των αμφιφυλόφιλων αντρών και γυναικών (Steffens & Wagner, 2004).

Ιδιαίτερη βαρύτητα πρέπει να δοθεί στα συμπεράσματα ερευνών, τα οποία διερευνούν τη σχέση του παράγοντα του φύλου, με τις στάσεις προς τα μη ετεροφυλόφιλα άτομα και τα δικαιώματά τους ως πολίτες. Αν και η συντριπτική πλειοψηφία των αποτελεσμάτων των ερευνών δείχνει μια συσχέτιση μεταξύ του φύλου και της στάσης, όσον αφορά πχ. στο θέμα του γάμου ομόφυλων ζευγαριών, η διαφορά στις στάσεις δεν πηγάζει μόνο από αυτή καθαυτή τη μεταβλητή του φύλου αλλά από τα επίπεδα ομοφοβίας. Ειδικότερα, οι άντρες που εμφανίζουν χαμηλότερα επίπεδα ομοφοβίας, είναι πιο θετικοί απέναντι στο γάμο ομόφυλων ζευγαριών. Αυτό δηλώνει ότι ο ρόλος του κοινωνικού φύλου αποτελεί ισχυρό παράγοντα των στάσεων των ετεροφυλόφιλων έναντι των ομοφυλόφιλων και διαμορφώνει τη στάση απέναντι στα δικαιώματά τους (Moskowitz, Rieger, & Roloff, 2010).

Αρκετές έρευνες έχουν στρέψει το ενδιαφέρον τους σε πολιτιστικούς παράγοντες που επηρεάζουν τη συμπεριφορά και διαμορφώνουν τις στάσεις των ετεροφυλόφιλων έναντι των ομοφυλόφιλων ατόμων. Σε αποτελέσματα μίας τέτοιου τύπου έρευνας φάνηκε ότι οι προκαθορισμένες νόρμες που αφορούν στους ανδρικούς κοινωνικούς ρόλους, συνδέονται άμεσα με την έκφραση επιθετικότητας εναντίων των ομοφυλόφιλων ατόμων και έμμεσα μέσω της σεξουαλικής προκατάληψης και το θυμό έναντι των ομοφυλόφιλων αντρών (Vincent, Parrott, & Peterson, 2011).

Ακόμα και με αναφορά στο διαχωρισμό της ομοαρνητικότητας σε παραδοσιακή και μοντέρνα με βάση τις πηγές της προκατάληψης που τη δημιουργεί, υπάρχουν ευρήματα τα οποία συμφωνούν όσον αφορά στα φύλα και τις στάσεις τους έναντι των ομοφυλόφιλων ατόμων. Κατ' αυτή την ερμηνεία, οι άντρες παρουσίασαν υψηλότερη ομοαρνητικότητα απ' ότι οι γυναίκες και για τους ομοφυλόφιλους άντρες και για τις ομοφυλόφιλες γυναίκες (Morrison & Morrison, 2011).

Κάποιες έρευνες έχουν στρέψει το ενδιαφέρον τους στην εσωτερίκευση των κοινωνικών διακρίσεων από τα ίδια τα μη ετεροφυλόφιλα άτομα και πως αυτή διαφοροποιεί τις αντιλήψεις τους για τα άτομα που έχουν τον ίδιο σεξουαλικό προσανατολισμό. Μαζί με άλλους παράγοντες όπως ο δεξιός συντηρητισμός, διερευνήθηκε ο τρόπος με τον οποίο τα άτομα εσωτερικεύουν ένα αίσθημα κατωτερότητας όταν γίνεται αναφορά στο θέμα της υιοθεσία από ομόφυλα ζευγάρια. Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι οι άντρες ομοφυλόφιλοι θεωρούν ότι ένα ζευγάρι ομοφυλόφιλων αντρών είναι λιγότερο ικανό για να αντιμετωπίσει μια υιοθεσία, ενώ οι γυναίκες ομοφυλόφιλες εμφάνισαν ότι ένα

ομόφυλο ζευγάρι γυναικών είναι πιο ικανό από ένα ζευγάρι ετεροφυλόφιλων ατόμων (Pacilli, Taurino, Jost, & Van der Toorn, 2011).

2.8.2 Απόψεις ετεροφυλόφιλων αντρών και γυναικών απέναντι σε ομοφυλόφιλους/ες άντρες και γυναίκες σε σχέση με την ηλικία

Πολλές από τις έρευνες που έχουν πραγματοποιηθεί στο παρελθόν, έχουν συμπεριλάβει μέσα στις δημογραφικές τους μεταβλητές και τον παράγοντα της ηλικίας. Με αυτόν τον τρόπο προσπαθούν μέσω των αποτελεσμάτων των ερευνών να καταλήξουν εάν ο συγκεκριμένος παράγοντας, έχει θετική ή αρνητική συσχέτιση με τις αρνητικές στάσεις έναντι των ομοφυλόφιλων ατόμων.

Τα αποτελέσματα αυτών των ερευνών παρουσιάζουν την ερευνητική κοινότητα διχασμένη, καθώς εμφανίζονται ποικίλα αποτελέσματα. Τα ευρήματα κάποιων ερευνών δείχνουν ότι οι νεότερες ηλικίες εμφανίζουν πιο θετικές στάσεις από τις μεγαλύτερες (Jensen, Gambles, & Olsen, 1988). Από την άλλη ευρήματα άλλων ερευνών, σε φοιτητές ηλικίας μεταξύ 20-40 ετών, με μέσο όρο τα 20 χρόνια, δείχνουν ότι οι μικρότερες ηλικίες εμφανίζουν στατιστικώς σημαντικά πιο αρνητικές στάσεις από τις μεγαλύτερες ηλικίες (Kurdek, 1988).

Μια σχετική έρευνα πραγματοποιήθηκε στη Σουηδία (Steffens & Wagner, 2004), μια χώρα η οποία φημίζεται για τα επίπεδα αποδοχής της διαφορετικότητας και της ανεκτικότητας σε μειονοτικές ομάδες. Η έρευνα αφορούσε στις στάσεις έναντι των τρανσέξουαλ ατόμων και των δικαιωμάτων τους. Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι οι μεγαλύτερες ηλικίες εμφάνισαν στατιστικά σημαντικές διαφορές σε σχέση με τις νεότερες ηλικίες, έχοντας πιο αρνητικές στάσεις απέναντι σε θέματα γάμου, υιοθεσίας ή ακόμα και εργασίας με παιδιά, ως δικαιώματα των τρανσέξουαλ ατόμων (Steffens & Wagner, 2004).

Μια άλλη έρευνα στη Γερμανία, με τυχαίο δείγμα που διεξήχθη μέσω τηλεφώνου, έδειξε μια γραμμική συσχέτιση των στάσεων των ετεροφυλόφιλων ατόμων έναντι των ομοφυλόφιλων όπου, όσο πιο νεαρή ήταν η ηλικία τόσο πιο θετικές ήταν οι στάσεις, ενώ όσο μεγάλωνε η ηλικία τόσο πιο αρνητικές γίνονταν οι στάσεις. Για τις ηλικίες κοντά στα 20 χρόνια οι στάσεις ήταν θετικές ενώ στην ηλικία των 60 ετών οι στάσεις ήταν ξεκάθαρα αρνητικές (Steffens & Wagner, 2004).

Σε αποτελέσματα που αφορούσε σε έρευνα σε δείγμα κοορτής, διαπιστώθηκε ότι οι νεότερες ηλικίες ήταν αυτές που ήταν πιο θετικές στάσεις απέναντι στα μη ετεροφυλόφιλα άτομα, σε αντίθεση με τις μεγαλύτερες σε ηλικία κοορτές που εμφάνιζαν πιο αρνητικές στάσεις (Van de Akker, Van der Ploeg, & Scheepers, 2013).

2.8.3 Απόψεις ετεροφυλόφιλων αντρών και γυναικών απέναντι σε ομοφυλόφιλους/ες άντρες και γυναίκες σε σχέση με το μορφωτικό τους επίπεδο

Η εκπαίδευση αυξάνει το επίπεδο των γνώσεων, προωθεί την κριτική σκέψη, διευρύνει τον πνευματικό ορίζοντα του ατόμου και πιθανότατα μπορεί να αποτελέσει σημαντικό παράγοντα ενίσχυσης της ανεκτικότητας που αφορά στη διαφορετικότητα (Vogt, 1997). Τα εκπαιδευτικά ιδρύματα οποιασδήποτε βαθμίδας και κατ' επέκταση το εκπαιδευτικό σύστημα μιας χώρας, που αποτελεί παράγοντα κοινωνικοποίησης, αποσκοπεί

στη δημιουργία και ανάπτυξη φιλελεύθερων απόψεων και στάσεων των νέων, με μία απ' αυτές να είναι η ισότητα των δικαιωμάτων μεταξύ των ανθρώπων, κάτι που πρέπει να ισχύει και στην περίπτωση των μη ετεροφυλόφιλων ατόμων (Andersen & Fetner, 2008; Jaspers, 2008; Van de Meerendonck & Scheepers, 2004). Η εκπαίδευση συντελεί στην ανάπτυξη της πολύπλοκης και σύνθετης γνωστικής συλλογιστικής, αυξάνει την ικανότητα κάποιου να συμπονά και να δείχνει υψηλότερο βαθμό ανοχής στη διαφορετικότητα και συνδέεται με την υποστήριξη των πολιτικών ελευθεριών. Τα αποτελέσματα αυτών των χαρακτηριστικών της εκπαίδευσης αναφέρονται στην καλύτερη αξιολόγηση των νέων ιδεών και στην μείωση της έκφρασης αποδοκιμασίας προς την ομοφυλοφιλία (Cheng, Wu, & Adamczyk, 2016; Ohlander, Batalova, & Treas, 2005) και γενικότερα της προκατάληψης (Carvacho, Zick, Haye, González, Manzi, Kocik, & Bertl, 2013).

Αποτελέσματα ερευνών έχουν δείξει ότι όσο υψηλότερο είναι το μορφωτικό επίπεδο τόσο πιο θετικές είναι οι στάσεις έναντι της ομοφυλοφιλίας (Beran, Claybaker, Dillon, & Haverkamp, 1992). Το υψηλότερο μορφωτικό επίπεδο και τα ακαδημαϊκά επιτεύγματα αποτελούν παράγοντα μείωσης των αρνητικών στάσεων προς την ομοφυλοφιλία και εμφανίζονται στατιστικά σημαντικές διαφορές μεταξύ του υψηλότερου και του χαμηλότερου μορφωτικού επιπέδου σε σχέση με τις αρνητικές στάσεις έναντι της ομοφυλοφιλίας (Van den Akker, Van der Ploeg, & Scheepers, 2013). Σε ίδια αποτελέσματα καταλήγει και έρευνα από τη Γερμανία, καθώς και μόνο η πορεία σε υψηλότερες εκπαιδευτικές βαθμίδες αποτελεί παράγοντα για την εμφάνιση θετικών στάσεων (Steffens & Wagner, 2004). Η θετική συσχέτιση μεταξύ εκπαίδευσης και θετικών στάσεων εμφανίζεται και στα αποτελέσματα άλλων ερευνών, καθώς η εκπαίδευση γενικότερα, αλλά και ιδιαίτερα σε θέματα που αφορούν τις σχέσεις και τις αντιλήψεις σχετικά με τα μη ετεροφυλόφιλα άτομα, γενικεύει τις θετικές στάσεις (Rey & Meaney, 2009; Guth, Lopez, Rojas, Clements, & Tyler, 2005; Grabovac, Abramović, Komlenović, Milošević & Mustajbegović, 2014).

Μια άλλη έρευνα που αφορούσε στις στάσεις των ετεροφυλόφιλων ατόμων προς τα διαφυλικά άτομα στις Ηνωμένες Πολιτείες (Norton & Herek, 2013), συμπεριέλαβε στις ανεξάρτητες μεταβλητές της τον παράγοντα του επιπέδου εκπαίδευσης. Τα αποτελέσματα της έρευνας έδειξαν ότι υπάρχει θετική συσχέτιση μεταξύ του επιπέδου εκπαίδευσης και των θετικών στάσεων και πιο συγκεκριμένα, το υψηλότερο επίπεδο εκπαίδευσης αντιστοιχεί σε πιο θετικές στάσεις των ετεροφυλόφιλων προς τα διαφυλικά άτομα (Norton & Herek, 2013).

Επιπροσθέτως, τα αποτελέσματα έρευνας που αφορούσε σε μαθητές και φοιτητές και πραγματοποιήθηκε σε τρεις μεγάλες Ασιατικές πόλεις (Feng, Lou, Gao, Tu, Cheng, Emerson, & Zabin, 2012), έδειξαν ότι το επίπεδο εκπαίδευσης διαφοροποιεί τις στάσεις προς τα ομοφυλόφιλα άτομο. Πιο συγκεκριμένα οι φοιτήτριες στη Σαγκάη εμφανίζουν στατιστικώς σημαντικές διαφορές με τους μη φοιτητές αντιλαμβανόμενες την ομοφυλοφιλία ως φυσιολογική ή/και αποδεκτοί. Το υψηλότερο επίπεδο μόρφωσης δείχνει ότι η αντίληψη της ομοφυλοφιλίας ως φυσιολογική από φοιτήτριες κολεγιακού επιπέδου στη Σαγκάη και στην Ταϊπέι και πανεπιστημιακού επιπέδου στην Ταϊπέι, ενώ θεωρείται

αποδεκτή από τους φοιτητές και τις φοιτήτριες πανεπιστημίου στο Ανόι και τις φοιτήτριες στη Σαγκάη (Feng, Lou, Gao, Tu, Cheng, Emerson, & Zabin, 2012).

2.8.4 Απόψεις ετεροφυλόφιλων αντρών και γυναικών απέναντι σε ομοφυλόφιλους/ες άντρες και γυναίκες σε σχέση με τη συναναστροφή τους με ομοφυλόφιλα άτομα

Μια μεγάλη μερίδα ερευνών που αφορούν στις στάσεις έναντι μελών μειονοτικών ομάδων, στηρίζονται στη θεωρία της υπόθεσης της επαφής όπως αυτή διατυπώθηκε από τον Allport (1954), όπου η προκατάληψη μεταξύ ομάδων μπορεί να μειωθεί σημαντικά εάν οι ομάδες έρθουν σε επαφή σε έναν κοινό επίπεδο αναφοράς και επικοινωνίας. Με βάση αυτή τη θεωρία μπορεί να ερμηνευθεί το πώς η προηγούμενη επαφή αποτελεί σημαντικό προβλεπτικό παράγοντα έναντι των ομοφυλόφιλων ατόμων, ειδικότερα από ακροδεξιούς εξουσιαστές (Haddock et al., 1993). Γενικά τα ετεροφυλόφιλα άτομα δείχνουν μια πιο ευνοϊκή στάση έναντι των ομοφυλόφιλων ατόμων, εάν έχουν κάποια επαφή, εάν γνωρίζουν ή έχουν κάποιο ομοφυλόφιλο άτομο στο δικό τους περιβάλλον (Chapman, Watkins, Zappia, Nicol & Shields, 2012; Herek, 1984, 1988, 2000; Herek & Capitanio, 1996; Herek & Glunt, 1993).

Η γνωριμία ή/και η φιλία με κάποιο ομοφυλόφιλο άτομο έχει θετική επίδραση στις στάσεις έναντι των ομοφυλόφιλων ατόμων, ενώ η σχετική επαφή αποτελεί και παράγοντα πρόβλεψης θετικών στάσεων έναντι των ομοφυλόφιλων ατόμων (Gelbal & Duyan, 2006; Herek & Capitanio, 1996; Herek & Glunt, 1993; Sakalli, 2002b; Sakalli & Ugurlu, 2001, 2002). Κατ' αυτήν την έννοια και τα αποτελέσματα έρευνας από τη Γερμανία έδειξαν ότι η προσωπική επαφή που έχει κάποιο άτομο με μη ετεροσεξουαλικού προσανατολισμού άτομο, αποτελεί παράγοντα πρόκλησης θετικών στάσεων (Steffens & Wagner, 2004).

Σε έρευνα που πραγματοποιήθηκε στο Ηνωμένο Βασίλειο (Tee & Hegarty, 2006), σχετικά με τις στάσεις των ετεροφυλόφιλων ατόμων προς τα δικαιώματα διαφυλικών ατόμων, διερευνήθηκε μεταξύ άλλων παραγόντων και η μεταβλητή της συναναστροφής ή/και της ύπαρξης κάποιου ατόμου που ανήκει σε σεξουαλική μειονότητα και το οποίο βρίσκεται στο στενό ή στο ευρύ κοινωνικό περιβάλλον των συμμετεχόντων. Τα αποτελέσματα της έρευνας έδειξαν ότι η συναναστροφή με σεξουαλικά μειονοτικά άτομα ή/και ομάδες, εμφάνισε μια θετική επίδραση απέναντι στη στάση των ετεροφυλόφιλων ατόμων που αφορούσε τα δικαιώματα διαφυλικών ατόμων (Tee & Hegarty, 2006).

2.8.5 Απόψεις ετεροφυλόφιλων αντρών και γυναικών απέναντι σε ομοφυλόφιλους/ες άντρες και γυναίκες σε σχέση με το εισόδημά τους

Το εισόδημα αποτελεί έναν παράγοντα που συμβάλει στη διαφοροποίηση του βιοτικού επιπέδου. Με την αύξηση του βιοτικού επιπέδου δημιουργούνται και κατάλληλες προϋποθέσεις για καλύτερη και πιο ποιοτική εκπαίδευση, που οδηγεί στη διαφοροποίηση ιδεών και αξιών. Είναι χαρακτηριστικό ότι τα υψηλότερα επίπεδα εισοδήματος συνδέονται με μειωμένα επίπεδα προκατάληψης (Carvacho, Zick, Haye, González, Manzi, Kocik, & Bertl, 2013).

Σε έρευνα που πραγματοποιήθηκε στη Γερμανία και ελέγχθηκε το εισόδημα ως παράγοντας των στάσεων έναντι των ομοφυλόφιλων ατόμων, τα αποτελέσματα έδειξαν ότι η διαφοροποίηση των ατόμων λόγω κατάταξης σε διαφορετική εισοδηματική κλίμακα, δεν εμφάνισε στατιστικά σημαντικές διαφορές που να διαφοροποιούν τις στάσεις (Steffens & Wagner, 2004).

Ένας από τους παράγοντες που διερευνήθηκε σε σχέση με τις στάσεις έναντι των ομοφυλόφιλων ατόμων σε μεγάλες Ασιατικές πόλεις (Feng, Lou, Gao, Tu, Cheng, Emerson, & Zabin, 2012), ήταν το οικονομικό επίπεδο. Το υψηλότερο οικονομικό επίπεδο αποτελεί παράγοντα για την αντιλαμβανόμενη αποδοχή της ομοφυλοφιλίας. Ειδικότερα τα υψηλότερα οικονομικά επίπεδα συνδέονται με αποδοχή από τους κατοίκους του Ανόι, από τις γυναίκες στη Σαγκάη και από τους άντρες στην ΤάιΠέι, ενώ μόνο οι γυναίκες κάτοικοι του Ανόι θεωρούν την ομοφυλοφιλία ως φυσιολογική (Feng, Lou, Gao, Tu, Cheng, Emerson, & Zabin, 2012).

2.8.6 Απόψεις ετεροφυλόφιλων αντρών και γυναικών απέναντι σε ομοφυλόφιλους/ες άντρες και γυναίκες σε σχέση με το επίπεδο θρησκευτικότητάς τους

Από αποτελέσματα τόσο παλαιότερων όσο και νεότερων ερευνών, γίνεται εύκολα αντιληπτό ότι η θρησκεία αποτελεί έναν πολύ σημαντικό και καθοριστικό παράγοντα κοινωνικοποίησης και διαμόρφωσης των συμπεριφορών των ατόμων, ειδικά σε θέματα που το ηθικό κανονιστικό πλαίσιο, μέσα στο οποίο είναι υποχρεωμένος να κινείται ο πιστός. Το δόγμα της κάθε θρησκείας λειτουργεί ως κανονιστικό ηθικό πλαίσιο και ορίζει το σύστημα αξιών με το οποίο κρίνει το άτομο εάν κάτι είναι καλό ή κακό, ηθικό ή ανήθικο, διαμορφώνοντας συγκεκριμένες συμπεριφορές και στάσεις αναφορικά με συγκεκριμένες κοινωνικές ομάδες (Gray, Kramer, Minick, McGehee, Thomas, & Greiner, 1996; Jaspers, Lubbers, & De Graaf, 2007; Jaspers, 2008; Verbakel & Jaspers, 2010). Οι περισσότερες θρησκείες εμφανίζονται αρνητικά προδιατεθειμένες απέναντι στην ομοφυλοφιλία με κάποιες μικρές διαφοροποιήσεις. Με βάση αυτή την προοπτική και τα άτομα τα οποία είναι πιο θρησκευόμενα από άλλα και άρα ακολουθούν με μεγαλύτερη πίστη το δογματικό κομμάτι της θρησκείας τους και που εκτίθενται στην επίδραση των ηθικών κανόνων και του πλαισίου αυτών, όπως το ορίζει η θρησκεία τους, υιοθετούν και τη στάση της πίστης τους απέναντι στους μη ετεροφυλόφιλους κατά τα ηθικά πρότυπα που ενστερνίζονται (Andersen & Fetter, 2008; Jaspers, 2008; Siker, 2007; Van de Meerendonck & Scheepers, 2004).

Αποτελέσματα παλαιότερων ερευνών σε σχέση με τον παράγοντα της θρησκευτικότητας δείχνουν ότι οι πιο πιστοί έχουν και πιο συντηρητικές συμπεριφορές και στάσεις και ιδιαίτερα αυτοί που εκτελούν με μεγαλύτερη συχνότητα τα θρησκευτικά τους καθήκοντα, παρακολουθώντας πιο συχνά λειτουργίες σε ναούς, εμφανίζονται να είναι πιο ομοφοβικοί από τα άτομα που δεν έχουν τόσο υψηλό επίπεδο θρησκευτικότητας (Herek & Glunt, 1993; Gray, et al, 1996; Greene & Rademan, 1997).

Η θρησκευτικότητα, η ένταση της πίστης στη θρησκεία του κάθε ατόμου, ανεξαρτήτως θρησκείας, αποτελεί έναν από τους πιο δημοφιλής παράγοντες διερεύνησης

σε σχέση με τις στάσεις των ετεροφυλόφιλων έναντι των ομοφυλόφιλων ατόμων. Και οι τρεις μεγάλες μονοθεϊστικές θρησκείες, ο Χριστιανισμός, το Ισλάμ και ο Ιουδαϊσμός, απαγορεύουν την ομοφυλοφιλία, τη θεωρούν αμαρτωλή, ανήθικη, βδελυρή και κολάσιμη πράξη. Και οι τρεις θρησκείες συμφωνούν ότι ένας από τους λόγους που ο Θεός κατέστρεψε τα Σόδομα και τα Γόμορα ήταν η τιμωρία της ομοφυλοφιλίας. Στο 3^ο βιβλίο της Παλαιάς Διαθήκης το Λευιτικό (18:22) αναφέρεται ότι *«Δεν πρέπει να πλαγιάσεις με άντρα όπως πλαγιάζεις με γυναίκα, είναι βδελυρό»*.

Ωστόσο, μικρές η μεγαλύτερες διαφοροποιήσεις εμφανίζονται μεταξύ των δογμάτων αλλά και των ίδιων των εκκλησιών. Η θρησκεία του Ισλάμ απαγορεύει ρητά την ομοφυλοφιλία (Gerhards, 2010; Lubbers, Jaspers, & Ultee, 2006; Nahas & Van der Heijden, 2005). Η Ρωμαιοκαθολική Εκκλησία και οι Προτεστάντες εμφανίζουν ένα μικρό διαχωρισμό μεταξύ του να είσαι ομοφυλόφιλο άτομο και του να δρας ως ομοφυλόφιλο άτομο, διαχωρίζοντας τη σεξουαλική ταυτότητα που έχει κάποιο άτομο από τη σεξουαλική επαφή με άτομα του ίδιου φύλου (Jaspers, 2008; Lubbers, Jaspers, & Ultee, 2006; Van de Meerendonck & Scheepers, 2004). Ο Ιουδαϊσμός βασίζει τις αντιλήψεις και τις επιταγές του στα ιερά βιβλία της Τωρά και του Ταλμούδ, όπου η ομοφυλοφιλική συμπεριφορά και κατά κύριο λόγο η ομοφυλοφιλική επαφή απαγορεύονται ρητά καθώς συνιστούν ηθική απόκλιση (Greenberg, 2004).

Από αποτελέσματα ερευνών φαίνεται ότι η θρησκευτικότητα αποτελεί ένα σημαντικό παράγοντα πρόβλεψης των στάσεων των ετεροφυλόφιλων έναντι των ομοφυλόφιλων ατόμων. Άτομα τα οποία έχουν υψηλή θρησκευτικότητα εμφανίζουν πιο αρνητικές στάσεις απέναντι στην ομοφυλοφιλία (Arndt & de Bruin, 2006; Chapman, Watkins, Zappia, Nicol & Shields, 2012; Gelbal & Duyan, 2006). Τα ίδια αποτελέσματα παρουσιάστηκαν σε έρευνες τόσο στην Αμερική σε τυχαίο δείγμα όσο και σε φοιτητές στην Νότιο Αφρική όπου το επίπεδο θρησκευτικότητας φάνηκε να είναι προβλεπτικός παράγοντας των αρνητικών στάσεων έναντι των ομοφυλόφιλων ατόμων (Arndt & de Bruin, 2006; Rowatt, LaBouff, Johnson, Froese, & Tsang, 2009). Γενικότερα το γεγονός ότι οι τρεις μεγάλες μονοθεϊστικές θρησκείες θεωρούν την ομοφυλοφιλία αμαρτία και κολάσιμη πράξη, ίσως ερμηνεύει το γεγονός ότι τα πιο παραδοσιακά, συντηρητικά και με μεγαλύτερη ροπή προς τη θρησκεία άτομα, έχουν και πιο αρνητικές στάσεις προς την ομοφυλοφιλία (Sakalli, 2002a).

Όπως φαίνεται, από πληθώρα ερευνητικών δεδομένων, τα επίπεδα της θρησκευτικότητας μπορούν επίσης να θεωρηθούν ως φραγμός για τη σύναψη διαπροσωπικών φιλικών σχέσεων με άτομα που έχουν ομοφυλοφιλικό προσανατολισμό ακόμα και στο χώρο της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης. Για παράδειγμα, τα αποτελέσματα έρευνας σε νεοεισαχθέντες φοιτητές (Mohr & Sedlacek, 2000), που είχε ως αντικείμενο τους φραγμούς για τη δημιουργία φιλικών σχέσεων με ομοφυλόφιλα άτομα στο πανεπιστημιακό περιβάλλον πιστοποιούν αυτή την άποψη. Η υψηλή θρησκευτικότητα των συμμετεχόντων, που τους οδηγούσε στην αποδοκιμασία του ομοφυλοφιλικού σεξουαλικού προσανατολισμού, αποτελούσε φραγμό στη δημιουργία φιλικών σχέσεων με ομοφυλόφιλα άτομα. Μια άλλη έρευνα που ασχολήθηκε με τη διερεύνηση των στάσεων ετεροφυλόφιλων ατόμων προς τα δικαιώματα διαφυλικών ατόμων παρουσίασε στα αποτελέσματά της ότι τα

άτομα που είχαν υψηλότερα επίπεδα θρησκευτικότητας, εμφάνιζαν και στατιστικά σημαντικότερες αρνητικές στάσεις απέναντι στα δικαιώματα ομοφυλόφιλων ατόμων (Tee, & Hegarty, 2006).

Ωστόσο, αξίζει να σημειωθεί, ότι η θρησκεία, κατά ένα παράδοξο τρόπο σε σχέση με τα ανωτέρω, αποτελεί και το μέσο βοήθειας και υποστήριξης των ομοφυλόφιλων ατόμων, ώστε να ξεπεράσουν τα ψυχολογικά προβλήματα που τους δημιουργούνται, λόγω της εσωτερικευμένης ομοαρνητικότητας που βιώνουν. Αποτελέσματα έρευνας που αναφερόταν στη σχέση μεταξύ ομοφυλοφιλίας και θρησκείας με συμμετέχοντες ομοφυλόφιλα άτομα, έδειξε ότι η θρησκευτική πίστη των ατόμων τα βοηθάει να ξεπερνούν ευκολότερα τα ψυχολογικά τραύματα που τους προκαλούνται λόγω του βιώματος της έντονης ομοαρνητικότητας (Walker & Longmire-Avital, 2013).

2.8.7 Απόψεις ετεροφυλόφιλων αντρών και γυναικών απέναντι σε ομοφυλόφιλους/ες άντρες και γυναίκες σε σχέση με την πολιτική τους τοποθέτησης

Με την έννοια της πολιτικής τοποθέτησης των ατόμων, δε γίνεται αυτή καθαυτή αναφορά σε κάποιο πολιτικό κόμμα. Συνδέεται περισσότερο με την έννοια του συντηρητισμού που τοποθετείται στη δεξιά πολιτική παράταξη, στον κεντρώο χώρο όπου τοποθετείται σε μια ουδέτερη πολιτική παράταξη και στον προοδευτικό και πιο αριστερό χώρο όπως αυτός εκφράζεται μέσα από κάποιο κόμμα. Στην παρούσα έρευνα, το ερευνητικό ενδιαφέρον στράφηκε προς τη διερεύνηση του συγκεκριμένου παράγοντα, καθώς η βιβλιογραφία αναφέρει αποτελέσματα που δείχνουν ότι ο δεξιός αυταρχισμός αντιπροσωπεύει την υποστήριξη των παραδοσιακών κοινωνικών κανόνων, τη συμμόρφωση με αυτούς και το σεβασμό προς την εξουσία (Altemeyer, 1988). Τα χαρακτηριστικά του δεξιού αυταρχισμού στοιχειοθετούν τις προϋποθέσεις για την ύπαρξη προκαταλήψεων έναντι σεξουαλικών μειονοτήτων, οι οποίες δεν ακολουθούν τις πατροπαράδοτες κοινωνικές νόρμες που αφορούν στην *κανονική – φυσιολογική* οικογένεια.

Διάφορα αποτελέσματα ερευνών έχουν δείξει ότι ο δεξιός πολιτικός χώρος και κατά κύριο λόγο ο δεξιός αυταρχισμός που επικρατεί σ' αυτόν, κατευθύνει τις στάσεις των ετεροφυλόφιλων έναντι των ομοφυλόφιλων, οι οποίοι δε γίνονται αποδεκτοί (Rowatt, LaBouff, Johnson, Froese, & Tsang, 2009). Ακόμα και σε ιδιαίτερα θέματα, τα οποία καθορίζονται μέσα από το νομικό πλαίσιο του οικογενειακού δικαίου της εκάστοτε χώρας, όπως αυτό της υιοθεσίας παιδιών, καθοιονδήποτε τρόπο, από ομόφυλα ζευγάρια, οι συμμετέχοντες σε έρευνα εμφάνισαν στατιστικά σημαντικά πιο αρνητικές στάσεις για το θέμα, εάν ανήκαν στο δεξιό πολιτικό χώρο. Τα αποτελέσματα της συγκεκριμένης έρευνας έχουν μια επιπλέον ιδιαιτερότητα και βαρύτητα, καθώς οι συμμετέχοντες ήταν ομοφυλόφιλα άτομα. Σε άλλη έρευνα, οι ομοφυλόφιλοι άντρες που 'διαγνώστηκαν' ως δεξιοί, είχαν στατιστικά σημαντική πιο αρνητική στάση απέναντι στην υιοθεσία παιδιών από ομόφυλα ζευγάρια, απ' ότι οι ομοφυλόφιλοι άντρες που διαγνώστηκαν ως αριστεροί (Pacilli, Taurino, Jost, & van der Toorn, 2011).

Τα αποτελέσματα μιας ακόμα έρευνας από τη Γερμανία πιστοποίησαν ότι η εκπροσώπηση από κάποιο πολιτικό κόμμα σχετίζεται με τις στάσεις. Τα άτομα που εκπροσωπούσαν από πολιτικό κόμμα του συντηρητικού χώρου ή της δεξιάς πτέρυγας,

ήταν αυτά που εμφάνισαν στατιστικά σημαντικές πιο αρνητικές στάσεις από τα άτομα που ανήκαν ιδεολογικά σε άλλο πολιτικό χώρο (Steffens & Wagner, 2004).

2.8.8 Απόψεις ετεροφυλόφιλων αντρών και γυναικών απέναντι σε ομοφυλόφιλους/ες άντρες και γυναίκες σε σχέση με τη συμμετοχή τους ή όχι στον αθλητισμό

Μια σημαντική μεταβλητή που αφορά σε στάση απέναντι στα ομοφυλόφιλα άτομα, αφορά στη συμμετοχή στον αθλητισμό. Το αθλητικό πεδίο, όπως ήδη προαναφέρθηκε, αποτελεί έναν κατεξοχήν χώρο εκδήλωσης της ηγεμονικής αρρενωπότητας των αντρών, ένα χώρο που εφαρμόζουν τις αρρενωπές συμπεριφορές, οι άντρες μεταξύ τους, ώστε να διαχωρίσουν και να υπογραμμίσουν την αρρενωπή τους ταυτότητα σε αντιδιαστολή με τη γυναικεία ταυτότητα και τη θηλυκότητα. Κυρίως αυτό αναφέρεται στα ομαδικά δυναμικά αθλήματα επαφής όπως π.χ. το ποδόσφαιρο (Patsantaras, 2014a; Πατσαντάρης, 2006).

Σε αποτελέσματα έρευνας οι Sartore και Cunningham (2009), παρουσίασαν στα αποτελέσματά τους ότι υπάρχει μία αύξηση των επιπέδων της προκατάληψης έναντι ενός ομοφυλόφιλου ατόμου το οποίο θα αναλάμβανε τη θέση του/της προπονητή/τριας, με αποτέλεσμα η συγκεκριμένη αρνητική στάση να συμβάλλει στην αποτροπή συμμετοχής στην ομάδα. Ωστόσο, υπάρχουν και αποτελέσματα που δείχνουν ότι υπάρχει μία στροφή στις στάσεις έναντι της ομοφυλοφιλίας. Ιδιαίτερα αυτά των ετεροφυλόφιλων ανδρών αθλητών, οι οποίοι αν και λόγω φύλου παλαιότερα είχαν έντονες αρνητικές στάσεις έναντι της ομοφυλοφιλίας και ιδιαίτερα της αντρικής, εντούτοις εμφανίζονται σε σύγχρονες έρευνες να δείχνουν μία ιδιαίτερη αποδοχή και υποστήριξη για συμπαίκτες τους που έχουν αποκαλύψει τον σεξουαλικό τους προσανατολισμό, χωρίς να τους ενοχλεί αυτό που παλαιότερα θεωρούνταν ταμπού, την θέα του γυμνού σώματος μέσα στα αποδυτήρια. Το μόνο αρνητικό σημείο που κάνει τους ετεροφυλόφιλους να νιώθουν κάπως άβολα είναι ο φόβος που τους διακατέχει να μην προσβάλουν του ομοφυλόφιλους συμπαίκτες τους με κάποιο λεκτικό τους απόπημα (Magrath, Anderson, & Roberts, 2015).

Παρόμοια αποτελέσματα παρουσίασε και ο Anderson (2011) όπου εξέτασε την αντιμετώπιση μη ετεροφυλόφιλων αθλητών λυκείου και πανεπιστημίου από τους συμπαίκτες τους, όταν οι πρώτοι αποκάλυψαν τον σεξουαλικό τους προσανατολισμό. Μελετώντας δύο κοορτές όπου η πρώτη αφορούσε σε άτομα που αποκαλύφθηκαν την περίοδο 2000-2002 και η άλλη σε άτομα που αποκαλύφθηκαν μεταξύ 2008-2010, τα αποτελέσματα έδειξαν ότι οι αθλητές που συμμετείχαν στη δεύτερη κοορτή είχαν μεγαλύτερη αποδοχή και στήριξη από τους συμπαίκτες τους από τα άτομα της πρώτης κοορτής.

Μία παρόμοια προοπτική μελέτη πραγματοποιήθηκε από το 2006 έως και το 2009 σε ένα δείγμα φοιτητών αθλητών, όπου μελετήθηκαν οι στάσεις τους έναντι των πιθανών ομοφυλόφιλων αντρών συμπαικτών τους. Τα αποτελέσματα της έρευνας έδειξαν ότι οι μικρές ομοφοβικές τάσεις που εμφάνισαν οι φοιτητές κατά την είσοδό τους στο πανεπιστήμιο και την πρώτη τους συμμετοχή στην έρευνα, στο τελικό ερευνητικό στάδιο είχαν εξαφανιστεί και έδειξαν πλήρη αποδοχή και υποστήριξη έναντι των ομοφυλόφιλων συμπαικτών τους (Bush, Anderson, & Carr, 2012). Τα προηγούμενα αποτελέσματα

φαίνεται να δείχνουν κάποια τάση αλλαγής των στάσεων απέναντι στην ομοφυλοφιλία, ειδικά σε ένα κοινωνικό πεδίο όπως το αθλητικό, όπου η ηγεμονική αρρενωπότητα και η ομοφοβία αποτελούν συστατικά στοιχεία του.

2.8.9 Απόψεις ετεροφυλόφιλων αντρών και γυναικών απέναντι σε ομοφυλόφιλους/ες άντρες και γυναίκες σε σχέση με τον τόπο καταγωγής τους

Ο τόπος καταγωγής δεν αποτελεί έναν ιδιαίτερα δημοφιλή παράγοντα διερεύνησης των στάσεων. Ωστόσο, η καταγωγή και διαβίωση μέχρι και την ενηλικίωση σε διαφορετικό περιβάλλον, αστικό, ημιαστικό, αγροτική περιοχή - ύπαιθρος, ίσως εμφανίζει διαφοροποιήσεις στις στάσεις, λόγω των κλειστών ή όχι κοινωνικών δομών μέσα στις οποίες διαβιώνουν τα άτομα.

Ωστόσο, κάποιες έρευνες έχουν συμπεριλάβει και αυτόν τον παράγοντα προς διερεύνηση. Τα αποτελέσματα από έρευνα στη Γερμανία έδειξαν ότι υπάρχει διαφοροποίηση στις στάσεις καθώς, μεταξύ των διαμενόντων σε μεγάλες πόλεις, σε μικρές πόλεις και σε αγροτικές περιοχές, τα άτομα που ζουν σε πιο πυκνοκατοικημένες περιοχές και μεγάλες πόλεις έχουν πιο θετικές στάσεις, ενώ όσο πιο αραιοκατοικημένη είναι η περιοχή και τείνει προς τις αγροτικές περιοχές, οι στάσεις γίνονται πιο αρνητικές (Steffens & Wagner, 2004).

Σε αποτελέσματα έρευνας που διερευνήθηκαν τα δεδομένα από 20 Ευρωπαϊκές χώρες (Van den Akker, Van der Ploeg, & Scheepers, 2013), συμπεριλαμβανομένης και της Ελλάδας, μελετήθηκε ως παράγοντας των στάσεων προς τα ομοφυλόφιλα άτομα και ο τόπος διαμονής. Η διαβάθμιση του τόπου διαμονής αφορούσε σε πέντε κατηγορίες, τις μεγάλες πόλεις, τα προάστια των μεγάλων πόλεων, μικρές πόλεις ή/και κομοπόλεις, χωριό ή φάρμα ή διαμονή σε σπίτι στην εξοχή. Τα αποτελέσματα της έρευνας έδειξαν ότι όσο περισσότερο απομακρύνεται ο τόπος κατοικίας από τον αστικό ιστό και τις μεγάλες πόλεις και πηγαίνει η διαμονή του ατόμου προς πιο περιφερειακούς προορισμούς αλλάζουν και οι στάσεις. Σε πιο αστικούς πληθυσμούς ανήκουν πιο θετικές στάσεις, ενώ σε πιο αποκεντρωμένους τόπους διαμονής αντιστοιχούν όλο και πιο αρνητικές στάσεις.

Σε παρόμοια έρευνα που πραγματοποιήθηκε σε τρεις μεγάλες Ασιατικές πόλεις το Ανόι, τη Σαγκάη και την Τάι Πέι και σε άτομα ηλικίας 15-24 (Feng, Lou, Gao, Tu, Cheng, Emerson, & Zabin, 2012), εφήβους και νέους, οι κάτοικοι αστικών περιοχών, εμφάνισαν στατιστικά σημαντικά πιο θετικές στάσεις από τους κατοίκους που διαβίωναν σε μη αστικό περιβάλλον. Πιο θετικές στάσεις εμφάνισαν τόσο ο αντρικός όσο και ο γυναικείος πληθυσμός στη Σαγκάη που θεωρεί την ομοφυλοφιλία φυσιολογική και αποδεκτή, ο γυναικείος πληθυσμός στην Τάι Πέι που θεωρεί ότι η ομοφυλοφιλία είναι φυσιολογική και τα δύο φύλα στο Ανόι όπου θεωρούν την ομοφυλοφιλία αποδεκτή.

2.9 Απόψεις των ετεροφυλόφιλων φοιτητών για τους ομοφυλόφιλους άντρες και τις ομοφυλόφιλες γυναίκες

Ένας ιδιαίτερος πληθυσμός στον οποίο πολλοί ερευνητές δείχνουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον, είναι οι φοιτητές/τριες. Το περιβάλλον του πανεπιστημίου, που αποτελεί χώρο, ελεύθερης διακίνησης ιδεών και υποστήριξης των δικαιωμάτων και τις ελεύθερης βούλησης του

ανθρώπου, σε συνδυασμό με την παρορμητικότητα του νεαρού της ηλικίας, αποτελεί έναν ιδιαίτερο σημαντικό χώρο έρευνας. Ο λόγος για τον οποίο συμβαίνει αυτό, είναι η διερεύνηση των τάσεων των ιδεών και των συμπεριφορών της νέας γενιάς η οποία θα ηγηθεί στο μέλλον, διαμορφώνοντας νέες δομές και συστήματα σχέσεων. Οι φοιτητές/τριες, αποτελούν ένα ιδιαίτερο κοινό προς διερεύνηση, καθώς εμφανίζουν μία από τις πιο φιλελεύθερες υποκουλτούρες, όπου πιθανότατα και το αίσθημα της ομοφοβίας να βρίσκεται σε μειωμένη συχνότητα και ένταση (Herek, 2000).

Σε έρευνα που πραγματοποιήθηκε σε φοιτητές της ιατρικής, παρουσιάστηκαν αποτελέσματα που πιστοποιούσαν κάποιους παράγοντες όπως η φυλή, οι πολιτικές πεποιθήσεις, η θρησκευτικότητα και η επαφή – συναναστροφή με κάποιο ομοφυλόφιλο άτομο, ως παράγοντες των στάσεων των φοιτητών/τριών, έναντι των ομοφυλόφιλων ατόμων (Charman, Watkins, Zappia, Nicol & Shields, 2012). Η σεξουαλική προκατάληψη έναντι τις μειονότητας των ομοφυλόφιλων ατόμων μειώνεται όταν έχουν στο περιβάλλον τους ομοφυλόφιλο άτομο και όταν έχουν γονείς με θετική στάση απέναντι στα ομοφυλόφιλα άτομα. Οι αρνητικές στάσεις μεγαλώνουν όταν οι φοιτητές/τριες είχαν αυταρχικό προσανατολισμό και παραδοσιακά πιστεύω που αφορούσαν στους ρόλους των φύλων καθώς και αυτοί με μεγαλύτερη θρησκευτικότητα. Αυτά τα αποτελέσματα έδειξε έρευνα που πραγματοποιήθηκε σε φοιτητές κοινωνικούς λειτουργούς (Swank & Raiz, 2010).

Στο παρελθόν έχουν διεξαχθεί πολλές και με διαφορετικά δείγματα, διαφορετικών πληθυσμών έρευνες για να διαπιστωθούν οι στάσεις ετεροφυλόφιλων έναντι ομοφυλόφιλων. Ελάχιστες είναι οι έρευνες στην Ελλάδα. Ο Grigoropoulos (2010), πραγματοποίησε μια έρευνα σε 222 φοιτητές, οι περισσότεροι από το Ανώτερο Τεχνολογικό Εκπαιδευτικό Ίδρυμα Θεσσαλονίκης, για να μελετήσει τις στάσεις των ετεροφυλόφιλων φοιτητών απέναντι στους ομοφυλόφιλους άντρες και τις ομοφυλόφιλες γυναίκες.

2.10 Επιπτώσεις των αρνητικών στάσεων των ετεροφυλόφιλων στα ομοφυλόφιλα άτομα

Η διαβίωση των μη ετεροφυλόφιλων ατόμων σε μια εχθρική κατά περίπτωση κοινωνία γι' αυτά, τους δημιουργεί μια σειρά επιπτώσεων που αναφέρονται στο σωματικό, στο ψυχολογικό και στο πνευματικό επίπεδο της ζωής τους σε καθημερινή βάση. Το αντιλαμβανόμενο στίγμα με το οποίο τους σημάδεψε η κοινωνία, η εσωτερικευμένη ομοφοβία και το βίωμα των μορφών ομοφοβικής λεκτικής ή/και φυσικής βίας, τα οδηγούν σε απόγνωση, σε θλίψη και σε απελπισία με αποτέλεσμα να εμφανίζουν αυξημένα επίπεδα καταθλιπτικών συμπτωμάτων ((Newcomb & Mustanski, 2010), σε μεγαλύτερο βαθμό αυτοκτονικές σκέψεις και τάσεις, ενώ εμφανίζουν και μεγαλύτερο αριθμό αποπειρών αυτοκτονιών (Marshall, Dietz, Friedman, Stall, Smith, McGinley, et al., 2011) από το μέσο όρο. Αποτελέσματα ερευνών έχουν δείξει ότι η εσωτερικευμένη ομοφοβία, η επίγνωση και η συναίσθηση του στίγματος και η εκδήλωση ανοιχτά του σεξουαλικού προσανατολισμού, αποτελούν παράγοντες εμφάνισης υψηλών επιπέδων στρες που σχετίζεται με την ομοφυλοφιλία και πρόβλεψη συνεχώς επιδεινούμενων καταθλιπτικών συμπτωμάτων

(Lewis, Derlega, Griffin, & Krowinski, 2003). Επίσης λόγω του άγχους που βιώνουν ως μέρος μιας χαρακτηρισμένης μειονότητας, αυξάνονται και τα επίπεδα χρήσης ουσιών και εξάρτησης από αυτές (Marshall, Friedman, Stall, King, Miles, Gold, et al., 2008).

Τέλος, η χρόνια έκθεση στο στρες, εξαιτίας του σεξουαλικού προσανατολισμού τους, συνδέεται με μειωμένα επίπεδα πνευματικής – διανοητικής υγείας ((Newcomb & Mustanski, 2010). Τα αποτελέσματα παρουσιάζουν επίσης διακυμάνσεις αναφορικά με άλλους παράγοντες. Κατ' αυτή την έννοια έχει βρεθεί ότι η σχέση μεταξύ κατάθλιψης και εσωτερικευμένης ομοαρνητικότητας ήταν μεγαλύτερη ως προς τη σημασία της στις ομοφυλόφιλες γυναίκες απ' ότι στους ομοφυλόφιλους άντρες, ενώ η συσχέτιση μεταξύ του να είναι κάποιος αποδέκτης λεκτικών προσβολών και αισθημάτων κατάθλιψης και απελπισίας ήταν μεγαλύτερη στους ομοφυλόφιλους άντρες από τις ομοφυλόφιλες γυναίκες (Morrison, 2011).

Η ομοφοβία που κυριαρχεί στη σχολική και ακαδημαϊκή κοινότητα, λειτουργεί ως καταλύτης στην εκπαιδευτική εμπειρία την οποία βιώνουν τα ομοφυλόφιλα άτομα μέσα στο χώρο τη εκπαίδευσης. Πολλά αποτελέσματα ερευνών έχουν δείξει ότι η πορεία των ομοφυλόφιλων ατόμων μέσα στο εκπαιδευτικό σύστημα χαρακτηρίζεται από αρνητικές συνέπειες για τα εν λόγω άτομα, όταν και όπου στοιχειοθετείται η ύπαρξη ομοφοβικών συμπεριφορών (D'Augelli 1992; Franklin 2000; Herek 1993; Marsiglio 1993; Van de Ven 1994). Ακόμα και μικρές διαφοροποιήσεις στο σεξουαλικό προσανατολισμό των ατόμων μπορεί να επιδεινώσει τη βιωματική εμπειρία της εκπαιδευτικής διαδικασίας.

Χαρακτηριστικά είναι τα αποτελέσματα της έρευνας των Russell, Seif, και Truong (2001), όπου οι αμφιφυλόφιλοι άντρες, έδειξαν να βιώνουν πιο αρνητικά το σχολικό/ακαδημαϊκό περιβάλλον τόσο από τα αμιγώς ομοφυλόφιλα όσο και από τα ετεροφυλόφιλα άτομα, έχοντας πρακτικές αδυναμίες στην ολοκλήρωση των εργασιών τους, έλλειμμα προσοχής μέσα στην αίθουσα, καθώς και προβλήματα διαπροσωπικών σχέσεων μέσα στο σχολικό/ακαδημαϊκό περιβάλλον. Επίσης, οι ομοφυλόφιλες γυναίκες εμφανίζουν, αρνητική στάση απέναντι στο σχολείο και τάση για χαμηλότερες επιδόσεις και βαθμολογίες στα μαθήματα. Οι μαθητές και οι μαθήτριες που αναγνωρίζονται ως μη ετεροφυλόφιλοι, γίνονται εύκολα στόχοι θυματοποίησης από τους συμμαθητές τους. Αυτό τους οδηγεί στο να σκέφτονται την αυτοκτονία έως και πάνω από τρεις φορές περισσότερο, να επιχειρούν να αυτοκτονήσουν έως και τρεις φορές περισσότερο και να εγκαταλείπουν τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση έως και 1,4 φορές περισσότερο από τους ετεροφυλόφιλους συμμαθητές τους (Robinson & Espelage, 2012).

Εκτός όμως από το βίωμα του περιβάλλοντος του σχολείου και τις εν γένει δράσεις και επιδόσεις που σχετίζονται μ' αυτό, τα ομοφυλόφιλα άτομα έρχονται αντιμέτωπα και με τις ψυχολογικές συνέπειες που τους δημιουργούνται ως αποτέλεσμα ομοφοβικών συμπεριφορών. Η ομοφοβία μπορεί να έχει καταστροφικό αντίκτυπο στην ψυχολογία των ομοφυλόφιλων ατόμων. Η περιθωριοποίησή τους από την υπόλοιπη κοινότητα, τα αναγκάζει να βιώνουν υψηλά επίπεδα μοναξιάς σε σχέση με τους ετεροφυλόφιλους συνομηλίκους τους (Martin & D'Augelli, 2003). Η περιθωριοποίηση και η απομόνωση που βιώνουν, τα κάνει ψυχολογικά πιο ευάλωτα, με αποτέλεσμα να εμφανίζουν υψηλότερους

δείκτες χρήσης ουσιών (Garofalo, Wolf, Kessel, Palfrey, & DuRant, 1998; Jordan 2000), σημαντικά υψηλότερα ποσοστά, τόσο τάσεων αυτοκτονίας και αυτοκτονικών σκέψεων (Hershberger & D'Augelli 1995), όσο και πραγματοποίησης απόπειρας αυτοκτονίας (Ben-Ari & Gil 1998; Faulkner & Cranston 1998). Σε παρόμοια αποτελέσματα καταλήγει και η έρευνα των Robinson και Espelage (2011) στις Η.Π.Α. όπου σε ένα μεγάλο πληθυσμιακό δείγμα (N=13.213) μαθητών, διαπιστώθηκε από τα αποτελέσματα ότι οι μη ετεροφυλόφιλοι μαθητές παρουσιάζουν μεγαλύτερο σχετικό κίνδυνο εμφάνισης αυτοκτονικών σκέψεων, αριθμό αποπειρών αυτοκτονιών, υψηλότερη συχνότητα θυματοποίησης από τους συμμαθητές τους και αυξημένα επίπεδα αδικαιολόγητων απουσιών από το σχολείο τους.

Ένας άλλος παράγοντας διάκρισης που ελέγχεται από τα αποτελέσματα ερευνών, αφορά στο εργασιακό κομμάτι της ζωής ενός μη ετεροσεξουαλικού ατόμου. Διάφορες έρευνες έχουν ασχοληθεί με τη διάκριση που αφορά είτε στο κομμάτι της πρόσληψης σε μία εργασία, είτε στο κομμάτι της αποζημίωσης – μισθού και τις διαφορές που εμφανίζονται υπέρ των ετεροφυλόφιλων και εις βάρος των μη ετεροφυλόφιλων ατόμων. Τα αποτελέσματα ερευνών που αφορούν στο επίπεδο του μισθού έναντι κάποιας εργασίας φαίνεται ότι ενώ για τη διαφορά μεταξύ ετεροφυλόφιλων και μη ομοφυλόφιλων γυναικών είναι σχετικά μικρή, μεταξύ ετεροφυλόφιλων και μη ομοφυλόφιλων αντρών είναι στατιστικά σημαντική και κατά των ομοφυλόφιλων (Ahmed & Hammarstedt, 2009). Ωστόσο, σε παρόμοια έρευνα που διεξήχθη σε τέσσερις διαφορετικές πόλεις των Η.Π.Α., Φιλαδέλφεια, Σικάγο, Ντάλας και Σαν Φρανσίσκο και στάλθηκαν βιογραφικά που περιείχαν και το σεξουαλικό προσανατολισμό του αιτούμενου, δεν διαπιστώθηκε ότι υπάρχει διάκριση στην επιλογή του προσωπικού ούτε γενικά στο σύνολο των δεδομένων, ούτε και μεταξύ των πόλεων λόγω διαφορετικών κοινωνικών και δημογραφικών στοιχείων που διαμορφώνουν το κοινωνικό περιβάλλον κάθε πόλης (Bailey, Wallace, & Wright, 2013).

Πολύ σημαντική είναι και η συμβολή του κοινωνικού περιβάλλοντος των μη ετεροφυλόφιλων ατόμων, με αναφορά σε παράγοντες που δημιουργούν θετικό ή αρνητικό περιβάλλον στάσεων έναντι των ατόμων. Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι τα μη ετεροφυλόφιλα άτομα εμφάνισαν υπερπολλαπλάσιο ποσοστό πιθανότητας προσπάθειας αυτοκτονίας σε σχέση με τους ετεροφυλόφιλους. Μεταξύ των ομοφυλόφιλων ατόμων, η πιθανότητα να διαπράξουν απόπειρα αυτοκτονίας, αυξάνεται κατά 20% εάν το άτομο διαβεί μέσα σε μη υποστηρικτικό – θετικών στάσεων περιβάλλον (Hatzenbuehler, 2011).

Ένα άλλο πρόβλημα το οποίο έχει διερευνηθεί, αφορά στην ευημερία των σχέσεων των μη ετεροφυλόφιλων ατόμων. Η εσωτερικευμένη ομοφοβία την οποία βιώνουν τα άτομα στην καθημερινότητά τους, οδηγεί σε προβληματικές σχέσεις που οφείλονται κατά κύριο λόγο στα συμπτώματα κατάθλιψης που δημιουργούνται από την εσωτερικευμένη ομοφοβία. Η συσσώρευση των προβλημάτων οδηγεί σε μειωμένης ποιότητας σχέσεις και τα άτομα δεν ευημερούν (Frost & Meyer, 2009).

Το στίγμα και η προκατάληψη η οποία βιώνουν τα μη ετεροφυλόφιλα άτομα, σε συνδυασμό με το κοινωνικό περιβάλλον και τη θετική ή την αρνητική του στάση, μπορεί

να προσδιορίσει ακόμα και το δείκτη θνησιμότητας και το σχετικό κίνδυνο πρόωρου θανάτου, καθώς και το προσδόκιμο ζωής σε σχέση με τα ετεροφυλόφιλα άτομα. Τα αποτελέσματα έρευνας έδειξαν ότι άτομα που ανήκουν σε σεξουαλικές μειονότητες και διαμένουν σε περιοχές με ισχυρές αρνητικές στάσεις έναντι των μη ετεροφυλόφιλων, εμφανίζουν υψηλότερο σχετικό κίνδυνο θνησιμότητας από τα άτομα που ζουν σε περιοχές με χαμηλά επίπεδα προκατάληψης. Αυτό μεταφράζεται σε κατά μέσο όρο 12 χρόνια μικρότερο βίο για τα μη ετεροφυλόφιλα άτομα που ζούνε σε περιβάλλον με υψηλή προκατάληψη. Οι αιτίες που αποδίδονται από τα αποτελέσματα, παρουσιάζουν την αυτοκτονία, την ανθρωποκτονία και τις καρδιαγγειακές παθήσεις ουσιαστικά σε υψηλότερα επίπεδα στα μη ετεροφυλόφιλα άτομα που ζουν σε κοινωνικό περιβάλλον με υψηλή προκατάληψη εναντίων των ατόμων αυτών (Hatzenbuehler, Bellatorre, Lee, Finch, Muennig, & Fiscella, 2014).

Η εσωτερικευμένη ομοφοβία, το αντιλαμβανόμενο στίγμα, η αντιλαμβανόμενη ομοφοβική προκατάληψη, ο στιγματισμός, η άσκηση λεκτικής ή και φυσικής βίας και γενικότερα η εμπειρία της δημόσιας προσβολής, λειτουργούν καταλυτικά στην πνευματική υγεία των ετεροφυλόφιλων ατόμων. Ανάμεσα στα προβλήματα υγείας που εμφανίζονται πιο συχνά βρίσκονται η εμφάνιση άγχους, ανησυχίας και κατάθλιψης, η χρήση και κατάχρηση ουσιών καθώς και οι συνεχώς αυξανόμενες σκέψεις, εμμονές και τάσεις αυτοκτονίας (Lea, de Wit, & Reynolds, 2014). Η ίδια η ανησυχία αποτελεί από μόνη της έναν ισχυρό παράγοντα πρόβλεψης της ανάληψης του σεξουαλικού ρίσκου και της χρήσης ουσιών, με τις μεγαλύτερες ηλικίες να είναι πιο επιρρεπείς στην ανάληψη σεξουαλικού ρίσκου, όπως οι περιστασιακές σεξουαλικές επαφές χωρίς προφύλαξη και κατ' επέκταση οι επιπτώσεις μιας τέτοιας συμπεριφοράς σε σχέση με τη έκθεση στον κίνδυνο της μόλυνσης από τον HIV (Lelutiu-Weinberger, Pachankis, Golub, Ja'Nina, Bamente, & Parsons, 2013). Το κοινωνικό άγχος μιας σεξουαλικής μειονότητας, με ιδιαίτερο ενδιαφέρον στις μικρές ηλικίες (13-18), είναι που οδηγεί τους έφηβους στην χρήση, την κατάχρηση και στην εξάρτηση από ουσίες, σε συνδυασμό με τον εκφοβισμό και την παρενόχληση που βιώνουν μέσα στο εκπαιδευτικό τους περιβάλλον (Reisner, Greytak, Parsons, & Ybarra, 2015).

Η ερμηνεία της κακής διανοητικής - ψυχικής υγείας των ΛΟΑΤ ατόμων βασίζεται στη θεωρία του άγχους των μειονοτήτων, κατά την οποία οι συγκεκριμένες μειονότητες γίνονται όλο και πιο ευάλωτες λόγω της συνεχούς έκθεσής τους σε στρεσογόνους παράγοντες που αφορούν τη δική τους ιδιαίτερη υπόσταση. Οι παράγοντες που αναφέρονται στη συγκεκριμένη θεωρητική προσέγγιση είναι πέντε, εκ των οποίων οι δύο αφορούν σε παράγοντες που δεν αφορούν σε προσωπικούς, αλλά έχουν μεγαλύτερη απόσταση από το άτομο αυτό καθαυτό και σε αυτούς που αφορούν σε μεγαλύτερη εγγύτητα προς το άτομο και χαρακτηρίζονται ως προσωπικοί. Οι πρώτοι, αναφέρονται σε γενικούς στρεσογόνους παράγοντες και σε γεγονότα όπου τα άτομα έχουν βιώσει προκατάληψη και οι άλλοι τρεις, που αφορούν στο προσδοκώμενο αίσθημα απόρριψης που βιώνει το άτομο, στη συνεχή προσπάθεια για κάλυψη και απόκρυψη του σεξουαλικού του προσανατολισμού και τέλος στο αίσθημα της εσωτερικευμένης ομοφοβίας (Meyer, 2003, 2007).

III. ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ

3.1 Δείγμα

Για τις ανάγκες της παρούσας έρευνας διανεμήθηκαν 580 ερωτηματολόγια. Τρεις φοιτητές/φοιτήτριες αρνήθηκαν να τα συμπληρώσουν και τα επέστρεψαν, διαμορφώνοντας το ποσοστό ανταπόκρισης στο 99.5%. Από τα 577 άτομα που συμμετείχαν, τα 300 (52%) ήταν άντρες και τα 277 (48%) ήταν γυναίκες. Το 27.7% (81 άνδρες και 79 γυναίκες) των συμμετεχόντων ανήκουν στην ηλικιακή κατηγορία των 20 ετών, το 22.9% (90 άνδρες και 42 γυναίκες) είναι των ηλικιών από 22 έως 26 ετών, το 18.2% (42 άνδρες και 63 γυναίκες) ανήκουν στην ηλικιακή κατηγορία των 19 ετών, το 18% (51 άνδρες και 53 γυναίκες) ανήκουν στην κατηγορία των 21 ετών και το 13.2% (36 άνδρες και 40 γυναίκες) είναι της ηλικίας των 18 ετών. Περισσότερες γυναίκες παρά άνδρες των 19 ετών και περισσότεροι άνδρες παρά γυναίκες των 22 έως 26 ετών συμμετείχαν στην έρευνα $\chi^2(4, n=577) = 21.05, p < 0.001$.

Πίνακας 3.1. Κατανομή συμμετεχόντων ως προς το φύλο και την ηλικία

Ηλικία	Άνδρες		Γυναίκες		Σύνολο	
	<i>f</i>	%	<i>f</i>	%	<i>f</i>	%
18	36	12	40	14.4	76	13.2
19	42	14	63	22.7	105	18.2
20	81	27	79	28.5	160	27.7
21	51	17	53	19.1	104	18
22-26	90	30	42	15.2	132	22.9
Σύνολο	300	52	277	48	577	100

Σημείωση: Οι συχνότητες έχουν υπολογιστεί ως προς το φύλο

Φύλο και έτη φοίτησης. Τα στοιχεία σχετικά με το φύλο και το έτος φοίτησης παρουσιάζονται στον Πίνακα 2. Το μεγαλύτερο ποσοστό 28.9% (83 άνδρες και 84 γυναίκες) βρίσκονται στο τρίτο έτος φοίτησης, ενώ το μικρότερο (42 άνδρες και 21 γυναίκες) επί πτυχίω. Στο δεύτερο έτος φοίτησης βρίσκεται το 22.7% (63 άνδρες και 68 γυναίκες), στο τέταρτο έτος το 20.5% (63 άνδρες και 55 γυναίκες) και στο πρώτο έτος το 17% (49 άνδρες και 49 γυναίκες). Δεν βρέθηκαν διαφορές, οι οποίες να σχετίζονται με την αλληλεπίδραση του φύλου και του έτους φοίτησης (Πίνακας 3.2).

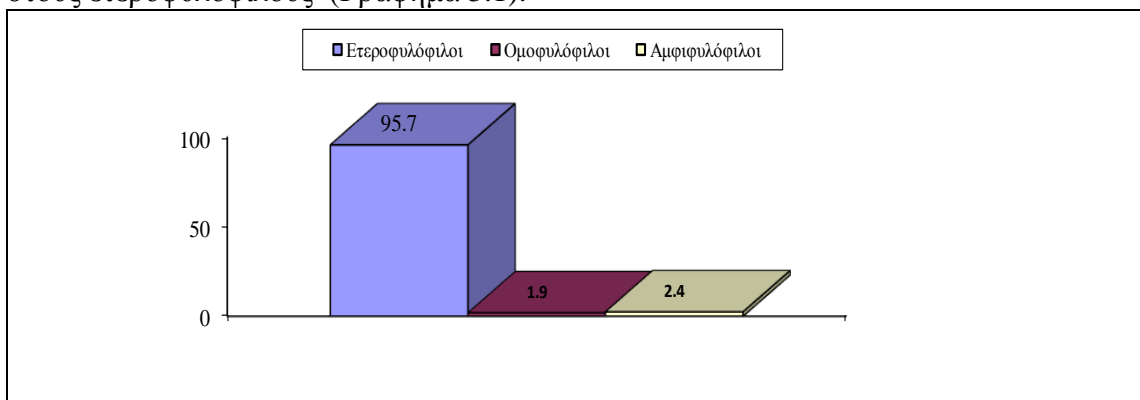
Πίνακας 3.2. Κατανομή συμμετεχόντων ως προς το φύλο και το έτος φοίτησης

Έτος φοίτησης	Άνδρες		Γυναίκες		Σύνολο	
	<i>f</i>	%	<i>f</i>	%	<i>f</i>	%

1 ^ο	49	16.3	49	17.7	98	17
2 ^ο	63	21	68	24.5	131	22.7
3 ^ο	83	27.7	84	30.3	167	28.9
4 ^ο	63	21	55	19.9	118	20.5
Επί πτυχίω	42	14	21	7.6	63	10.9
Σύνολο	300	52	227	48	577	100

Σημείωση: Οι συχνότητες έχουν υπολογιστεί ως προς το φύλο

Σεξουαλικός προσανατολισμός. Σχετικά με το σεξουαλικό προσανατολισμό, το 95.7% (552 φοιτητές) δήλωσαν ετεροφυλόφιλοι, το 1.9% (11 άτομα) ομοφυλόφιλοι και 2.4% (14 φοιτητές) δήλωσαν ότι είναι αμφιφυλόφιλοι. Η συγκεκριμένη έρευνα αφορά μόνο στους ετεροφυλόφιλους (Γράφημα 3.1).

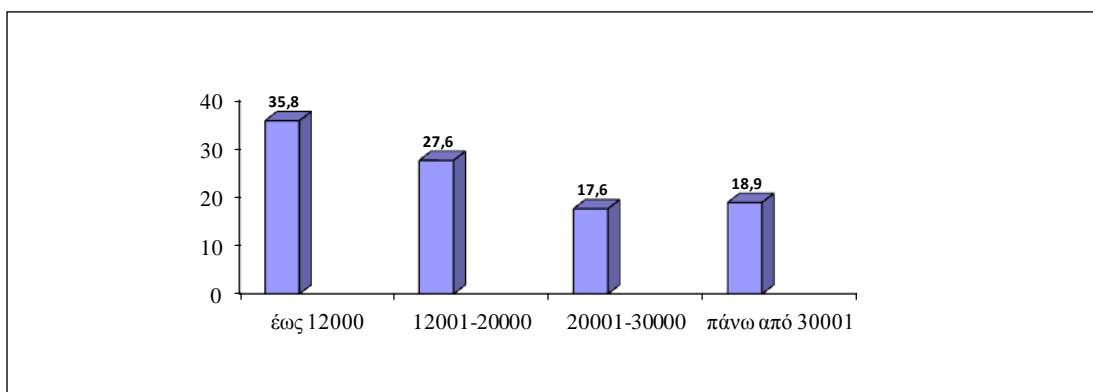
Γράφημα 3.1. Κατανομή του δείγματος ως προς το σεξουαλικό προσανατολισμό

Τόπος κατοικίας έως την ηλικία των 18 ετών. Το μεγαλύτερο ποσοστό, 63% (183 άνδρες και 163 γυναίκες) των ερωτηθέντων είχαν ως τόπο κατοικίας έως την ηλικία των 18 ετών την Αθήνα, ενώ το 37% (110 άντρες και 93 γυναίκες) διαβιούσε σε διάφορες πόλεις με μέγεθος που κυμαίνεται από 50000 έως 2000.

Εισόδημα. Το μεγαλύτερο ποσοστό των ερωτηθέντων (35.8%: 104 άνδρες και 89 γυναίκες) δηλώνουν εισόδημα έως 12000. Το 27.6% (77 άνδρες και 72 γυναίκες) αναφέρουν εισόδημα από 12001 έως 20000 και το 17.6% (48 άνδρες και 47 γυναίκες) παρουσιάζουν εισόδημα από 20001 έως 30000. Εισόδημα άνω το 30001 δηλώνουν το 18.9% των ερωτηθέντων (59 άνδρες και 43 γυναίκες) (Γράφημα 3.2). Δεν βρέθηκαν σημαντικές διαφορές στην αλληλεπίδραση φύλου και εισοδήματος.

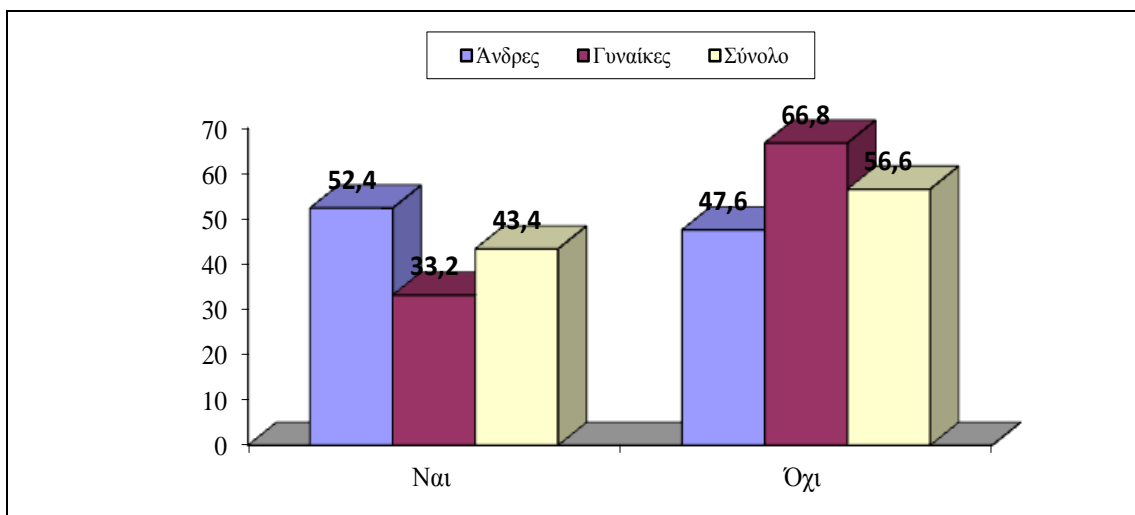

ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΤΩΝ ΣΤΑΣΕΩΝ ΤΩΝ ΦΟΙΤΗΤΩΝ/ΤΡΙΩΝ ΤΗΣ ΣΕΦΑΑ ΑΠΕΝΑΝΤΙ ΣΤΟΥΣ ΟΜΟΦΥΛΟΦΙΛΟΥΣ ΑΝΤΡΕΣ & ΣΤΙΣ ΟΜΟΦΥΛΟΦΙΛΕΣ ΓΥΝΑΙΚΕΣ

Γράφημα 3.2. Κατανομή εισοδήματος των ερωτηθέντων

Επαφή και φύλο. Το μεγαλύτερο ποσοστό των ερωτηθέντων (56.6%: 139 άνδρες και 170 γυναίκες) δηλώνουν ότι έχουν στον κύκλο των γνωριμιών τους κάποιον ομοφυλόφιλο, ενώ το 43.4% (153 άνδρες και 85 γυναίκες) αναφέρουν ότι δεν έχουν στον κύκλο τους κάποιον ομοφυλόφιλο άνδρα ή ομοφυλόφιλη γυναίκα με τον οποίο/την οποία έχουν συναναστραφεί μαζί του/της. Περισσότερες γυναίκες παρά άνδρες ανέφεραν ότι έχουν επαφή με κάποιον ομοφυλόφιλο άνδρα ή ομοφυλόφιλη γυναίκα $\chi^2(1, n=546) = 20.65, p < 0.001$ (Γράφημα 3.3).

Γράφημα 3.3. Κατανομή επαφής με ομοφυλόφιλο ως προς το φύλο των ερωτηθέντων

Συχνότητα επίσκεψης στην εκκλησία ως δείκτης θρησκευτικότητας. Το μεγαλύτερο ποσοστό των ερωτηθέντων (45.5%: 137 άνδρες και 113 γυναίκες) αναφέρουν ότι πηγαίνουν 1-2 φορές το χρόνο στην εκκλησία, το 38.4% (102 άνδρες και 109 γυναίκες) δηλώνουν ότι πηγαίνουν αρκετές φορές το χρόνο στην εκκλησία και το 16.2% (55 άνδρες και 34 γυναίκες) δηλώνουν ότι δεν πηγαίνουν ποτέ στην εκκλησία. Περισσότεροι άνδρες παρά γυναίκες δηλώνουν ότι δεν πηγαίνουν ποτέ ή πηγαίνουν 1-2 φορές το χρόνο στην εκκλησία, ενώ περισσότερες γυναίκες παρά άνδρες αναφέρουν ότι πηγαίνουν μερικές φορές το χρόνο στην εκκλησία $\chi^2(1, n=550) = 4.89, p < 0.05$ (Πίνακας 3.3).

Πίνακας 3.3. Κατανομή συμμετεχόντων ως προς το φύλο και τη συχνότητα επίσκεψης στην εκκλησία

Συχνότητα Επίσκεψης	Άνδρες		Γυναίκες		Σύνολο	
	<i>f</i>	%	<i>f</i>	%	<i>f</i>	%
Ποτέ	55	18.7	34	13.3	89	16.2
1-2 φορές	137	46.6	113	44.1	250	45.5
Αρκετές φορές	102	34.7	109	42.6	213	38.4
Σύνολο	294	53.3	258	46.7	552	100

Σημείωση: Οι συχνότητες έχουν υπολογιστεί ως προς το φύλο.

Ενεργός/ή αθλητής/τρια και φύλο. Περίπου το 1/3 των συμμετεχόντων (27.4%: 67 άνδρες και 83 γυναίκες) δηλώνουν ότι δεν είναι ενεργοί αθλητές, ενώ το 72.6% (225 άνδρες και 173 γυναίκες) δηλώνει ότι ασχολείται ενεργά με τον αθλητισμό. Περισσότεροι άνδρες παρά γυναίκες ασχολούνται ενεργά με τον αθλητισμό $\chi^2(1, n=548) = 6.16, p < 0.01$ (Πίνακας 3.4).

Πίνακας 3.4. Κατανομή συμμετεχόντων ως προς το φύλο και την ενεργή συμμετοχή τους σε κάποιο άθλημα

Ενεργός/ή αθλητής/τρια	Άνδρες		Γυναίκες		Σύνολο	
	<i>f</i>	%	<i>f</i>	%	<i>f</i>	%
Όχι	67	22.9	83	32.4	150	27.4
Ναι	225	77.1	173	67.6	398	72.6
Σύνολο	292	53.3	256	46.7	548	100

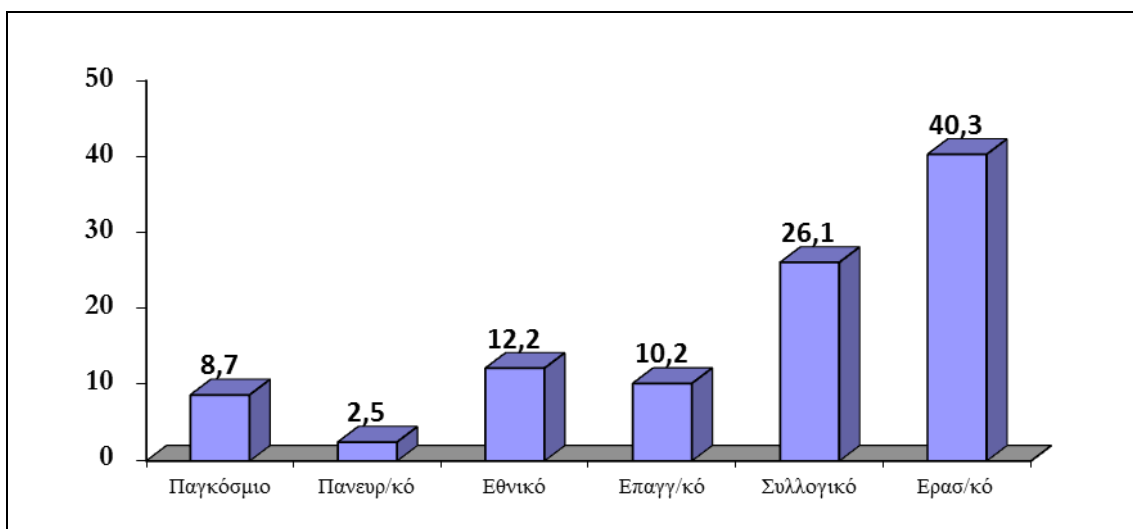
Σημείωση: Οι συχνότητες έχουν υπολογιστεί ως προς το φύλο.

Επίπεδο αθλητικής δραστηριότητας. Το μεγαλύτερο ποσοστό των συμμετεχόντων (40.3%: 162 άτομα) ασχολείται με τον αθλητισμό σε ερασιτεχνικό επίπεδο, το 26.1% (105 άτομα) με σε συλλογικό επίπεδο, το 12.2% (49 άτομα) σε εθνικό επίπεδο, το 10.2% (41 άτομα)

σε επαγγελματικό επίπεδο, το 8.7% (35 άτομα) σε παγκόσμιο επίπεδο και το 2.5% (10 άτομα) σε πανευρωπαϊκό επίπεδο (Γράφημα 3.4).

Είδος αθλήματος. Το 50.7% (114 άνδρες και 137 γυναίκες) ασχολούνται με ατομικό άθλημα, ενώ το 49.3% (165 άνδρες και 88 γυναίκες) δραστηριοποιούνται σε ομαδικό άθλημα. Περισσότεροι άνδρες παρά γυναίκες δραστηριοποιούνται σε ομαδικό άθλημα $\chi^2(1, n=495) = 17.11, p < 0.001$.

Πολιτικός χώρος και φύλο. Το μεγαλύτερο ποσοστό των ερωτηθέντων (41.2%: 119 άνδρες και 106 γυναίκες) ανήκουν στον κεντρώο πολιτικό χώρο, το 33.8% (85 άνδρες και 100 γυναίκες) κατατάσσονται στον αριστερό πολιτικό χώρο και το 25.2% (99 άνδρες και 50 γυναίκες) ανήκουν στο δεξιό χώρο. Περισσότερες γυναίκες παρά άνδρες ανήκουν στον αριστερό χώρο, ενώ περισσότεροι άνδρες παρά γυναίκες ανήκουν στο δεξιό χώρο $\chi^2(2, n=548) = 10.11, p < 0.01$ (Πίνακας 3.5).

Γράφημα 3.4. Κατανομή συμμετεχόντων ως προς το επίπεδο αθλητικής δραστηριότητας

Πίνακας 3.5. Κατανομή συμμετεχόντων ως προς το φύλο και τον πολιτικό χώρο

Πολιτικός χώρος	Άνδρες		Γυναίκες		Σύνολο	
	f	%	f	%	f	%
Αριστερός	85	29.1	100	39.1	185	33.8
Κεντρώος	119	40.8	106	41.4	225	41.2
Δεξιός	99	30.1	50	19.5	138	25.2
Σύνολο	292	53.3	256	46.7	548	100

Σημείωση: Οι συχνότητες έχουν υπολογιστεί ως τον πολιτικό χώρο.

3.2 Ερευνητικά Εργαλεία

3.2.1 Το δημογραφικό ερωτηματολόγιο

Στο δημογραφικό ερωτηματολόγιο συμπεριλήφθησαν οι ανεξάρτητες μεταβλητές που αφορούσαν το φύλο, την ηλικία, το έτος, τη συχνότητα που ασκούν τα θρησκευτικά τους καθήκοντα ως δείκτης θρησκευτικότητας, την επαφή – συναναστροφή με ομοφυλόφιλους άντρες ή ομοφυλόφιλες γυναίκες καθώς και τον σεξουαλικό προσανατολισμό των φοιτητών, το εισόδημά τους, τον τόπο διαβίωσής τους έως 18 ετών, καθώς και την ενεργή ενασχόλησή τους με τον αθλητισμό, το είδος του αθλήματος ως προς το εάν είναι ομαδικό ή ατομικό καθώς και το επίπεδο του/της αθλητή/τριας. Αξίζει να σημειωθεί ότι σε αποτελέσματα παλαιότερης έρευνας, η συχνότητα με την οποία τα άτομα πηγαίνουν στην εκκλησία και ασκούν τα θρησκευτικά τους καθήκοντα συνδέεται με τα επίπεδα θρησκευτικότητας (Van den Akker, Van der Ploeg, & Scheepers, 2013).

3.2.2 Η κλίμακα στάσεων απέναντι σε ομοφυλόφιλους άντρες και ομοφυλόφιλες γυναίκες

Ως όργανο μέτρησης των στάσεων των φοιτητών/φοιτητριών που είναι ετεροφυλόφιλοι/ες, ως προς τους/τις ομοφυλόφιλους/λες άντρες και γυναίκες αντίστοιχα, χρησιμοποιήθηκε η κλίμακα ATLG του Herek (1994). Η εν λόγω κλίμακα έχει μεταφραστεί, σταθμιστεί και προσαρμοστεί στην Ελληνική γλώσσα και την Ελληνική κουλτούρα από τους Γρηγορόπουλο, Παπαχαρίτου και Μωραΐτου (2010) και χρησιμοποιήθηκε στη έρευνα μετά την ευγενική παραχώρηση από μέρους του κ. Γρηγορόπουλου έπειτα από αίτημα του συγγραφέα. Το συγκεκριμένο ερευνητικό εργαλείο μετράει τις στάσεις των ετεροφυλόφιλων απέναντι στους/στις ομοφυλόφιλους/λες άντρες και γυναίκες.

Οι ερωτήσεις ε1-ε20 του ερωτηματολογίου έχουν χρησιμοποιηθεί στο παρελθόν στη βιβλιογραφία και συνθέτουν δύο κλίμακες την κλίμακα των στάσεων των ετεροφυλόφιλων έναντι της αντρικής ομοφυλοφιλίας και την κλίμακα των στάσεων των ετεροφυλόφιλων έναντι της ανδρικής ομοφυλοφιλίας. Η πρώτη κλίμακας ως προς το περιεχόμενό της περιέχει τις ερωτήσεις ε11-ε20 (π.χ. *Ο γάμος μεταξύ ομοφυλόφιλων ανδρών αποτελεί γελοίο γεγονός, Το σεξ μεταξύ δύο ανδρών δεν είναι καθόλου σωστό, Πιστεύω ότι οι ομοφυλόφιλοι άνδρες είναι αηδιαστικοί, κ.ά.*) και τα συνολικά στατιστικά της παρουσιάζονται στον Πίνακα 3.6.

Πίνακας 3.6. Συνολικά στατιστικά στοιχεία των ερωτημάτων της κλίμακας των στάσεων έναντι της αντρικής ομοφυλοφιλίας

Ερωτήσεις	Scale Mean if Item Deleted	Scale Variance if Item Deleted	Corrected Item-Total Correlation	Cronbach's Alpha if Item Deleted
ε19	26,23	70,560	,809	,908
ε18	26,10	71,606	,789	,909
ε12	26,39	72,582	,731	,912

ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΤΩΝ ΣΤΑΣΕΩΝ ΤΩΝ ΦΟΙΤΗΤΩΝ/ΤΡΙΩΝ ΤΗΣ ΣΕΦΑΑ ΑΠΕΝΑΝΤΙ ΣΤΟΥΣ
ΟΜΟΦΥΛΟΦΙΛΟΥΣ ΑΝΤΡΕΣ & ΣΤΙΣ ΟΜΟΦΥΛΟΦΙΛΕΣ ΓΥΝΑΙΚΕΣ

ε14	26,72	71,593	,800	,908
ε17	25,41	76,301	,644	,917
ε16	26,64	74,623	,736	,912
ε15	25,73	77,601	,598	,919
ε11	25,59	76,085	,599	,920
ε13	27,02	75,268	,678	,915
ε20	26,75	75,959	,645	,917

Η δεύτερη κλίμακα περιλαμβάνει 10 ερωτήματα ε1-ε10 (π.χ. *Η γυναικεία ομοφυλοφιλία θέτει σε κίνδυνο πολλούς βασικούς θεσμούς της κοινωνίας μας, Η γυναικεία ομοφυλοφιλία είναι καταστρεπτική για την κοινωνία διότι καταργεί τη βιολογική διαφορά ανάμεσα στα δύο φύλα, κ.ά.*) και αναφέρεται στις στάσεις απέναντι στη γυναικεία ομοφυλοφιλία. Τα συνολικά στατιστικά του παράγοντα/κλίμακας παρουσιάζονται στον Πίνακα 3.7.

Πίνακας 3.7. Συνολικά στατιστικά στοιχεία των ερωτημάτων της κλίμακας των στάσεων έναντι της γυναικείας ομοφυλοφιλίας

Ερωτήσεις	Scale Mean if Item Deleted	Scale Variance if Item Deleted	Corrected Item-Total Correlation	Cronbach's Alpha if Item Deleted
ε2	20,14	51,505	,292	,883
ε4	19,76	49,058	,528	,864
ε7	19,43	51,846	,272	,884
ε8	19,51	44,738	,756	,846
ε3	19,58	44,827	,727	,848
ε9	19,83	46,038	,743	,848
ε5	20,09	45,864	,662	,854
ε6	19,35	45,669	,646	,855
ε10	20,23	46,656	,713	,851
ε1	20,01	48,040	,640	,856

Η αξιοπιστία εσωτερικής συνέπειας στους δύο παράγοντες βρέθηκε να είναι αρκετά υψηλή από .87 έως .92. Πιο συγκεκριμένα ο πρώτος παράγοντας έχει δείκτη

αξιοπιστίας Cronbach $\alpha=0.92$, ενώ ο δεύτερος έχει δείκτη αξιοπιστίας Cronbach $\alpha=0.87$ (Πίνακας 3.8).

Πίνακας 3.8. Ψυχομετρικά χαρακτηριστικά των παραγόντων του ερωτηματολογίου «Στάσεις έναντι της αντρικής και της γυναικείας ομοφυλοφιλίας» (N=527)

Παράγοντες	Αριθμός ερωτημάτων	Cronbach α	M.O.	Διακύμανση	T.A.
1 (ε11-ε20)	10	0,922	29.17	90,838	9,531
2 (ε1-ε10)	10	0,872	21.99	57,726	7,598

Σημείωση. Η κλίμακα βαθμολόγησης κυμαίνεται από 1 = «Διαφωνώ πολύ» μέχρι 5 = «Συμφωνώ πολύ».

Ως προς τις συσχετίσεις των παραγόντων, αυτές υπολογίστηκαν με το δείκτη Pearson r . Όπως προκύπτει από την επισκόπηση του Πίνακα 3.9, ο παράγοντας των στάσεων έναντι της αντρικής ομοφυλοφιλίας συσχετίζεται θετικά με υψηλό δείκτη συσχέτισης με τον παράγοντα των στάσεων της γυναικείας ομοφυλοφιλίας. Η συσχέτιση μεταξύ των δύο παραγόντων της κλίμακας με βάση τον δείκτη Pearson $r = 0.781$ (Πίνακας 3.9).

Πίνακας 3.9. Συσχετίσεις (δείκτης Pearson r) των παραγόντων του ερωτηματολογίου «Στάσεις έναντι της αντρικής και της γυναικείας ομοφυλοφιλίας» (N=527)

Παράγοντες	1	2
Αντρική Ομοφυλοφιλία	-	,781**

Σημείωση: **= $<.01$, * $<.05$

Οι στατιστικές αναλύσεις διεξήχθησαν με βάση το μέσο όρο του αθροίσματος του κάθε παράγοντα. Η κάθε ερώτηση βαθμολογείται από το 1 = *Διαφωνώ πολύ* έως το 5 = *Συμφωνώ πολύ*. Το άθροισμα των βαθμών από τις απαντήσεις χαρακτηρίζουν και τη στάση του ατόμου. Κατ' αυτήν την έννοια, ένα άθροισμα της τάξεως των 20 βαθμών στις 20 ερωτήσεις σημαίνει ότι το άτομο δεν έχει καθόλου αρνητικές στάσεις απέναντι στους ομοφυλόφιλους άντρες και στις ομοφυλόφιλες γυναίκες. Αντίθετα, ένα συνολικό σκορ από 80 βαθμούς και πάνω, υποδεικνύει την ύπαρξη βαθιά αρνητική στάση απέναντι στα προαναφερθέντα άτομα. Κάποιες ερωτήσεις έχουν αντίθετη βαθμολόγηση.

Το εν λόγω ερευνητικό εργαλείο, έχει μεταφραστεί και προσαρμοστεί και για χρήση σε άλλες γλώσσες και έχουν ελεγχθεί και οι παράγοντες μέσω παραγοντικών αναλύσεων. Παρόμοιες έρευνες έχουν διεξαχθεί στο Ηνωμένο Βασίλειο (Hegarty, 2002), στον Καναδά (Mohipp & Morry, 2004), στην Ολλανδία (Meerendonk, Eisinga, & Felling, 2003), στη Σιγκαπούρη (Detenber, Cenite, Ku, M., Ong, Tong, & Yeow, 2007), στη Βραζιλία (DeSouza, Solberg, & Elder, 2007), στη Χιλή (Cardenas & Barrientos, 2008; Nierman, Thompson, Bryan, & Mahaffey, 2007), στην Τουρκία (Gelbal & Duyan, 2006), στην Κίνα (Yu, Xiao, & Xiang, 2011), στην Ισπανία (Delgado & Castro, 2012) καθώς και για Ισπανόφωνους στην Καλιφόρνια (Herek & Gonzalez-Rivera, 2006).

Στο εν λόγω ερευνητικό εργαλείο επισυνάφθηκε συνοδευτική επιστολή. Στην επιστολή αναφέρονται ο τίτλος της έρευνας, μια σύντομη περίληψη που περιλαμβάνει το σκοπό της, τον τρόπο συμπλήρωσης του ερωτηματολογίου, καθώς και τον απαιτούμενο

χρόνο. Επίσης, περιλαμβάνει τα στοιχεία του ερευνητή και τους τρόπους επικοινωνίας μαζί του, για οποιαδήποτε ερώτηση ή απορία μπορεί να υπάρξει. Τέλος, επισημαίνει, τον προαιρετικό χαρακτήρα της συμμετοχής των φοιτητών, τη διασφάλιση της ανωνυμίας των απαντήσεών τους, τη χρήση των απαντήσεων μόνο για ερευνητικούς σκοπούς και την πρόσβαση σε ενημέρωση όσον αφορά στα αποτελέσματα από τον ερευνητή προς τους συμμετέχοντες.

3.3 Διαδικασία συλλογής δεδομένων

Ο συγγραφέας παρουσίασε στον επιβλέποντα καθηγητή του, το θέμα και το προσχέδιο της εργασίας καθώς και τα ερευνητικά εργαλεία και πως αυτά θα χρησιμοποιηθούν. Στο δημογραφικό ερωτηματολόγιο, προστέθηκαν ερωτήσεις που αφορούσαν στη συμμετοχή των ερωτώμενων σε διάφορα αθλήματα, ως παράγοντα για τη διερεύνηση του εάν και κατά πόσο η συμμετοχή αυτή θα επηρέαζε τις στάσεις τους.

Ο συγγραφέας, επικοινωνήσε με τον κ. Γρηγορόπουλο, ο οποίος έχει τα δικαιώματα του συγκεκριμένου ερωτηματολογίου, καθώς το έχει μεταφράσει, σταθμίσει και δημοσιεύσει και του ζήτησε να του παραχωρήσει την άδεια προς χρήση για την παρούσα ερευνητική εργασία. Ο κ. Γρηγορόπουλος απάντησε στο αίτημα θετικά και έστειλε στον συγγραφέα τόσο το ερωτηματολόγιο, όσο και το δημοσιευθέν άρθρο στο οποίο παρουσιαζόταν η κλίμακα στα Ελληνικά. Παράλληλα, ο συγγραφέας χρησιμοποίησε και τμήματα του δημογραφικού ερωτηματολογίου, όπως αυτά χρησιμοποιήθηκαν και στην έρευνα του κ. Γρηγορόπουλου και αφορούσαν στην μέτρηση των ανεξάρτητων μεταβλητών, όπως π.χ. η θρησκευτικότητα με βάση τη συχνότητα της επισκεψιμότητας στην εκκλησία.

Μετά την σύμφωνη γνώμη του διδάσκοντα, ο συγγραφέας έκανε έγγραφη αίτηση προς την Επιτροπή Δεοντολογίας της Σχολής, επισυνάπτοντας και όλα τα προβλεπόμενα και απαραίτητα έγγραφα, για να του παρασχεθεί η άδεια να εκπονήσει την εν λόγω έρευνα εντός της Σχολής. Η απάντηση της επιτροπής ήταν θετική, όπως ενημερώθηκε από τον επιβλέποντα καθηγητή και πήρε την εντολή να ξεκινήσει τη διαδικασία της δειγματοληψίας. Στη συνέχεια, συντάχθηκε συνοδευτική επιστολή που περιείχε το σκοπό της έρευνας και στοιχεία που αφορούσαν στον προαιρετικό χαρακτήρα της συμμετοχής των ερωτώμενων, ενώ παράλληλα, ενημέρωνε για την ανωνυμία και την εμπιστευτικότητα της συμμετοχής τους.

Με υπεύθυνη δήλωση του συγγραφέα, προς τη γραμματεία της Σχολής ζητήθηκε το δυναμολόγιο της Σχολής ανά έτος, έτσι ώστε ο συγγραφέας κατά τη δειγματοληψία να πάρει το 50% +1 φοιτητές ανά έτος τουλάχιστον. Επίσης, ζητήθηκε και το ωρολόγιο πρόγραμμα των μαθημάτων. Επί 2 εβδομάδες, ο συγγραφέας, παρουσιαζόταν στη Σχολή κατά την έναρξη των μαθημάτων και αφού ζητούσε τη συνδρομή, τη βοήθεια και την άδεια του διδάσκοντα ή της διδάσκουσας, έκανε μια μικρή εισαγωγή στους φοιτητές και στις φοιτήτριες και στη συνέχεια διένειμε το ερωτηματολόγιο. Το ερωτηματολόγιο είχε περίπου 10' χρόνο συμπλήρωσης. Οι ώρες οι οποίες εμφανίζονταν στη Σχολή, ο συγγραφέας, για τη συμπλήρωση των ερωτηματολογίων ήταν κυλιόμενες, έτσι ώστε να καλυφθούν όλες οι πιθανές ώρες διδασκαλίας, ενώ παράλληλα υπήρχε μέριμνα και έλεγχος, για τη συμμετοχή όσο το δυνατόν περισσότερων τμημάτων τουλάχιστον από τα

έτη. Μετά από δύο εβδομάδες, η συμμετοχή είχε καλύψει τον κανόνα του 50%+1 φοιτητές ανά έτος, ενώ είχαν αρνηθεί να απαντήσουν το ερωτηματολόγιο μόνο τρεις φοιτητές/τριες.

Συνολικά από τους 921 φοιτητές και φοιτήτριες που είναι εγγεγραμμένοι στη Σχολή εντός της κανονικής φοίτησης, συμμετείχαν στην έρευνα και απάντησαν το ερωτηματολόγιο 514, δηλαδή απάντησε ένα ποσοστό επί του συνόλου 55,8%. Επίσης, στην έρευνα απάντησαν και 63 φοιτητές και φοιτήτριες παρελθόντων ετών. Αναλυτικά παρουσιάζονται οι απόλυτες και σχετικές συχνότητες των εγγεγραμμένων και των συμμετεχόντων φοιτητών και φοιτητριών εντός της κανονικής φοίτησης στον πίνακα 3.10.

Πίνακας 3.10. Απόλυτες και σχετικές συχνότητες εγγεγραμμένων και συμμετεχόντων/χουσών φοιτητών και φοιτητριών εντός κανονικής φοίτησης

Έτος	Φύλο	Εγγεγραμμένοι/νες		Συμμετέχοντες/χουσες	
		<i>f</i>		<i>f</i>	
Α	Άντρες	74		49	
	Γυναίκες	65		49	
				139/98	70,5
Β	Άντρες	111		63	
	Γυναίκες	105		68	
				216/131	60,7
Γ	Άντρες	182		83	
	Γυναίκες	151		84	
				333/167	50,2
Δ	Άντρες	136		63	
	Γυναίκες	97		55	
				233/118	50,6
Σύνολο		921		514	
				921/514	55,8

3.4 Στατιστική ανάλυση

Μετά τη συλλογή των ερωτηματολογίων, ο ερευνητής προέβει σε επεξεργασία των δεδομένων, με βάση το στατιστικό πακέτο για τις κοινωνικές επιστήμες SPSS έκδοση 23.0. Η στατιστική ανάλυση που πραγματοποιήθηκε αφορά στην περιγραφική στατιστική ανάλυση, σε απλή ανάλυση διακύμανσης (ANOVA) σε πολλαπλή ανάλυση διακύμανσης (MANOVA) και σε ιεραρχική ανάλυση πολλαπλής παλινδρόμησης (Stepwise Multiple Regression Analysis).

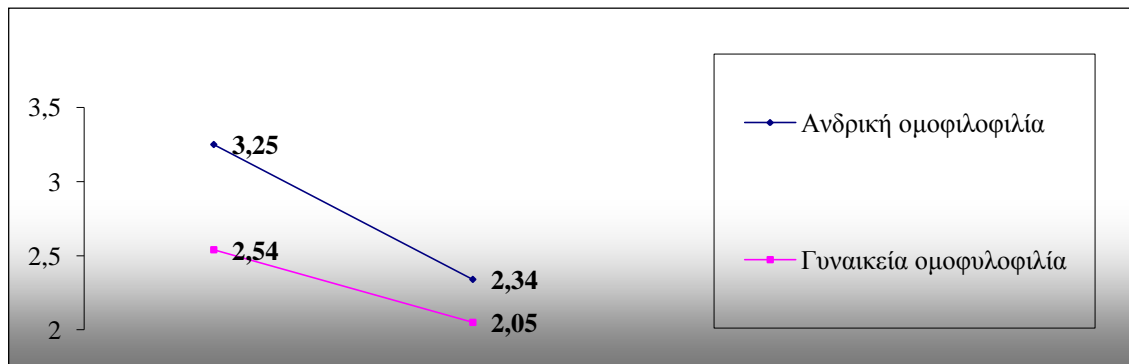
IV. ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ

Στην ενότητα αυτή παρουσιάζονται τα ευρήματα από τη στατιστική επεξεργασία των δεδομένων όσον αφορά στους παράγοντες της κλίμακας «Στάσεις έναντι της αντρικής και γυναικείας ομοφυλοφιλίας». Εξετάστηκαν οι κύριες επιδράσεις και αλληλεπιδράσεις των ανεξάρτητων μεταβλητών στους μέσους όρους των εξαρτημένων μεταβλητών της «Ανδρικής ομοφυλοφιλίας» και της «Γυναικείας ομοφυλοφιλίας». Για το συγκεκριμένο στόχο διενεργήθηκαν απλές και πολλαπλές αναλύσεις διακύμανσης, καθώς και ιεραρχικές αναλύσεις πολλαπλής παλινδρόμησης, με ανεξάρτητες μεταβλητές: το φύλο, την ηλικία, το έτος φοίτησης, τον τόπος κατοικίας, το εισόδημα, την επαφή / συναναστροφή με ομοφυλόφιλο άνδρα ή ομοφυλόφιλη γυναίκα, τη συχνότητα με την οποία επισκέπτονται την εκκλησία για την τέλεση των θρησκευτικών τους καθηκόντων ως δείκτης θρησκευτικότητας, την ενασχόληση με κάποιο άθλημα, τον ομαδικό ή τον ατομικό χαρακτήρα του αθλήματος, το επίπεδο στο οποίο αγωνίζεται το συγκεκριμένο άτομο και τέλος τον πολιτικό χώρο στον οποίο ανήκει ή είναι φίλια προσκείμενο το άτομο. Στη συνέχεια διενεργήθηκαν ιεραρχικές αναλύσεις πολλαπλής παλινδρόμησης με τη μέθοδο enter, έτσι ώστε να μελετηθεί η συμβολή των ανεξάρτητων μεταβλητών στους μέσους όρους των στάσεων προς την ομοφυλοφιλία.

4.1 Στάσεις προς τους ομοφυλόφιλους και επίδραση ανεξάρτητων μεταβλητών (φύλο, ηλικία και έτος φοίτησης)

Φύλο και ηλικία και έτος φοίτησης. Το μοντέλο που χρησιμοποιήθηκε για την εξέταση της επίδρασης των ανεξάρτητων μεταβλητών φύλο (άνδρες, γυναίκες), ηλικία (18, 19, 20, 21, 22-26) και έτος φοίτησης (1^ο έτος, 2^ο έτος, 3^ο έτος, 4^ο έτος, επί πτυχίω) στο μέσο όρο των δύο παραγόντων του ερωτηματολογίου αυτό των τριών παραγόντων (2X5X5). Με βάση την ανάλυση διακύμανσης προέκυψε κύρια επίδραση του φύλου πάνω στο συνολικό μέσο όρο του παράγοντα της ανδρικής ομοφυλοφιλίας $F(1, 490) = 20,370, p < 0.001, \eta^2 = 0.040$ ενώ δεν προέκυψε στο συνολικό μέσο όρο της γυναικείας ομοφυλοφιλίας $F(1, 490) = 3,292, p = 0.070, \eta^2 = 0.007$.

Όπως φαίνεται στο Γράφημα 4.1, οι άνδρες σημείωσαν υψηλότερο μέσο όρους στις στάσεις απέναντι στην ανδρική και στη γυναικεία ομοφυλοφιλία, με στατιστικά σημαντική διαφοροποίηση στην στάση απέναντι στην ανδρική ομοφυλοφιλία.

Γράφημα 4.1. Μέσοι όροι σχετικά με την ανδρική και γυναικεία ομοφυλοφιλία ως προς το φύλο

Η ανάλυση διακύμανσης δεν έδειξε διαφορές στις στάσεις απέναντι στην ομοφυλοφιλία, οι οποίες να σχετίζονται με την ηλικία των ερωτηθέντων [$F(4, 490) = 1,992, p = 0.095, \eta^2 = 0.016$ και $F(4, 490) = 0,970, p = 0.424, \eta^2 = 0.008$. Ακόμη δεν βρέθηκε αλληλεπίδραση μεταξύ των παραγόντων του φύλου και της ηλικίας στους μέσους όρους των παραγόντων της ανδρικής και της γυναικείας ομοφυλοφιλίας [$F(4, 490) = 1,036, p = ,388, \eta^2 = ,008$ και $F(4, 490) = ,893, p = 0,468, \eta^2 = 0,007$] (Πίνακας 4.1).

Το έτος φοίτησης βρέθηκε να έχει σημαντική επίδραση στο μέσο όρο της εξαρτημένης μεταβλητής της *Ανδρικής ομοφυλοφιλίας* $F(4, 490) = 2.603, p < 0.05, \eta^2 = 0.021$ και στο μέσο όρο της εξαρτημένης μεταβλητής της *Γυναικείας ομοφυλοφιλίας* $F(4, 490) = 2.629, p = 0.034 < 0.05, \eta^2 = 0.021$ (Πίνακας 4.1).

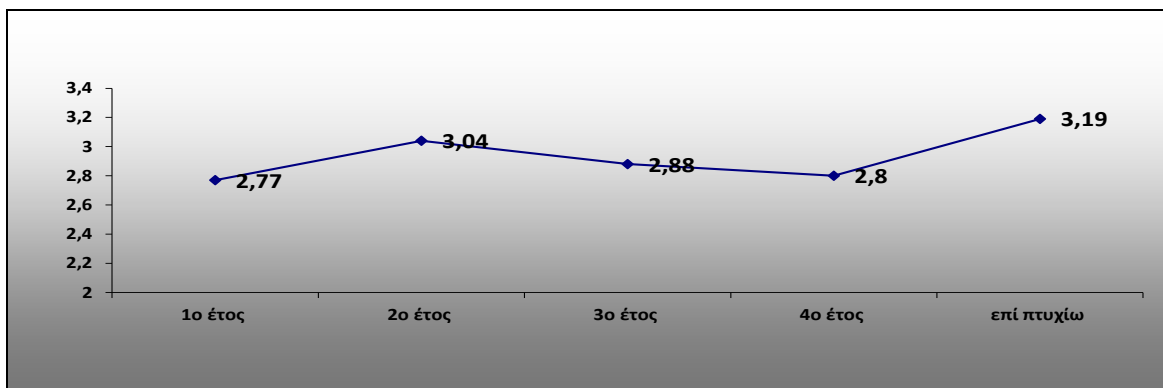
Πίνακας 4.1. Επίδραση των ανεξάρτητων μεταβλητών του φύλου, της ηλικίας και του έτους φοίτησης στις εξαρτημένες μεταβλητές του ερωτηματολογίου της Ανδρικής και της Γυναικείας ομοφυλοφιλίας ($N = 490$)

Παράγοντες	Εξαρτημένες μεταβλητές	Άθροισμα τετραγώνων	df	Μέσα τετράγωνα	F	Sig.	η^2
Φύλο	Αντρική Ομοφυλοφιλία	15,248	1	15,248	20,370	,000	,040
	Γυναικεία Ομοφυλοφιλία	1,736	1	1,736	3,292	,070	,007
Ηλικία	Αντρική Ομοφυλοφιλία	15,248	1	15,248	20,370	,000	,040
	Γυναικεία Ομοφυλοφιλία	1,736	1	1,736	3,292	,070	,007
Έτος	Αντρική Ομοφυλοφιλία	7,793	4	1,948	2,603	,035	,021
	Γυναικεία Ομοφυλοφιλία	5,544	4	1,386	2,629	,034	,021
Φύλο* Ηλικία	Αντρική Ομοφυλοφιλία	3,103	4	,776	1,036	,388	,008
	Γυναικεία Ομοφυλοφιλία	1,883	4	,471	,893	,468	,007

a. R Squared = ,228 (Adjusted R Squared = ,176), b. R Squared = ,145 (Adjusted R Squared = ,087)

Το κριτήριο Scheffe έδειξε ότι οι φοιτητές επί πτυχίω σημείωσαν την πιο αρνητική στάση απέναντι στην ανδρική ομοφυλοφιλία, ενώ οι πρωτοετείς και τεταρτοετείς την πιο θετική στάση. Ο μέσος όρος των δευτεροετών και τριτοετών φοιτητών βρίσκεται σε ενδιάμεσο επίπεδο, είναι υψηλότερος του μέσου όρου των

πρωτοετών και τετραετών φοιτητών και χαμηλότερος σε σύγκριση με των φοιτητών επί πτυχίω (Γράφημα 4.2).

Γράφημα 4.2. Μέσοι όροι των στάσεων προς την ανδρική ομοφυλοφιλία ως προς το έτος φοίτησης των φοιτητών

4.2 Στάσεις προς τους ομοφυλόφιλους και επίδραση ανεξάρτητων μεταβλητών (τόπος κατοικίας, εισόδημα και φύλο)

Το μοντέλο που χρησιμοποιήθηκε για την εξέταση της επίδρασης των ανεξάρτητων μεταβλητών, τόπος κατοικίας (Αθήνα, πόλεις της περιφέρειας), εισόδημα (έως 12000, 12001-20000, 20001-30000 και άνω των 30001) και φύλο στο μέσο όρο των δύο παραγόντων του ερωτηματολογίου ήταν αυτό των τριών παραγόντων (2X4X2). Με βάση την ανάλυση διακύμανσης προέκυψε ότι αλληλεπίδραση του φύλου με τον τόπο κατοικίας με πολύ χαμηλή ερμηνεία της συγκεκριμένης διαφοράς $F(1,498) = 5.28, p < 0.05, \eta^2 = 0.01$. Όπως φαίνεται στον Πίνακα 4.1, οι άνδρες με τόπο κατοικίας την Αθήνα σε σύγκριση με τους άνδρες της περιφέρειας σημείωσαν υψηλότερο μέσους όρους τόσο για την ανδρική όσο και για τη γυναικεία ομοφυλοφιλία. Αντίθετα, οι γυναίκες της περιφέρειας σε σύγκριση με τις γυναίκες με τόπο κατοικίας την Αθήνα σημείωσαν υψηλότερο αρνητικών στάσεων τόσο προς την ανδρική όσο και την γυναικεία σεξουαλικότητα (Πίνακας 4.2).

Πίνακας 4.2. Αλληλεπίδραση φύλου και τόπου κατοικίας στους μέσους όρους της ανδρικής και γυναικείας ομοφυλοφιλίας

Τόπος	Αθήνα		Περιφέρεια	
	Μ.Ο.	Τ.Α.	Μ.Ο.	Τ.Α.
Ανδρική ομοφυλοφιλία				
Άνδρες	3.33	0.07	3.16	0.09
Γυναίκες	2.44	0.08	2.65	1.00
Γυναικεία ομοφυλοφιλία				
Άνδρες	2.40	0.06	2.23	0.08

Γυναίκες 2.02 0.06 2.11 0.08

Η ανάλυση διακύμανσης δεν έδειξε κύρια επίδραση του τύπου κατοικίας στους μέσους όρους της ανδρικής και γυναικείας ομοφυλοφιλίας καθώς $F(1, 498) = 0.047, p = 0.828 > 0.05, \eta^2 < 0.001$ και $F(1, 498) = 0.285, p = 0.594 > 0.05, \eta^2 = 0.001$, αντίστοιχα. Επιπλέον η ανάλυση διακύμανσης δεν έδειξε κύρια επίδραση του παράγοντα του εισοδήματος στους μέσους όρους της ανδρικής και της γυναικείας ομοφυλοφιλίας καθώς $F(3, 498) = 0.247, p = 0.864 > 0.05, \eta^2 = 0.001$ και $F(3, 498) = 0.731, p = 0.534 > 0.05, \eta^2 = 0.004$, αντίστοιχα (Πίνακας 4.3).

Πίνακας 4.3. Επίδραση των ανεξάρτητων μεταβλητών του φύλου, της κατοικίας και του εισοδήματος στις εξαρτημένες μεταβλητές του ερωτηματολογίου της Αντρικής και της Γυναικείας ομοφυλοφιλίας ($N = 498$)

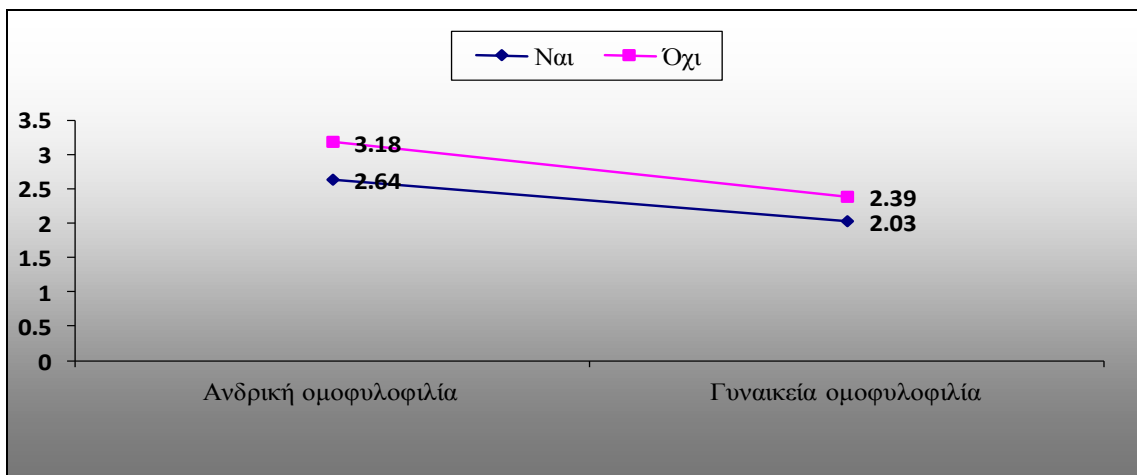
Παράγοντες	Εξαρτημένες μεταβλητές	Άθροισμα τετραγώνων	df	Μέσα τετράγωνα	F	Sig.	η^2
Φύλο	Αντρική Ομοφυλοφιλία	53,365	1	53,365	68,782	,000	,121
	Γυναικεία Ομοφυλοφιλία	7,003	1	7,003	12,549	,000	,025
Κατοικία	Αντρική Ομοφυλοφιλία	,037	1	,037	,047	,828	,000
	Γυναικεία Ομοφυλοφιλία	,159	1	,159	,285	,594	,001
Εισόδημα	Αντρική Ομοφυλοφιλία	,574	3	,191	,247	,864	,001
	Γυναικεία Ομοφυλοφιλία	1,224	3	,408	,731	,534	,004
Φύλο* Ηλικία	Αντρική Ομοφυλοφιλία	4,097	1	4,097	5,281	,022	,010
	Γυναικεία Ομοφυλοφιλία	1,925	1	1,925	3,450	,064	,007

a. R Squared = ,171 (Adjusted R Squared = ,146), b. R Squared = ,062 (Adjusted R Squared = ,033)

4.3 Στάσεις προς τους ομοφυλόφιλους και επίδραση ανεξάρτητων μεταβλητών (επαφή, φύλο και τύπος κατοικίας)

Το μοντέλο που χρησιμοποιήθηκε για την εξέταση της επίδρασης των ανεξάρτητων μεταβλητών, επαφή (ναι, όχι), φύλο (άνδρες, γυναίκες) και τύπος κατοικίας (Αθήνα, περιφέρεια) στο μέσο όρο των δύο παραγόντων του ερωτηματολογίου ήταν αυτό των τριών παραγόντων ($2 \times 2 \times 2$). Με βάση την ανάλυση διακύμανσης προέκυψε ότι η επαφή και συναναστροφή με ομοφυλόφιλο ασκεί σημαντική επίδραση στις στάσεις

σχετικά με την ανδρική $F(1,513) = 46.29, p < 0.001, \eta^2 = 0.083$ και την γυναικεία ομοφυλοφιλία $F(1,513) = 28.58, p < 0.001, \eta^2 = 0.053$. Από την επισκόπηση του Γραφήματος 4.3, προκύπτει ότι οι άνδρες και οι γυναίκες που έχουν επαφή με ομοφυλόφιλο άνδρα ή ομοφυλόφιλη γυναίκα σημείωσαν χαμηλότερο μέσο όρο αρνητικών στάσεων προς την ανδρική ομοφυλοφιλία σε σύγκριση με τους άνδρες και γυναίκες χωρίς επαφή και συναναστροφή με ομοφυλόφιλο.

Γράφημα 4.3. Μέσοι όροι στάσεων προς την ομοφυλοφιλία με βάση την επαφή με ομοφυλόφιλο άνδρα ή ομοφυλόφιλη γυναίκα

Η ανάλυση διακύμανσης δεν έδειξε σημαντικές αλληλεπιδράσεις του παράγοντα της επαφής με μη ετεροφυλόφιλο άτομο με τον παράγοντα του φύλου στους μέσους όρους στάσεων σχετικά με την ανδρική $F(1,513) = 2.557, p = 0.110, \eta^2 = 0.005$ και την γυναικεία ομοφυλοφιλία $F(1,513) = .668, p = 0.414, \eta^2 = 0.001$. Η ανάλυση διακύμανσης δεν έδειξε σημαντικές αλληλεπιδράσεις του παράγοντα της επαφής με μη ετεροφυλόφιλο άτομο με τον παράγοντα του τόπου κατοικίας στους μέσους όρους των στάσεων σχετικά με την ανδρική $F(1,513) = 2.575, p = 0.109, \eta^2 = 0.005$ και την γυναικεία ομοφυλοφιλία $F(1,513) = .161, p = 0.688, \eta^2 < 0.001$.

Πίνακας 4.4. Επίδραση των ανεξάρτητων μεταβλητών της επαφής με μη ετεροφυλόφιλο άτομο, του φύλου και της κατοικίας στις εξαρτημένες μεταβλητές του ερωτηματολογίου της Αντρικής και της Γυναικείας ομοφυλοφιλίας ($N = 513$)

Παράγοντες	Εξαρτημένες μεταβλητές	Άθροισμα τετραγώνων	df	Μέσα τετράγωνα	F	Sig.	η^2
Επαφή	Αντρική Ομοφυλοφιλία	32,736	1	32,736	46,285	,000	,083
	Γυναικεία Ομοφυλοφιλία	15,125	1	15,125	28,579	,000	,053
Φύλο	Αντρική Ομοφυλοφιλία	48,782	1	48,782	68,973	,000	,119

	Γυναικεία Ομοφυλοφιλία	5,413	1	5,413	10,228	,001	,020
Κατοικία	Αντρική Ομοφυλοφιλία	,038	1	,038	,053	,817	,000
	Γυναικεία Ομοφυλοφιλία	,631	1	,631	1,193	,275	,002
Επαφή* Φύλο	Αντρική Ομοφυλοφιλία	1,808	1	1,808	2,557	,110	,005
	Γυναικεία Ομοφυλοφιλία	,353	1	,353	,668	,414	,001
Επαφή *Κατοικία	Αντρική Ομοφυλοφιλία	1,821	1	1,821	2,575	,109	,005
	Γυναικεία Ομοφυλοφιλία	,085	1	,085	,161	,688	,000
Φύλο * Κατοικία	Αντρική Ομοφυλοφιλία	1,794	1	1,794	2,536	,112	,005
	Γυναικεία Ομοφυλοφιλία	,920	1	,920	1,738	,188	,003
Ομοφυλόφιλος * Φύλο * Κατοικία	Αντρική Ομοφυλοφιλία	,080	1	,080	,113	,737	,000
	Γυναικεία Ομοφυλοφιλία	,067	1	,067	,127	,722	,000

a. R Squared = ,236 (Adjusted R Squared = ,225), b. R Squared = ,100 (Adjusted R Squared = ,087)

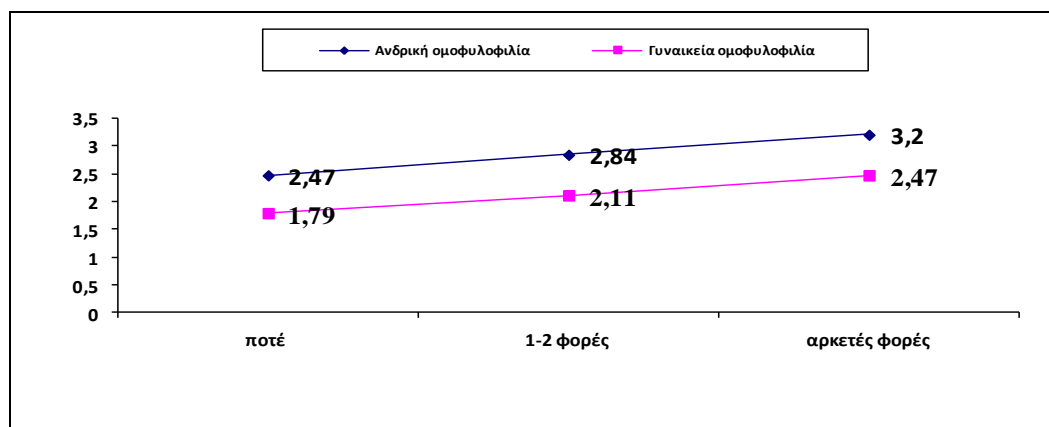
4.4 Στάσεις προς τους ομοφυλόφιλους και επίδραση ανεξάρτητων μεταβλητών (επαφή με την εκκλησία, επαφή, φύλο και τόπος κατοικίας)

Το μοντέλο που χρησιμοποιήθηκε για την εξέταση της επίδρασης των ανεξάρτητων μεταβλητών, επαφή με την εκκλησία (ποτέ, 1-2 φορές, αρκετές φορές), επαφή (ναι, όχι), φύλο (άνδρες, γυναίκες) και τόπος κατοικίας (Αθήνα, περιφέρεια) στο μέσο όρο των δύο παραγόντων του ερωτηματολογίου ήταν αυτό των τεσσάρων παραγόντων (3X2X2X2). Με βάση την ανάλυση διακύμανσης προέκυψε ότι η θρησκευτικότητα ασκεί σημαντική επίδραση στις στάσεις σχετικά με την ανδρική $F(2,497) = 21.83, p < 0.001, \eta^2 = 0.08$ και την γυναικεία ομοφυλοφιλία $F(2,497) = 24.67, p < 0.001, \eta^2 = 0.09$. Από την επισκόπηση του Γραφήματος 4.4, προκύπτει ότι όσο αυξάνεται η συχνότητα επίσκεψης στην εκκλησία και επομένως και τα επίπεδα θρησκευτικότητας, τόσο αυξάνονται και οι αρνητικές στάσεις προς την ανδρική και γυναικεία ομοφυλοφιλία. Δεν βρέθηκε σημαντική αλληλεπίδραση της θρησκευτικότητας,

με την επαφή με ομοφυλόφιλο άτομο, με τον τόπο κατοικίας και με το φύλο στους μέσους όρους των στάσεων προς την ανδρική και τη γυναικεία ομοφυλοφιλία. Στο ίδιο συμπέρασμα καταλήγουμε και με το κριτήριο του Scheffe όπως φαίνεται στον Πίνακα 4.5.

Πίνακας 4.5. Επίδραση της ανεξάρτητης μεταβλητής της θρησκευτικότητας στις εξαρτημένες μεταβλητές του ερωτηματολογίου της Αντρικής και της Γυναικείας ομοφυλοφιλίας (N = 497). Κριτήριο Scheffe

Εξαρτημένες μεταβλητές	(I) Εκκλησία	(J) Εκκλησία	Mean Difference (I-J)	Std. Error	Sig. ^b
Αντρική Ομοφυλοφιλία	Ποτέ	1-2 φορές	-,369*	,117	,002
		Αρκετές φορές	-,735*	,119	,000
	1-2 Φορές	Ποτέ	,369*	,117	,002
Γυναικεία Ομοφυλοφιλία	Ποτέ	1-2 φορές	-,288*	,100	,004
		Αρκετές φορές	-,647*	,102	,000
	1-2 Φορές	Ποτέ	,288*	,100	,004

Γράφημα 4.4. Μέσοι όροι στάσεων προς την ομοφυλοφιλία με βάση τα επίπεδα θρησκευτικότητας

Δεν βρέθηκε σημαντική αλληλεπίδραση του παράγοντα της θρησκευτικότητας με τους παράγοντες της επαφής με ετεροφυλόφιλο άτομο $F(2,497) = 3.18, p = 0.042 > 0.01, \eta^2 = 0.013$ και $F(2,497) = ,491, p = 0, 612, \eta^2 = 0.002$, του τόπου κατοικίας $F(2,497) = 1,389, p = 0.25, \eta^2 = 0.006$ και $F(2,497) = ,250, p = 0, 779, \eta^2 = 0.001$ και του φύλου $F(2,497) = .239, p = 0.787, \eta^2 = 0.001$ και $F(2,497) = 2,851, p = 0,059$ και $\eta^2 = 0.011$ στους μέσους όρους των στάσεων προς την ανδρική και τη γυναικεία ομοφυλοφιλία.

Πίνακας 4.6. Επίδραση των ανεξάρτητων μεταβλητών της θρησκευτικότητας, με τον παράγοντα της επαφής με μη ετεροφυλόφιλο άτομο, τον τόπο κατοικίας και το φύλο, με τις εξαρτημένες μεταβλητές του ερωτηματολογίου της Αντρικής και της Γυναικείας ομοφυλοφιλίας (N = 497)

Παράγοντες	Εξαρτημένες μεταβλητές	Άθροισμα τετραγώνων	df	Μέσα τετράγωνα	F	Sig.	η^2
Θρησκευτικότητα	Αντρική Ομοφυλοφιλία	27,948	2	13,974	21,832	,000	,081
	Γυναικεία Ομοφυλοφιλία	23,080	2	11,540	24,468	,000	,090
Επαφή	Αντρική Ομοφυλοφιλία	26,469	1	26,469	41,353	,000	,077
	Γυναικεία Ομοφυλοφιλία	9,278	1	9,278	19,671	,000	,038
Κατοικία	Αντρική Ομοφυλοφιλία	,540	1	,540	,844	,359	,002
	Γυναικεία Ομοφυλοφιλία	,521	1	,521	1,106	,294	,002
Φύλο	Αντρική Ομοφυλοφιλία	39,089	1	39,089	61,069	,000	,109
	Γυναικεία Ομοφυλοφιλία	3,889	1	3,889	8,245	,004	,016
Θρησκευτικότητα * Επαφή	Αντρική Ομοφυλοφιλία	4,071	2	2,036	3,180	,042	,013
	Γυναικεία Ομοφυλοφιλία	,463	2	,231	,491	,612	,002
Θρησκευτικότητα * Κατοικία	Αντρική Ομοφυλοφιλία	1,778	2	,889	1,389	,250	,006
	Γυναικεία Ομοφυλοφιλία	,236	2	,118	,250	,779	,001
Θρησκευτικότητα * Φύλο	Αντρική Ομοφυλοφιλία	,306	2	,153	,239	,787	,001
	Γυναικεία Ομοφυλοφιλία	2,690	2	1,345	2,851	,059	,011
Επαφή * Κατοικία	Αντρική Ομοφυλοφιλία	,703	1	,703	1,098	,295	,002
	Γυναικεία Ομοφυλοφιλία	,031	1	,031	,065	,799	,000
Επαφή * Φύλο	Αντρική	,566	1	,566	,884	,347	,002

ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΤΩΝ ΣΤΑΣΕΩΝ ΤΩΝ ΦΟΙΤΗΤΩΝ/ΤΡΙΩΝ ΤΗΣ ΣΕΦΑΑ ΑΠΕΝΑΝΤΙ ΣΤΟΥΣ
ΟΜΟΦΥΛΟΦΙΛΟΥΣ ΑΝΤΡΕΣ & ΣΤΙΣ ΟΜΟΦΥΛΟΦΙΛΕΣ ΓΥΝΑΙΚΕΣ

	Ομοφυλοφιλία						
	Γυναικεία Ομοφυλοφιλία	,035	1	,035	,073	,787	,000
Κατοικία * Φύλο	Αντρική Ομοφυλοφιλία	,245	1	,245	,383	,537	,001
	Γυναικεία Ομοφυλοφιλία	,103	1	,103	,218	,641	,000
Θρησκευτικότητα *Επαφή* Κατοικία	Αντρική Ομοφυλοφιλία	,623	2	,312	,487	,615	,002
	Γυναικεία Ομοφυλοφιλία	,847	2	,423	,898	,408	,004
Θρησκευτικότητα *Επαφή * Φύλο	Αντρική Ομοφυλοφιλία	,237	2	,119	,185	,831	
	Γυναικεία Ομοφυλοφιλία	1,259	2	,629	1,335	,264	
Θρησκευτικότητα* Κατοικία *Φύλο	Αντρική Ομοφυλοφιλία	,446	2	,223	,349	,706	,001
	Γυναικεία Ομοφυλοφιλία	,772	2	,386	,818	,442	,003
Επαφή * Κατοικία * Φύλο	Αντρική Ομοφυλοφιλία	,000	1	,000	,001	,979	,000
	Γυναικεία Ομοφυλοφιλία	,038	1	,038	,080	,777	,000
Εκκλησία * Ομοφυλόφιλος * Κατοικία * φύλο	Αντρική Ομοφυλοφιλία	2,419	2	1,210	1,890	,152	,008
	Γυναικεία Ομοφυλοφιλία	1,162	2	,581	1,232	,293	,005

a. R Squared = ,330 (Adjusted R Squared = ,299), b. R Squared = ,223 (Adjusted R Squared = ,187)

4.5 Στάσεις προς τους ομοφυλόφιλους και επίδραση ανεξάρτητων μεταβλητών (ενασχόληση με τον αθλητισμό, επίπεδο ενασχόλησης, είδος αθλητικής δραστηριότητας)

Το μοντέλο που χρησιμοποιήθηκε για την εξέταση της επίδρασης των ανεξάρτητων μεταβλητών, ενασχόληση με τον αθλητισμό (ναι, όχι), επίπεδο ενασχόλησης (παγκόσμιο, πανευρωπαϊκό, εθνικό, επαγγελματικό, συλλογικό, ερασιτεχνικό) και είδος αθλητικής δραστηριότητας (ατομική, ομαδική) στο μέσο όρο των δύο παραγόντων του ερωτηματολογίου ήταν αυτό των τριών παραγόντων (2X6X2). Με βάση την ανάλυση διακύμανσης δεν προέκυψε σχέση των στάσεων απέναντι στην

ανδρική και στη γυναικεία ομοφυλοφιλία με τις μεταβλητές ενασχόλησης με τον αθλητισμό.

Ειδικότερα με βάση την ανάλυση διακύμανσης προέκυψε ότι η μεταβλητή *Αθλητής* δεν ασκεί σημαντική επίδραση στις στάσεις σχετικά με την ανδρική $F(1,364) = 3,059, p = ,081, \eta^2 = 0.008$ και την γυναικεία ομοφυλοφιλία $F(1,364) = ,994, p = ,320, \eta^2 = ,008$. Η μεταβλητή *Επίπεδο Αθλήματος* δεν ασκεί σημαντική επίδραση στις στάσεις σχετικά με την ανδρική $F(5,364) = 3,059, p = ,086, \eta^2 = ,026$ και την γυναικεία ομοφυλοφιλία $F(5,364) = ,538, p = ,748, \eta^2 = ,007$. Η μεταβλητή *Είδος Αθλήματος* δεν ασκεί σημαντική επίδραση στις στάσεις σχετικά με την ανδρική $F(1,364) = ,486, p = ,486, \eta^2 = ,001$ και την γυναικεία ομοφυλοφιλία $F(1,364) = ,221, p = ,639, \eta^2 = ,001$.

Πίνακας 4.7. Επίδραση των ανεξάρτητων μεταβλητών της συμμετοχής σε άθλημα, του επιπέδου του αθλήματος και του είδους του αθλήματος, με τις εξαρτημένες μεταβλητές του ερωτηματολογίου της Αντρικής και της Γυναικείας ομοφυλοφιλίας ($N = 364$)

Παράγοντες	Εξαρτημένες μεταβλητές	Άθροισμα τετραγώνων	df	Μέσα τετράγωνα	F	Sig.	η^2
Αθλητής	Αντρική Ομοφυλοφιλία	2,727	1	2,727	3,059	,081	,008
	Γυναικεία Ομοφυλοφιλία	,599	1	,599	,994	,320	,003
Επίπεδο αθλήματος	Αντρική Ομοφυλοφιλία	8,673	5	1,735	1,946	,086	,026
	Γυναικεία Ομοφυλοφιλία	1,619	5	,324	,538	,748	,007
Είδος αθλήματος	Αντρική Ομοφυλοφιλία	,433	1	,433	,486	,486	,001
	Γυναικεία Ομοφυλοφιλία	,133	1	,133	,221	,639	,001

a. $R Squared = ,045$ ($Adjusted R Squared = ,014$), b. $R Squared = ,014$ ($Adjusted R Squared = -,019$)

4.6 Στάσεις προς τους ομοφυλόφιλους και επίδραση της ανεξάρτητης μεταβλητής «πολιτικός χώρος»

Για την εξέταση της επίδρασης της ανεξάρτητης μεταβλητής «πολιτικός χώρος» στο μέσο όρο των δύο παραγόντων της κλίμακας «Στάσεις απέναντι σε ομοφυλοφιλικές γυναίκες και άνδρες» χρησιμοποιήθηκε μονομεταβλητή ανάλυση διακύμανσης. Με βάση τα αποτελέσματα προέκυψε σημαντική επίδραση της ανεξάρτητης μεταβλητής «πολιτικός χώρος» στις στάσεις προς την ανδρική $F(2,543) = 37.927, p < 0.001$ (Πίνακας 4.8), και την γυναικεία ομοφυλοφιλία $F(2,543) = 32.633, p < 0.001$ (Πίνακας 4.9).

Πίνακας 4.8. Μονομεταβλητή ανάλυση διακύμανσης της ανεξάρτητης μεταβλητής του πολιτικού χώρου, με την εξαρτημένη μεταβλητή της Αντρικής ομοφυλοφιλίας (N = 543)

	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Between Groups	60,703	2	30,351	37,927	,000
Within Groups	434,541	543	,800		
Total	495,243	545			

Πίνακας 4.9. Μονομεταβλητή ανάλυση διακύμανσης της ανεξάρτητης μεταβλητής του πολιτικού χώρου, με την εξαρτημένη μεταβλητή της Γυναικείας ομοφυλοφιλίας (N = 543)

	Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Between Groups	35,663	2	17,832	32,633	,000
Within Groups	285,784	523	,546		
Total	321,447	525			

Το κριτήριο Scheffe έδειξε ότι οι φοιτητές που ανήκουν στο δεξιό χώρο εκφράζουν τις πιο αρνητικές στάσεις απέναντι στην ανδρική και γυναικεία ομοφυλοφιλία, ενώ οι φοιτητές που κατατάσσουν τον εαυτό τους στον αριστερό χώρο δηλώνουν τις πιο θετικές στάσεις. Το κριτήριο Scheffe έδειξε ότι όσο πιο δεξιά είναι η ιδεολογία τόσο πιο αρνητικές οι στάσεις τόσο για την αντρική όσο και για την γυναικεία ομοφυλοφιλία. Οι φοιτητές του κεντρώου χώρου δηλώνουν στάσεις που βρίσκονται στο μέσο επίπεδο. Η συνολική απεικόνιση της σχέσης μεταξύ της μεταβλητής του πολιτικού χώρου και των εξαρτημένων μεταβλητών της ανδρικής και της γυναικείας ομοφυλοφιλίας παρουσιάζεται σχηματικά στο Γράφημα 4.5.

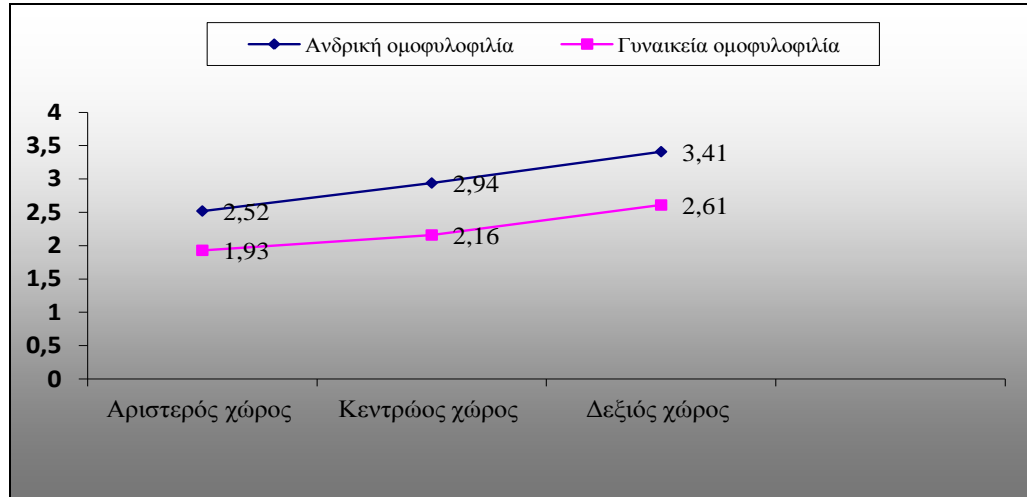
Πίνακας 4.10. Κριτήριο Scheffe της ανεξάρτητης μεταβλητής του πολιτικού χώρου, με την εξαρτημένη μεταβλητή της Αντρικής ομοφυλοφιλίας (N = 525)

(I) Πολιτική	(J) Πολιτική	Mean Difference (I-J)	Std. Error	Sig.
1	2	-,41318*	,08909	,000
	3	-,87426*	,10053	,000
2	3	-,46108*	,09667	,000

Πίνακας 4.11. Κριτήριο Scheffe της ανεξάρτητης μεταβλητής του πολιτικού χώρου, με την εξαρτημένη μεταβλητή της Αντρικής ομοφυλοφιλίας (N = 525)

(I) Πολιτική	(J) Πολιτική	Mean Difference (I-J)	Std. Error	Sig.
--------------	--------------	-----------------------	------------	------

1	2	-,25240*	,07510	,004
	3	-,68025*	,08447	,000
2	3	-,42785*	,08125	,000

Γράφημα 4.5. Μέσοι όροι στάσεων προς την ομοφυλοφιλία ως προς τον πολιτικό χώρο

4.7 Πρόβλεψη των στάσεων προς τους ομοφυλόφιλους από τις ανεξάρτητες μεταβλητές (φύλο, έτος φοίτησης, τόπος κατοικίας, επαφή με ομοφυλόφιλο, επαφή με εκκλησία, πολιτικός χώρος)

Στη συγκεκριμένη υποενοότητα περιλαμβάνονται τα αποτελέσματα σχετικά με την πρόβλεψη παραγόντων των στάσεων απέναντι στην ανδρική και γυναικεία ομοφυλοφιλία από τις ανεξάρτητες μεταβλητές, οι οποίες σχετίστηκαν σημαντικά με τις δύο διαστάσεις των στάσεων. Συγκεκριμένα, το μοντέλο που χρησιμοποιήθηκε είναι η ιεραρχική ανάλυση πολλαπλής παλινδρόμησης (stepwise multiple regression) με τη μέθοδο enter. Το μοντέλο περιλαμβάνει 7 βήματα. Το πρώτο βήμα = το φύλο, το δεύτερο βήμα = το έτος φοίτησης, το τρίτο βήμα = ο τόπος κατοικίας, το τέταρτο βήμα = αλληλεπίδραση φύλου και τόπου κατοικίας, το πέμπτο βήμα = η επαφή με ομοφυλόφιλο άνδρα ή ομοφυλόφιλη γυναίκα, το έκτο βήμα = επαφή με την εκκλησία και το έβδομο βήμα = πολιτικός χώρος. Διενεργήθηκαν δύο αναλύσεις πρόβλεψης, η μία με εξαρτημένη μεταβλητή τις στάσεις απέναντι στην ανδρική ομοφυλοφιλία και η δεύτερη τις στάσεις απέναντι στη γυναικεία ομοφυλοφιλία.

Όπως φαίνεται στον Πίνακα 4.2, το φύλο $\beta = -0.41$, $t = -3.78$, $p < 0.001$, $R^2 = 14.1\%$, η επαφή με ομοφυλόφιλο άνδρα ή ομοφυλόφιλη γυναίκα $\beta = 0.24$, $t = 6.49$, $p < 0.001$, $R^2 = 7.6\%$, η επαφή με την εκκλησία $\beta = 0.23$, $t = 6.39$, $p < 0.001$, $R^2 = 8.1\%$, και ο πολιτικός χώρος $\beta = 0.24$, $t = 6.49$, $p < 0.001$, $R^2 = 7.6\%$ συμβάλλουν σημαντικά στην πρόβλεψη των στάσεων απέναντι στην ανδρική ομοφυλοφιλία. Με βάση τα αποτελέσματα, το να είναι κάποιος άνδρας, να μην έχει επαφή με ομοφυλόφιλο άνδρα ή

ομοφυλόφιλη γυναίκα, να έχει επαφή με την εκκλησία και να ανήκει στο δεξιό χώρο συμβάλλουν στην διαμόρφωση αρνητικών στάσεων προς την ανδρική ομοφυλοφιλία.

Παρόμοια αποτελέσματα παρουσιάζονται και σχετικά με τις στάσεις απέναντι στη γυναικεία ομοφυλοφιλία. Συγκεκριμένα, το φύλο $\beta = -0.27$, $t = -2.26$, $p < 0.05$, $R^2 = 3.8\%$, η επαφή με ομοφυλόφιλο άνδρα ή ομοφυλόφιλη γυναίκα $\beta = 0.19$, $t = 4.66$, $p < 0.001$, $R^2 = 5\%$, η επαφή με την εκκλησία $\beta = 0.27$, $t = 6.65$, $p < 0.001$, $R^2 = 10\%$, και ο πολιτικός χώρος $\beta = 0.22$, $t = 5.48$, $p < 0.001$, $R^2 = 4.4\%$ συμβάλλουν σημαντικά στην πρόβλεψη των στάσεων απέναντι στη γυναικεία ομοφυλοφιλία. Με βάση τα αποτελέσματα, το να είναι κάποιος άνδρας, να μην έχει επαφή με ομοφυλόφιλο άνδρα ή ομοφυλόφιλη γυναίκα, να έχει επαφή με την εκκλησία και να ανήκει στο δεξιό χώρο συμβάλλουν στην διαμόρφωση αρνητικών στάσεων προς τη γυναικεία ομοφυλοφιλία.

Είναι σημαντικό να τονιστεί ότι η συμβολή του φύλου, της επαφής με ομοφυλόφιλο άνδρα ή ομοφυλόφιλη γυναίκα και ο πολιτικός χώρος είναι μεγαλύτερη στις στάσεις απέναντι στην ανδρική ομοφυλοφιλία, ενώ η επαφή με την εκκλησία εμφανίζει μεγαλύτερη συμβολή στις στάσεις απέναντι στην γυναικεία ομοφυλοφιλία.

Πίνακας 4.12. Παλινδρομικές αναλύσεις των ανεξάρτητων μεταβλητών στους παράγοντες της κλίμακας Στάσεων προς τους Ομοφυλόφιλους

Μεταβλητές πρόβλεψης	Εξαρτημένες μεταβλητές			
	Ανδρική ομοφυλοφιλία		Γυναικεία ομοφυλοφιλία	
	β	t	β	t
1. Φύλο	-0.41	-3.78***	-0.27	-2.26**
2. Έτος φοίτησης	0.02	0.42	-0.04	-0.97
3. Τόπος κατοικίας	-0.14	-1.24	-0.19	-1.59
4. Αλληλεπίδραση φύλου και κατοικίας	0.12	0.81	0.17	1.05
5. Επαφή με ομοφυλόφιλο	0.24	6.49***	0.19	4.66***
6. Επαφή με εκκλησία	0.23	6.39***	0.27	6.65***
7. Πολιτικός χώρος	0.21	5.70***	0.22	5.48***

Σημείωση: * $p < 0,05$. ** $p < 0,01$. *** $p < 0,001$.

V. ΣΥΖΗΤΗΣΗ

Η παρούσα έρευνα είχε ως σκοπό να διερευνήσει τις στάσεις των φοιτητών και των φοιτητριών της ΣΕΦΑΑ, έναντι των ομοφυλόφιλων αντρών και των ομοφυλόφιλων γυναικών. Για το σκοπό αυτό και με βάση τη βιβλιογραφική ανασκόπηση, ασχολήθηκε με τη διερεύνηση βασικών παραγόντων όπως το φύλο, την ηλικία, το μορφωτικό επίπεδο, την προηγούμενη συναναστροφή τους και την ύπαρξη διαφορετικού σεξουαλικού προσανατολισμού ατόμων μέσα στο στενό και ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον τους με τα οποία έχουν κάποια συναναστροφή, το εισόδημά τους, τη θρησκευτικότητα τους, την ενασχόλησή τους με κάποιο άθλημα, τον ομαδικό ή ατομικό χαρακτήρα του αθλήματος καθώς και το επίπεδο του αθλήματος και τέλος τον πολιτικό χώρο στον οποίο πρόσκεινται πολιτικά. Στις αναλύσεις, χρησιμοποιήθηκαν ως δείγμα μόνο όσοι αυτοπροσδιορίστηκαν ως ετεροφυλόφιλοι άντρες και ετεροφυλόφιλες γυναίκες, αποκλείοντας όσους δήλωσαν ομοφυλοφιλικό ή αμφιφυλοφιλικό σεξουαλικό προσανατολισμό.

Όλοι οι παραπάνω παράγοντες, αποτέλεσαν και τις ανεξάρτητες μεταβλητές, των οποίων οι επιδράσεις και οι σχέσεις αναλόγως, διερευνήθηκαν με ανάλογες στατιστικές αναλύσεις με σκοπό να δοθούν απαντήσεις στις ερευνητικές υποθέσεις όπως αυτές διατυπώθηκαν στην αρχή της έρευνας. Επίσης, διερευνήθηκε το εάν και κατά πόσο οι ανεξάρτητες μεταβλητές μπορούν να αποτελέσουν παράγοντα πρόβλεψης των στάσεων των ετεροφυλόφιλων φοιτητών/τριών, έναντι των ομοφυλόφιλων αντρών και γυναικών.

Η πρώτη μηδενική υπόθεση αφορούσε στη μη ύπαρξη διαφορών στις στάσεις μεταξύ των δύο φύλων. Από τη στατιστική ανάλυση διαπιστώθηκε ότι η πρώτη ερευνητική υπόθεση απορρίπτεται και γίνεται αποδεκτή η εναλλακτική υπόθεση η οποία και υιοθετείται. Με βάση τα αποτελέσματα της ανάλυσης, εμφανίζεται μία κύρια επίδραση του παράγοντα του φύλου έναντι των στάσεων. Πιο συγκεκριμένα, οι άντρες παρουσίασαν πιο αρνητικές στάσεις από τις γυναίκες τόσο απέναντι στην ανδρική όσο και στη γυναικεία ομοφυλοφιλία. Επίσης, ήταν πιο αρνητικοί στην ανδρική ομοφυλοφιλία απ' ό,τι στη γυναικεία. Οι γυναίκες από την άλλη παρουσίασαν λιγότερο αρνητικές στάσεις από τους άντρες τόσο στην ανδρική όσο και στη γυναικεία ομοφυλοφιλία, με πιο θετική στάση απέναντι στη γυναικεία ομοφυλοφιλία. Ωστόσο, πρέπει να σημειωθεί ότι αν και υπάρχει στατιστικά σημαντική διαφορά μεταξύ ετεροφυλόφιλων αντρών και γυναικών στην μεταβλητή της αντρικής ομοφυλοφιλίας, η διαφορά στις στάσεις έναντι της γυναικείας ομοφυλοφιλίας δεν είναι στατιστικά σημαντική μεταξύ των δύο ομάδων.

Τα ευρήματα της παρούσας έρευνας συμφωνούν με τα ευρήματα παλαιότερων ερευνών. Πιο συγκεκριμένα, πληθώρα ερευνητικών αποτελεσμάτων εμφανίζει τους άντρες να είναι γενικά πιο αρνητικοί στις στάσεις τους από τις γυναίκες τόσο απέναντι στην αντρική όσο και στη γυναικεία ομοφυλοφιλία (Bierly 1985; Gelbal & Duyan, 2006; Heaven & Oxman 1999; Herek, 2007, 1988; Kite 1984; Kite & Whitley, 1998; Morrison, Parriag, & Morrison, 1999; Sakalli 2002a), ενώ οι στάσεις των γυναικών εμφανίζονται πιο θετικές από αυτές των αντρών (D'Augelli & Hershberger, 1995; V. Duyan & G. Duyan, 2005; Herek, 1988; Herek & Capitanio, 1995; Herek & Glunt, 1993; Kite &

Whitley, 1998; Sakalli, 2002a). Υπάρχουν επίσης και αποτελέσματα που αναφέρονται πιο αναλυτικά στις υψηλότερες αρνητικές στάσεις των αντρών έναντι της αντρικής ομοφυλοφιλίας συγκριτικά με τη γυναικεία ομοφυλοφιλία (Fernald, 1995; Herek, 1988; Kite & Whitley, 1998; Logan, 1996) κάτι που επαληθεύεται και στην παρούσα έρευνα. Γενικότερα οι γυναίκες δείχνουν μια μεγαλύτερη ανεκτικότητα απέναντι στην ομοφυλοφιλία από τους άντρες ανεξάρτητα με το εάν αναφέρεται στην αντρική ή τη γυναικεία ομοφυλοφιλία (Sakalli, 2002c), ενώ οι παραδοσιακές κανονικότητες του κοινωνικού φύλου και των σεξουαλικών προκαταλήψεων των ετεροφυλόφιλων αντρών, δείχνουν να αποτελούν σημαντικό παράγοντα προκατάληψης έναντι της ανδρικής ομοφυλοφιλίας (Wellman & McCoy, 2014). Η μη στατιστικά σημαντική διαφορά μεταξύ ανδρών και γυναικών έναντι της γυναικείας ομοφυλοφιλίας, αποτελεί στοιχείο διαφοροποίησης όσον αφορά στα αποτελέσματα της παρούσας έρευνας και τα αποτελέσματα άλλων ερευνών. Αξίζει το παρόν εύρημα να συζητηθεί περαιτέρω και να αναζητηθούν τα αίτια αυτής της μη διαφοροποίησης των στάσεων.

Η δεύτερη μηδενική υπόθεση, αναφέρεται στη μη ύπαρξη διαφορών των στάσεων των ετεροφυλόφιλων φοιτητών/τριών έναντι των ομοφυλόφιλων αντρών και γυναικών στις διαφορετικές ηλικίες. Στην ανάλυση αυτού του παράγοντα, γίνεται αποδεκτή η μηδενική υπόθεση, καθώς δεν υπάρχει στατιστικά σημαντική διαφορά στα αποτελέσματα των στάσεων στις διάφορες ηλικιακές ομάδες. Στο παρελθόν, τα αποτελέσματα ερευνών υπήρξαν αντικρουόμενα. Η πλειοψηφία των ερευνών έδειξαν ότι οι νεότερες ηλικίες εμφανίζουν πιο θετικές στάσεις έναντι των μεγαλύτερων ηλικιών, καθώς και ότι υπάρχει μια γραμμική σχέση που συνδέει τους δύο παράγοντες, αφού όσο μεγαλώνει η ηλικία αντίστοιχα μεγαλώνουν και οι αρνητικές στάσεις (Jensen, Gambles, & Olsen, 1988; Landén & Innala, 2000; Steffens & Wagner, 2004; Van de Akker, Van der Ploeg, & Scheepers, 2013). Ωστόσο, υπάρχουν και αποτελέσματα ερευνών που υποστηρίζουν το αντίθετο (Kurdek, 1988). Τα αποτελέσματα της παρούσας έρευνας δείχνουν να μη συμφωνούν με καμία από τις δύο απόψεις καθώς δε βρέθηκε κανενός είδους συσχέτιση, ούτε θετική ούτε αρνητική.

Η τρίτη μηδενική υπόθεση αναφέρεται στην μη ύπαρξη διαφορών των στάσεων μεταξύ των διαφόρων ετών. Τα αποτελέσματα της ανάλυσης του συγκεκριμένου παράγοντα, οδήγησαν στην απόρριψη της μηδενικής και στην υιοθέτηση της εναλλακτικής υπόθεσης. Υπάρχουν διαφορές μεταξύ των ετών καθώς οι επί πτυχίω φοιτητές/τριες εμφάνισαν την πιο αρνητική στάση απέναντι στην αντρική ομοφυλοφιλία, ενώ οι πρωτοετείς και οι τεταρτοετείς φοιτητές την πιο θετική. Επίσης, οι δευτεροετείς και οι τριτοετείς εμφανίζουν υψηλότερο μέσο όρο από τους πρωτοετείς και τους τεταρτοετείς και χαμηλότερο από τους επί πτυχίω φοιτητές. Παλαιότερες έρευνες έχουν αποφανθεί ότι υπάρχει θετική συσχέτιση μεταξύ του μορφωτικού επιπέδου και των θετικών στάσεων, καθώς το υψηλότερο μορφωτικό επίπεδο συνάδει με πιο θετικές στάσεις απέναντι στην ομοφυλοφιλία και την αύξηση της ανοχής και της αποδοχής της διαφορετικότητας (Andersen & Fetner, 2008; Beran, Claybaker, Dillon, & Haverkamp, 1992; Jaspers, 2008; Norton & Herek, 2013; Steffens & Wagner, 2004; Van de Meerendonck & Scheepers, 2004; Vogt, 1997; Rey & Meaney, 2009; Guth, Lopez, Rojas, Clements, & Tyler, 2005; Grabovac, Abramović, Komlenović, Milošević, &

Mustajbegović, 2014) ενώ το χαμηλότερο μορφωτικό επίπεδο σχετίζεται με τις αρνητικές στάσεις έναντι της ομοφυλοφιλίας (Van de Akker, Van der Ploeg, & Scheepers, 2013). Τα αποτελέσματα της παρούσας έρευνας παρουσιάζουν μια ιδιαιτερότητα και μια σημαντική διαφοροποίηση. Το μεγαλύτερο το 4^ο και το 1ο έτος εμφανίζονται με πιο θετικές ενώ το 2^ο και το 3^ο με πιο αρνητικές και αρνητικότεροι όλων να είναι οι επί πτυχίω φοιτητές.

Η τέταρτη μηδενική υπόθεση αναφέρεται στη μη διαφορά των στάσεων μεταξύ των φοιτητών/τριών που έχουν μέσα στο περιβάλλον τους και έχουν συναναστραφεί ομοφυλόφιλα άτομα. Τα αποτελέσματα από την ανάλυση των συγκεκριμένων παραγόντων, έδειξαν ότι απορρίπτεται η μηδενική υπόθεση και στη θέση της υιοθετείται η εναλλακτική. Η επαφή – συναναστροφή με ομοφυλόφιλο άτομο, ασκεί κύρια επίδραση τόσο πάνω στις στάσεις για την ανδρική ομοφυλοφιλία, όσο και για τη γυναικεία. Με την περαιτέρω ανάλυση με την εισαγωγή και του παράγοντα του φύλου, τα αποτελέσματα έδειξαν ότι, τόσο οι άντρες όσο και οι γυναίκες που είχαν επαφή – συναναστροφή με ομοφυλόφιλο άτομο, εμφάνισαν χαμηλότερες αρνητικές στάσεις, τόσο για την ανδρική όσο και για τη γυναικεία ομοφυλοφιλία, από τους άντρες και τις γυναίκες που δεν είχαν επαφή – συναναστροφή με ομοφυλόφιλο άτομο. Σε περαιτέρω αναλύσεις όπου εκτός από το φύλο έγινε εισαγωγή και του παράγοντα του τόπου κατοικίας έως 18 ετών, δε βρέθηκαν στατιστικά σημαντικές διαφορές.

Τα αποτελέσματα που αφορούν τη συγκεκριμένη μεταβλητή της συναναστροφής δείχνουν να συμφωνούν με το σύνολο των αποτελεσμάτων προηγούμενων ερευνητικών ευρημάτων. Η συναναστροφή με μη ετεροφυλόφιλα άτομα μειώνει τις αρνητικές και αυξάνει τις θετικές στάσεις έναντι των ομοφυλόφιλων ατόμων (Chapman, Watkins, Zappia, Nicol & Shields, 2012; Herek, 1984, 1988, 2000; Herek & Capitanio, 1996; Herek & Glunt, 1993). Επίσης, η συναναστροφή αποτελεί προβλεπτικό παράγοντα των θετικών στάσεων (Gelbal & Duyan, 2006; Herek & Capitanio, 1996; Herek & Glunt, 1993; Sakalli, 2002b; Sakalli & Ugurlu, 2001, 2002; Steffens & Wagner, 2004; Tee & Hegarty, 2006). Τέλος, η συναναστροφή, αποτελεί παράγοντα άμβλυνσης των αρνητικών στάσεων ακόμα και έναντι σε ισχυρό παράγοντα πρόκλησης αρνητικών στάσεων όπως είναι η πολιτική τοποθέτηση (Haddock et al., 1993).

Η πέμπτη μηδενική υπόθεση αναφέρεται στη μη ύπαρξη διαφορών στις στάσεις ατόμων με διαφορετικό εισόδημα. Από τα αποτελέσματα της ανάλυσης, γίνεται αποδεκτή η μηδενική υπόθεση, καθώς δεν υπάρχουν στατιστικά σημαντικές διαφορές στις στάσεις έναντι των ομοφυλόφιλων ανδρών ή/και των ομοφυλόφιλων γυναικών. Επιπλέον, έγινε ανάλυση με την εισαγωγή και του παράγοντα φύλο, χωρίς και πάλι να εμφανιστεί στατιστικά σημαντική διαφοροποίηση. Τα αποτελέσματα παλαιότερων ερευνών εμφανίζουν διαφορές καθώς κάποια παρουσιάζουν τη μη ύπαρξη διαφορών στις στάσεις σε άτομα με διαφορετική οικονομική επιφάνεια (Steffens & Wagner, 2004) ενώ κάποια άλλα εμφανίζουν διαφορές σε σχέση και με άλλους παράγοντες όπως το φύλο και η κουλτούρα (Feng, Lou, Gao, Tu, Cheng, Emerson, & Zabin, 2012). Κατ' αυτή την έννοια τα αποτελέσματα της παρούσας έρευνας συντάσσονται με αυτά που δείχνουν ότι δεν υπάρχουν διαφοροποιήσεις στις στάσεις σε σχέση με το οικονομικό υπόβαθρο.

Η έκτη μηδενική υπόθεση αναφέρεται στη μη ύπαρξη διαφορών μεταξύ των φοιτητών/φοιτητριών που εμφανίζουν διαφορετικά επίπεδα θρησκευτικότητας, η οποία εκδηλώνεται με την μεγαλύτερη συχνότητα της επισκευσιμότητας στην εκκλησία. Με βάση τα αποτελέσματα που προέκυψαν, απορρίπτεται η μηδενική υπόθεση που αφορά στον παράγοντα της θρησκευτικότητας και υιοθετείται η εναλλακτική υπόθεση. Αυτό συμβαίνει γιατί η θρησκευτικότητα αποτελεί σημαντικό παράγοντα των στάσεων τόσο απέναντι στην ανδρική όσο και στη γυναικεία ομοφυλοφιλία. Η συσχέτιση του παράγοντα με τις ανεξάρτητες μεταβλητές είναι θετική καθώς όσο αυξάνεται η θρησκευτικότητα, τόσο αυξάνονται και οι αρνητικές στάσεις και προς την ανδρική και προς τη γυναικεία ομοφυλοφιλία. Σε περαιτέρω αναλύσεις που διεξήχθησαν με την εισαγωγή των παραγόντων της επαφής – συναναστροφής με ομοφυλόφιλο άτομο, του φύλου και του τόπου κατοικίας έως 18 ετών δεν βρέθηκαν στατιστικά σημαντικές διαφορές. Τα αποτελέσματα της παρούσας έρευνας, αποδεικνύουν ότι η θρησκευτικότητα αποτελεί προβλεπτικό, σημαντικό και καθοριστικής σημασίας παράγοντα, που σχετίζεται αρνητικά με τις στάσεις απέναντι στην ομοφυλοφιλία. Έρχονται δε, να ενισχύσουν τα παλαιότερα ευρήματα ερευνών που ασχολήθηκαν με τον ίδιο παράγοντα (Chapman, Watkins, Zappia, Nicol, & Shields, 2012; Gelbal & Duyan, 2006; Rowatt, LaBouff, Johnson, Froese, & Tsang, 2009).

Η έβδομη μηδενική υπόθεση αναφέρεται στη μη ύπαρξη διαφορών των στάσεων μεταξύ ατόμων με διαβίωση έως και την ηλικία των 18 ετών σε διαφορετικού πληθυσμού περιοχές. Με βάση τα αποτελέσματα, δε γίνεται αποδεκτή η μηδενική υπόθεση και υιοθετείται η εναλλακτική υπόθεση. Αρχικά, ο παράγοντας *τόπος κατοικίας έως 18 ετών*, δεν παρουσίασε στατιστικά σημαντική διαφορά μεταξύ των διαφορετικών απαντήσεων. Ωστόσο, σε περαιτέρω ανάλυση όπου χρησιμοποιήθηκαν οι παράγοντες φύλο και εισόδημα, υπήρξαν κάποιες διαφοροποιήσεις οι οποίες αφορούσαν διαφορετικά αποτελέσματα τόσο για τις γυναίκες ούτε για τους άντρες. Τα αποτελέσματα των συγκεκριμένων αναλύσεων έδειξαν ότι, οι άντρες που έζησαν έως και το 18 έτος τους στην Αθήνα σε σχέση με αυτούς που έζησαν στην περιφέρεια, εμφανίζουν πιο αρνητικές στάσεις απέναντι, τόσο στην ανδρική όσο και στη γυναικεία ομοφυλοφιλία, όχι ως βασική επίδραση αλλά περισσότερο ως τάση λόγω της χαμηλής σημαντικότητας. Αντίθετα, οι γυναίκες που έζησαν στην περιφέρεια, εμφάνισαν πιο αρνητικές στάσεις απέναντι τόσο στην αντρική όσο και στη γυναικεία ομοφυλοφιλία, από τις γυναίκες που μεγάλωσαν στην Αθήνα. Τέλος, η συσχέτιση του εισοδήματος με τους άλλους παράγοντες, δεν εμφάνισε καμία στατιστικά σημαντική διαφορά των στάσεων.

Τα συγκεκριμένα αποτελέσματα, έρχονται σε αντίθεση με τα αποτελέσματα άλλων ερευνών όταν υπεισέρχεται στην εξίσωση ο παράγοντας φύλο. Αν και στην παρούσα έρευνα, οι αρνητικές στάσεις των αντρών που έχουν μεγαλώσει μέχρι και την ενηλικίωσή τους σε αστικές περιοχές και μεγάλες πόλεις αποτελούν μια τάση, που παραμένει αρνητική, σε αποτελέσματα άλλων ερευνών τόσο οι άντρες όσο και οι γυναίκες των αστικών περιοχών έχουν μακράν πιο θετικές στάσεις απέναντι στην ομοφυλοφιλία. Αντίθετα, τα αποτελέσματα που αφορούν στις γυναίκες, συνάδουν με τα αποτελέσματα άλλων ερευνών, καθώς οι γυναίκες των αστικών περιοχών έχουν πιο θετικές στάσεις από αυτές που έχουν μεγαλώσει στην περιφέρεια και την επαρχία

(Feng, Lou, Gao, Tu, Cheng, Emerson, & Zabin, 2012; Steffens & Wagner, 2004; Van de Akker, Van der Ploeg, & Scheepers, 2013).

Η όγδοη μηδενική υπόθεση αναφέρεται στη μη ύπαρξη διαφορών των στάσεων μεταξύ των ατόμων που ανήκουν σε διαφορετικούς πολιτικούς χώρους. Η παρούσα μηδενική υπόθεση απορρίπτεται και στη θέση της γίνεται αποδεκτή η εναλλακτική υπόθεση, καθώς εμφανίζονται στατιστικά σημαντικές διαφορές στα αποτελέσματα. Πιο συγκεκριμένα, το να ανήκει κάποιος σε διαφορετικό πολιτικό χώρο, καθορίζει και τις στάσεις του απέναντι στην ανδρική και τη γυναικεία ομοφυλοφιλία. Υπό αυτή την έννοια, οι φοιτητές/τριες που πρόσκυνται στον αριστερό χώρο εμφανίζουν τις πιο θετικές στάσεις, αυτοί/ές του κεντρικού χώρου εμφανίζονται πιο μετριοπαθείς, ενώ αυτοί που ανήκουν στο δεξιό χώρο εμφανίζουν τις πιο αρνητικές στάσεις απ' όλους. Κατ' αντιστοιχία οι χώροι εμφανίζονται πιο ανεκτικοί απέναντι στη γυναικεία ομοφυλοφιλία και πιο αρνητικοί απέναντι στην ανδρική ομοφυλοφιλία αντίστοιχα.

Η ένατη, η δέκατη και η ενδέκατη μηδενική υπόθεση που αναφέρονται στη μη ύπαρξη διαφορών των στάσεων μεταξύ των ατόμων που έχουν ή/και είχαν ενασχόληση με τον αθλητισμό, μεταξύ των ατόμων που συμμετέχουν σε ομαδικό έναντι ατομικού αθλήματος και μεταξύ των ατόμων που δραστηριοποιούνται σε διαφορετικό αγωνιστικό επίπεδο. Τα αποτελέσματα δεν εμφάνισαν καμία στατιστική σημαντικότητα, δείχνοντας ότι η συμμετοχή σε κάποιο άθλημα, παλιότερα ή σύγχρονα, ατομικό ή ομαδικό και ανεξαρτήτως επιπέδου ενασχόλησης με αυτό, δεν αποτελούν παράγοντα διαμόρφωσης των στάσεων απέναντι στην ανδρική ή/και τη γυναικεία ομοφυλοφιλία. Οι παράγοντες της ενασχόλησης με κάποιο άθλημα, παλαιότερα ή ομόχρονα, ο χαρακτήρας του αθλήματος, ατομικό ή ομαδικό καθώς και η διαβάθμιση του επιπέδου συμμετοχής από ερασιτεχνικό έως και το παγκόσμιο δεν έχουν διερευνηθεί ως παράγοντες διαμόρφωσης των στάσεων των ετεροφυλόφιλων έναντι των ομοφυλόφιλων, παρά μόνο σε ελάχιστες περιπτώσεις. Τα ευρήματα της παρούσας έρευνας βρίσκονται σε αντίθεση με ευρήματα άλλων ερευνών, τόσο σε αποτελέσματα όπου η ενασχόληση με τον αθλητισμό αποτέλεσε παράγοντα αρνητικών στάσεων (Sartore & Cunningham, 2009) όσο και σε άλλα όπου η συμμετοχή σε αυτά δείχνει να διαμορφώνει θετικές στάσεις απέναντι στην ομοφυλοφιλία (Magrath, Anderson, & Roberts, 2015).

Τα αποτελέσματα των δύο ιεραρχικών αναλύσεων πολλαπλής παλινδρόμησης, μία για τον παράγοντα της αντρικής ομοφυλοφιλίας και μία για τον παράγοντα της γυναικείας ομοφυλοφιλίας, δείχνουν ότι ο συνδυασμός των παραγόντων του φύλου, της θρησκευτικότητας, της πολιτικής τοποθέτησης και της συναναστροφής με ομοφυλόφιλο άτομο, αποτελούν παράγοντες που συμβάλουν στη διαμόρφωση των αρνητικών στάσεων και για τις δύο εξαρτημένες μεταβλητές. Τέλος, η συμβολή του φύλου, της επαφής με ομοφυλόφιλο άτομο καθώς και ο πολιτικός χώρος είναι μεγαλύτερη στις στάσεις απέναντι στην ανδρική ομοφυλοφιλία, ενώ η μεγαλύτερη θρησκευτικότητα εμφανίζει συμβάλει σε μεγαλύτερο βαθμό στη διαμόρφωση των στάσεων απέναντι στην γυναικεία ομοφυλοφιλία.

Τα χαρακτηριστικά των ετεροφυλόφιλων ατόμων που συμβάλουν στη διαμόρφωση θετικών στάσεων, διαφαίνεται να είναι παρόμοια με τα χαρακτηριστικά των ομοφυλόφιλων ατόμων που έχουν θετικές στάσεις. Σε έρευνα που πραγματοποιήθηκε

στις Η.Π.Α. σε αντιπροσωπευτικό δείγμα ομοφυλόφιλων αντρών, ομοφυλόφιλων γυναικών και αμφιφυλόφιλων αντρών και γυναικών σε σχέση με τους μέσους όρους των στοιχείων του αμερικανικού πληθυσμού, τα άτομα που συμμετείχαν ήταν νεαρότερα σε ηλικία, με υψηλότερο επίπεδο εκπαίδευσης, που ανήκαν στον πολιτικά φιλελεύθερο χώρο, χωρίς να έχουν υψηλά επίπεδα θρησκευτικότητας, ενώ εμφάνιζαν υποστηρικτική θέση ως προς την ισονομία των δικαιωμάτων του γάμου για τα ομόφυλα ζευγάρια (Herek, Norton, Allen, & Sims, 2010).

VI. ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΗ, ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ, ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Η παρούσα έρευνα υλοποιήθηκε με σκοπό την αξιολόγηση των στάσεων των φοιτητών/φοιτητριών που είναι ετεροφυλόφιλοι/ες, ως προς τους/τις ομοφυλόφιλους/λες άντρες και γυναίκες αντίστοιχα. Ως ερευνητικό εργαλείο μέτρησης και αξιολόγησης των στάσεων χρησιμοποιήθηκε η κλίμακα ATLG του Herek (1994). Η εν λόγω κλίμακα έχει μεταφραστεί, σταθμιστεί και προσαρμοστεί στην Ελληνική γλώσσα και την Ελληνική κουλτούρα από τους Γρηγορόπουλο, Παπαχαρίτου και Μωραΐτου (2010). Η συγκεκριμένη κλίμακα περιλαμβάνει δύο παράγοντες: τη στάση απέναντι στην ανδρική και τη στάση απέναντι στη γυναικεία ομοφυλοφιλία. Στο παρελθόν έχει χρησιμοποιηθεί σε διάφορες κατηγορίες πληθυσμών του αθλητικού φάσματος. Ωστόσο, είναι η πρώτη φορά που χρησιμοποιήθηκε στη Ελλάδα στο πλαίσιο του αθλητικού πεδίου και η πρώτη φορά που ενσωματώθηκαν ερωτήσεις στο δημογραφικό ερωτηματολόγιο, που αφορούσαν στη συμμετοχή σε κάποιο άθλημα, στο χαρακτήρα του αθλήματος και στο επίπεδο συναγωνισμού ως ανεξάρτητες μεταβλητές, οι οποίες με βάση το προϋπάρχον θεωρητικό πλαίσιο, υποθετικά, θα μπορούσαν πιθανά να επιδρούν πάνω, και να επηρεάζουν τις στάσεις των ετεροφυλόφιλων φοιτητών/τριών της Σ.Ε.Φ.Α.Α. έναντι των ομοφυλόφιλων αντρών και γυναικών.

Σε σχετικές με τον αθλητισμό και την ομοφοβία έρευνες, επισημαίνεται καθολικά, ότι η βασική αιτία διακρίσεων που πραγματώνονται εξαιτίας της σεξουαλικής ταυτότητας είναι η κυριαρχία μιας ηγεμονικής αρρενωπότητας. Όπως από την παρούσα έρευνα φαίνεται η κυριαρχία αυτής της αντίληψης αμβλύνεται στο πλαίσιο των κοινωνικών, πολιτικών, οικονομικών και ευρύτερων πολιτισμικών εξελίξεων. Ένας ενδοσυστημικός παράγοντας που έχει λειτουργήσει καταλυτικά στην άμβλυνση αυτής της κυριαρχίας είναι και η αυξητική συμμετοχή των γυναικών σε αθλήματα που μέχρι πρότινος ίσχυαν ως ανδρικό προνόμιο (π.χ. μεταξύ άλλων άρση βαρών, πυγμαχία κ.λπ.). Ωστόσο, αυτή η αυξητική συμμετοχή όπως φαίνεται από ερευνητικά δεδομένα κυρίως στον Ελληνικό χώρο δεν συνοδεύτηκε με μια αντίστοιχη αυξητική συμμετοχή των γυναικών αναφορικά με την ανάληψη θέσεων διοικητικής ευθύνης στους αθλητικούς θεσμούς και οργανισμούς (Πατσαντάρας, 2006; Patsantaras, 2014, 2015a; Patsantaras & Kamberidou, 2006a). Αυτό το αναφέρουμε επειδή με βάση τα αποτελέσματα της παρούσας έρευνας, η γυναίκα δείχνει μεγαλύτερη αποδοχή και ευαισθησία έναντι της εκδήλωσης των σεξουαλικών ταυτοτήτων και των ομοφυλοφιλικών συμπεριφορών. Ένας άλλος πάλι ενδοσυστημικός παράγοντας, είναι η αξίωση των ανδρών για συμμετοχή σε αθλήματα που μέχρι πρότινος ίσχυαν ως γυναικεία και χαρακτηρίζονταν ως αυστηρά θηλυπρεπή (π.χ. ρυθμική γυμναστική). Με βάση αυτά τα δεδομένα το κοινωνικό πεδίο του αθλητισμού μετασχηματίζεται από χώρο κυριαρχίας μιας ηγεμονικής αρρενωπότητας σε χώρο χειραφέτησης για άτομα τα οποία έχουν μη ετεροσεξουαλικό προσανατολισμό (Patsantaras et al., 2006c).

Κατά τη διαδικασία της έρευνας του σεξουαλικού προσανατολισμού μέσα στο πλαίσιο του αθλητισμού, νέα ερευνητικά ενδιαφέροντα ανακύπτουν που αφορούν άλλες κατηγορίες ατόμων με διαφορετικό σεξουαλικό προσανατολισμό, που αναφέρονται στη μη διάκριση των συγκεκριμένων σεξουαλικών μειονοτήτων και στη συμμετοχή τους στον αθλητισμό. Τέτοια θέματα έρευνας θα μπορούσαν να έχουν αντικείμενο, τη συμμετοχή ατόμων που έχουν κάνει αλλαγή φύλου και τον αντίκτυπο στις στάσεις των

ετεροφυλόφιλων, θέματα ισότητας, μη διάκρισης και ισότιμης συμμετοχής στον αγωνιστικό αθλητισμό περιπτώσεων ατόμων που έχουν επαναπροσδιορίσει το φύλο τους ή ακόμα και εξέταση του αιτήματος της παγκόσμιας κοινότητας των μη ετεροφυλόφιλων για δημιουργία ξεχωριστών αγώνων, αναγνωρισμένων από τις αντίστοιχες ομοσπονδίες ακόμα και σε παγκόσμιο επίπεδο.

Το γεγονός, που αποτελεί και πρωτοτυπία της παρούσας έρευνας, να διερευνήσει τους παράγοντες της συμμετοχής, του χαρακτήρα και του επιπέδου του αθλήματος, αν και δεν έδειξε να λειτουργεί ως παράγοντας διαμόρφωσης των στάσεων των ετεροφυλόφιλων έναντι των ομοφυλόφιλων, δεν επιτρέπει τη γενίκευση των αποτελεσμάτων. Το συγκεκριμένο δείγμα, αποτελεί ένα μέρος μόνο που ασχολείται με τον αθλητισμό και σε καμία περίπτωση δεν αποτελεί αντιπροσωπευτικό δείγμα των αθλητών στην Ελλάδα. Πιθανότατα, μία έρευνα που θα αφορούσε αθλητές παλαιότερους και νεότερους, με τη μέθοδο της κοορτής, από διαφορετικά αθλήματα ατομικά και ομαδικά καθώς και από διαφορετικά επίπεδα από ερασιτέχνες μέχρι και Ολυμπιονίκες θα μπορούσε να διερευνήσει σε βάθος και να ρίξει φως στην επίδραση των εν λόγω παραγόντων στις στάσεις των ετεροφυλόφιλων αθλητών έναντι των ομοφυλόφιλων ατόμων.

Μια άλλη προοπτική για την εξέλιξη της παρούσας έρευνας σε επόμενο στάδιο θα ήταν να διερευνηθούν κάποιες μεταβλητές των φοιτητών/τριων, που στην παρούσα έρευνα δήλωσαν ομοφυλοφιλικό ή αμφιφυλοφιλικό προσανατολισμό και που αφορούν στα συναισθήματα που βιώνουν μέσα στον πανεπιστημιακό χώρο και ιδιαίτερα στο χώρο μιας σχολής όπως η Σ.Ε.Φ.Α.Α. που έχει ως κύριο αντικείμενο της επιστήμης το ανθρώπινο σώμα. Επίσης, πως τα μη ετεροφυλόφιλα άτομα της σχολής, αντιλαμβάνονται και πως βιώνουν, αν βιώνουν, αισθήματα εχθρότητας καθώς και ομοφοβικές συμπεριφορές και εκδηλώσεις αυτών μέσω λεκτικών και φυσικών επιθέσεων. Τέλος, πως από αυτά τα άτομα της σεξουαλικής μειονότητας γίνεται αντιληπτή και βιώνεται η αρρενωπότητα ως στοιχείο πώλωσης και ισχυροποίησης των δεσμών της ομάδας και διαφοροποίησης της μέσα στο άθλημα, ειδικά το ομαδικό και με ποιον τρόπο γίνεται δεκτή η δική τους ενσωμάτωση μέσα στην ομάδα, ιδιαίτερα εάν είναι γνωστός στους συμμαθητές τους ο σεξουαλικός τους προσανατολισμός. Μια τέτοια προσέγγιση με ποιοτικά ερευνητικά δεδομένα και ανάλογες αναλύσεις, θα ολοκλήρωνε την παρούσα έρευνα, καθώς θα παρουσίαζε τόσο τις απόψεις των ετεροφυλόφιλων ατόμων τις σχολής, όσο και το βίωμα των μη ετεροφυλόφιλων ατόμων μέσα στο ακαδημαϊκό περιβάλλον της συγκεκριμένης Σχολής. Η σύγκριση των αποτελεσμάτων θα μπορούσε να αποδείξει εάν και κατά πόσο οι θετικές στάσεις που πιθανά να δηλώνονταν από τα ετεροφυλόφιλα άτομα, αντανakλούν αντίστοιχες συμπεριφορές αποδοχής, ισότητας, αλληλεγγύης κλπ. έναντι των μη ετεροφυλόφιλων και επομένως και την αποδοχή τους, με αντίστοιχη μείωση της ομοφοβίας και των αντίστοιχων αρνητικών συμπεριφορών που γεννάει η ομοαρνητικότητα. Ωστόσο, η δυσκολία προσέγγισης ατόμων με μη ετεροφυλικό προσανατολισμό για την διεξαγωγή του επόμενου σταδίου της έρευνας, με αναφορά στη διαφορετικότητα και μέσα στο ακαδημαϊκό περιβάλλον, είναι μάλλον απαγορευτική, γιατί αυτόματα θα συνιστούσε γνώση και επίγνωση τόσο της ταυτότητας του συμμετέχοντα, άρα και κατάργηση της ανωνυμίας από μέρους του ερευνητή, αλλά και των ευαίσθητων προσωπικών του δεδομένων. Παράλληλα, μία τέτοια κίνηση, θα

ακύρωνε τον ερευνητικό σχεδιασμό της συγκεκριμένης έρευνας, που βασίζεται πάνω στην ανωνυμία και την ανώνυμη χρήση των ευαίσθητων προσωπικών δεδομένων των συμμετεχόντων.

Μια άλλη ερευνητική κατεύθυνση είναι να διαπιστωθεί το εάν και κατά πόσο υπάρχει αποδοχή των ομοφυλόφιλων προπονητών των ακαδημιών από τους γονείς και των ομοφυλόφιλων καθηγητών/τριών φυσικής αγωγής στα σχολεία. Αυτές οι έρευνες, θα βοηθήσουν να διαπιστωθεί, εάν και σε ποιο βαθμό εμφανίζονται φαινόμενα ομοφοβίας, ομοαρνητικότητας, προκατάληψης και διάκρισης εναντίων των σεξουαλικών μειονοτήτων, που τους περιορίζει τα εργασιακά τους δικαιώματα και τους στερεί το δικαίωμα της ισονομίας.

Η διαδικασία για τη μείωση των αρνητικών στάσεων και συμπεριφορών, που εκδηλώνονται ως αποτέλεσμα των γενικότερων αρνητικών εντυπώσεων, έχει μια και μόνη διαδρομή κι αυτή περνάει μέσα από την ενημέρωση. Η ενημέρωση πάνω σε θέματα φύλου και δικαιωμάτων μπορεί να λάβει χώρα σε μικρή ή και μεγάλη έκταση, χρησιμοποιώντας κάθε φορά διαφορετικά κανάλια επικοινωνίας, με κοινό διαφορετικών χαρακτηριστικών και μεγέθους.

Σε μείζονος σημασίας παράγοντα, για την καταπολέμηση της ομοφοβίας, της ομοαρνητικότητας, της προκατάληψης και της διάκρισης κατά των σεξουαλικών μειονοτήτων, μπορούν να αναδειχθούν τα μέσα μαζικής ενημέρωσης και τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης. Ο τρόπος με το οποίο μπορεί να λειτουργήσει ευνοϊκά ο συγκεκριμένος παράγοντας είναι ενημερώνοντας και εκπαιδεύοντας το κοινό, πάνω σε θέματα, ισότητας, ισοτιμίας, αλληλεγγύης, αποδοχής και δεκτικότητας της διαφορετικότητας. Αποτελέσματα ερευνών έχουν δείξει ότι όλα αυτά, μπορούν να αμβλύνουν τις αρνητικές στάσεις και συμπεριφορές και να δημιουργήσουν τις προϋποθέσεις για πιο ευνοϊκή αντιμετώπιση των μη ετεροφυλόφιλων σεξουαλικών μειονοτήτων (Levina, Waldo, & Fitzgerald, 2000). Επίσης, ειδικά προγράμματα ενημέρωσης και εκπαίδευσης πάνω στη διαχείριση δύσκολων καταστάσεων που αφορούν στην αντιμετώπιση καταστάσεων αρνητικών στάσεων και συμπεριφορών σε περιβάλλοντα όπως το σχολικό ή και αυτό του αθλητικού συλλόγου, θα βοηθούσαν σε μεγάλο βαθμό, του τωρινούς φοιτητές και αυριανούς προπονητές και καθηγητές φυσικής αγωγής. Κατ' αυτή την έννοια, η έρευνα των σεξουαλικών μειονοτήτων στο αθλητικό πεδίο δεν πρέπει να περιοριστεί στη διαπίστωση ή όχι της ύπαρξης ομοφοβικού κλίματος εναντίων των μη ετεροφυλόφιλων ατόμων, αλλά να προσανατολιστεί στην έρευνα για να προτείνει τις καλύτερες μεθόδους για την αντιμετώπιση τέτοιων φαινομένων και την εφαρμογή αυτών των μεθόδων ώστε να καταπολεμηθούν τα φαινόμενα ομοφοβίας, ομοαρνητικότητας, προκατάληψης και διάκρισης των ετεροφυλόφιλων εναντίων των ομοφυλόφιλων εν τη γενέσει τους στον αθλητισμό και τη φυσική αγωγή γενικότερα.

Η παρούσα μελέτη περίπτωσης στην Ελλάδα δείχνει την ανάγκη για περαιτέρω έρευνα σχετικά με τη διάσταση του φύλου. Ειδικά εάν παρατηρηθεί ότι οι δεξιάς πολιτικής τάσης φοιτήτριες δείχνουν λιγότερο αρνητική στάση απέναντι στους ομοφυλόφιλους απ' ό, τι οι άντρες. Αυτό δεν συμβαίνει στην περίπτωση των ετεροφυλόφιλων φοιτητριών όταν εισάγεται η μεταβλητή της θρησκευτικότητας, όπου εμφανίζονται να είναι λιγότερο ανεκτικές ή να παρουσιάζουν αρνητικότερη στάση απέναντι στους ομοφυλόφιλους από τους αντίστοιχους άντρες. Θετικές στάσεις

παρατηρούνται τόσο στους φοιτητές όσο και στις φοιτήτριες που συναναστρέφονται με μη ετεροφυλόφιλους. Επίσης, εμφανίζεται μία άλλη προοπτική για μελλοντικές έρευνες οι οποίες πρέπει να επικεντρωθούν στη διάσταση του φύλου, δεδομένου ότι οι μελέτες σχετικά με τις διαφορές στάσης από την οπτική του φύλου είναι περιορισμένες (Kamberidou 2011, 2012). Ερωτήματα τα οποία εγείρονται για μελλοντικές έρευνες θα μπορούσαν να είναι οι παράγοντες πρόβλεψης της ομοφοβίας στις γυναίκες, γιατί οι ετεροφυλόφιλοι άνδρες εμφανίζουν λιγότερο αρνητικές στάσεις έναντι των λεσβιών και περισσότερο αρνητικές προς τους ομοφυλόφιλους άνδρες και γιατί οι ετεροφυλόφιλες γυναίκες είναι πιο ανεκτικές και με μεγαλύτερη κατανόηση έναντι της ομοφυλοφιλίας ανδρικής και γυναικείας.

Στο αθλητικό πεδίο, καθώς διαφοροποιούνται οι παραδοσιακές κοινωνικές κατηγορίες, διαφοροποιείται και αμφισβητείται και η παραδοσιακή αθλητική ταυτότητα (Πατσαντάρας, 2006; Patsantaras, 2015, 2015a, 2015b). Η επανεξέταση των μεταβαλλόμενων ταυτοτήτων και των σχέσεων μεταξύ των δύο φύλων συνεπάγεται την ενσωμάτωση της διάστασης του κοινωνικού φύλου στην εξίσωση, έτσι ώστε να μετατραπούν οι εξισωτικές και άνισες θεσμικές δομές σε ίσες και δίκαιες, τόσο για τις γυναίκες όσο και για τους άνδρες (Πατσαντάρας, 2007, 2006; Patsantaras, 2015b). Η ενσωμάτωση της διάστασης του φύλου και ο σεβασμός της διαφορετικότητας, αποτελεί μέρος μιας πιο θεμελιώδους εξίσωσης που όχι μόνο συνεπάγεται την εξασφάλιση ισορροπίας - ισονομίας μεταξύ των δύο φύλων αλλά και επιτρέπει σε όλους να αξιοποιήσουν πλήρως το δυναμικό τους (Kamberidou, 2009, 2012; Kamberidou & Chroni, 2016).

Πρέπει να δοθεί ιδιαίτερη έμφαση στο γεγονός ότι τα θέματα του φύλου στον αθλητισμό δεν αφορούν μόνο τις γυναίκες, καθώς και οι άντρες έχουν επίσης ένα φύλο και υπόκεινται σε στερεότυπα φύλου, ξεχωριστές κοινωνικές προσδοκίες και αποκλεισμούς (Kamberidou, 2011). Η ενσωμάτωση των φύλων αναφέρεται στη διαδικασία αξιολόγησης και επανεκτίμησης των επιπτώσεων τόσο για τις γυναίκες όσο και για τους άνδρες σε κάθε νομοθεσία, πολιτική, πρόγραμμα και σχέδιο δράσης σε όλα τα επίπεδα: κοινωνικό, οικονομικό και πολιτικό. Ο κύριος στόχος της ενσωμάτωσης της διάστασης του φύλου είναι η κοινωνική ισότητα, η οποία απαιτεί ειδικές παρεμβάσεις, πολιτικές και πρακτικές για το φύλο που μπορούν να απευθύνονται αποκλειστικά σε γυναίκες ή παρεμβάσεις που στοχεύουν μόνο τους άνδρες ή ακόμη και τους άνδρες και τις γυναίκες (Kamberidou & Fabry, 2012).

Στο εγγύς μέλλον οι παρεμβάσεις και οι πολιτικές που αφορούν αποκλειστικά το φύλο και απευθύνονται αποκλειστικά στους άνδρες θα αντιμετωπίσουν το ζήτημα της συμμετοχής των ανδρών σε παραδοσιακά γυναικεία αθλήματα. Κάτι τέτοιο συμβαίνει ήδη καθώς οι άνδρες και τα αγόρια σήμερα συμμετέχουν στη συγχρονισμένη κολύμβηση και στη ρυθμική γυμναστική, που συχνά και ανεπίτρεπτα συνδέεται με θηλυπρεπείς συμπεριφορές και κατ' επέκταση με την ομοφυλοφιλία. Σε συνέχεια του προηγούμενου και ως παράδειγμα, αναφέρεται ότι τα περισσότερα πρωταθλήματα συγχρονισμένης κολύμβησης που πραγματοποιήθηκαν στην Ευρώπη επιτρέπουν στους άνδρες να συμμετέχουν (Kamberidou, 2012). Επίσης, άλλο παράδειγμα αποτελεί η αξίωση των ανδρών για ισότιμη συμμετοχή στην αγωνιστική ρυθμική γυμναστική και συγκεκριμένα

η Fédération Internationale de Gymnastique (FIG) πραγματοποιεί τα απαραίτητα βήματα για να κάνει την αγωνιστική ρυθμική γυμναστική των ανδρών ένα επίσημο άθλημα και να ενσωματωθεί ως επίσημη αγωνιστική κατηγορία στους Ολυμπιακούς Αγώνες (Kamberidou, 2012). Ένας συνεχώς αυξανόμενος αριθμός ανδρών έχει ήδη συμμετάσχει σε αγώνες – σε ατομικό, σε ομαδικό ή και σε μικτό ζευγάρι - σε μη ανταγωνιστικό (ανεπίσημο) επίπεδο, αφού η FIG αναγνωρίζει μόνο τη ρυθμική γυμναστική των γυναικών.

Είναι σημαντικό να επισημανθεί - όσον αφορά τη διάσταση του φύλου - ότι οι αθλήτριες έχουν αποδεχθεί και υποστηρίζουν τη συμμετοχή των ανδρών στα *γυναικεία* αθλήματα, κάτι που δεν ήταν για πολλά χρόνια αποδεκτό από τη μεριά των ανδρών, όταν οι γυναίκες ζητούσαν συμμετοχή σε ανδρικά αθλήματα (μαραθώνιο, χόκεϊ, ποδόσφαιρο). Τα αποτελέσματα μιας μελέτης περίπτωσης (με 299 συμμετέχοντες) που διεξήχθη από τους Kamberidou, Tsorani, Dallas και Patsantaros (2009) δείχνουν ότι οι γυναίκες γυμνάστριες, οι προπονητές, οι κριτές και τα μέλη της τεχνικής επιτροπής της ρυθμικής γυμναστικής, θα ήθελαν να αναγνωριστεί ως ολυμπιακό άθλημα. Επιπλέον, τάχθηκαν υπέρ της επίσημης αναγνώρισης μικτών αγωνισμάτων ομαδικών και ζευγαριών (Kamberidou, 2009). Η ρυθμική γυμναστική για τους άνδρες μπορεί να ακούγεται άτυπη ή ιδιόμορφη για πολλούς, όπως και το χόκεϊ, η πάλη, το ποδόσφαιρο και το bodybuilding για τις γυναίκες στο παρελθόν, αλλά οι εποχές έχουν αλλάξει. Το 2015 η Ρωσία πρότεινε να προστεθεί η ρυθμική γυμναστική των ανδρών στους Ολυμπιακούς Αγώνες και η Irina Viner-Usmanova, η επικεφαλής της ομοσπονδίας ρυθμικής γυμναστικής της χώρας, ανακοίνωσε στα ΜΜΕ ότι στηρίζει πλήρως τη συμμετοχή των ανδρών στο άθλημα της, "...εάν υπάρχουν γυναίκες στην πυγμαχία, στο ποδόσφαιρο και στην άρση βαρών". Αυτό αναφέρεται ως παράδειγμα επειδή θεωρείται ότι αν η FIG αναγνωρίσει επίσημα τη ρυθμική γυμναστική των ανδρών και στη συνέχεια δημιουργήσει επίσημους αγώνες για μικτές ομάδες και μικτά ζευγάρια, θα μπορούσε να σηματοδοτήσει την αρχή μιας διαδικασίας που θα καταργήσει τελικά τη δομικά - διαρθρωτικά εξασφαλισμένη ηγεμονική κυριαρχία της αρρενωπότητας στον αθλητισμό, η οποία όπως φαίνεται μέσα από ερευνητικά δεδομένα, αποτελεί καθοριστικό παράγοντα εμφάνισης ομοφοβικών στάσεων στο αθλητικό κοινωνικό πεδίο.

Είναι πολύ πιθανό ότι πολλά αθλήματα ίσως να έχουν χάσει κατά καιρούς πολλά ταλέντα, δηλαδή νέους/ες αθλητές/τριες που δεν συμμετέχουν καθόλου ή συνεχίζουν το άθλημά τους, πολλές φορές με μειωμένη απόδοση, υπό το φόβο της αποκάλυψης του σεξουαλικού τους προσανατολισμού. Πώς μπορεί να εξαλειφθεί αυτή η σπατάλη των ταλέντων; Θα μπορούσε ο αθλητισμός να κάνει περισσότερα για να αντιμετωπίσει την ομοφοβία και τις διάφορες ομοφοβικές συμπεριφορές όπως αυτές του εκφοβισμού και των προσβολών; Δεν πρέπει οι αθλητικές αρχές και οι επίσημοι να έχουν σαφές καθήκον να αναφέρουν, να τεκμηριώσουν και να τιμωρούν κάθε είδους κοινωνικό αποκλεισμό; Δεδομένου ότι η σιωπή και η αδράνεια συνεπάγονται προκαταλήψεις και συστημικές διακρίσεις καθώς και συνενοχή των επικεφαλής των αθλητικών θεσμών, οι αθλητικές οργανώσεις και η ηγεσία στον αθλητισμό έχουν νομικό, κοινωνικό και ηθικό καθήκον να καθιστούν τον αθλητισμό ασφαλή και προσιτό σε όλους μέσω άμεσων και ρεαλιστικών βημάτων που περιλαμβάνουν:

α) Πρόσκληση για δράση: Εφαρμογή αποτελεσματικών πολιτικών πολυμορφίας και διαδικασιών παρακολούθησης για τον εντοπισμό και την εξάλειψη των συστηματικών διακρίσεων στις δομές του αθλητισμού, στους φορείς διαχείρισης του αθλητισμού (GSB) και στα εκπαιδευτικά ιδρύματα.

β) Εξασφάλιση κώδικα δεοντολογίας με παράλληλη ανάπτυξη πολιτικών και πρακτικών για την αντιμετώπιση καταγγελιών.

γ) Σύσταση Συμβουλευτικής Επιτροπής κατά της Ομοφοβίας στον Αθλητισμό: συνεργασία με τα συμβούλια των Γενικών Γραμματειών Βιοηθικής των αθλητικών ομοσπονδιών, αθλητικές επιτροπές, οργανώσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων, ομοφυλοφιλικές κοινότητες κλπ. για την ανάπτυξη και την προώθηση στρατηγικών κατά της ομοφοβίας.

δ) Προετοιμασία ενός εγχειριδίου σχετικά με την αξία της πολυμορφίας, συμπεριλαμβανομένων μέτρων για την εξάλειψη της ομοφοβίας, του εκφοβισμού και της βίας στον αθλητισμό, που θα ενσωματωθούν στα προγράμματα σχολικής παρέμβασης.

ε) Επαναξιολόγηση των ταυτοτήτων και των σχέσεων μεταξύ των δύο φύλων, εκπαίδευση και κατάρτιση των εκπαιδευτών.

στ) Παρεμβάσεις, πολιτικές και πρακτικές για το φύλο που καθιστούν την αθλητική εμπειρία και το αθλητικό περιβάλλον ασφαλές και φιλόξενο για όλους, συμπεριλαμβανομένων των αθλητών LGBTQ.

ζ) Παράλληλα με τη διάσταση του φύλου, οι μελέτες πρέπει επίσης να επικεντρωθούν σε άλλες μεταβλητές που επηρεάζουν τα επίπεδα της ομοφοβίας: πολιτιστική πολυμορφία, φυλή, κοινωνικοοικονομική κατάσταση και οικογενειακή κατάσταση. Δυνατότητα ενσωμάτωσης σημαίνει να ληφθεί υπόψη η πολιτισμική διάσταση.

Η χρήση ενός διαφορετικού ερμηνευτικού εργαλείου, μπορεί να φανεί πολύ χρήσιμη και να βοηθήσει τον οποιοδήποτε ερευνητή να ερμηνεύσει τα ευρήματά του από μια άλλη οπτική, περνώντας από ένα μικρο- σε ένα μακρο-κοινωνιολογικό επίπεδο. Ως τέτοιο εργαλείο μπορεί να θεωρηθεί μια διαφορετική θεωρητική προσέγγιση, η οποία με τη χρήση της μπορεί να δώσει μια διαφορετική δυναμική και μια προοπτική στη ερμηνεία των αποτελεσμάτων.

Ο ακαδημαϊκός χώρος καθώς και το αθλητικό πεδίο, αποτελούν κοινωνικά συστήματα που λειτουργούν και αλληλεπιδρούν με το ευρύτερο κοινωνικό πεδίο. Με βάση αυτή τη σχέση αλληλόδρασης, οι οποιοδήποτε κοινωνικές μεταβολές, αξιακές, οικονομικές, πολιτικές, πολιτισμικές κλπ. πιθανόν να επιδρούν στα επιμέρους πεδία, διαμορφώνοντας συγκεκριμένες στάσεις και συμπεριφορές. Έτσι και στην παρούσα έρευνα, ενώ το ερευνητικό ενδιαφέρον εστιάστηκε στην πιθανή σχέση της καθημερινής, συστηματικής και εντατικής ενασχόλησης με τον αθλητισμό και τη σχέση του με την αύξηση της ηγεμονικής αρρενωπότητας και κατ' επέκταση και ως εκδήλωση, μέσα στο αθλητικό πεδίο, της ομοαρνητικότητας και των αισθημάτων ομοφοβίας, η προσέγγιση μπορεί να θεωρηθεί και κάπως επιφανειακή. Τα ερωτήματα τα οποία εγείρονται αναφέρονται στο εάν οι συγκεκριμένες στάσεις σχετίζονται με το μικρο-περιβάλλον της

συγκεκριμένης σχολής, με πιθανές αναφορές και υποθέσεις για το περιεχόμενο και τον τρόπο διδασκαλίας ή ακόμα και την ικανότητα των διδασκόντων στη διαχείριση τέτοιου είδους καταστάσεων και από την άλλη την πιθανότητα οι συγκεκριμένες στάσεις να είναι αποτέλεσμα μιας αλληλόδρασης με αλλαγές που συμβαίνουν στο ευρύτερο κοινωνικό πεδίο.

Μια τέτοια προσέγγιση σε μια μελλοντική έρευνα θα μπορούσε να διερευνήσει εάν οι συγκεκριμένες στάσεις είναι αποτέλεσμα αλλαγής των πρωτευόντων αξιών μέσα στο ευρύτερο κοινωνικό σύστημα. Τα τελευταία 35 χρόνια μια τέτοια αλλαγή στο αξιακό και το θεσμικό σύστημα συντελείται στην Ελλάδα. Με βάση τη θεωρία περί αλλαγής των κοινωνικών αξιών του Inglehart (1977, 1990, 1997) και των Inglehart και Welzel, (2005), εμφανίζεται μία πλειάδα παραγόντων που συμβάλουν στη διαμόρφωση ενός συγκεκριμένου αξιακού συστήματος. Οι συγκεκριμένοι παράγοντες που αναφέρονται σε οικονομικά, κοινωνικά και πολιτιστικά δεδομένα, συμβάλουν στη διαμόρφωση της σκέψης και της συμπεριφοράς της υπό διερεύνηση γενιάς, με αποτέλεσμα οι στάσεις τους να μην επηρεάζονται, τουλάχιστον σε μεγάλο βαθμό από τη συμμετοχή τους στον αθλητισμό, αλλά να εμφανίζουν μια σταθερότητα που έχει τις ρίζες της στο αξιακό τους σύστημα. Η πιθανότητα οι συγκεκριμένες στάσεις να αποδίδονται σε αλλαγή της δομής του κοινωνικού αξιακού συστήματος, καθώς διαφαίνεται η επαναξιολόγηση των αξιών και η ανάδειξη σε πρωτεύουσες αξίες κάποιες εκ των οποίων ήταν χαμηλότερα στην αξιολόγηση, είναι πιθανή. Το πιθανό νέο κοινωνικό αξιακό σύστημα που ίσως αναδύεται, ίσως να βασίζεται σε μεταυλιστικές αξίες, όπως η αλληλεγγύη, ή αποδοχή της διαφορετικότητας και όχι απλά η ανοχή της, η ισότητα, η ελευθερία στη σκέψη, στη βούληση και στην ελεύθερη ατομική έκφραση κλπ.

Η υλιστική θεώρηση αναφέρεται σε ένα ικανοποιητικό επίπεδο οικονομικών συνθηκών διαβίωσης, στην ασφάλεια στην ενίσχυση της εθνικής ταυτότητας και τον αποκλεισμό ετερόκλητων ομάδων. Η μεταυλιστική θεώρηση των αξιών χαρακτηρίζονται από το στοιχείο της αυτοολοκλήρωσης, της έμφασης στην έννοια της ελευθερίας, στη συμμετοχή και στην ανοχή ή ακόμα καλύτερα στην αποδοχή της διαφορετικότητας. Άτομα με τέτοιες αξίες, έχουν ζήσει μέσα στην αφθονία αγαθών και θεωρούν, ότι υπάρχουν πάντα επαρκείς ποσότητες για όλους και ότι άτομα από άλλες ομάδες είναι καλοδεχόμενα και δεν αποτελούν απειλή, αλλά μία ευκαιρία για γνωριμία με νέους ανθρώπους και νέες κουλτούρες (Inglehart, 2006). Κατά την ίδια έννοια και οι ομοφυλόφιλοι αποτελούν μία διαφορετική ομάδα ατόμων και η διάκριση έναντι αυτής της κοινωνικής ομάδας αποτελεί κοινωνικό αποκλεισμό. Με βάση τα προαναφερθέντα, άτομα από κοινωνίες με χαμηλότερο βιοτικό επίπεδο έχουν πιο αρνητικές στάσεις έναντι της ομοφυλοφιλίας (Inglehart, 2006).

Βάση για τις συγκεκριμένες υποθέσεις, αποτελούν το σύνολο των ευρημάτων. Μία πρώτη ουσιαστική διαφορά και διαφοροποίηση των αποτελεσμάτων αποτελεί η μη στατιστικά σημαντική διαφορά στις στάσεις των ετεροφυλόφιλων αντρών και γυναικών έναντι της γυναικείας ομοφυλοφιλίας. Παλαιότερα ερευνητικά αποτελέσματα έχουν δείξει ότι υπάρχει μια στατιστική σημαντικότητα μεταξύ των δύο φύλων σε σχέση με την ομοφυλοφιλία, τόσο την αντρική όσο και τη γυναικεία. Τα αποτελέσματα της παρούσας έρευνας δείχνουν μία τάση για κλείσιμο της ψαλίδας και εξάλειψη της διαφοράς των στάσεων μεταξύ των δύο φύλων, άρα και μεγαλύτερης αποδοχής και λιγότερων

αρνητικών στάσεων από τη μεριά των ετεροφυλόφιλων αντρών. Η θετική στάση των ανδρών, ίσως αποτελεί μία στροφή προς την αποδοχή της διαφορετικότητας.

Επίσης, ενώ παλαιότερες έρευνες δείχνουν παράγοντες όπως, ο τόπος διαβίωσης - και όπως τέθηκε στην έρευνα έως την ηλικία των 18 ετών - το εισόδημα και το επίπεδο εκπαίδευσης να διαφοροποιούν τις στάσεις και να τις προσανατολίζουν σε μία θετική κατεύθυνση υπέρ της ομοφυλοφιλίας, στην παρούσα έρευνα δεν δείχνουν να παίζουν κανένα ιδιαίτερο ρόλο στη διαμόρφωσή τους. Αυτό ίσως να σημαίνει ότι ακόμα και οι προερχόμενοι/νες φοιτητές/τριες από μη αστικούς πληθυσμούς, στους οποίους έχουν μεγαλώσει και έχουν γαλουχηθεί με συγκεκριμένες αξίες και να έχουν διαμορφώσει το αξιακό τους σύστημα, διαμορφώνοντας παράλληλα και στάσεις και συμπεριφορές, να μην έχουν ανατραφεί με συντηρητικές ιδέες επί του θέματος, αλλά να επιδεικνύουν μία στάση που παραπέμπει σε μία πιο προοδευτική οπτική επ' αυτού. Όσον αφορά δε, στα εισοδηματικά και τα εκπαιδευτικά κριτήρια, η ερμηνεία που μπορεί να δοθεί είναι ότι τα συγκεκριμένα άτομα, έχουν μεγαλώσει μέσα σε μία κοινωνία, όπου και αυτά και οι γονείς τους, διαμόρφωσαν ή και τροποποίησαν τις αξίες τους, επαναπροσδιορίζοντάς τες και φέρνοντας στο προσκήνιο, αξίες μεταύλιστικές (Πατσαντάρας, 2014α, σελ. 311-316). Αυτό συμβαίνει κατά πάσα πιθανότητα γιατί έχουν διαβιώσει μέσα σε μία κοινωνία όπου είχαν καλύψει όλες τις υλικές τους ανάγκες και τις ανάγκες ασφάλειας επιβίωσης, με αποτέλεσμα να προχωρήσουν σε ένα επόμενο επίπεδο, όπου η κάλυψη των αναγκών τους να αναφέρεται σε ανάγκες σχετικές, με την ελευθερία της έκφρασης του ατόμου, της αποδοχής της διαφορετικότητας, της υποστήριξης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και ιδιαίτερα της ισότητας και της μη διάκρισης των ανθρώπων, ανεξαρτήτως φύλου, φυλής, θρησκείας, καταγωγής και σεξουαλικού προσανατολισμού.

Όλα τα παραπάνω δείχνουν ότι ίσως υπάρχει μία διαφοροποίηση στην Ελληνική κοινωνία και στο επικρατούν αξιακό κοινωνικό σύστημα. Ύστερα από μία μακρόχρονη πορεία μέσα από συνεχείς πολέμους στο πρώτο μισό του 20^{ου} αιώνα, μετά από έναν επώδυνο εμφύλιο πόλεμο και ύστερα από μία περίοδο πολιτικής αναταραχής με μία περίοδο πολιτικού συντηρητισμού με διωγμούς γι' αυτούς που ήταν ή και θεωρούνταν υπέρμαχοι του αριστερού πολιτικού χώρου, που περιλάμβανε και μία επταετή δικτατορία, η Ελληνική κοινωνία πέρασε σε μία ιδιαίτερα σημαντική περίοδο πολιτικής σταθερότητας και οικονομικής, πολιτισμικής και κοινωνικής ανάπτυξης σε τέτοιο βαθμό, ώστε να καλύψει σε υψηλό βαθμό ανάγκες, σχετικές με την προσωπική οικονομική ευημερία και το γενικότερο αίσθημα για ασφάλεια των πολιτών αυτής της χώρας. Η βελτίωση των οικονομικών δεδομένων και η γενικότερη ευημερία των πολιτών σε μία χώρα, οδηγεί σε μία διαδικασία εκμοντερνισμού της χώρας (Maddison, 1995: 21). Ο εκμοντερνισμός της κοινωνίας αναφέρεται και στον εκμοντερνισμό των ιδεών, των αξιών και των κρίσεων πάνω σε συγκεκριμένα κοινωνικά ζητήματα, όπως είναι στη συγκεκριμένη περίπτωση, η αποδοχή της διαφορετικότητας του σεξουαλικού προσανατολισμού και της διαφορετικότητας του κοινωνικού φύλου (Πατσαντάρας, 2014α, σελ. 47-79). Το συγκεκριμένο φαινόμενο, του τρόπου και των διαδικασιών της αλλαγής των κοινωνικών αξιών, μπορεί μόνο να περιγραφεί μέσω της περιγραφής των συγκεκριμένων χαρακτηριστικών του, παρά να εξηγηθεί, όπως ακριβώς συμβαίνει και με ένα σύνδρομο (Bell, 1973; Norris, 2002). Συμπερασματικά, εφόσον υπάρχουν δείγματα χαρακτηριστικών που περιγράφουν μία μετάβαση της Ελληνικής κοινωνίας από μία

υλιστική σε μία μεταυλιστική κοινωνική πραγματικότητα, με ανάλογη μετάβαση των αξιών από υλιστικές σε μεταυλιστικές, δίνοντας προτεραιότητα και σε αυτές που αφορούν σε αλλαγές των στάσεων που αναφέρονται στην ομοφυλοφιλία, διαφαίνεται η συγκεκριμένη διαφοροποίηση να βασίζεται σε αλλαγή των κοινωνικών αξιών γενικότερα και όχι να είναι επηρεασμένες από την μικρο-κοινωνία της ΣΕΦΑΑ.

Μία άλλη προοπτική για έρευνα αφορά στη βαθύτερη διερεύνηση του παράγοντα της θρησκευτικότητας. Όπως αναφέρουν οι Inglehart και Baker (2000), κατά τον Max Weber, η κοινωνικοοικονομική ανάπτυξη των πολιτών μιας κοινωνίας δεν επηρεάζει τη διαμόρφωση του αξιακού τους συστήματος σε μεγάλο βαθμό. Αντίθετα, η θρησκευτική παράδοση και η θρησκευτική κληρονομιά μιας χώρας παίζει έναν πολύ σημαντικότερο ρόλο στη διαμόρφωση των αξιών. Η πίστη σε οποιοδήποτε θρησκευτικό δόγμα, επηρεάζει και διαμορφώνει στάσεις, έναντι ευαίσθητων κοινωνικών ζητημάτων, ανάλογα με την ερμηνεία, την οπτική και την προοπτική της συγκεκριμένης θρησκείας προς αυτά. Ιδιαίτερη αναφορά γίνεται στη μη διάκριση των ομοφυλόφιλων ατόμων. Όσο η ερμηνεία από μεριάς των δογμάτων αναφέρεται στην ομοφυλοφιλία ως απόκλιση και όσο πιο αρνητική στάση κρατούν τα δόγματα έναντι της ομοφυλοφιλίας, ανάλογα αρνητικά θα καθορίζουν και τη συμπεριφορά των πιστών τους έναντι της ομοφυλοφιλίας και θα την απορρίπτουν (Gerhards, 2010).

Σημαντικό εδώ είναι να επισημανθεί και η σχέση της αθλητικής δραστηριότητας με τη θρησκευτικότητα και κατ' επέκταση με τα θρησκευτικά δόγματα. Για παράδειγμα, η αθλητική δραστηριότητα στις προοπτικές της αθλητικής – ολυμπιακής ιδεολογίας, γίνεται αντιληπτή ως στοιχείο της αθλητικής – θρησκευτικής ιδέας του *religio athletae*, στο πλαίσιο της οποίας καθορίζεται και το νόημα και η χρήση του ανθρώπινου σώματος (Πατσαντάρας, 2007, σελ. 43-53). Κυρίως στις αρχές του 20^{ου} αιώνα, η θεσμικά εκφραζόμενη αθλητική δράση, έπαιρνε χαρακτήρα εκκοσμικευμένου θρησκευτικού υποκατάστατου κι αποκτούσε ένα συμβολικό νόημα διασύνδεσης του φυσικού με το μεταφυσικό. Δεδομένου του γεγονότος ότι ο θρησκευτικός λόγος γενικά έχει ανδροκεντρικό χαρακτήρα και δεδομένου ότι ο αθλητικός χώρος ίσχυε ως ανδροκεντρικός κοινωνικός χώρος, δημιουργήθηκαν οι προϋποθέσεις ευδοκίμησης στο χώρο αυτό μιας ηγεμονικής κυριαρχίας της αρρενωπότητας, η οποία υποστηρίζονταν από τη θρησκεία. Δηλαδή, στη βάση αυτή και σε μια εκκοσμικευμένη προοπτική ο ανδροκεντρικός χαρακτήρας του αθλητισμού αλλά και η χρήση του σώματος εντός του συγκεκριμένου αυτού πλαισίου, ενισχύονταν από συγκεκριμένες ηθικές αξίες. Η οποιαδήποτε απόκλιση χρήσης του σώματος από τα *φυσιολογικά* δεδομένα, όπως αυτά διακηρύσσονταν από τα θρησκευτικά δόγματα και όπως αυτά κατ' επέκταση υιοθετήθηκαν από την αθλητική ιδεολογία και πέρασαν και στο αθλητικό κοινωνικό πεδίο, θεωρείται μη αποδεκτή. Όπως φαίνεται λοιπόν, κυρίως στις φάσεις τις νεωτερικότητας και κυρίως στη βάση του δυτικού πολιτισμικού παραδείγματος αποδόθηκε ένας θρησκευσιοηθικός χαρακτήρας στην αθλητική δραστηριότητα οπότε σε αντιστοιχία με συγκεκριμένα χριστιανικά δόγματα αναδείχθηκε ως μέσο προώθησης συγκεκριμένων ηθικών αξιών στις κοινωνίες δυτικού τύπου (βλ. αναλυτικά προς τούτο Πατσαντάρας, 2007, σελ. 366-413). Αυτό καθιστά τον αθλητισμό ως έναν κοινωνικό χώρο εντός του οποίου εύκολα το θρησκευτικό δόγμα μπορεί να επηρεάσει τις αντιλήψεις περί της χρήσης του σώματος του αθλητή ή της αθλήτριας ή γενικά του

ασχολούμενου με την άσκηση και την αθλητική δραστηριότητα. Για παράδειγμα η αθλητική δραστηριότητα προωθήθηκε στον παγκόσμιο κοινωνικό ιστό κατά τις φάσεις της αποικιοκρατίας σε συνεργασία με συγκεκριμένες χριστιανικές ενώσεις (Πατσαντάρας, 2007, σελ. 160-162). Οι απόψεις αυτές που συνοπτικά εδώ αναφέρονται, βασίστηκε η υπόθεσή μας ότι οι φοιτητές και οι φοιτήτριες που ασχολούνται με τον αγωνιστικό αθλητισμό θα επιδείκνυαν περισσότερο έντονες αρνητικές στάσεις έναντι της ομοφυλοφιλίας.

Τα αποτελέσματα αυτής της έρευνας εμφανίζουν εκτός από την θρησκευτικότητα και τις πολιτικές ιδεολογίες ως καθοριστικό παράγοντα επιρροής, αναφορικά με τη διαμόρφωση στάσεων απέναντι στην ομοφυλοφιλία. Σημαντικό είναι να δούμε σε μια μελλοντική έρευνα πως σχετίζονται αυτά τα ζητήματα στην εποχή μας με το αθλητικό κοινωνικό περιβάλλον, έτσι ώστε να καταλήξουμε σε ενδιαφέρουσες επισημάνσεις. Η χρησιμοποίηση του αθλητισμού γενικά για ποικιλότροπους πολιτικούς στόχους τονίζεται καθολικά στη σχετική βιβλιογραφία, όπου με σαφήνεια υπογραμμίζονται οι τρόποι δια των οποίων η αθλητική δραστηριότητα μετασχηματίζεται σε εργαλείο πολιτικών ενδιαφερόντων που σχετίζονται με την νοηματοδότηση της χρήσης του ανθρώπινου σώματος (Πατσαντάρας, 2014, σελ. 213-215, 2007, σελ. 111-163; Patsantaras, 2007a, 2011a, 2015). Ο αθλητισμός ως κοινωνικό σύστημα μπορεί να εμφανίζει μια σχετική αυτονομία πράγμα που σημαίνει ότι οι δομές λειτουργίας του δεν επηρεάζονται άμεσα από το κοινωνικό – πολιτισμικό περιβάλλον του (Patsantaras, 1994). Ωστόσο, με την κυριαρχία σε μια κοινωνία αυστηρά συντηρητικών και κυρίως εθνικιστικών αντιλήψεων ή γενικά με την κυριαρχία ολοκληρωτικών πολιτικών ιδεολογιών όπως έχει δείξει μέχρι σήμερα η ιστορική – κοινωνική πραγματικότητα και η σχετική έρευνα μπορούν εύκολα να αναπτυχθούν εντός του αθλητικού πεδίου έντονες ρατσιστικές διακρίσεις και ομοφοβικές προκαταλήψεις – συμπεριφορές – αντιδράσεις (βλ. Πατσαντάρας, 2007, σελ. 138-141).

Οι συγκεκριμένες αλλαγές στάσεων που ίσως διαφαίνονται στα αποτελέσματα της παρούσας έρευνας, οφείλεται να αξιολογηθούν και μέσα από το πρίσμα της διεθνούς πολιτικής σκηνής και του διεθνούς δικαίου στο οποίο βαθμιδών προσαρμόζεται η χώρα μας, ως κράτος μέλος της Ε.Ε. Αν και η Ε.Ε. δημιουργήθηκε ως οικονομικός φορέας συνεργασίας κρατών, στην εξελικτική της πορεία η πολιτική της επεκτάθηκε και σε άλλους τομείς. Η διεύρυνση της Ε.Ε. προσέφερε στα κράτη μέλη, όχι μόνο οικονομική αναβάθμιση, αλλά και μια ευθυγράμμιση των πολιτικών των κρατών μελών με μία ιδεατή ευρωπαϊκή κοινωνική πραγματικότητα, όπου όλοι θα ακολουθούσαν κάποιες γενικές αρχές και κατευθύνσεις βασιζόμενοι σε κοινώς αποδεκτές αξίες που αφορούσαν τους τομείς της θρησκείας, της οικογένειας και του ρόλου του κοινωνικού φύλου, της έννοιας της δημοκρατίας, της κοινωνίας των πολιτών, της οικονομίας και του περιβάλλοντος, με απώτερο σκοπό την επιτυχημένη ενοποίηση (Gerhards, 2007, 2008; Gerhards & Lengfeld, 2006; Gerhards, Kämpfer, & Schäfer, 2009). Σ' αυτή την προοπτική, οι μηχανισμοί και οι θεσμοί της Ε.Ε. εκδίδουν οδηγίες προς τα κράτη-μέλη, τα οποία σε εύλογο χρονικό διάστημα, πρέπει να αποδεχθούν και να ενσωματώσουν στο νομικό τους πλαίσιο.

Ένας από τους τομείς στον οποίο δραστηριοποιείται η Ε.Ε. προς όφελος των πολιτών της είναι η μη μεταξύ τους διάκριση, η οποία βασίζεται στο φύλο, την ηλικία, την καταγωγή, τη θρησκεία και το σεξουαλικό προσανατολισμό. Ο σκοπός για την καταπολέμηση της μη διάκρισης, είναι η ουσιαστικά καταπολέμηση της προκατάληψης έναντι της διαφορετικότητας και η ανάδειξη της ισότητας μεταξύ των πολιτών της ένωσης, ανεξαρτήτως όλων των προαναφερθέντων μεταβλητών (Gerhards, 2010). Με την αποδοχή της οδηγίας και την ενσωμάτωση στο εθνικό νομικό πλαίσιο, από τη μεριά κάθε κράτους – μέλους της ένωσης, δημιουργούνται ουσιαστικά οι προϋποθέσεις για τη δημιουργία και την εξέλιξη μιας νέας πολιτικής και μια νέας προοπτικής πάνω σε ζητήματα ισότητας και σε θέματα διακρίσεων. Οι πολίτες είναι υποχρεωμένοι να αποδεχθούν το νομικό πλαίσιο και να λειτουργήσουν εντός αυτού. Ίσως η στροφή των συγκεκριμένων στάσεων, να έχει έναν ακόμα παράγοντα που συμβάλει στην θετική προοπτική τους, ο οποίος να αναφέρεται στην καταπολέμηση των διακρίσεων και στην ενίσχυση της ισότητας και της αποδοχής της διαφορετικότητας, μέσα από την προώθηση συγκεκριμένων πολιτικών από ανάλογους θεσμούς. Μεταξύ αυτών των θεσμών συγκαταλέγεται και ο αθλητισμός που όπως φαίνεται από πολλά ερευνητικά δεδομένα, από κοινωνικός χώρος αποκλεισμών και διακρίσεων στη φάση της νεότερικότητας, έχει μετασχηματιστεί σε πεδίο κοινωνικής χειραφέτησης.

Ωστόσο, οι παραπάνω σκέψεις, τα συμπεράσματα και οι διάφορες συνδέσεις μεταξύ δεδομένων και πιθανών ερμηνειών που βασίζονται σε διάφορες θεωρητικές προσεγγίσεις, αποτελούν τα αντικείμενα διαφορετικών μελλοντικών ερευνών.

VII. BIBΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Ahmed, A. M., & Hammarstedt, M. (2009). Sexual orientation and earnings: a register databased approach to identify homosexuals. *Journal of Population Economics*, 23(3), 835-849.
- Altman, D. (1972). *Homosexual: Oppression and liberation*. Sydney, Australia: Angus and Robertson.
- Altemeyer, B. (1996). *The authoritarian specter*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Altemeyer, B. (1998). The other 'authoritarian personality'. In M. P. Zanna (Ed.), *Advances in Experimental Social Psychology*, 30, pp. 85-106. San Diego: Academic Press.
- Altemeyer, B. (1981). *Right Wing Authoritarianism*. Winnipeg: University of Manitoba Press.
- Altemeyer, B. (1988). *Enemies of freedom: Understanding right wing authoritarianism*. San Francisco: Jossey-Bass.
- Altemeyer, B., & Hunsberger, B. (1992). Authoritarianism, religious fundamentalism, quest, and prejudice. *International Journal for the Psychology of Religion*, 2(2), 113-133.
- Andersen, R., & Fetner, T. (2008). Economic inequality and intolerance: Attitudes toward homosexuality in 35 democracies. *American Journal of Political Sciences*, 52(4), 942-958.
- Anderson, A. (2011). Updating the Outcome: Gay Athletes, Straight Teams, and Coming Out in Educationally Based Sport Teams. *Gender & Society*, 25(2), 250-268.
- Anderson, E. (2010). *Sport theory and social problems: A critical introduction*. New York: Routledge.
- Anderson, E. (2005). *In the game: Gay athletes and the cult of masculinity*. Albany, NY: State University of New York Press.
- Anderson, E. (2002). Openly gay athletes: Contesting hegemonic masculinity in homophobic environment. *Gender & Society*, 16(6), 860-877.
- Anselmi, D. L., & Law, A. L. (1998). *Questions of Gender: Perspectives and Paradoxes*. New York: McGraw-Hill.
- Arndt, M., & De Bruin, G. (2006). Attitudes toward lesbians and gay men: Relations with gender, race and religion among university students. *Psychology in Society*, 33, 16-30.
- Bailey, J., Wallace, M., & Wright, B. (2013). Are Gay Men and Lesbians Discriminated Against When Applying for Jobs? A Four-City, Internet-Based Field Experiment. *Journal of Homosexuality*, 60(6), 873-894.

- Barber, H., & Krane, V. (2007). Creating a Positive Climate for Lesbian, Gay, Bisexual, and Transgender Youths. *Journal of Physical Education, Recreation & Dance*, 78(6-7), 52.
- Barber, H., & Krane, V. (2007). Creating Inclusive and Positive Climates in Girls' and Women's Sport: Position Statement on Homophobia, Homonegativism, and Heterosexism. *Women in Sport & Physical Activity Journal*, 16(1), 53-56.
- Bell, D. (1973) *The Coming of Post-Industrial Society: A Venture of Social Forecasting*. New York: Basic Books.
- Ben-Ari, A. T. & Gil, S. (1998). Perceptions of Life and Death among Suicidal Gay Adolescents. *Omega*, 37(2), 107–119.
- Beran, N. J., Claybaker, C., Dillon, C., & Haverkamp, R. J. (1992). Attitudes toward minorities: A comparison of homosexuals and the general population. *Journal of Homosexuality*, 23(3), 65-84.
- Bierly, M. M. (1985). Prejudice toward Contemporary Outgroups as a Generalized Attitude. *Journal of Applied Social Psychology*, 15(2), 189–199.
- Brackenridge, C., Allred, P., Jarvis, A., Maddocks, K., & Rivers, I. (2008). *A literature review of sexual orientation in sport*. London: Sport Scotland, Sport Northern Ireland, Sport Scotland, and UK Sport.
- Bush, A., Anderson, E., & Carr, S. (2012). The declining existence of men's homophobia in British sport. *Journal for the Study of Sports and Athletes in Education*, 6(1), 107-120.
- Buzinski, J. (2012b). Ian Thorpe: 'I am not gay and all my sexual experiences have been straight'. Outsports. Retrieved 13 May 2016 from <http://www.outsports.com/2012/11/13/4053932/ian-thorpe-i-am-not-gay-and-all-my-sexual-experiences-have-been>.
- Buzinski, J. (2008) In Beijing Olympics, only 10 openly gay athletes. In: Carless, D. (2011). Negotiating sexuality and masculinity in school sport: an autoethnography. *Sport, Education and Society*, 17(5), 607-625.
- Campbell, B., Schellenberg, E. G., & Senn, C. Y. (1997). Evaluating Measures of Contemporary Sexism. *Psychology of Women Quarterly*, 21(1), 89–102.
- Cardenas, M. & Barrientos, J. (2008). The Attitudes toward Lesbians and Gay Men Scale (ATLG): Adaptation and testing the reliability and validity in Chile. *Journal of Sex Research*, 45(2), 140–149.
- Carrigan, T., Connell, R. W., & Lee, J. (1985). Toward a new sociology of masculinity. *Theory and Society*, 14(5), 551-604.
- Carvacho, H., Zick, A., Haye, A., González, R., Manzi, J., Kocik, C., & Bertl, M. (2013). On the relation between social class and prejudice: The roles of education, income, and ideological attitudes. *European Journal of Social Psychology*, 43(4), 272-285.

- Cashmore, E. (2011). Glasswing Butterflies: Gay Professional Football Players and Their Culture. *Journal of Sport and Social Issues*, 35(4), 420-436.
- Chapman, R., Watkins, R., Zappia, T., Nicol, P., & Shields, L. (2012b). Nursing and medical students' attitude, knowledge and beliefs regarding lesbian, gay, bisexual and transgender parents seeking health care for their children. *Journal of Clinical Nursing*, 21(78), 938-945.
- Cheng, C. (1999). Marginalized Masculinities and Hegemonic Masculinity: An Introduction. *The Journal of Men's Studies*, 7(3), 295-315.
- Cheng, Y. H. A., Wu, F. C. F., & Adamczyk, A. (2016). Changing attitudes toward homosexuality in Taiwan, 1995–2012. *Chinese Sociological Review*, 48(4), 317-345.
- Clarke, G. (1998). Queering the pitch and coming out to play: lesbians and physical education in sport. *Sport, Education, and Society*, 3(2), 145-60.
- Cleland, J. (2015). Discussing homosexuality on association football fan message boards: A changing cultural context. *International Review for the Sociology of Sport*, 50(2), 125-140.
- Cockburn, C. (1983). *Brothers: Male dominance and technological change*. London: Pluto.
- Color Youth (2018). <https://www.colouryouth.gr/terms/>. Ανάσυρση από το διαδίκτυο 16/03/2018.
- Connell, R. (2008). Masculinity construction and sports in boys' education: A framework for thinking about the issue. *Sport, Education and Society*, 13(2), 131-145.
- Connell, R. W. (2005). *Masculinities* (2nd Eds). Cambridge: Polity.
- Connell, R. W. (1995). *Masculinities*. Berkeley, CA: University of California Press.
- Connell, R. W. (1983). *Which way is up? Essays on sex, class and culture*. Sydney, Australia: Allen and Unwin.
- Connell, R. W. (1982). Class, patriarchy, and Sartre's theory of practice. *Theory and Society*, 11(305-20).
- Connell, R. W., Ashenden, D. J., Kessler, S., & Dowsett, G. W. (1982). *Making the difference: Schools, families and social division*. Sydney, Australia: Allen and Unwin.
- Connell, R. W. & Messerschmidt, J. W. (2005). Hegemonic Masculinity: Rethinking the Concept. *Gender & Society*, 19(6), 829-859.
- Cunningham, G. B., & Sagas, M. (2008). Gender and sex diversity in sport organizations: Introduction to a special issue. *Sex Roles*, 58, 3–9.
- Crandall, C. S., D'Anello, S., Sakalli, N., Lazarus, E., Nejtardt, G. W., & Feather, N. T. (2001). An attribution-value model of prejudice: Anti-fat attitudes in six nations. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 27(1), 30–37.

- Darwin, C. (1872). *The expression of emotion in man and animals*. Chicago: University of Chicago Press.
- Dasgupta, R. (2000). Performing masculinities? The “salaryman” at work and play. *Japanese Studies*, 20(2), 189-200.
- D’Augelli, A. R., & Hershberger, S. L. (1995). A multiyear analysis of changes in AIDS concerns and homophobia on a university campus. *Journal of American College Health*, 44(1), 3–10.
- D’Augelli, A. R. (1992). Lesbian and Gay Male Undergraduates’ Experience of Harassment and Fear on Campus. *Journal of Interpersonal Violence*, 7(3), 383-395.
- Dean, L., Meyer, I. H., Robinson, K., Sell, R. L., Sember, R., Silenzio, V. M. B., Wolfe, D., Bowen, D. J., Bradford, J., Rothblum, E., Scout, White, J., & Dunn, P. (2000). Lesbian, Gay, Bisexual, and Transgender Health: Findings and Concerns. *Journal of the Gay and Lesbian Medical Association*, 4(3), 102-151.
- Delgado, J. E. B. & Castro, M. C. (2012). A confirmatory factor analysis of the Spanish language version of the Attitudes Toward Lesbians and Gay Men Scale (ATLG). *Universitas Psychologica*, 11(2), 579-586.
- DeSouza, E., Solberg, J., & Elder, C. (2007). A cross-cultural perspective on judgments of woman-to-woman sexual harassment: Does sexual orientation matter? *Sex Roles*, 56(7-8), 457–471.
- Detenber, B., Cenite, M., Ku, M., Ong, C., Tong, H., & Yeow, M. (2007). Singaporeans’ attitudes toward lesbians and gay men and their tolerance of media portrayals of homosexuality. *International Journal of Public Opinion Research*, 19(3), 367–379.
- Dowd, N. E., Levit, N., & McGinley, A. C. (2012). Feminist legal theory meets masculinities theory. *Masculinities and the law: A multidimensional approach*, 25-50.
- Duberman, M., Vicinus, M., & Chauncey, G. Jr. (1989). *Hidden From History: Reclaiming the Gay and Lesbian Past*. New York: Penguin Group.
- Duckitt, J. (2006). Differential effects of right wing authoritarianism and social dominance orientation on outgroup attitudes and their mediation by threat from and competitiveness to outgroups. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 32(5), 684-696.
- Duyan, V., & Duyan, G. (2005). Turkish social work students’ attitudes toward sexuality. *Sex Roles*, 52(9-10), 697–706.
- Duyan, V., & Gelbal, S. (2004). Lezbiyen ve geylere yönelik tutum (LGYT) ölçeği: güvenilirlik ve geçerlik çalışması. (Attitudes toward lesbians and gays (LGYT) scale: reliability and validity study). *Turkish Journal of HIV/AIDS*, 7(3), 106–112.

- Elling, A., & Janssens, J. (2009). Sexuality as a structural principle in sport participation: Negotiating sport spaces. *International Review for the Sociology of Sport*, 44(1), 71-86.
- Ekman, P. (1970). Universal facial expressions of emotion. *California Mental Health Research Digest*, 8(4), 151-158.
- Ensign, K. A., Yiamouyiannis, A., White, K. M. & Ridpath, B. D. (2011). Athletic Trainers' Attitudes toward Lesbian, Gay, and Bisexual National Collegiate Athletic Association Student-Athletes. *Journal of Athletic Training*, 46(1), 69-75.
- Esses, V. M., Haddock, G., & Zanna, M. P. (1993). Values, stereotypes, and emotion as determinants of intergroup attitudes. In D. M. Mackie & D. L. Hamilton (Eds.), *Affect, cognition, and stereotyping: Interactive processes in group perception* (pp. 137-166). New York: Academic Press.
- Faulkner, J., Schaller, M., Park, J., & Duncan, L. (2004). Evolved disease-avoidance mechanisms and contemporary xenophobic attitudes. *Group Processes and Intergroup Relations*, 7(4), 333-353.
- Faulkner, A. H. & Cranston, K. (1998). Correlates of Same-Sex Sexual Behavior in a Random Sample of Massachusetts High School Students. *American Journal of Public Health*, 88(2), 262-66.
- Feng, Y., Lou, C., Gao, E., Tu, X., Cheng, Y., Emerson, M. R., & Zabinc, L. S. (2012). Adolescents' and Young Adults' Perception of Homosexuality and Related Factors in Three Asian Cities. *Journal of Adolescent Health*, 50(3), 52-60.
- Ferguson, H. (2001). *Men and masculinities in late-modern Ireland*. In *A man's world? Changing men's practices in a globalized world*, edited by B. Pease and K. Pringle. London: Zed Books.
- Fernald, J. L. (1995). Interpersonal heterosexism. In B. Lott & D. Maluso (Eds.), *The social psychology of interpersonal discrimination* (pp. 80-117). New York: Guilford Press.
- Franklin, K. (2000). Antigay Behaviors among Young Adults: Prevalence, Patterns, and Motivators in a Noncriminal Population. *Journal of Interpersonal Violence*, 15(4), 339-362.
- Frost, D. M. & Meyer, I. H. (2009). Internalized Homophobia and Relationship Quality among Lesbians, Gay Men, and Bisexuals. *Journal of counseling Psychology*, 56(1), 97-109.
- Garofalo, R., Wolf, R. C., Kessel, S., Palfrey, J., & DuRant, R. H. (1998). The Association between Health Risk Behaviors and Sexual Orientation among a School-Based Sample of Adolescents. *Pediatrics*, 101(5), 895-902.
- Gelbal, S., & Duyan, V. (2006). Attitudes of university students toward lesbians and gay men in Turkey. *Sex Roles*, 55(5-8), 573-579.

- Gerhards, J. (2010). Non-discrimination towards homosexuality: The European Union's policy and citizens' attitudes towards homosexuality in 27 European countries. *International Sociology*, 25(5), 5–28.
- Gerhards, J. (2008). Free to move?: The acceptance of free movement of labour and nondiscrimination among citizens of Europe. *European Societies*, 10(1), 121-140.
- Gerhards, J. (2007) Cultural Overstretch? The Enlargement of the European Union and the Cultural Differences between Old and New Member States and Turkey. London and New York: Routledge.
- Gerhards, J. & Lengfeld, H. (2006) 'Das Ökologieskript der Europäischen Union und seine Akzeptanz in den Mitglieds- und Beitrittsländern der EU', *Zeitschrift für Soziologie*, 35, 24–40.
- Gerhards, J., Kämpfer, S., & Schäfer, M. S. (2009) Gender Equality in the European Union: The EU Script and its Support in the Member States. *Sociology*, 43(3): 515–534.
- Goode, W. (1982). Why men resist. In *Rethinking the family: Some feminist questions*. B. Thorne and M. Yalom (Eds.). New York: Longman.
- Grabovac, I., Abramović, M., Komlenović, G., Milošević, M., & Mustajbegović, J. (2014). Attitudes towards and Knowledge about Homosexuality among Medical Students in Zagreb. *Collegium Antropologicum*, 38(1), 39–45.
- Gray, D. P., Kramer, M., Minick, P., McGehee, L., Thomas, D., & Greiner, D. (1996). Heterosexism in nursing education. *Journal of Nursing Education*, 35(5), 204-210.
- Greenberg, S. (2004). *Wrestling with God and men: Homosexuality in the Jewish tradition*. Madison: University of Wisconsin Press.
- Green, G., & Rademan, P. (1997). Evangelical leaders and people with HIV. *AIDS care*, 9(6), 715-726.
- Griffin, P. (1998). *Strong women, deep closets: lesbians and homophobia in sport*. Human Kinetics, Champaign, IL, USA.
- Grigoropoulos, I. (2010). Predictors of Greek students' attitudes towards lesbians and gay men. *Psychology & Sexuality*, 1(2), 170–179.
- Guth, L. J., Lopez, D. F., Rojas, J., Clements, K. D., & Tyler, J. M. (2005). Experiential versus Rational Training: A Comparison of Student Attitudes toward Homosexuality. *Journal of Homosexuality*, 48(2), 83-102.
- Hacker, H. M. (1957). The new burdens of masculinity. *Marriage and Family Living*, 19(3), 227-33.
- Haddock, G., Zanna, M. P., & Esses, V. M. (1993). Assessing the structure of prejudicial attitudes: The case of attitudes toward homosexuals. *Journal of Personality and Social Psychology*, 65(6), 1105-1118.

- Hatzenbuehler, M. L. (2011). The Social Environment and Suicide Attempts in Lesbian, Gay, and Bisexual. *Youth Pediatrics*, 127(5), 896-903.
- Hatzenbuehler, M. L., Bellatorre, A., Lee, Y., Finch, B., Muennig, P., & Fiscella, K. (2014). Structural stigma and all-cause mortality in sexual minority populations. *Social Science & Medicine*, 103, 33–41.
- Haig, D. (2004). The Inexorable Rise of Gender and the Decline of Sex: Social Change in Academic Titles, 1945–2001. *Archives of Sexual Behavior*, 33(2), 87–96.
- Hartill, M. (2008). The sexual abuse of boys in organized male sports. *Men and Masculinities*, 12(2), 225-249.
- Heaven, P. C. L. & Oxman, L. N. (1999). Human Values, Conservatism and Stereotypes of Homosexuals. *Personality and Individual Differences*, 27(1), 109-118.
- Hegarty, P. (2002). "It's not a choice, it's the way we're built: Symbolic beliefs about sexual orientation in the US and Britain. *Journal of Community and Applied Social Psychology*, 12(3), 153–166.
- Hekma, G. (1998). -As long as they don't make an issue of it...: Gay men and lesbians in organized sports in the Netherlands. *Journal of Homosexuality*, 35(1), 1-23.
- Hemphill, D., & Symons, C. (2009). Sexuality matters in physical education and sport studies. *Quest*, 61(4), 397-417.
- Herd, G. H. (1981). *Guardians of the flutes: Idioms of masculinity*. New York: McGraw-Hill.
- Herek, G. M. (2007). Confronting sexual stigma and prejudice: Theory and practice. *The Journal of Social Issues*, 63(4), 905–925.
- Herek, G. M. (2004). Beyond “Homophobia”: Thinking about sexual stigma and prejudice in the twenty-first century. *Sexuality Research and Social Policy*, 1(2), 6-24.
- Herek, G. M. (2002). Gender Gaps in Public Opinion about Lesbians and Gay Men. *Public Opinion Quarterly*, 66(1), 40-66.
- Herek, G. M. (2000). Sexual prejudice and gender: Do heterosexuals' attitudes toward lesbians and gay men differ? *Journal of Social Issues*, 56(2), 251-266.
- Herek, G. M. (2004b). The psychology of sexual prejudice. *Current directions in psychological science*, 9(1), 19-22.
- Herek, G. M. (1999). AIDS and Stigma. *American Behavioral Scientist*, 42(7), 1106-1116.
- Herek, G. M. (1994). Assessing attitudes towards lesbians and gay men: a review of empirical research with the ATLG scale. In B. Greene & G. M. Herek (Eds.), *Lesbian and gay psychology: theory, research, and clinical applications*. Thousand Oaks, CA: Sage. Pp. 206-228.

- Herek, G. M. (1993). Documenting Prejudice against Lesbians and Gay Men on Campus: The Yale Sexual Orientation Survey. *Journal of Homosexuality*, 25(4), 15–30.
- Herek, G. M. (1990). The context of anti-gay violence. *Journal of Interpersonal Violence*, 5(1), 316-333.
- Herek, G. M. (1984). Beyond "Homophobia": A Social Psychological Perspective on Attitudes Toward Lesbians and Gay Men. *Journal of Homosexuality*, 10(1-2), 1-21.
- Herek, G. M. (1988). Heterosexuals' attitudes toward lesbians and gay men: Correlates and gender differences. *Journal of Sex Research*, 25(4), 451-477.
- Herek, G. M., Gillis, J. R., & Cogan, J. C. (2009). Internalized stigma among sexual minority adults: Insights from a social psychological perspective. *Journal of Counseling Psychology*, 56(1), 32-43.
- Herek, G. M., & Capitanio, J. P. (1993). Public reactions to AIDS in the United States: A second decade of stigma. *American Journal of Public Health*, 83(4), 574-577.
- Herek, G. M., & Capitanio, J. P. (1994). Conspiracies, contagion, and compassion: Trust and public reactions to AIDS. *AIDS Education and Prevention*, 6, 367-375.
- Herek, G. M., & Capitanio, J. P. (1996). "Some of my best friends": Intergroup contact, concealable stigma, and heterosexuals' attitudes toward gay men and lesbians. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 22(4), 412-424.
- Herek, G. M., & Capitanio, J. P. (1997). AIDS stigma and contact with persons with AIDS: Effects of personal and vicarious contact. *Journal of Applied Social Psychology*, 27(1), 1-36.
- Herek, G. M., & Capitanio, J. P. (1998). (1998a, July). AIDS stigma and HIV-related beliefs in the United States: Results from a national telephone survey. Conference record of the 12th World AIDS Conference. Geneva, Switzerland.
- Herek, G. M., & Glunt, E. K. (1993). Interpersonal contact and heterosexuals' attitudes toward gay men: Results from a national survey. *Journal of Sex Research*, 30(3), 239-244.
- Herek, G. M., & Gonzalez-Rivera, M. (2006). Attitudes toward homosexuality among U.S. residents of Mexican descent. *Journal of Sex Research*, 43(2), 122-135.
- Herek, G. M., Norton, A. T., & Allen, T. J., & Sims, C. L. (2010). Demographic, Psychological, and Social Characteristics of Self-Identified Lesbian, Gay, and Bisexual Adults in a US Probability Sample. *Sexuality Research and Social Policy*, 7(3):176–200.
- Hershberger, S. L. & D'Augelli, A. R. (1995). The Impact of Victimization on the Mental Health and Suicidality of Lesbian, Gay, and Bisexual Youths. *Developmental Psychology*, 31(1), 65-74.
- Higate, P. R. (2003). *Military masculinities: Identity and the state*. London: Praeger.

- Higgs, C. & Schell, L. A. B. (1998). "Backstage, Frontstage: An Analysis of Work and Leisure Roles of Women Recreational Softball Players". *Journal of Homosexuality*, 36(1), 63-77.
- Hunt, P. (1980). *Gender and class consciousness*. London: Macmillan.
- Huttunen, S. (2012). Lukittu kaappi. Iltalehti. Retrieved 14th of May 2016 from http://www.iltalehti.fi/urheilu/2012062715755398_ur.shtml.
- Inbar, Y., Pizarro, D. A., & Bloom, P. (2008). Conservatives are more easily disgusted than liberals. *Cognition and Emotion*, 23(4), 714-725.
- Inbar, Y., Pizarro, D. A., Knobe, J., & Bloom, P. (2009). Disgust sensitivity predicts intuitive disapproval of gays. *Emotion*, 9(3), 435-439.
- Inglehart, R. (1977). *The silent revolution: Changing values and political styles among Western publics*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Inglehart, R. (1990). *Culture shift in advanced industrial society*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Inglehart, R. (1997). *Modernization and post-modernization: cultural, economic and political change in 43 societies*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Inglehart, R. & Welzel, C. (2005). *Modernization, cultural change, and democracy: the human development sequence*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Ishii-Kuntz, M. (2003). Balancing fatherhood and work: Emergence of diverse masculinities in contemporary Japan. In *Men and masculinities in contemporary Japan*, edited by J. E. Roberson and N. Suzuki. London: Routledge Curzon.
- Jansen, S. C. & Sabo, D. (1994). The sport-war metaphor: Hegemonic masculinity, the Persian-Gulf war, and the new world order. *Sociology of Sport Journal*, 11(1), 1-17.
- Jaspers, E. (2008). *Intolerance over time. Macro and micro level questions on attitudes towards euthanasia, homosexuality and ethnic minorities*. Nijmegen: Printpartners Ipskamp.
- Jaspers, E., Lubbers, M., & De Graaf, N. D. (2007). "Horrors of Holland". Explaining attitude change towards euthanasia and homosexuals in The Netherlands. *International Journal of Public Opinion Research*, 19(4), 451-473.
- Jensen, L., Gambles, D., & Olsen, J. (1988). Attitudes toward homosexuality: A cross-cultural analysis of predictors. *International Journal of Social Psychiatry*, 34(1), 47-57.
- Jordan, K. M. (2000). Substance Abuse among Gay, Lesbian, Bisexual, Transgender, and Questioning Youth. *The School Psychology Review*, 29(2), 201-206.
- Kamberidou, I. & Chroni, S. (2016). The Greek Experience: Outstanding Women in the Social Space of Sport. *Inspirational Women in Europe: making a difference in Physical Education, Sport and Dance*. uiz de Fora, Brazil.: Rosa Diketmüller

- (editor). *Juiz de Fora : NGIME/UFJF (Continent Series)*. Publication of the International Association of Physical Education and Sport for Girls and Women (IAPESGW), 224–242 <https://pergamos.lib.uoa.gr/uoa/dl/object/2332855>
- Kamberidou, I. (2013). *Women Entrepreneurs: We cannot have Change Unless We Have Men in the Room*. *Journal of Innovation and Entrepreneurship*, A Springer Open Journal. 2(6). <http://innovationentrepreneurship>
- Kamberidou, I. & Fabry, E. (2012). *Redefining Professional Success and Concepts of Excellence: Integrating a Gender Perspective. Reflections on Women in Entrepreneurship and ICT/ A reader*, 10-27. Copyright 2012 Militos Emerging Technologies & Services <https://pergamos.lib.uoa.gr/uoa/dl/object/2337537>
- Kamberidou, I. (2012a). *Athletes United for Peace: Reconciliation through Sport*. Proceedings of the international conference *Sport as a Mediator Between Cultures*, pp. 187–202. International Council of Sport Science and Physical Education (ICSSPE/CIEPSS), Hanns-Braun-Strase Friesenhaus II D-14053 Berlin. Editors Ronnie Lidor, Karl-Heinz Schneider & Katrin Koenen, copyright 2012 by ICSSPE. <https://pergamos.lib.uoa.gr/uoa/dl/object/2337647>
- Kamberidou, I. (2012b), *New Realms of Agency: Promoting Peace Education and Gender Equity through Sport*. *Sport Science and Physical Education* , [Ed. Luminita Georgescu], in *Encyclopedia of Life Support Systems(EOLSS)*, Developed under the Auspices of the UNESCO, Eolss Publishers, Oxford ,UK <https://pergamos.lib.uoa.gr/uoa/dl/object/2342552>
- Kamberidou, I. (2011a). *Athlete Activism and Peace Education: Bridging the Social Inequality Gap through Sports.. NEBULA 8.1, a Journal of Multidisciplinary Scholarship*, 168–180. <http://www.nobleworld.biz/images/Kamberidou2.pdf> (<https://pergamos.lib.uoa.gr/uoa/dl/object/2359317>)
- Kamberidou, I. (2011b). *Peace Education: Moving forward through sport – Athletes united for peace*. In *Gender, Social Capital, Multiculturalism and Sport (English text pp. 205-266, 267-347)*. Athens: Telethrio <https://pergamos.lib.uoa.gr/uoa/dl/object/2417990>
- Kamberidou, I. (2009). “The Anachronistic Sport-Gender Imbalance: the glass escalator or, Beyond the glass ceiling”. Proceedings (pp. 97-100) of the 16th IAPESGW World Congress: Practice and Research in Physical Education and Sport in the spirit of Ubuntu, Stellenbosch, South Africa 16-19 July, 2009. International Association for Physical Education and Sport for Girls (IAPESGW), in collaboration with the Department of Sport Sciences, University of Stellenbosch and the Department of Biokinetics, Sport and Leisure Sciences, University of Pretoria, patronage by ICSSPE <https://pergamos.lib.uoa.gr/uoa/dl/object/2775389>
- Kamberidou, I., Tsopani, D., George, D. and Nikolaos, P. (2009). *A Question of Identity and Equality in Sports: Men’s Participation in Men’s Rhythmic Gymnastics*, *Nebula 6.4 a Journal of Multidisciplinary Scholarship*, 220-237. http://www.nobleworld.biz/images/Kamberidou_et_al.pdf

- Kamberidou, I. (2007). The Social Gender and Sport Identity: a Bio-socio-cultural Interpretation. In B. Kratzmuller, M. Marschik, R. Mullner, H. Szemethy, E. Trinkl (Eds.), In Sport and the Construction of Identities, 584–591. Vienna: Verlag Turia & Kant . <https://pergamos.lib.uoa.gr/uoa/dl/object/2775372>
- Kamberidou I. & Patsadaras, N. (2007). A new concept in European sport governance: Sport as Social Capital. *Biology of Exercise*, 3, 21-34 <https://pergamos.lib.uoa.gr/uoa/dl/object/2775369>: <https://www.biologyofexercise.com/images/issues/32.pdf>
- Kamberidou, I., & Patsantaras, N. (2005). Towards a Gender-Neutral Inclusive Information Society: Preserving the European Model in the Information Age. In Women and Science Seminar: Women in the Information Society, European Commission Information Society and Media Directorate-General, Brussels (pp. 1–11) <https://pergamos.lib.uoa.gr/uoa/dl/object/2775555>
- Kerns, J. G. & Fine, M. A. (1994). The Relation Between Gender and Negative Attitudes Toward Gay Men and Lesbians: Do Gender Role Attitudes Mediate This Relation? *Sex Roles*, 31(5), 297-307.
- Kirkpatrick, L. (1993). Fundamentalism, Christian Orthodoxy, and intrinsic religious orientation as predictors of discriminatory attitudes. *Journal for the Scientific Study of Religion*, 32, 256-268.
- Kimmel, M. S. (1994). Masculinity as Homophobia. In H. Brod & M. Kaufman (Eds.), *Theorising Masculinities*. London: Sage.
- Kinsey, A., Pomeroy, W. B., Martin, C. E., & Gebhard, P. Sexual Behavior in the Human Female (Philadelphia: WB Saunders, 1953). Kinsey, W. Pomeroy, and C. Martin, Sexual Behaviour in the Human Male (Philadelphia: WB Saunders, 1948). See the critique of Kinsey in Dworkin, Pornography (see Appendix), 179-198.
- Kinsey, A. C., Pomeroy, W. B., & Martin, C. E. (1919). Sexual Behavior in the Human Male (Philadelphia: WB Saunders, 1948). ff., and Kinsey, Pomeroy, Martin, and Paul H. Gebhard, Sexual Behavior in the Human Female, 142.
- Kite, M. E. (1984). Sex Differences in Attitudes toward Homosexuals: A Meta Analytic Review. *Journal of Homosexuality*, 10(1-2), 69–81.
- Kite, M. E., & Whitley, B. E., Jr. (1998). Do heterosexual women and men differ in their attitudes toward homosexuality? A conceptual and methodological analysis. In G. M. Herek (Ed.), *Stigma and sexual orientation: Understanding prejudice against lesbians, gay men, and bisexuals* (pp. 39-61). Newbury Park, CA: Sage.
- Koivisto, N. (2004). Urheilussa seksuaalivähemmistöt vielä kaapeissa. Liikunnan ja Urheilun Maailma. Retrieved 14th of May, 2016 from http://www.slu.fi/lum/05_04/slu-yhteiso/urheilussa_seksuaalivahemmistot/.
- Koivuranta, R. (2010). Urheilijalle homoseksuaalisuudesta vaikeneminen on turvallinen ratkaisu. Helsingin Sanomat. Retrieved 14th of May, 2016 from

- <http://www.hs.fi/urheilu/artikkeli/Urheilijalle+homoseksuaalisuudesta+vaikeneminen+on+turvallinen+ratkaisu/1135261771877>.
- Kokkonen, M. (2012). Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen syrjintä liikunnan ja urheilun parissa. Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja, 5. Valtion liikuntaneuvosto, Opetus- ja kulttuuriministeriö.
- Kolnes, L. J. (1995). Heterosexuality as an organizing principle in women's sport. *International Review for the Sociology of Sport*, 30(1), 61–77.
- Krane, V. (2001). We can be athletic and feminine, but do we want to? Challenging hegemonic femininity in sport. *Quest* (Grand Rapids, Mich.), 53(1), 115–133.
- Krane, V. (1996). Lesbians in sport: Toward acknowledgement, understanding, and theory. *Journal of Sport and Exercise Psychology*, 18(3), 237-246.
- Krane, V., Barak, K. S., & Mann, M. E. (2012). Broken binaries and transgender athletes: Challenging sex and gender in sports. In G. B. Cunningham (Ed.), *Sexual orientation and gender identity in sport: Essays from activists, coaches, and scholars* (pp. 13-22). College Station, TX: Center for Sport Management Research and Education.
- Kurdek, L. (1988). Correlates of negative attitudes towards homosexuals in heterosexual college students. *Sex Roles*, 18(11), 727-738.
- Landén, M. & Innala, S. (2000). Attitudes toward transsexualism in a Swedish national survey. *Archives of Sexual Behavior*, 29(4), 375–388.
- Laythe, B., Finkel, D., & Kirkpatrick, L. (2001). Predicting prejudice from religious fundamentalism and right-wing authoritarianism: A multiple-regression approach. *Journal for the Scientific Study of Religion*, 40(1), 1–10.
- Lea, T., de Wit, J., & Reynolds, R. (2014). Minority stress in lesbian, gay, and bisexual young adults in Australia: Associations with psychological distress, suicidality, and substance use. *Archives of sexual behavior*, 43(8), 1571-1578.
- Lelutiu-Weinberger, C., Pachankis, J. E., Golub, S. A., Ja'Nina, J. W., Bamonte, A. J., & Parsons, J. T. (2013). Age cohort differences in the effects of gay-related stigma, anxiety and identification with the gay community on sexual risk and substance use. *AIDS and Behavior*, 17(1), 340-349.
- Levina, M., Waldo, G. R., & Fitzgald, L. F. (2000). We're Here, We're Queer, We're on TV: The Effects of Visual Media on Heterosexuals' Attitudes Toward Gay Men and Lesbians'. *Journal of Applied Social Psychology*, 30(4), 738-758.
- Lewis, R. J., Derlega, V. J., Griffin, J. L., & Krowinski, A. C. (2003). Stressors for gay men and lesbians: life stress, gay-related stress, stigma consciousness, and depressive symptoms. *Journal of Social and Clinical Psychology*, 22(6), 716-729.
- Lingiardi, V., Baiocco, R., & Nardelli, N. (2012). Measure of Internalized Sexual Stigma for Lesbians and Gay Men: A New Scale. *Journal of Homosexuality*, 59(8), 1191-1210.

- Logan, C. R. (1996). Homophobia? No homoprejudice. *Journal of Homosexuality*, 31(3), 31-53.
- Lubbers, M., Jaspers, E., & Ultee, W. (2006). Het homohuwelijk na invoering: Vooren tegenstanders. *Mens en Maatschappij*, 81, 101–120.
- Mac an Ghail, M. (1994). *The Making of Men*. Buckingham: Open University Press.
- Maddison, A. (1995) *Monitoring the World Economy 1820–1992*. Paris: Development Centre of the OECD.
- Magrath, R., Anderson, E., & Roberts, S. (2015). On the door-step of equality: Attitudes toward gay athletes among academy-level footballers. *International Review for the Sociology of Sport*, 50(7), 804-821.
- Marshal, M. P., Dietz, L. J., Friedman, M. S., Stall, R., Smith, H., McGinley, J., Thoma, B. C., Murray, P. J., D'Augelli, A., & Brent, D. A. (2011). Suicidality and Depression Disparities between Sexual Minority and Heterosexual Youth: A Meta-Analytic Review. *Journal of Adolescent Health*, 49(2), 115–123.
- Marshal, M. P., Friedman, M. S., Stall, R., King, K. M., Jonathan Miles, J., Gold, M. A., Bukstein, O. G., & Morse, J. Q. (2008). Sexual orientation and adolescent substance use: a meta-analysis and methodological review. *Addiction*, 103(4), 546–556.
- Marsiglio, W. (1993). Attitudes toward Homosexual Activity and Gays as Friends: A National Survey of Heterosexual 15- to 19-Year-Old Males. *The Journal of Sex Research*, 30(1), 12-17.
- Martin, J. I. & D'Augelli, A. R. (2003). How Lonely Are Gay and Lesbian Youth? *Psychological Reports*, 93, 486.
- Mauer-Starks, S. S., Clemons, H. L., & Whalen, S. L. (2008). Managing heteronormativity and homonegativity in athletic training: In and beyond the classroom. *Journal of Athletic Training*, 43(3), 326-336.
- Mazzie, L. A. (2014). Michael Sam and the NFL locker room: How masculinities theory explains the way we view gay athletes. *Marquette Sports Law Review*, 25, 129.
- McGinley, A. C. (2010). Ricci v. DeStefano: A Masculinities Theory Analysis. *Harv. JL & Gender*, 33, 581.
- Meerendonk, van de, B. Eisinga, R., & Felling, A. (2003). Application of Herek's Attitudes toward Lesbians and Gay Men Scale in the Netherlands. *Psychological Reports*, 93(1), 265–275.
- Messner, M. (2002). *Taking the field: Women, men and sports*. Minnesota: University of Minnesota Press.
- Messner, M. A. (1990). Boyhood, Organized Sports, and the Construction of Masculinities. *Journal of Contemporary Ethnography*, 18(4), 416–44.

- Messner, M. A. (1992). *Power at Play: Sports and the Problem of Masculinity*. Boston: Beacon Press.
- Messner, M. A., & Sabo, D. (1990). *Sport, men, and the gender order: Critical feminist perspectives*. Champaign, IL: Human Kinetics Books.
- Meuser, M. (2003). *Modernized masculinities? Continuities, challenges and changes in men's lives*. In *Amongmen: Moulding masculinities*, edited by S. Ervø and T. Johannson. Aldershot, UK: Ashgate.
- Meyer, I. H. (2003). Prejudice, social stress, and mental health in lesbian, gay, and bisexual populations: conceptual issues and research evidence. *Psychological bulletin*, 129(5), 674.
- Meyer, I. H. (2007). *Prejudice and discrimination as social stressors*. In *The health of sexual minorities* (pp. 242-267). Springer, Boston, MA.
- Minton, H. L. (2002). *Departing from deviance: A history of homosexual rights and emancipatory science in America*. Chicago: University of Chicago Press.
- Mohipp, C., & Morry, M. (2004). The relationship of symbolic beliefs and prior contact to heterosexuals' attitudes toward gay men and lesbian women. *Canadian Journal of Behavioural Science*, 36(1), 36-44.
- Mohr, J. J. & Sedlacek, W. E. (2000). Perceived Barriers to Friendship With Lesbians and Gay Men Among University Students. *Journal of College Student Development*, 41(1), 70-80.
- Morrison, M. A. (2011). Psychological Health Correlates of Perceived Discrimination among Canadian Gay Men and Lesbian Women. *Canadian Journal Of Community Mental Health*, 36(1), 36.
- Morin, S. F., & Garfinkle, E. M. (1978). Male homophobia. *Journal of Social Issues*, 34(1), 29-47.
- Morrell, R. (1998). Of boys and men: Masculinity and gender in southern African studies. *Journal of Southern African Studies*, 24(4), 605-30.
- Morrison, M. A., & Morrison, T. G. (2011). Sexual Orientation Bias toward Gay Men and Lesbian Women: Modern Homonegative Attitudes and Their Association with Discriminatory Behavioral Intentions. *Journal of Applied Social Psychology*, 41(11), 2573–2599.
- Morrison, M. A., & Morrison, T. G. (2002). Development and validation of a scale measuring modern prejudice toward gay men and lesbian women. *Journal of Homosexuality*, 43(2), 15–37.
- Morrison, M. A., Morrison, T. G., & Franklin, R. (2009). Modern and old-fashioned homonegativity among samples of Canadian and American university students. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 40(4), 523–542.
- Morrison, T. G., Parriag, A. V., & Morrison, M. A. (1999). The psychometric properties of the Homonegativity Scale. *Journal of Homosexuality*, 37(4), 111-126.

- Moskowitz, D. A., Rieger, G., & Roloff, M. E. (2010). Heterosexual Attitudes towards Same-Sex Marriage. *Journal of Homosexuality*, 57(2), 325–336.
- Monto, M. A. & Supinski, J. (2014). Discomfort With Homosexuality: A New Measure Captures Differences in Attitudes Toward Gay Men and Lesbians. *Journal of Homosexuality*, 61(6), 899–916.
- Muir, K. B. & Seitz, T. (2004). Machismo, Misogyny, and Homophobia in a Male Athletic Subculture: A Participant-Observation Study of Deviant Rituals in Collegiate Rugby. *Deviant Behavior*, 25(4), 303-327.
- Nahas, O., & Van der Heijden, F. (2005). Homo en Moslim: hoe gaat dat samen? Utrecht: FORUM.
- Navarrete, C. D., & Fessler, D. M. T. (2006). Disease avoidance and ethnocentrism: the effects of disease vulnerability and disgust sensitivity on intergroup attitudes. *Evolution and Human Behavior*, 27(4), 270–282.
- Newcomb, M. E., & Mustanski, B. (2010). Internalized homophobia and internalizing mental health problems: A meta-analytic review. *Clinical Psychology Review*, 30(8), 1019-1029.
- Nierman, A. J., Thompson, S., Bryan, A., & Mahaffey, A. (2007). Gender role beliefs and attitudes toward lesbians and gay men in Chile and the U.S. *Sex Roles*, 57(1-2), 61–67.
- Norris, P. (2002) *Democratic Phoenix*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Norton, A.T. & Herek, G. M. (2013). Heterosexuals' Attitudes toward Transgender People: Findings from a National Probability Sample of U.S. Adults. *Sex Roles*, 68(11-12), 738–753.
- Ohlander, J., Batalova, J., & Treas, J. (2005). Explaining educational influences on attitudes toward homosexual relations. *Social Science Research*, 34(4), 781-799.
- Olatunji, B. (2008). Disgust, scrupulosity and conservative attitudes about sex: Evidence for a mediational model of homophobia. *Journal of Research in Personality*, 42(5), 1364–1369.
- Onraet, E., Van Hiel, A., & Dhont, K. (2013). The relationship between right-wing ideological attitudes and psychological well-being. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 39(4), 509-522.
- Osborne, D., & Wagner, W. E. (2007). Exploring the Relationship between Homophobia and Participation in Core Sports among High School Students. *Sociological Perspectives*, 50(4), 597-613.
- Pacilli, M. G., Taurino, A., Jost, J. T., & van der Toorn, J. (2011). System justification, right-wing conservatism, and internalized homophobia: Gay and lesbian attitudes toward same-sex parenting in Italy. *Sex Roles*, 65(7-8), 580-595.
- Patsantaras, N. (2015). Awakening sport memories for reconstructing Greekness and Otto Rehhagel's symbolic message for going beyond the economic crisis.

- Presentation in 12th Conference “Sport, Unity and Conflict”, of the European Association for Sociology of Sport, June 10- 13, Dublin, Ireland. Program: <http://www.eass2015>. Book of Abstracts: <http://www.eass2015.ie/wp-content/uploads/2015/06/eass2015-Abstract-Book.pdf>
- Patsantaras, N. (2015a). Can Sports Law Contribute to Regulating the Underrepresentation of Women in Sport-governing Bodies? A Case Study in Greece. *Pandektis International Sports Law Review*, 11(1-2), 128-138.
- Patsantaras, N. (2015b). Cosmopolitanism an alternative way of thinking in the contemporary Olympics. *European Journal for Sport and Society*, 12(2), 215-238.
- Patsantaras, N. (2013). Using global sport ceremonies to activate Human Rights: An approach prompted by the Beijing Olympic Games. *Pandektis International Sports Law Review*, 10(1-2), 30-51.
- Patsantaras N. (2014). Approaching Sport Space and Time through a Sport Sociological Perspective: Meanings and Usage in the Implementation of Legislation in Sport. Presentation. in 20th IASL international Congress, “Lex Sportiva, Lex Olympica and Sports Jurisdiction : Experience, Development & Perspectives”, 6st Session, in December 11-13, Athens, Greece. Abstract: <http://iasl.org/media/File/20thcongress/abstracts-of-20th-international-association.pdf>
- Patsantaras, N. (2014). Rethinking the issue of stadium football violence in Greece: A theoretical- empirical approach. *Biology of Exercise*, 3, 21-38.
- Patsantaras N. (2014). Can Sports Law Contribute to Regulating Gender Inequalities in Sport? Presentation in 20th IASL international Congress, “Lex Sportiva, Lex Olympica and Sports Jurisdiction : Experience, Development & Perspectives”, 6st Session, in December 11-13, Athens, Greece. Abstract: <http://iasl.org/media/File/20thcongress/abstracts-of-20th-internationalassociation.pdf> Programm: <http://www.iasl2014athens.com/index.php/ourservices/sessionsProgram>: <http://www.iasl2014athens.com/index.php/ourservices/sessions>
- Patsantaras, N. (2012). How can the Olympic movement activate human rights : An old issue in new perspectives using systemtheoretical meanings of Olympic Space and Time. Presentation in 9th Conference of the European Association for Sociology of Sport. “Sport in Globalized Societies-Changes and Challenges. 20-23 June, Berne-Switzerland. Book of Abstracts p. 42.
- Patsantaras, N. (2011a). Using Global Sport Ceremonies for Activating Human Rights: The case of Beijing’s Olympic Relay. Presentation in XVII International Sports Law Congress. IASL. Moscow, Russia, 27-30 September 2011. Book of Abstracts p.59.
- Patsantaras, N. & Kamberidou, I. (2011b). Is Olympic Communication-Activity a Means for the Construction of Cosmopolitan Identities? In: *Sports, Bodies, Identities: Conceptions and Problems - a Monograph*. European Association for Sociology of

- Sport (EASS), (Ed.). 132-142. Rzeszow: Drukarnia Uniwersytetu Rzeszowskiego.
- Patsantaras, N. (2008a). Olympic Messages: Olympic Ideology and Olympic social reality. *Choregia. Sport Management International journal*, 4(1), 55-65.
- Patsantaras, N. (2007a). Olympic Sports Identity as a means of globalization? In, "Sport and the Construction of Identities". Proceedings of the XIth International Cesh (European Committee for Sport History) the Institute of Classical Archaeology & Centre for Sport Sciences and University Sport, University of Vienna, Austria - Congress. Vienna, September 17th -20th 2006. Kratzmueller, B., Marschik, M. et.al. (Eds.). Verlag Turia + Kant. 2007. pp.723-729.
- Patsantaras, N. (1994). Der Trainer als Sportberuf. Entwicklung und Ausdifferenzierung einer Profession Schorndorf: Verlag Karl Hofmann.
- Patsantaras, N. & Kamberidou, I. (2006). Gender Equity in Olympic Sports: Absenteeism and Invisibility. *Pandektis International Sports Law Review*, 6(3-4), 361-375. <https://pergamos.lib.uoa.gr/uoa/dl/object/2775505>
- Patsantaras, N., Kamberidou, I., & Panagiotopoulos, P. (2008). Sports: Social Inclusion or Xenophobia? *Pandektis International Sports Law Review*, 7(3-4), 404-415. <https://pergamos.lib.uoa.gr/uoa/dl/object/2775383>
- Patsantaras, N., Sotiropoulos An. & Sotiropoulos, Ar. (2013a). Using Olympic communication-activity for the construction of national identities. Program of the International Scientific Conference "Youth in the Perspective of the Olympic Movement" (p.2). Federation Internationale d' Education Physique Europe-Transylvania University of Brasov. Brasov.
- Patsantaras, N., Tsopani, D., Dallas, G., Kamberidou, I., & Mitsi, Th. (2006). Gender Issues in Rhythmic Gymnastics. Εισήγηση στο Convegno Internazionale Ginnastia Ritmica: Identita e problematiche di questo sport. Torino, Ιταλία, 6-7 Aprile 2006.
- Plummer, D. (1999). *One of the Boys: Masculinity, Homophobia and Modern Manhood*. New York: Harrington Park Press.
- Plummer, K. (1975). *Sexual stigma: An interactionist account*. London: Routledge & Kegan Paul.
- Poteat, V. P., & Mereish, E. H. (2012). Ideology, prejudice, and attitudes toward sexual minority social policies and organizations. *Political Psychology*, 33(2), 211-224.
- Pronger, B. (1990). *The Arena of Masculinity*. New York: St. Martin's Press.
- Pylsy, V. (2007). Seksuaalisen identiteetin ei pitäisi olla ongelma. Liikunnan ja Urheilun Maaailma. Retrieved 14th of May, 2016 from http://www.slu.fi/lum/06_07/urheiluseuroille/seksuaalisen_identiteetin_ei_pit/.

- Ravel, B., & Rail, G. (2008). From straight to gay? Quebec sportswomen's discursive constructions of sexuality and destabilization of the linear coming out process. *Journal of Sport and Social Issues*, 32(1), 4–23.
- Reisner, S. L., Greytak, E. A., Parsons, J. T., & Ybarra, M. L. (2015). Gender minority social stress in adolescence: disparities in adolescent bullying and substance use by gender identity. *The Journal of Sex Research*, 52(3), 243–256.
- Rhoads, R. (1994). *Coming out in college: The struggle for a queer identity*. Westport, CN: Bergin & Garvey.
- Robinson, J. P. & Espelage, D. L. (2012). Bullying Explains Only Part of LGBTQ-Heterosexual Risk Disparities: Implications for Policy and Practice. *Educational Researcher*, 41(8), 309–319.
- Robinson, J. P. & Espelage, D. L. (2011). Inequities in Educational and Psychological Outcomes between LGBTQ and Straight Students in Middle and High School. *Educational Researcher*, 40(7), 315–330.
- Roper, E. A., & Halloran, E. (2007). Attitudes toward gay men and lesbians among heterosexual male and female student-athletes. *Sex Roles*, 57(11–12), 919–928
- Rossi, L-M. (2006). Heteronormatiivisuus. Käsitteen elämää ja kummastelua. *Kulttuurintutkimus*, 23(3), 19–28.
- Rotella, R. J. & Murray, M. (1991). Homophobia, the world of sport, and sport psychology consulting. *Sport Psychologist*, 5(4), 355–364.
- Rowatt, W. C., LaBouff, J., Johnson, M., Froese, P., & Tsang, J-A. (2009). Associations among Religiousness, Social Attitudes, and Prejudice in a National Random Sample of American Adults. *Psychology of Religion and Spirituality*, 1(1), 14–22.
- Rowe, D. (1998). Play up: Rethinking power and resistance. *Journal of Sport and Social Issues*, 22(3), 241–251.
- Rubin, G. S. (1984). Thinking sex: Notes for a radical theory of the politics of sexuality. In C.S. Vance (Eds.), *Pleasure and danger: Exploring female sexuality* (pp. 267–319). Boston: Routledge & Kegan Paul.
- Russell, S. T., Seif, H., & Truong, N. L. (2001). School Outcomes of Sexual Minority Youth in the United States: Evidence from a National Study. *Journal of Adolescence*, 24(1), 111–127.
- Rye, B. J. & Meaney, G. J. (2009). Impact of a Homonegativity Awareness Workshop on Attitudes toward Homosexuality. *Journal of Homosexuality*, 56(1), 31–55.
- Saewyc, E. M., Bauer, G., Skay, C., Bearinger, L., Resnick, M., Reis, E., et al. (2004). Measuring sexual orientation in adolescent health surveys: Evaluation of eight school-based surveys [Electronic version]. *Journal of Adolescent Health*, 35(4), 345–345, 15.
- Sakalli, N. (2002a). The relationship between sexism and attitudes toward homosexuality in a sample of Turkish college students. *Journal of Homosexuality*, 42(3), 53–64.

- Sakalli, N. (2002b). Pictures of male homosexuals in the heads of Turkish college students: the effects of sex difference and social contact on stereotyping. *Journal of Homosexuality*, 43(2), 111–126.
- Sakalli, N. (2002c). Application of the attribution-value model of prejudice to homosexuality. *The Journal of Social Psychology*, 142(2), 264–271.
- Sakalli, N. & Ugurlu, O. (2001). Effects of social contact with homosexuals on heterosexual Turkish university students' attitudes towards homosexuality. *Journal of Homosexuality*, 42(1), 53–62.
- Sakalli, N., & Ugurlu, O. (2002). The effects of social contact with a lesbian person on the attitude change toward homosexuality in Turkey. *Journal of Homosexuality*, 44(1), 111–120.
- Salisbury, J. & Jackson, D. (1996). *Challenging Macho Values*. London: Falmer Press.
- Sartore, M. L. & Cunningham, G. B. (2009). Gender, sexual prejudice and sport participation: Implications for sexual minorities. *Sex Roles*, 60(1-2), 100–113.
- Schaller, M. (2006). Parasites, behavioral defenses, and the social psychological mechanisms through which cultures are evoked. *Psychological Inquiry*, 17(2), 96–101.
- Schaller, M. & Duncan, L. A. (2007). The behavioral immune system: Its evolution and social psychological implications. In J. P. Forgas, M. G. Haselton, & W. von Hippel (Eds.), *Evolution and the social mind: Evolutionary psychology and social cognitions*, 293–307.
- Sears, D. & Henry, P. (2003). The origins of symbolic racism. *Journal of Personality and Social Psychology*, 85(2), 259–275.
- Sell, R. L. (1997). Defining and measuring sexual orientation: A review. *Archives of Sexual Behavior*, 26(6), 643–657.
- Shakib, S. (2003). Female Basketball Participation: Negotiating the Conflation of Peer Status and Gender Status from Childhood through Puberty. *American Behavioral Scientist*, 46(10), 1405–1422.
- Shakib, S. & Dunbar, M. D. (2002). The Social Construction of Female and Male High School Basketball Participation: Reproducing the Gender Order through a Two-Tiered Sporting Institution. *Sociological Perspectives*, 45(4), 353–378.
- Shuvo, G. (2015). Definitions. Medscape. Drugs & Diseases. Retrieved on 19/03/2016 from <http://emedicine.medscape.com/article/917990-overview>.
- Siker, J. (2007). *Homosexuality and religion: An encyclopedia*. Westport, CT: Greenwood Press.
- Stefanilo, M. Jr. (2013). “If You Can Play . . . You Can Play” -- An Exploration Of The Current Culture Surrounding Gay Athletes In Professional Sports With A Particular Focus On Apilado V. Nagaaa. *Sports Lawyers Journal*, 20, 21.

- Steffens, M. C. & Wagner, C. (2004). Attitudes towards Lesbians, Gay Men, Bisexual Women, and Bisexual Men in Germany. *Journal of Sex Research*, 41(2), 137-149.
- Swank, E. & Raiz, L. (2010). Attitudes toward Gays and Lesbians among Undergraduate Social Work Students. *Journal of Women and Social Work*, 25(1), 19-29.
- Symons, C., Sbaraglia, M., Hillier, L., & Mitchell, A. (2010). *Come out to play: The sports experiences of lesbian, gay, bisexual and transgender (LGBT) people in Victoria. Institute of Sport, Exercise and Active Living (ISEAL) and the school of Sport and Exercise at Victoria University.*
- Taga, F. (2003). Rethinking male socialization: Life histories of Japanese male youth. In *Asian masculinities*, edited by K. Louie and M. Low. London: Routledge Curzon.
- Taylor, C. & Peter, T. (2011). *Every class in every school: The first national climate survey on homophobia, biphobia, and transphobia in Canadian schools. Final report.* Toronto, ON: Egale Canada Human Rights Trust
- Tee, N. & Hegarty, P. (2006). Predicting opposition to the civil rights of trans persons in the United Kingdom. *Journal of Community and Applied Social Psychology*, 16(1), 70–80.
- Terrizzi, J. A. Jr., Shook, N. J., & Ventis, W. L. (2010). Disgust: A predictor of social conservatism and prejudicial attitudes toward homosexuals. *Personality and Individual Differences*, 49(6), 587–592.
- Toivala, E. (2011). Älä tuu iholle kiill. Homofobian ilmeneminen koulussa ja liikuntatunneilla. Master's thesis. Faculty of Sport and Exercise Sciences. University of Jyväskylä.
- Tolson, A. (1977). *The limits of masculinity.* London: Tavistock.
- Van de Meerendonck, B., & Scheepers, P. (2004). Denial of equal civil rights for lesbians and gay men in The Netherlands, 1980-1993. *Journal of Homosexuality*, 47(2), 63-80.
- Van de Ven, P. (1994). Comparisons among Homophobic Reactions of Undergraduates, High School Students, and Young Offenders. *The Journal of Sex Research*, 31(2), 117–24
- Van den Akker, H., Van der Ploeg, R., & Scheepers, P. (2013). Disapproval of Homosexuality: Comparative Research on Individual and National Determinants of Disapproval of Homosexuality in 20 European Countries. *International Journal of Public Opinion Research*, 25(1), 64-86.
- Valdés, T., & Olavarria, J. (1998). Ser hombre en Santiago de Chile: A pesar de todo, un mismo modelo. In *Masculinidades y equidad de género en América Latina*, edited by T. Valdés and J. Olavarria. Santiago, Chile: FLACSO/UNFPA.
- Varga, S. (2011). Defining Mental Disorder: Exploring the 'Natural Function' Approach. *Philosophy, Ethics, and Humanities in Medicine*, 6(1), 1.

- Verbakel, E., & Jaspers, E. (2010). A comparative study on permissiveness toward euthanasia: Religiosity, slippery slope, autonomy and the death with dignity. *Public Opinion Quarterly*, 74(1), 109–139.
- Vincent, W., Parrott, D. J. & Peterson, J. L. (2011). Effects of Traditional Gender Role Norms and Religious Fundamentalism on Self-Identified Heterosexual Men's Attitudes, Anger, and Aggression toward Gay Men and Lesbians. *Psychology of Men's Masculinity*, 12(4), 383–400.
- Vogt, P. (1997). *Tolerance and education: Learning to live with diversity and difference*. London: Sage.
- Walker, J. N. J. & Longmire-Avital, B. (2013). The Impact of Religious Faith and Internalized Homonegativity on Resiliency for Black Lesbian, Gay, and Bisexual Emerging Adults. *Developmental Psychology*, 49(9), 1723–1731.
- Weinberg, G. (1972). *Society and the healthy homosexual*. New York: St. Martin's.
- Weiner, B., Perry, R. P., & Magnusson, J. (1988). An attributional analysis of reactions to stigmas. *Journal of Personality and Social Psychology*, 55(5), 738–748.
- Weiss, J. T. (2001). The Gender Caste System: Identity, Privacy and Heteronormativity. *The Tulane Journal of Law & Sexuality*, 10, 123-186.
- Wellard, I. (2006). Able bodies and sport participation: social constructions of physical ability for gendered and sexually identified bodies. *Sport, Education & Society*, 11(2), 105-119.
- Wellman, J. D., & McCoy, S. K. (2014). Walking the straight and narrow: Examining the role of traditional gender norms in sexual prejudice. *Psychology of Men & Masculinity*, 15(2), 181.
- Whitley, B. E. (2001). Gender-Role Variables and Attitudes toward Homosexuality. *Sex Roles*, 45(11-12), 691–721.
- Whitley, B. E. (1990). The relationship of heterosexuals' attributions for the causes of homosexuality to attitudes toward lesbians and gay men. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 16(2), 369–377.
- Whitley, B. E. Jr. & Kite, M. E. (1995). Sex differences in attitudes toward homosexuality: A comment on Oliver and Hyde (1993). *Psychological Bulletin*, 117, 146–154.
- Willis, P. (1977). *Learning to labor: How working class kids get working class jobs*. Farnborough, UK: Saxon House.
- Wolf –Wendel, L. E., Douglas, J. T., & Morphew, C. C. (2001). How much difference is too much difference? Perceptions of gay men and lesbians in intercollegiate athletics. *Journal of College Student Development*. 42(5), 465-79.
- Worthen, M. G. F. (2012). Heterosexual College Student Sexual Experiences, Feminist Identity, and Attitudes toward LGBT Individuals. *Journal of LGBT Youth*, 9(2), 77-113.

Yu, Y., Xiao, S., & Xiang, Y. (2011). Application and testing the reliability and validity of a modified version of Herek's attitudes toward lesbians and gay men scale in China. *Journal of homosexuality*, 58(2), 263-274.

Zipp, J. F. (2011). Sport and Sexuality: Athletic Participation by Sexual Minority and Sexual Majority Adolescents. *Sex Roles*, 64(1-2), 19-31.

Ελληνική βιβλιογραφία

Αντωνίου, Δ. (1987-9). Τα προγράμματα της μέσης εκπαίδευσης (1833-1929), τόμοι 1ος, 2ος, 3ος, Ιστορικό Αρχείο Ελληνικής Νεολαίας, Γενική Γραμματεία Νέας Γενιάς, Αθήνα.

Β.Δ. 9 Ιουνίου 1884, «Περί προσωρινής Σχολής Γυμναστών», Αριθ. ΦΕΚ 241.

Β.Δ. 29 Σεπτεμβρίου 1893, «Περί κανονισμού του κεντρικού Γυμναστηρίου και περί της Ειδικής Γυμναστικής Σχολής», Αριθ. ΦΕΚ 198.

Β.Δ. 14 Δεκεμβρίου 1897, «Κανονισμός της εν Αθήναις ιδρυμένης ειδικής γυμναστικής σχολής» Αριθ. ΦΕΚ 189.

Β.Δ. 11 Δεκεμβρίου 1898, «Κανονισμός της εν Αθήναις ειδικής γυμναστικής σχολής» Αριθ. ΦΕΚ 216.

Γιαννάκης, Θ. (1981) Η φυσική αγωγή από το 394 μ.Χ. Αθήνα.

Γρηγορόπουλος, Η., Παπαχαρίτου, Σ., & Μωραΐτου, Μ. (2010). Προσαρμογή της κλίμακας καταγραφής στάσεων απέναντι σε ομοφυλόφιλες γυναίκες και άνδρες στην ελληνική γλώσσα. *Αρχεία Ελληνικής Ιατρικής*, 27(5), 787-792.

in.gr. Έξαλλος ο Δημητρόπουλος, διαψεύδει τα δημοσιεύματα περί Κασιόλα-Μελισσανίδη. Δημοσίευμα στην κατηγορία Σπορ στις 18 Σεπτεμβρίου 2000, 15:13. <http://www.in.gr/2000/09/18/sports/eksallos-o-dimitroylos-diapseydeita-dimosieymata-peri-kasiola-melissanidi/>. Ανάσυρση 13 Μαρτίου 2018.

Καμπερίδου, Ει. & Παπαδοπούλου, Σ. (2014). Κοινωνικό Κεφάλαιο, Φύλο και Αθλητισμός. *Γυναίκα & Άθληση*. Τόμος IX, τεύχος 2013/2014, σελ. 7-14. Έκδοση της Πανελλήνιας Ένωσης για τον Αθλητισμό και τα Σπορ (ΠΕΠΓΑΣ). <https://pergamos.lib.uoa.gr/uoa/dl/object/2332882>

Καμπερίδου, Ει. (2012). Κοινωνικό Φύλο, Κοινωνικό Κεφάλαιο, Πολυπολιτισμικότητα και Αθλητισμός. Αθήνα: Εκδόσεις ΤΕΛΕΘΡΙΟ, Α. Πιπέρης & ΣΙΑ ΕΕ. <https://pergamos.lib.uoa.gr/uoa/dl/object/2417971>

Καμπερίδου, Ει. (2011). "Η Κρίση στο Γυναικείο Αθλητισμό: η Μοντελοποίηση των Αθλητών/τριών". Συμπόσιο "Αθλητισμός και Ανθρωπιστικές Σπουδές" του Θεωρητικού Πεδίου του Επιστημονικού Συνεδρίου "Έρευνα & Εφαρμογές στην Αθλητική Επιστήμη", 6-8 Μαΐου 2011. Βιβλίο Πρακτικών σελ. 71. Στάδιο Ειρήνης και Φιλίας: ΤΕΦΑΑ/ΕΚΠΑ <https://pergamos.lib.uoa.gr/uoa/dl/object/2417967>

- Καμπερίδου, Ει. (2010). Κοινωνικό φύλο - βιολογικό φύλο: το φύλο στον αθλητισμό και η ιστορικότητα του γυναικείου αποκλεισμού. *Γυναίκα και Άθληση*, τόμος VII, σελ. 7-24. <https://pergamos.lib.uoa.gr/uoa/dl/object/2418016>
- Καμπερίδου, Ει. (2009). Φύλο και Αθλητισμός. ΦυλοΠαιδεία e-λεξικό: Ηλεκτρονικό Εγκυκλοπαιδικό Λεξικό του Προγράμματος ΘΕ.ΦΥΛ.ΙΣ., Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, www.thefylis.uoa.gr/fylopedia Αθήνα: ΕΚΠΑ. <https://pergamos.lib.uoa.gr/uoa/dl/object/2775627>
- Καμπερίδου, Ει. (2005). Η Αθλήτρια ως Κοινωνικό Είδωλο: Ένα Καινούργιο Αρχέτυπο. *Γυναίκα & Άθληση*. Τόμος 4, τεύχος 1, 11-22. Έκδοση της Πανελληνίας Ένωσης για την Προώθηση των Γυναικών στον Αθλητισμό και τα Σπόρ (ΠΕΠΓΑΣ) <https://pergamos.lib.uoa.gr/uoa/dl/object/2775565>
- Καρανταΐδου, Μ. (2000). Η φυσική αγωγή στην ελληνική μέση εκπαίδευση (1862-1990) και ιδρύματα εκπαίδευσης γυμναστών (1882-1982). εκδ. Αδελφών Κυριακίδη: Θεσσαλονίκη.
- Κουλούρη, Χ. (1997). Αθλητισμός και όψεις της αστικής κοινωνικότητας. *Γυμναστικά και Αθλητικά σωματεία 1870-1922*. Ιστορικό Αρχείο Ελληνικής Νεολαίας Γενική Γραμματεία Νέας Γενιάς Κέντρο Νεοελληνικών Ερευνών Ε.Ι.Ε., Αθήνα.
- Κωνσταντινάκος, Π., Τσούμας, Α., & Χατζηβασιλείου, Θ. (2003). Η αποδοχή των ατομικών δικαιωμάτων στην εκπαίδευση των μαθητών/τριών ανάλογα με την καταγωγή και την κοινωνική διαστρωμάτωσή τους. *Οργάνωση του Αθλητισμού*, 1(1), 13-24.
- Κωνσταντινάκος, Π., Αυγερινού, Β., & Ρωμανού, Φ. (2004). Η κοινωνική και πολιτισμική διαχρονικότητα του ανθρώπινου σώματος. *Οργάνωση του Αθλητισμού*, 2(1), 75-79.
- Ν. ΒΧΚΑ΄ 12/7/1899, «Περί γυμναστικής και γυμναστικών και αθλητικών αγώνων», Αριθ. ΦΕΚ 141.
- Ν. 1406 9 Μαΐου 1918, «Περί διδασκαλείου της γυμναστικής», Αριθ. ΦΕΚ 101.
- Ν. 2477 5 Ιουνίου 1920, «Περί μονοτάξιου διδασκαλείου της γυμναστικής», Αριθ. ΦΕΚ 200.
- Ν. 4371 13 Αυγούστου 1929, «Περί τροποποιήσεως, συμπληρώσεως και κυρώσεως των Ν.Δ. της 9 Δεκεμβρίου 1925 περί ενιαίας οργανώσεως και διοικήσεως της σωματικής αγωγής και της 20 Σεπτεμβρίου 1926 «περί οργανώσεως της σωματικής αγωγής και της στρατιωτικής προπαιδεύσεως καθώς και της λοιπής ισχυούσης γυμναστικής νομοθεσίας ως ετροπολογήθη», Αριθ. ΦΕΚ 298.
- Πατσαντάρας, Ν. (2014). *Αθλητισμός και Κοινωνιολογική Σκέψη (Sport and Sociological Thought)*. Αθήνα: Τελέθριον.
- Πατσαντάρας, Ν. (2011). Η Αναγκαιότητα Διασύνδεσης Μακρο- και Μικρο- θεωρητικής Ανάλυσης στην Αθλητική-Κοινωνιολογική Εμπειρική Έρευνα. Στο Βιβλίο Πρακτικών του 1ου Επιστημονικού Συνεδρίου του Τμήματος Επιστήμης Φυσικής Αγωγής και Αθλητισμού (ΤΕΦΑΑ) του Εθνικού και Καποδιστριακού

- Πανεπιστημίου Αθηνών, με τίτλο: Έρευνα και Εφαρμογές στην Αθλητική Επιστήμη. Αθήνα 6-8 Μαΐου 2011. (Περίληψη). Σελ. 71.
- Πατσαντάρας, Ν. (2007). Το Ολυμπιακό Φαινόμενο (The Olympic Phenomenon). Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.
- Πατσαντάρας, Ν. (2006). Οι επιρροές της αλληλόδρασης κοινωνικών-πολιτισμικών και βιολογικών παραγόντων στη διαφυλική συγκρότηση του Ολυμπιακού Αθλητισμού. *Γυναίκα & Άθληση*, VI(1), 11-22.

Παράρτημα Α

ΕΘΝΙΚΟ ΚΑΙ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ ΤΜΗΜΑ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ ΦΥΣΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ ΚΑΙ ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ

ΑΙΤΗΣΗ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗΣ ΔΕΟΝΤΟΛΟΓΙΑΣ

1. ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΕΡΕΥΝΗΤΗ/ΤΡΙΑΣ -ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΗΣ ΟΜΑΔΑΣ

Όνοματεπώνυμο κύριου ερευνητή: **Ιωάννης Σ. Γεωργίου**

Τηλέφωνο: 6944 838 939

E-mail: georgiougianis72@gmail.com

Ιδιότητα κύριου ερευνητή:

☐ Μέλος ΔΕΠ	☐ Μεταδιδακτορικός φοιτητής
☐ ΠΔ 407	☒ Διδακτορικός φοιτητής
☐ ΕΕΔΠ	☒ Μεταπτυχιακός φοιτητής
	☐ Προπτυχιακός φοιτητής

Προκειμένου για προπτυχιακή ή μεταπτυχιακή εργασία:

Όνοματεπώνυμο επιβλέποντος: **Νικόλαος Πατσαντάρας, Αναπληρωτής καθηγητής**

Υπογραφή επιβλέποντος:

Τηλ. επιβλέποντος:

E-mail:

Όνοματεπώνυμο και ιδιότητα του κύριου ερευνητή και όλων των συνεργατών	Αρμοδιότητες/συνεισφορά στην έρευνα (σχεδιασμός, συγκέντρωση δεδομένων, ανάλυση δεδομένων, συγγραφή)	Δηλώνω ότι έλαβα γνώση των Κανόνων Ερευνητικής Δεοντολογίας του ΤΕΦΑΑ του Πανεπιστημίου Αθηνών και ότι προτίθεμαι να τις ακολουθήσω
Ιωάννης Σ. Γεωργίου	σχεδιασμός, συγκέντρωση δεδομένων, ανάλυση δεδομένων, συγγραφή	

2. ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΕΡΕΥΝΑΣ

Χαρακτηρισμός έρευνας

Τυπική έρευνα

Διδακτορική διατριβή

- Πτυχιακή εργασία   Μεταδιδακτορική διατριβή
 Μεταπτυχιακή διατριβή   Άλλη εργασία (εξηγήστε)

Τίτλος προτεινόμενης έρευνας: Στάσεις των φοιτητών της ΣΕΦΑΑ, απέναντι στους ομοφυλόφιλους άντρες και στις ομοφυλόφιλες γυναίκες

Είδος έρευνας:

- Ιστορική   Πειραματική
 Φιλοσοφική   Ανασκόπηση
 Εθνογραφική/Ανθρωπολογική   Συστηματική ανασκόπηση
 Περιγραφική   Άλλο (εξηγήστε)
 Συγκριτική/συσχετιστική

Χρόνος διεξαγωγής έρευνας

Έναρξη από 05/2016 ολοκλήρωση 10/2016

Σκοπός της έρευνας Διερεύνηση των επιπέδων ομοφοβίας και των στάσεων απέναντι σε ομοφυλόφιλους άντρες και ομοφυλόφιλες γυναίκες.

Δείγμα

Χαρακτηριστικά δείγματος. Σημειώστε την πληθυσμιακή ομάδα που θα χρησιμοποιήσετε στην έρευνα, τον αριθμό και την ηλικία

Άρρενες 50%+1 τμήματα ανά έτος Ηλικία από 18 έως -

Θήλειες 50%+1 τμήματα ανά έτος Ηλικία από 18 έως -

- Παιδιά ηλικίας κάτω των 18 ετών
 Άτομα που είναι υπό την άμεση εποπτεία σας (λ.χ. φοιτητές σας, αθλητές σας)
 Αθλητές/αθλήτριες
 Εθνοτικές ή πολιτισμικές ομάδες
 Άτομα με εμπειρία βίας, κακομεταχείρισης, εκμετάλλευσης
 Κρατούμενοι, αναρχικοί, φίλαθλοι, οπαδοί
 Φοιτητές της Σχολής Επιστήμης Φυσικής Αγωγής και Αθλητισμού

Διαδικασία έρευνας

Ο ερευνητής θα κάνει κλήρωση για να επιλέξει τα τμήματα αρρένων και θηλέων που θα συμμετάσχουν στην έρευνα, θα βρει το ωρολόγιο πρόγραμμά τους και πριν αρχίσει το μάθημα και ζητώντας άδεια από τον/την διδάσκοντα/σκουσα θα διανείμει το ερωτηματολόγιο για συμπλήρωση. Ο χρόνος για την κλίμακα δεν υπερβαίνει τα 3 λεπτά ενώ άλλα 3 για το δημογραφικό ερωτηματολόγιο είναι αρκετά. Έχετε μεριμνήσει για την προστασία των προσωπικών δεδομένων των συμμετεχόντων (λ.χ. ανωνυμία, εμπιστευτικότητα, δικαιώματα, προσωπικά θέματα, ευαισθησίες);

Η συλλογή και επεξεργασία των πληροφοριών που παρέχετε πραγματοποιείται σύμφωνα με τις ρυθμίσεις και τις εγγυήσεις της νομοθεσίας για την προστασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα (Ν. 2472/97, όπως ισχύει). Το περιεχόμενο του ερωτηματολογίου χρησιμοποιείται αποκλειστικά για τη συναγωγή στατιστικών στοιχείων

και ειδικότερα για τον υπολογισμό των στάσεων των φοιτητών της Σχολής που αφορούν στους ομοφυλόφιλους άντρες και στις ομοφυλόφιλες γυναίκες και τηρείται το ΑΠΟΡΡΗΤΟ των στοιχείων. Σύμφωνα με τη νομοθεσία για την προστασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, δικαιούστε οποτεδήποτε να ασκήσετε το δικαίωμα πρόσβασης στα δεδομένα που σας αφορούν καθώς και τα άλλα δικαιώματα που προβλέπει η οικεία νομοθεσία (άρθρα 12 -13 Ν. 2472/97, όπως ισχύει). Η πρόσβαση θα αφορά μόνο στη χρήση των δεδομένων για ερευνητικούς σκοπούς και για τον έλεγχο του μεταπτυχιακού φοιτητή.

Όλοι οι συμμετέχοντες μπορούν ανά πάσα στιγμή να έχουν δυνατότητα ενημέρωσης, είτε προσωπικά είτε για το σύνολο των αποτελεσμάτων εάν και εφόσον το επιθυμούν.

Υπογραφή κύριου ερευνητή.....

Ημερομηνία υποβολής της αίτησης.....

Παράρτημα Β

Έντυπο δήλωσης συγκατάθεσης

Ο Ιωάννης Γεωργίου του Σωτηρίου, σας προσκαλώ να συμμετάσχετε σε έρευνα που διεξάγεται στο πλαίσιο ερευνητικού έργου του Εργαστηρίου Αθλητικής Κοινωνιολογίας και στο πλαίσιο της μεταπτυχιακής μου διατριβής, του Τμήματος Επιστήμης Φυσικής Αγωγής και Αθλητισμού του Πανεπιστημίου Αθηνών.

Η έρευνα γίνεται υπό την επίβλεψη του κ. Νικόλαου Πατσαντάρα, Αναπληρωτή καθηγητή, ΣΕΦΑΑ/ΕΚΠΑ, στο αντικείμενο της Κοινωνιολογίας του Αθλητισμού.

Η ερευνητική πρόταση έχει εγκριθεί με την υπ' αριθμ. απόφαση της Επιτροπής Επιστημονικής Δεοντολογίας του τμήματος.

Η συμμετοχή στην εν λόγω έρευνα είναι προαιρετική. Η ανωνυμία, η εχεμύθεια και η εμπιστευτικότητα τόσο των απαντήσεων όσο και των αποτελεσμάτων είναι εξασφαλισμένη, ενώ η συμμετοχή σας μπορεί να διακοπεί σε οποιαδήποτε δεδομένη στιγμή ζητηθεί. Η συλλογή και επεξεργασία των πληροφοριών που παρέχετε πραγματοποιείται σύμφωνα με τις ρυθμίσεις και τις εγγυήσεις της νομοθεσίας για την προστασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα (Ν. 2472/97, όπως ισχύει). Το περιεχόμενο του ερωτηματολογίου χρησιμοποιείται αποκλειστικά για τη συναγωγή στατιστικών στοιχείων και ειδικότερα για τον υπολογισμό των στάσεων των φοιτητών της Σχολής που αφορούν στους ομοφυλόφιλους άντρες και στις ομοφυλόφιλες γυναίκες και τηρείται το ΑΠΟΡΡΗΤΟ των στοιχείων. Σύμφωνα με τη νομοθεσία για την προστασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, δικαιούστε οποτεδήποτε να ασκήσετε το δικαίωμα πρόσβασης στα δεδομένα που σας αφορούν καθώς και τα άλλα δικαιώματα που προβλέπει η οικεία νομοθεσία (άρθρα 12 -13 Ν. 2472/97, όπως ισχύει).

Ο χρόνος συμπλήρωσης του ερωτηματολογίου δεν υπερβαίνει τα 8 λεπτά. Τα αποτελέσματα της έρευνας ενδεχομένως να δημοσιευτούν σε επιστημονικά περιοδικά, θα χρησιμοποιηθούν για διδακτικούς και επιπλέον ερευνητικούς και μόνο σκοπούς. Όλοι οι συμμετέχοντες μπορούν ανά πάσα στιγμή να έχουν δυνατότητα ενημέρωσης, είτε προσωπικά είτε για το σύνολο των αποτελεσμάτων εάν και εφόσον το επιθυμούν. Η εν λόγω έρευνα, πραγματοποιείται για καθαρά επιστημονικούς σκοπούς και όχι για εκμετάλλευση και δε χρηματοδοτείται ή υποστηρίζεται καθ' οιονδήποτε τρόπο από κάποιον φορέα ή εταιρεία. Το όφελος για τους συμμετέχοντες αφορά στην ικανοποίηση της συμμετοχής και της συνδρομής στο ερευνητικό έργο.

Ο τίτλος της εργασίας θα είναι «Στάσεις των φοιτητών της ΣΕΦΑΑ, απέναντι στους ομοφυλόφιλους άντρες και στις ομοφυλόφιλες γυναίκες». Σκοπός της εργασίας θα είναι να διερευνήσει τις στάσεις και τις απόψεις των φοιτητών σχετικά με το σεξουαλικό προσανατολισμό των ατόμων, καθώς και να διερευνήσει τα επίπεδα ομοφοβίας που υπάρχουν στους φοιτητές της Σχολής. Τα αποτελέσματα της εργασίας θα αποτελέσουν μια χρήσιμη βάση για περαιτέρω έρευνα πάνω στο συγκεκριμένο ζήτημα της ομοφοβίας, σε ένα κατ' εξοχήν χώρο ενασχόλησης, των φοιτητών και μελλοντικών προπονητών αθλημάτων και καθηγητών φυσικής αγωγής, τόσο με το φυσικό σώμα όσο και με την ταυτότητα που αποδίδει ο κάθε άνθρωπος στο κοινωνικό του σώμα ακόμα και μέσα από το σεξουαλικό του προσανατολισμό.

Η παρούσα έρευνα είναι περιγραφική έρευνα κοινωνιολογικού περιεχομένου. Στα απαντημένα ερωτηματολόγια θα έχουν πρόσβαση μόνο ο ερευνητής και οι διδάσκοντες της Σχολής. Η πρόσβαση θα αφορά μόνο στη χρήση των δεδομένων για ερευνητικούς σκοπούς και για τον έλεγχο του μεταπτυχιακού φοιτητή.

Οι φοιτητές θα συμπληρώσουν ένα δημογραφικό ερωτηματολόγιο και την Κλίμακα ATGL. Ο ερευνητής θα κάνει κλήρωση για να επιλέξει τα τμήματα αρρένων και θηλέων που θα συμμετάσχουν στην έρευνα, θα βρει το ωρολόγιο πρόγραμμά τους και πριν αρχίσει το μάθημα και ζητώντας άδεια από τον/την διδάσκοντα/σκουσα θα διανείμει το ερωτηματολόγιο για συμπλήρωση. Ο χρόνος για την κλίμακα δεν υπερβαίνει τα 3 λεπτά ενώ άλλα 3 για το δημογραφικό ερωτηματολόγιο είναι αρκετά.

Σας ευχαριστώ εκ των προτέρων για τη βοήθειά σας στην ερευνητική μου προσπάθεια.

Ιωάννης Σ. Γεωργίου

Ημερομηνία

Τηλ. 6944838939

Email: georgiugiannis72@gmail.com

Υπογραφή κύριου ερευνητή

Ημερομηνία υποβολής της αίτησης

Κατάλογος απαιτούμενων δικαιολογητικών:

1. Αίτηση προς την Επιτροπή Επιστημονικής Δεοντολογίας
2. Δήλωση συγκατάθεσης
3. Αντίγραφα όλων των ερωτηματολογίων που θα χρησιμοποιηθούν στην έρευνα
4. Όποιο άλλο υλικό που κατά την γνώμη σας θα εξυπηρετήσει το έργο της επιτροπής

Παράρτημα Γ Συνοδευτική Επιστολή

ΕΘΝΙΚΟ & ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ
ΣΧΟΛΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ ΦΥΣΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
«ΦΥΣΙΚΗ ΑΓΩΓΗ & ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΣ»

Ονομάζομαι Ιωάννης Γεωργίου του Σωτηρίου και σας προσκαλώ να συμμετάσχετε σε έρευνα που διεξάγεται στο πλαίσιο ερευνητικού έργου του Εργαστηρίου Αθλητικής Κοινωνιολογίας και στο πλαίσιο της μεταπτυχιακής μου διατριβής, του Τμήματος Επιστήμης Φυσικής Αγωγής και Αθλητισμού του Πανεπιστημίου Αθηνών.

Η έρευνα γίνεται υπό την επίβλεψη του κ. Νικόλαου Πατσαντάρη, Αναπληρωτή καθηγητή, ΣΕΦΑΑ/ΕΚΠΑ, στο αντικείμενο της Κοινωνιολογίας του Αθλητισμού.

Η ερευνητική πρόταση έχει εγκριθεί με την υπ' αριθμ. απόφαση της Επιτροπής Επιστημονικής Δεοντολογίας του τμήματος.

Η συμμετοχή στην εν λόγω έρευνα είναι προαιρετική. Η ανωνυμία, η εχεμύθεια και η εμπιστευτικότητα τόσο των απαντήσεων όσο και των αποτελεσμάτων είναι εξασφαλισμένη. Η συλλογή και επεξεργασία των πληροφοριών που παρέχετε πραγματοποιείται σύμφωνα με τις ρυθμίσεις και τις εγγυήσεις της νομοθεσίας για την προστασία των δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα (Ν. 2472/97, όπως ισχύει). Το περιεχόμενο του ερωτηματολογίου χρησιμοποιείται αποκλειστικά για τη συναγωγή στατιστικών στοιχείων και ειδικότερα για τον υπολογισμό των στάσεων των φοιτητών της Σχολής που αφορούν στους ομοφυλόφιλους άντρες και στις ομοφυλόφιλες γυναίκες και τηρείται το ΑΠΟΡΡΗΤΟ των στοιχείων. Σύμφωνα με τη νομοθεσία για την προστασία δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα, δικαιούστε οποτεδήποτε να ασκήσετε το δικαίωμα πρόσβασης στα δεδομένα που σας αφορούν καθώς και τα άλλα δικαιώματα που προβλέπει η οικεία νομοθεσία (άρθρα 12 -13 Ν. 2472/97, όπως ισχύει).

Τα αποτελέσματα της έρευνας ενδεχομένως να δημοσιευτούν σε επιστημονικά περιοδικά, ενώ θα χρησιμοποιηθούν για διδακτικούς και επιπλέον ερευνητικούς και μόνο σκοπούς. Όλοι οι συμμετέχοντες μπορούν ανά πάσα στιγμή να έχουν δυνατότητα ενημέρωσης, είτε προσωπικά είτε για το σύνολο των αποτελεσμάτων εάν και εφόσον το επιθυμούν. Η εν λόγω έρευνα, πραγματοποιείται για καθαρά επιστημονικούς σκοπούς και όχι για εκμετάλλευση και δε χρηματοδοτείται ή υποστηρίζεται καθ' οιονδήποτε τρόπο από κάποιον φορέα ή εταιρεία. Το όφελος για τους συμμετέχοντες αφορά στην ικανοποίηση της συμμετοχής και της συνδρομής στο ερευνητικό έργο.

Ο τίτλος της εργασίας θα είναι «*Στάσεις των φοιτητών της ΣΕΦΑΑ, απέναντι στους ομοφυλόφιλους άντρες και στις ομοφυλόφιλες γυναίκες*». Σκοπός της εργασίας θα είναι να διερευνήσει τις στάσεις και τις απόψεις των φοιτητών σχετικά με το σεξουαλικό προσανατολισμό των ατόμων, καθώς και να διερευνήσει τα επίπεδα ομοφοβίας που ενδεχομένως υπάρχουν στους φοιτητές της Σχολής σε σχέση με κάποια δημογραφικά χαρακτηριστικά όπως αυτά αναφέρονται στη βιβλιογραφία. Τα αποτελέσματα της εργασίας θα αποτελέσουν μια χρήσιμη βάση για περαιτέρω έρευνα πάνω στο

συγκεκριμένο ζήτημα της ομοφοβίας, σε ένα κατ' εξοχήν χώρο ενασχόλησης, των φοιτητών και μελλοντικών προπονητών αθλημάτων και καθηγητών φυσικής αγωγής, τόσο με το φυσικό σώμα όσο και με την ταυτότητα που αποδίδει ο κάθε άνθρωπος στο κοινωνικό του σώμα ακόμα και μέσα από το σεξουαλικό του προσανατολισμό.

Ο χρόνος συμπλήρωσης των ερωτηματολογίων δεν υπερβαίνει τα 6 λεπτά.

Σας ευχαριστώ εκ των προτέρων για τη βοήθειά σας στην ερευνητική μου προσπάθεια.

Ιωάννης Σ. Γεωργίου

Τηλ. 6944838939

Email:georgiogiannis72@gmail.com

Παράρτημα Δ

Δημογραφικό ερωτηματολόγιο

1. Φύλο

Ανδρας		Γυναίκα	
--------	--	---------	--

2. Ηλικία

18	19	20	21	22	23	24	25	Πάνω από 25

3. Έτος

1ο	2ο	3ο	4ο	Επί πτυχίω

4. Παρακαλώ δηλώστε τον σεξουαλικό σας προσανατολισμό:

Ετεροφυλόφιλος/ή	Ομοφυλόφιλος/η	Αμφιφυλόφιλος/η

5. Τόπος κατοικίας έως 18 ετών

Αθήνα	Θεσσαλονίκη	πόλη πάνω από 50.000 κατοίκους	Από 10.000 50.000	από 2.000 10.000	κάτω από 2.000

6. Εισόδημα

έως 12.000	12.001-20.000	20.001-30.000	30.001-50.000	Πάνω από 50.000

7. Υπάρχει ομοφυλόφιλος άντρας ή ομοφυλόφιλη γυναίκα η οποία να ανήκει στον κύκλο των γνωριμιών σας και να έχετε συναναστραφεί μαζί του/της;

Ναι	Όχι

8. Κατά τη διάρκεια της περυσινής χρονιάς Πόσο συχνά πήγατε στην Εκκλησία

Ποτέ	1-2 φορές	Αρκετές φορές	1-2 φορές το μήνα	Μια φορά την εβδομάδα	Περισσότερο από μια φορά την εβδομάδα

9. Είσαστε ενεργός/ή αθλητής/τρια

ΝΑΙ		ΟΧΙ	
-----	--	-----	--

10. Εάν ΝΑΙ σε τι επίπεδο

Παγκόσμιο	
Πανερωπαϊκό	
Εθνικό	
Επαγγελματικό	
Συλλογικό	
Ερασιτεχνικό	

11. Το άθλημά σας είναι

Ατομικό		Ομαδικό	
---------	--	---------	--

12. Ποιος πολιτικός χώρος σας εκφράζει περισσότερο

Ο αριστερός	Ο κεντρώος	Ο δεξιός

Παράρτημα Ε

Κλίμακα στάσεων απέναντι σε ομοφυλόφιλες γυναίκες και άνδρες

Η παρακάτω κλίμακα διερευνά στάσεις απέναντι στην ομοφυλοφιλία (ανδρών και γυναικών). Παρακαλούμε σημειώστε την απάντηση που ταιριάζει σε σας με ένα κύκλο.

	Διαφωνώ πολύ	Διαφωνώ αρκετά	Ούτε Συμφωνώ Ούτε διαφωνώ	Συμφωνώ αρκετά	Συμφωνώ πολύ
1. Οι ομοφυλόφιλες γυναίκες δεν μπορούν να ενταχθούν ομαλά (δεν ταιριάζουν) στην κοινωνία μας	1	2	3	4	5
2. Η ομοφυλοφιλία μιας γυναίκας δε θα πρέπει, σε καμία περίπτωση, να αποτελεί αιτία για διακρίσεις στον εργασιακό χώρο*	1	2	3	4	5
3. Η γυναικεία ομοφυλοφιλία είναι καταστρεπτική για την κοινωνία διότι καταργεί τη βιολογική διαφορά ανάμεσα στα δύο φύλα	1	2	3	4	5
4. Η γυναικεία Ομοφυλοφιλική συμπεριφορά δεν πρέπει να αποδοκιμάζεται*	1	2	3	4	5
5. Η γυναικεία ομοφυλοφιλία είναι αμαρτία	1	2	3	4	5
6. Ο αυξανόμενος αριθμός των ομοφυλόφιλων γυναικών δείχνει την κρίση των ηθικών αξιών της κοινωνίας μας	1	2	3	4	5

ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΤΩΝ ΣΤΑΣΕΩΝ ΤΩΝ ΦΟΙΤΗΤΩΝ/ΤΡΙΩΝ ΤΗΣ ΣΕΦΑΑ ΑΠΕΝΑΝΤΙ ΣΤΟΥΣ
ΟΜΟΦΥΛΟΦΙΛΟΥΣ ΑΝΤΡΕΣ & ΣΤΙΣ ΟΜΟΦΥΛΟΦΙΛΕΣ ΓΥΝΑΙΚΕΣ

7. Η γυναικεία ομοφυλοφιλία καθεαυτή δεν αποτελεί πρόβλημα, εκτός και εάν η κοινωνία την παρουσιάζει ως πρόβλημα*	1	2	3	4	5
8. Η γυναικεία ομοφυλοφιλία θέτει σε κίνδυνο πολλούς βασικούς θεσμούς της κοινωνίας μας	1	2	3	4	5
9. Η γυναικεία ομοφυλοφιλία αποτελεί κατώτερη μορφή έκφρασης της σεξουαλικότητας	1	2	3	4	5
10. Οι ομοφυλόφιλες γυναίκες είναι αρρωστημένα άτομα	1	2	3	4	5
11. Θα πρέπει να επιτρέπεται σε ομοφυλόφιλα ζευγάρια ανδρών να υιοθετούν παιδιά, όπως επιτρέπεται στα ετεροφυλόφιλα ζευγάρια*	1	2	3	4	5
12. Πιστεύω ότι οι ομοφυλόφιλοι άνδρες είναι αηδιαστικοί	1	2	3	4	5
13. Δεν θα πρέπει να επιτρέπεται σε ομοφυλόφιλους άνδρες να διδάσκουν στα σχολεία	1	2	3	4	5
14. Η ανδρική ομοφυλοφιλία αποτελεί διαστροφή	1	2	3	4	5
15. Η ομοφυλοφιλία	1	2	3	4	5

αποτελεί μια φυσιολογική έκφραση της σεξουαλικότητας των ανδρών*					
16. Εάν ένας άνδρας έχει ομοφυλοφιλικές τάσεις πρέπει να κάνει ό,τι μπορεί για να τις ξεπεράσει	1	2	3	4	5
17. Δεν θα στενοχωριόμουν ιδιαίτερα εάν μάθαινα ότι ο γιος μου είναι ομοφυλόφιλος*	1	2	3	4	5
18. Το σεξ μεταξύ δύο ανδρών δεν είναι καθόλου σωστό	1	2	3	4	5
19. Ο γάμος μεταξύ ομοφυλόφιλων ανδρών αποτελεί γελοίο γεγονός	1	2	3	4	5
20. Η ανδρική ομοφυλοφιλία είναι ένας διαφορετικός τρόπος ζωής, ο οποίος δεν θα πρέπει να καταδικάζεται*	1	2	3	4	5